Colecția Clepsidra

PETRU rezuș

COSIȚELE DOAMNEI

EDITURA EMINESCU

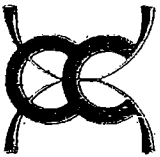

Colecția Clepsidra

Coperta colecției de
SERGIU DINCULESCU

Ilustrațiile de pe copertă de
DOINA DĂNESCU—GHEORGHIU

petru REZUS

COSIȚELE DOAMNEI

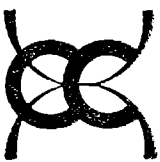

Colecția Clepsidra

EDITURA EMINESCU

București 1979

Motto:

„Iară Doamna la mare ocară au ajuns, de carele singură au mărturisit către boieri, trecînd cu rădvanu, văzînd pre boieri şi lăcrămînd au zis : «Boieri cinstiţi, m-au ruşinatu păgînul». Şi atunce tunzîndu-şi cosiţele sale şi plîngînd cu amară jale au rugat pre un nepot al lui Nistor Ureache, anume Toderaşco, care sta cu alţi boieri : «Ce să binevoieşti a duce acest păr la mănăstirea Sucevița, că nu m-am învrednicit a fi cu răposatul la un loc şi după moarte, măcar acest păr să fie de pomenire». Fost-au aceste în anul 7124."

(Miron Costin, *Letopiseţul ţării Moldovei*, ediţia M. Kogălniceanu, Bucureşti, 1872.)

La Succava înghcață apele...

1

Drumul Sucevei era liniştit la acea răspîntie a nopţii cu ziua. De undeva, se auzi un cocoş grăbit, vestind zorii lăptoşi care se strecurau printre casele tîrgului. Un vînt subţire prinse a trage dinspre apă şi mirosuri grele se treziră odată cu el. Izuri ascuţite de sudoare de cai, de harnaşamente de piele şi de fum acru de tabără începură iarăşi a dospi în dimineaţa călduţă de mai.

Pe şleahul care ducea spre inima tîrgului, se auzi un scîrţîit lung de care încărcate. Butucii roţilor sunau molcom şi boii trăgeau greu la deal, mişcîndu-şi cozile. Din cînd în cînd se opreau cu spinările încordate în jugurile de lemn, apoi urneau iarăşi carele grele din loc, suindu-le pe coasta prăvălatică a dealului Sucevei. Fiecare car era încărcat cu cîte o bute de cîteva antale. Căruţaşii mergeau pe lîngă boi şi vorbeau cu glasuri scăzute :

— Greu drum, Dumitre, şi cu primejdie ! Se cheamă că aducem domniei zece buţi de vin pentru nunta Domniţei Irina cu mai multă osteneală decît am aduce zece buţi de galbeni.

— Aşa-i, Costache, că de cînd cu războaiele, au secat cramele în toată ţara Moldovei ! De nu ne dăruia călugărul de la Sucevita aceste buţi, rămînea nunta seacă.

Tîrgul Sucevei prinse a se arăta de după cotitura şleahului, cu turnurile înalte ale bisericilor. Razele soarelui

aruncau scîntei din crucile poleite şi din ferestrele palatului domnesc. Străjerii stăteau încremeniţi pe ziduri, cu sulițele în mîini, cercetînd împrejurimile. Căruţaşii tăcură şi-şi săltară cojoacele pe umeri. Cineva plesni din puhă şi îndemnă boii :

— Hăis, Ţinteş, mînca-te-ar lupul !

Boul se feri spre dreapta, încordîndu-se în jug. Căruţaşul rămase iarăşi în urmă.

Din tufele şleahului, care însoţeau urcuşul carelor încă de pe malul Sucevei, se auziră deodată trosnituri ciudate şi chemări străine de oameni. Un buluc de vreo treizeci de oşteni ţîşni din tufe şi se năpusti la buţi. Năvălitorii aveau straie de mercenari străini : nădragi strînşi pe vine şi contăşuri scurte de culoare verde, împodobite cu brandemburguri negre de mătasă. În cap purtau comănace cu pene de argint, iar la şolduri le săltau lăduncile de aramă. Erau haiducii şi mercenarii şleahticului Potocki, ieşiţi după pradă, în zori de ziuă, pe drumurile Sucevei.

— Tîlharii, măi ! chiuiră căruţaşii.

Într-o clipeală, moldovenii se strînseră şi puseră mîinile pe baltage. Se dovedi acum că oamenii cei înceţi, mergînd pe lîngă care, erau oşteni încercaţi. Săbiile vîjîiră prin văzduhul călduţ şi gheoagele pocniră surd.

Cîţiva haiduci din Pocuţia apucaseră carul din urmă şi-l îndepărtaseră de celelalte.

Plini de mînie, căruţaşii păliră cu sete în tîlhari, dar aceştia sloboziră carul pe şleahul mănăstirii Iaţcanilor şi se pierdură printre ogoare, înjurînd şi blestemînd. Maimarele lor răcni :

— Vă facem felul cu alt prilej, nu purtaţi grijă din partea asta ! Astăzi ne este sete, n-avem cînd ne bate !...

Căruţaşii se uitară o vreme după ei, apoi se întoarseră la care. Cel mai bătrîn, Dumitru, îşi netezi pletele albe şi-şi

așează cușma la locul ei pe cap, după ce-o ridică din șanț și-o scutură de colb.

— Ne-au vămuit tilharii în gura tîrgului, cînd să răsuflăm și noi și să zicem c-am scăpat !

— Vai de capul și de ciolanele noastre, bădiță ! se răsuflă iarăși Costache. Aceștia-s haiducii lui Potocki, pripășiți pe lîngă Ieremia-Vodă. Stau degeaba și le vine a zburda. N-au de băut cît le trebuie : ies la drumul mare ; n-au fete și muieri : dau năvală în casa omului și vodă știe și tace. N-are nici el ce face, căci se ține în scaun cu puterea lor !

Căruțașii cercetară carele și boii și porniră, în grabă, spre tîrg. Din urmă îi ajunseră doi călăreți, care veneau în pasul cailor. Potcoavele țăcăneau în pietrele șleahului. Amîndoi tineri, călărețiii cîntau cu glasuri tari, neștiutori de întîmplarea petrecută cu puțin timp înainte :

Drumul la mîndruța mea
îi bătut cu piatră rea,
măi...
piatră rea și colțuroasă,
ca și mîndra mînioasă,
măi...

Căruțașii îi cîntăriră pe călărești : unul era stăpînul și celălalt sluga lui. Stăpînul avea vreo douăzeci și doi de ani. Tuleiele abia-i mijeau și avea obraji rumeni și ochi negri de fată mare. Pletele castanii îi cădeau pe contășul de soboli, pe care-l purta în spate cu ușurință și mîndrie. Sluga era un om mătăhălos, numai vine și ciolane. De lung ce era, picioarele și le ținea în scări, ca să n-ajungă în colbul drumului. Din pricina asta, genunchii se ridicau deasupra tarniței și omul își odihnea coatele pe ei. Ochii lui erau blajini și copilărești ; din cînd în cînd îi străbătea

un fulger de şiretenie nebănuită. Amîndoi tăcură şi se uitară cu mirare la căruţaşi.

— Voi aţi scurtat de scăfîrlii pe cei doi haidamaci din şanţul drumului ? — întrebă tînărul cel frumos, ducînd mîna la straja săbiei.

— Noi ! — a răspuns Dumitru.

— Ce-au căutat ?

— Vinul din buţile lui Vodă... De-o bute ne-au vămuit şi vom da seama.

— Mai degrabă veţi da seama de cei ucişi înaintea stăpînului lor !

— Nici de asta nu ne temem, căci vinul este hotărît pentru nunta Domniţei Irina cu voievodul Mihai Korybut de Wiszniewiecki şi n-are voie să-l strice nimeni.

Drumul devenise deodată lin. Nu mai urca. Case mari şi făloase se ridicau în preajma lui şi, îndată, pe stînga, se iviră porţile înalte de stejar strujit ale palatului domnesc. Aşezarea era plină de viaţă. Străjerii umblau liniştiţi de-a lungul zidurilor şi un miros de mîncare se prelingea în drum, deschizînd poftele trecătorilor. Carele cu buţile pline intrară în ograda domnească, care gemea de oşteni străini. Stăpînul cel tînăr şi sluga lui se strecurară şi ei înăuntru, iar străjile crezură că fac parte dintre oamenii care au adus vinul. Un chelar se repezi în calea căruţaşilor şi prinse a-i întreba cu glas tare :

— Cîte buţi ?

— Nouă.

— Parcă erau zece ? !

— De una ne-au vămuit nişte tîlhari în gura tîrgului.

— Ce fel de tîlhari ?

— Erau îmbrăcaţi ca haiducii năimiţi din Pocuţia.

Chelarul strigă cîteva vorbe unui oștean bătrîn, mal-mare peste ai săi, care se uita la buți cu jind, răsucindu-și mustața :

— Pane Stanislav, vină dumneata mai încoace !

Oșteanul se apropie, legănîndu-se. Gras și buged, avea un obraz roșu ca racul, din care sclipeau doi ochi vicleni.

— Ce-i, jupîne Miron ?

Chelarul era un om uscățiv și bătrîn. Puțin adus de spate, se pironi înaintea reimentarului și-l privi în ochii bulbucați, care fugeau în lături.

— Iarăși au făcut-o oamenii voștri ! Alaltăieri au pălit la Sînt-Ilie, azi au vămuit nunta domnească de-o bute de vin. Apoi numai rînduială nu-i asta și tare mă tem c-or sări oamenii cu parii !

— Cîți au fost ? — întrebă pan Stanislav pe căruțaș.

— Vreo treizeci.

— Ați doborît din ei ?

— Doi.

— Unde-s ?

— În colbul drumului.

Oșteanul străin se uită încruntat la om, dar nu zise nimic. De astă dată oștenii de sub comanda celor doi Potocki, a lui Zebrzydowski și a lui Stanislav Chanski, păliseră transportul de vin destinat pentru nunta unuia dintre ei, care se însura cu fata cea mai mare a Domnului Ieremia Movilă. Stanislav, care era una dintre căpeteniile lăsate de marele hatman polon Ioan Zamoyski pe lîngă domnul moldovean, scrîșni din dinți și se îndreptă spre bulucul oștenilor străini. Își adună o ceată de călăreți și ieși val-vîrtej pe poarta curților domnești, îndreptîndu-se spre Iațcani. În urma lui, vuietul de glasuri și de strigăte spori. Căruțașii, ajutați de oșteni, descărcau buțile și le așezau în locuri anume rînduite pentru marele ospăț al

nunții. Un străjer se opri în fața unei buți și-o ciocăni, răcnind :

— Plină, mămulică-mamă, și grea ca o femeie văduvă ! Numai cep să-i dai și să-i pui pipcă, apoi să sugi pînă nu mai știi de-i zi ori noapte !

Ceilalți oameni dimprejur rîseră, fără răutate și fără gînduri. Toți erau de aceeași părere.

2

Stăpînul cel tînăr și sluga lui se îndreptară spre odăile oaspeților. Cel dintîi cerceta lumea din jur fără grijă, ca orice tînăr, și fluiera ; sluga își ascuțise ochii vicleni și-și schimbase obrazul. Nu mai dovedea mirare, nici nevinovăție copilărească. Sulițe lungi de ură țîșneau din ochi spre mercenarii străini, care lărmuiau prin ogradă. Ca toți oștenii fără de treabă, haidamacii se hîrjoneau. Unii făceau exerciții, sub conducerea cîtorva bătrîni, alții se jucau cu pietricele și cu zaruri, sau își omorau vremea cu fel de fel de ghidușii.

— Năimiții dracului ! — mormăi sluga. Se-ngrașă pe spinarea noastră și zburdă. Urît soi de oameni !

— Urît, ca orice soi de oameni care asupresțe pe alții și le suge sîngele și vlaga ! — își răspică părerea și tînărul.

— Unde mergem, stăpîne ?

— La uncheșul Nistor, care trebuie să fie aici de vreo săptămînă. Dacă-l găsim, scăpăm de grijă. Eu cred că-l voi întîlni și pe vărul meu Grigore.

Ograda, plină de oşteni, se despărţi grabnic în două în faţa unui şleahtic fălos, îmbrăcat numai în fir de argint şi de aur. După el se ţineau cîţiva oameni care alergau cu paşi mărunţi. Şleahticul era de vreo patruzeci de ani şi se îngrăşase peste măsura lui potrivită. Trupul său mare nu încăpea în straiele străine, care îi strîngeau cărnurile, bulbucîndu-i-le în afară.

— Acesta-i mirele, şoşotiră oamenii.

— Ce mătăhală, băgă de seamă tot tînărul cel frumos, şi mireasa-i ca o porumbiţă !

De la odăi ieşiră doi boieri. Unul era bătrîn, cu barba sură, şi ţinea cu mîna dreaptă un şlic de pielicică albastră, pe care n-apucase a şi-l pune în cap. Avea smocuri albe de păr şi în plete. Obrazul îi era plin de isteţime. Fruntea înaltă se pierdea sub un început de pleşuveală. De statură potrivită, boierul nu era nici slab, nici gras, ci cum îi stă mai bine unui om care-i cumpănit spre bătrîneţe. Celălalt boier era tot aşa de tînăr ca şi cel ce-i venea în întîmpinare, numaicît avea ochii albaştri şi părul negru ca pana corbului, iar obrazul îi era mai rotund. Boierul cel tînăr ţipă cu glas tare :

— Toderaşcu, tată ! Uite-l cum vine... Parcă-i paşa din Silistra şi nu altcineva !

Ca o săgeată, sări spre celălalt tînăr şi se îmbrăţişară. Se ţinură strîns, apoi se păliră cu palmele peste spate. Boierul cel bătrîn se opri lîngă ei şi-şi puse şlicul în cap. Se opri de cealaltă parte şi sluga.

— Sărut mîna, uncheşule !

— Să trăieşti, nepoate !

Boierul Nistor Ureche şi feciorul său Grigore veniseră la nunta Domniţei Irina, fata cea mai mare a lui Ieremia-Vodă Movilă, şi trăseseră la curţile domneşti. Nepotul boierului dinspre soră, Toderascu, venise şi el pe urmele

lor, adus de vîlva nunții și de mirajul întîmplărilor ca din basme.

— Și-așa, mînzule, te-ai pus pe drumuri cu Pantelei !

— Cu Pantelei, unchișule... Îmi poartă grija de copil mic, de cînd trăia — fie iertată ! — mămuța, sora cea mai dragă a dumitale, care s-a prăpădit la nașterea mea. Se cheamă că am supt același lapte, că lelea Marincea îi este lui Pantelei mamă și mie îmi este doică. Ne avem ca frații...

Sluga surise puțin din colțul buzelor, se mohorî, apoi își limpezi chipul ca un copil.

— Mare pehlivan și Pantelei aista ! Crapă pielea pe el de viclean ce-i, dar asta o știu numai unii și n-o spun altora.

Boierul Nistor Urechе rîse cu glas gros, care vădea om bun la inimă.

— Și ce vrei să vezi tu în Suceava, măi Nichipercea ? Crai și crăițe, domni și domnițe ? Contășul de zile mari văd că ți l-ai luat și sabia cu straja bătută în diamanturi de asemenea. Ți-ai pus de gînd să dai piept cu toată lumea, ca să se vadă în țara Moldovei ce nu s-a mai văzut, dar tu, nepoate, încă nu știi că asemenea lucruri s-au mai întîmplat și nu-i nimic nou sub soare. Un unchеș bătrîn îți poate spune că și el a cercat asemenea ispravă și s-a ales cu pletele albe și cu gust amar în gură. S-a crezut și el zmeul din poveste și s-a trudit să mute munții din loc, căutînd mai ales înțelepciune în cărți, ca să vadă că mai are multe de învățat. Așa mi se pare că și voi mergeți pe urmele mele, dar nu-mi pare rău. Rămîne să vă loviți frunțile și de pragul cel de sus și să vă pipăiți cucuiele !

Toderașcu zîmbi spășit, dar Grigore îl ghionti și-amîndoi izbucniră în rîs.

— Heh, tinerețele cu picioarele pe pămînt și cu capetele în nouri ! Bătrînețele, de obicei, vorbesc, dar nu întinerесc.

Vouă vă scapără mintea altcum şi vorbele mele trec în vad ca apa Sucevei. Ce-aveţi voi de împărţit cu asemenea gînduri, care încă n-au înmugurit ? Voi aveţi toată viaţa înainte şi toată lumea la picioare şi mie, unuia, îmi pare bine că-i aşa ! Înseamnă că oamenii nu s-au schimbat şi nu s-or schimba în veacul veacului. Şi cei tineri şi cei bătrîni vor avea aceiaşi ochi şi numai anii cei mulţi sînt cei mai straşnici învăţători ai omului pe pămînt.

Boierii ieşiră din ograda domnească şi o apucară spre biserica sfîntului Dumitru. Tîrgul se trezise şi lărmuia tulbure în dimineaţa proaspătă de primăvară. Pe Uliţa Cojocarilor se înghesuiau cîţiva negustori, care-şi pregăteau tărăbile. Armenii îşi strigau marfa lor obişnuită : hamuri, curele, friie şi căpestre. Cumpărătorii, puţini, căscau gura la ei, ori încercau cu dinţii pielea tăbăcită.

— Lumea-şi vede de cursul ei, ca înaintea potopului, fără grija zilei de mîine ! — băgă de seamă boierul cel bătrîn. Şi acesta-i un bine, cît nu sîntem păliţi de rele !

— Unde mergem, tată ? — întrebă Grigoraşcu.

— Mergem la o gazdă, să ne punem în rînduială stomacurile. Cu mîncarea de la curtea domnească ne vor ieşi ciolanele la lumina zilei, iar eu m-aş mulţumi şi cu puţin, dar am de ţinut seama şi de gurile voastre flămînde. Bătrînul se hrăneşte şi cu gînduri, tînărul le leapădă deoparte şi pofteşte saţul bucatelor, ca mai apoi să gîndească şi el, dar de multe ori gîndesc pentru dînsul mîncarea şi băutura. Mi se pare mie că aşa-i drept să fie ! Mai întîi cere trupul cele ce sînt ale lui : mîncare, băutură şi dragoste, mai tîrziu cere şi sufletul partea lui, care-i prisosul trupului : gînduri, închipuiri şi vise. Rămîne să se vadă şi la voi care vor fi mai tari. Bucura-m-aş să fie mai tari cele sufleteşti !

În spatele bisericii sfîntului Dumitru, boierii intrară, pe ușa larg deschisă, într-o casă cu cerdac. O muiere tînără le ieși înainte. Era durdulie și avea ochii codați. Cozile și le ținea sub un testemel pestriț, iar mîinile și le ștergea de pestelca încinsă peste catrință.

— Profiriță, ți-aduc tinerețe flămîndă și însetată, care așteaptă patru pui în mujdei și-o mămăliguță deopotrivă cu foamea. Vinul să ni-l aduci îndată și ulcelele de asemenea.

Scaunele gemură. Boierul Nistor tuși și oftă, apoi își pieptănă barba și mustățile. Dus pe gînduri, privi la cei doi tineri, cîntărîndu-i din ochi. O induioșare mare îi cuprinse inima. Amîndoi tinerii erau orfani de mame și crescuseră sub oblăduirea lui. Toderașcu n-avea nici tată. Crișmărița aduse un ulcior de vin și patru ulcele. Pantelei turnă vinul în ulcele și așteptă semn. Boierul Nistor Ureche ridică ulcica și gustă vinul.

— Bun vin ! Fruntea Cotnarului ! Să trăiți, voinicilor, și să vă jucăm la nuntă cît mai degrabă ! Bună-i voinicia, dar tot mai bună-i căsătoria !

După al patrulea rînd de ulcele, fruntea boierului Nistor se descreți și vorbele se înmulțiră. Din sîn, boierul scoase un ou de aur, bătut cu diamanturi, și-l privi, citind pe cadran, care era fața oului :

— Iată cum trece vremea ! Nouă ceasuri trecute, oameni buni !

Toderașcu rămase cu ochii la oul de aur.

— Ce-o mai fi și drăcia asta, unchește ?

— Un ceasornic.

— Ce slujbă-ți face ?

— Spune ceasurile zilei.

— Ce nevoie ai să le știi ? N-ajunge mersul soarelui pe cer ?

— Iaca n-ajunge ! Cînd e cerul întunecat, de unde știi mersul soarelui ?

Toderașcu luă oul de aur în mînă și se uită la el.

— Parcă umblă ceva într-insul...

— Umblă. Are o mulțime de osii și de rotițe care drămuiesc vremea.

Toderașcu duse ceasornicul la ureche și rămase cu gura căscată. Îl purtă apoi și la urechea lui Pantelei, care se mîră strașnic :

— A dracului comedie, că de la Dumnezeu nu-i !

Pantelei scuipă de trei ori în lături în obrazul dracului, afurisindu-l.

— Ba-i de la turc și mi l-a dat Domnul Ieremia pentru slujbele ce i le-am făcut.

— Aferim cinste ! Mai bine-ți da, unchește, un armăsar împărătesc !

Pantelei dori însă să știe cum se numără ceasurile și boierul îl lămuri :

— Apoi iacă aici sînt însemnate cu numere arăbești ceasurile și ele au hotarul lor, pe care ți-l arată săgeata asta mișcată de măruntaiele cele dinăuntru. Le citești. ziua și noaptea, și n-ai nevoie nici de soare, nici de cocoș cîntător.

Pantelei se minună și nu-și mai dezlipi ochii de pe ceasornic, pînă ce boierul băgă de seamă și-i slobozi alte lămuriri, mărindu-i nedumeririle :

— Cu cheița asta îl trag, cînd stă.

— Dacă stă, apoi de unde mai știi ceasul domnia ta ?

— Nu-l las, Pantelei, s-apuce a sta !

Boierul Nistor Ureche își vîrî ceasornicul iarăși în sîn și goli ulcica.

— Dragii mei băieți, acesta-i lucru slab bărbătesc, mai tari sînt lucrurile muierești. Acelea sînt mai meșteșu-

gite decît ceasornicele. Pe-acelea nu le desfac o sută de bărbaţi înţelepţi.

— Care, unchеşule ?

— Ia acelea ce le fac muierile în ţara Moldovei, încît ascultă de ele domnii şi craii.

— Sînt asemenea muieri, unchеşule, şi la noi ?

— Sînt, nepoate ! Una este şi Doamna Ilisafta a lui Ieremia-Vodă Movilă, iar alta este Doamna Marghita, soţia lui Simeon-Vodă Movilă, fratele Domnului. Amîndouă-s deopotrivă, dar parcă tot Doamna Ilisafta îi mai aprigă. Mare fermecătoare, dragii mei ! Îngheaţă apele, aşa-i de isteaţă !

Boierul cel bătrîn, sfetnicul domnilor şi cunoscătorul tainelor lor, căzu pe gînduri, după feleşagul lui, şi se uită în fundul ulcelei. Tinerii aşteptau ceva, iar Pantelei trase pe nări mirosul de friptură. Profiriţa se ivi cu patru ţigle în mîini şi aşeză puii rumeniţi pe talgerele de pe masă. Aduse mămăliguţa, care aburea, şi umplu din nou ulciorul. Pantelei îi zîmbi, sfios, mormăind :

— Harnică muiere, n-am ce zice !

— Dacă-ai avea, puţin mi-ar păsa !

— Drăcoasă mai eşti, Profiriţă !

— Aşa mi-i firea !

Boierii mîncară tăcuţi. Din cînd în cînd sorbeau din ulcele, apoi îşi ştergeau cu dosul mîinii gura.

— Asta-i, băieţi, mare fermecătoare de muiere ! — spuse, încă dus pe gînduri, Nistor Ureche.

— Cine ? — întrebă Grigore. Profiriţa ?

— Da' de unde ? Asta-i o muiere ca toate celelalte din ţara noastră. Bună la lucru, bună la dragoste. De alta vorbesc eu...

— De cine ?

— De Doamna Ilisafta.

Tinerii tăcură şi aşteptară.

— Doamna Ilisafta e sămînță de ungur. Se trage din nemeșul Toma Csomortany. Frumoasă, cum puține muieri am văzut în viața mea, și plină de foc.

Boierul zîmbi cu sfială, căutînd spre fecior, și-și cumpăni mai departe gîndurile și vorbele :

— A adus cu dînsa în țara noastră nu numai frumusețea, dar și „focul" neamului ei. Asta ne va face multe zile fripte, dacă va fi să-i cădem sub mînă.

Toderașcu asculta vorbele unchеșului, plin de freamătul tinereții. În suflet i se urcau icoanele tulburi ale unei femei minunate, care stăpînea țara întreagă. Ca al unei zîne din poveștile copilăriei, îi lucea chipul și el mergea spre dînsa. Visul lui se împlinea. Venise la Suceava să vadă lucruri nemaipomenite și unchеșul lui bătrîn tocmai vorbea despre ele cu îngîndurare și grijă :

— Da, ne vor face rău muierile acestea, dacă se vor lovi una de alta. Dumnezeu să ne ajute, că nădejdea îi numai la el ! Stau toți în jurul țării ca balaurii și numai așteaptă semnul năvalei, ca să ne rupă și să ne sfîșie în bucăți.

Profiriția se ivi iarăși în pragul odăii și întrebă :

— Mai poftiți ceva, boieri dumilorvoastră ?

— Aș pofti o guriță ! — o luă înaintea tuturora cu îndrăzneală Pantelei.

— Să-ți pui pofta-n cui, voinicule ! Celelalte ți le-ai ogoit, ți-a mai rămas una.

— Una și bună ! Le întrece pe celelalte.

Tinerii rîseră și se sculară de pe scaunele cu spătare. Boierul Nistor îi plăti muierii și-o netezi pe obraz.

— La tinerețe trage și bătrînețe.

Profiriția îndepărtă binișor mîna bătrînului și-i surîse cu blîndețe, spunîndu-i :

— Să mai rămînă și altora, boierule !

Mușterii ieșiră din crîșmă și dădură de larma cunoscută a tîrgului. Tîrgoveții grăbeau pe uliță și vorbeau cu glasuri tari. Oștenii se amestecau cu negustorii și se sfădeau. Cete de oameni străini umblau, ținîndu-se la un loc, spre a nu se rătăci. Rădvane prăfuite intrau în tîrg pe toate drumurile, pline de oaspeți.

— Deocamdată ne pregătim de nuntă, vorbi boierul Nistor Ureche, și pe celelalte le lăsăm pentru altădată!

3

Doamna Ilisafta s-a sculat din somn și se întinde înaintea oglinzii venețiene, mare cît o statură de om. A dat pe oglindă cinci pungi de zechini, dar nu-i pare rău, căci o arată așa cum e ea: tînără, fragedă și odihnită. Doamna Ilisafta e îmbrăcată într-o rochie ușoară de casă, din care i se văd formele rotunde. E de statură potrivită, mai mult înaltă decît scundă, mlădioasă și iute în mișcări. Părul castaniu e mătăsos și neobișnuit de bogat. Îi cade pe spate pînă la mijloc, înconjurînd-o într-o aureolă vie. Chipul Doamnei Ilisafta este liniștit. Trăsăturile i s-au destins și nici una nu arată vreo stare de spirit neprielnică și zbuciumată, care i le-ar putea diforma. Mai mult oval decît rotund, acest chip este neobișnuit de frumos. Pielea rumenă și albă a obrazului nu cunoaște nici o pată, nici o umbră; ochii sînt mari și luminoși și bat în verde, iar gura, ca o rodie, descoperă toți dinții și măselele, ca pe niște mărgăritare. Doamna Ilisafta se mai întinse o dată înaintea oglinzii, apoi bătu din palme. O roabă intră în fugă, pe ușa dinspre odăile slugilor, și

se închină pînă la podeaua iatacului, apoi așteptă porunca :

— Jupîneasa Maricuța nu s-a sculat ?

— Încă nu, măria-ta. Doarme dusă, că aseară i-a sosit de pe drumuri și dumnealui postelnicul Dumitrache.

— Mult mai dorm muierile acestea, vorbi din nou Doamna Ilisafta, de aceea se fac ca buțile acelea din ogradă !

Roaba zîmbi.

— O țîrucă mai grasă nu ți-ar strica nici măriei tale, că prea ești firavă și te poți trece în vreo boală din acestea noi, care au venit cu oștenii străini.

Doamna Ilisafta mîngîie roaba pe cap.

— Așa mă plac, Zamfiră, și-așa am să rămîn ! Dă fuga după sulimanuri și iruri și-apoi întreabă dacă s-a sculat dumnealui Domnul.

Roaba dispăru. Un pas grecoi se auzi pe sală și o muiere grasă intră.

— Bună dimineața, Ilisaftă !

— Bună dimineața, Maricuță !

— Cum ți-a fost somnul și cum ți-i habarul ?

— Am dormit bine și habarul mi-i și el bun.

Jupîneasa Maricuța este sora Domnului Ieremia Movilă. Femeia este trecută de cincizeci de ani și-i strașnic de grasă. Din obraz, abia i se văd ochii de valurile de grăsime. Într-adevăr, pare ca o bute din ogradă.

— Eu n-am avut somn și m-am chinuit toată noaptea. Mă înăbușeam...

— Grăsimea, Maricuță, e de vină ! Și lui Ieremie îi tot spun : „Stăpînește-te, omule, că ești destul de gras și nu-i a bună, dar ai cu cine vorbi ?“.

Jupîneasa tăcu, cătrănită. Roaba veni în fuga mare, așa cum plecase, și așează irurile și sulimanurile lîngă oglindă, apoi, gîfiind, spuse :

— Domnul s-a sculat și ia în seamă niște poloboace cu vin.

— Bine, Zamfiră ! Acum să ne gătim pentru ziua de azi, care ne așteaptă cu întîmplările și oamenii ei.

Zamfira începu să alerge, ca o sfîrlează, în jurul Doamnei Ilisafta, dîndu-i felurite iruri cu care Doamna se ungea pe obraz. Maricuța se lăsase, oftînd, pe un divan și-o privea. Cu repeziciune se schimbară apoi borcănașele cu sulimanuri din mînă în mînă. Maricuța se gîndea : „Nu degeaba-i zice lumea vrăjitoare, care îngheață apele ! Uită-te cîte alifii are și cum le întinde pe obraz ! Au cules frații mei numai femei străine de neamul nostru și le-au suit pe scaune de domnie".

— La ce te gîndești, Maricuță ?

— La ce să mă gîndesc ? Mă socot și eu așa, ca proasta, oare în ce straie va veni la nuntă cumnata noastră Marghita ?

— Cum în ce straie ? Își mai face ceva ?

— Cum să nu-și facă ? A înnebunit de cap toată casa dumnealui Domnului Simeon.

— Așa-i neamul ei de nemeși, cunoscut în toată țara Ardealului : fălos la veșminte.

Maricuța nu se lăsă însă și scormoni focul mai tare :

— Se ține și ea frumoasă, păcat a vorbi !

Atinsă, Doamna Ilisafta se întoarse cu o fulgerare de mînie în ochi și cu obrazul aspru :

— Mai bine nu mi-ar sta pe cap cu toată curtea ei și și-ar căuta de drum. Așa am eu norocul : să-i țin pe toți !

Maricuța își dădu seama că nimerise rău cu vorbele de mai înainte, căci și ea era una dintre acelea ce trăiau

pe capul Doamnei Ilisafta. Zamfira sfîrşise cu unsorile şi sulimanurile şi pieptăna cosiţele Doamnei. Lăsată pe spătarul scaunului, Ilisafta închisese ochii şi roaba îi trecea ritmic pieptenele de aur prin părul mătăsos, care foşnea şi arunca scîntei. „Uită-te la dînsa cum scapără scîntei ! — se minună Maricuţa. Doamne, iartă-mă ! Adevărată vrăjitoare. De unde au mai strîns fraţii mei aşa nişte calvine de muieri ?"

Zgomote surde se auziră acum pe sălile palatului domnesc şi glasuri vesele de oameni bucuroşi pătrunseră pînă la urechile Doamnei Ilisafta.

— Vin !

Roaba se învîrti de cîteva ori pe călcîie şi rîndui iatacul ; Maricuţa se sculă cu un oftat de pe divan ; Ilisafta rămase locului. Pe uşa deschisă de un fecior de casă intrară cinci bărbaţi mîndri, îmbrăcaţi în caftane. Doi aveau gugiumane domneşti în cap şi semănau la chip, dar nu şi la trup. Unul, gras şi greoi, cu căutătura veselă, se mişca, zguduind podeaua sub el, spre Doamna Ilisafta. Obrazul îi era roşu, sîngeriu şi plin de sudoare. N-avea nici o frumuseţe în mădularele lui. Veşmintele îi erau bogate şi străluceau de diamanturi şi perle. Caftanul îmblănit îi atîrna greu în spate. Acesta era Domnul Ieremia Movilă. Cel de-alături, care-i semăna, era fratele său Simeon. Mai slab în trup, nici Simeon nu era mai tînăr. Amîndoi erau oameni înaintaţi în zile şi bolnăvicioşi : Ieremia suferea de ameţeli, iar Simeon de dureri de pîntece şi de vătămătură. Amîndoi bărboşi, domnii o sărutară pe Ilisafta şi-o firitisiră, unul după altul :

— Să-ţi fie de bine, soacră mare !

— Soacră mare şi-atît de tînără ! Aşa-i cînd se mărită fetele de la cincisprezece ani ! Ce zici, boierule Toma ?

Boierul Toma Csomortany, tatăl Ilisaftei, se apropie şi el de fiică-sa şi-o sărută pe frunte. Era un bărbat înalt şi mîndru. Părul castaniu îi cădea pe un contăş cu fireturi, aşa cum purtau nemeşii unguri. Ciubote înalte strîngeau pulpele picioarelor, iar nădragii strîmţi şi roşii cu lampas negru lăsau ca agerimea trupului mlădios să se dezvăluie mai bine privirilor.

— Tînără am măritat-o şi tînără a rămas Elisaveta!

Toma Csomortany îşi numea fata aşa cum o botezase în biserica romano-catolică din Sighişoara.

— Tînără, zîmbi şi Domnul Ieremia în barba încărunţită, tînără, dar trăită! Tocmai ca şi pasărea Phoenix din poveste. Asta-i boierilor! Are de undeva apa tinereţii veşnice. Ea-i ca o fată şi-şi mărită fetele. Aşa-i, Simeoane, cînd ai fete mari! Vin şi ale tale la rînd...

Domnii se lăudau cu feciorii şi cu fetele. Ieremia Movilă avea şase copii, dintre care trei băieţi şi trei fete, iar Simeon Movilă zece copii, dintre care şapte băieţi şi trei fete. Fetele lui Ieremia-Vodă erau însă mai vîrstnice. Doamna Ilisafta se întoarse, deodată, spre cei doi bărbaţi, care rămăseseră lîngă uşă.

— Poftească, pane Mihai şi scumpe ginere! Poftească mai aproape! Nu te feri nici dumneata, cumnate Dumitrache!

Panul Mihail Korybut, principele Wiszniewiecki, sărută mîna Doamnei. Era un bărbat de patruzeci de ani, îmbrăcat după moda de la curtea craiului Sigismund al III-lea: contăş cu fireturi de aur, căciulă de blană pe cap, ciubote tari în tureatcă, înalte şi răsfrînte. Plin în trup şi de statură mijlocie, principele era bălan. Ochii spălăciţi şi mici căutau cu trufie împrejur.

Greoi şi oftînd, se apropie, la urmă, şi postelnicul Dumitrache Chiriţă Paleologul şi se aşează lîngă Maricuţa, mormăind:

— Noi nu putem sta mult în picioare, că ne trage pămîntul !

De afară se auzi vuietul ogrăzii domneşti. Oştenii strigau vorbe neînţelese, iar străjerii păleau cu sulițele în lespezile de piatră şi se chemau pe nume. Un scîrţiit de care încărcate pătrunse prin ferestrele deschise. Domnul Ieremia se îndreptă spre fereastra dinspre ogradă şi spuse :

— Mai adineaori am luat în seamă vinul. Cred că mi-a sosit şi morunul. Mai aştept căprioarele şi cocoşii de la munte şi nunta poate porni, ca în poveste. Cu-aşa femei nici n-ai cum te simţi altfel !

Bărbaţii rîseră şi ieşiră. Ginerele zîmbi, tăcut. Încă nu cunoştea bine limba pămîntenilor şi se vorbise numai moldoveneşte. Luîndu-l de braţ, socrul cel mare îl scoase în ogradă şi începu să-i spună o întîmplare veche, trăită de el în Polonia, cînd fugise din faţa oştilor lui Mihai-Vodă.

După plecarea lor, ceilalţi oaspeţi ai Doamnei se frămîntară iarăşi în odaia strîmtă. Policandrul scump de Danzig cu douăzeci de braţe, care era spînzurat în mijlocul odăii de-o grindă, prinse a se roti uşor în jurul lui, mai întîi spre dreapta, apoi spre stînga.

4

Episcopul Bernardino Querini este un prelat rotofei, numai grăsime şi mătasă. Grăsimea îi umple trupul, mătasa i-o acoperă şi prelatul îşi face vînt cu un evantai din împărăţia Chitaiului. Trece pe uliţă mare a Sucevei spre biserica Maicii Domnului cu vicarul Arsengo după el. Vicarul este un om pipernicit şi slab. Episcopul are planuri mari, ca orice episcop care se socoate în legătură di-

rectă cu un Dumnezeu favorabil, și i le spune vicarului cu glas încet :

— Țară sălbatică cu oameni sălbatici... Binefacerile inchiziției încă n-au pătruns pe aceste meleaguri, care au rămas necultivate ca pe vremea sciților.

Vicarul Arsengo crede că trebuie să înceapă lingușirile, așteptate după fiecare părere de eminența sa :

— Aveți sacra misiune de-a răspîndi învățătura chiar în inima acestei țări, colega. Vă bucurați de-o deosebită trecere la curtea Domnului Ieremia...

— Domnul e un bărbat slab de fire și gras în trup, răspunse episcopul. Tăria noastră stă în cele două doamne, în Elisaveta și în Marghita. Ele ne-au fost trimise de Dumnezeu, ca să-i învingem pe schismatici și să-i aducem la dreapta credință.

— De la muieri nu te poți aștepta decît la rău, colega ! — băgă de seamă vicarul. Ele au grija gătelilor și a intrigilor și-apoi nu ele stăpînesc țara, ci Domnul și boierii. Pe Domn poate l-am cîștiga noi, dar boierii sînt groși în cefe și îndărătnici ; nu-și părăsesc legea lor cu una cu două.

— Mult poate și priceperea omului, că Dumnezeu nu dă slujitorilor lui totul de-a gata.

— Au o vorbă pămînteni tare potrivită la așa împrejurare, colega.

— Care vorbă ?

— Dumnezeu nu dă mură-n gură.

— Bună vorbă pentru pămînteni, dar noi avem în țara lor oaste, avem doamne prielnice, conducători și oșteni. Ce ne mai lipsește ?

În fața bisericii Maicii Domnului, prelații fură întîmpinați de parohul Baltasar, care-i aștepta cu mîinile încrucișate pe piept. Era și el tot atît de gras, ca și episcopul

Bernardino Querini, și gîfîia de nerăbdare. Clericul își salută superiorii cu o plecăciune adîncă, gata de ascultare și supunere.

— Ce mai faci, Baltasar ?

— Bine, eminența-voastră. Astăzi vom cerceta cetatea pe cealaltă parte.

Clericii se cunoșteau din Roma, unde au studiat împreună și s-au împrietenit. Datoriile misiunii franciscane i-au adus tocmai în Moldova. Luîndu-l pe episcop între ei, clericii se îndreptară spre cetatea care-și înălța zidurile pe culmea priporoasă a unui deal, despărțit de valea adîncă a pîrîului Căcaina de casele tîrgului.

— La nuntă trebuie să ne arătăm vrednicia ! — pufni pe nări episcopul. Vor fi de față toți, iar noi vom da lupta cu călugării schismatici și-i vom dovedi.

— Asta numaidecît, că-s neșcoliți și sălbatici, răspunse cu alte lingușeli vicarul Arsengo. Ce știu ei din știința științelor, care se învață în Universitățile Apusului ?

Răsuflînd greu, clericii înconjurară cetatea și se opriră sub zidurile dinspre miazănoapte. Aici începură a bocăni cu toiagele în pietre și a cerceta pămîntul.

— Comoara trebuie să fie undeva, că am dat de urmele ei prin cărțile mele, numai locul nu-l putem afla.

Vicarul Arsengo privea cu dispreț la episcop. Aceasta era meteahna lui cea de-a doua. Căuta comori. Cea dintîi era civilizarea acestui popor barbar, după părerea lui, în mijlocul căruia se afla și mînca o pîine albă. Vicarul credea tot așa de puțin în comori, ca și în misiunea ce și-o luase Bernardino Querini, fără știrea nimănui. Un străjer urmări o bucată de vreme mișcările celor trei clerici, apoi mormăi în barbă : „Ce, mama dracului, caută boaitele pe sub ziduri, că doară n-or vrea să facă vreun lagum și să ne arunce în văzduh ?“ Apoi mai mult chiui, decît strigă :

— Măi Toadere, măi, vină încoace să vezi ceva !

Alt străjer se arătă pe coama zidului şi se boldi, mirat, la cei trei clerici, ca nişte corbi.

— Ce horhăiesc tunşii şi raşii aceştia pe sub ziduri, măi Gheorghe ? Hai să-i tiohăim, că ne spurcă aşezarea !

Străjerii chiuiră tare, tiohăind ca la urs :

— Nea, nea, nea ! Hău, hău, ahău !

Clericii se depărtară de ziduri, blestemînd şi vînturînd din mîini...

5

Grigore, feciorul lui Nistor Ureche, i-a cerut tătîne-său slugă :

— Sînt mare şi eu, buchile le-am învăţat şi sabia ştiu s-o port în mînă, ca şi Toderaşcu. Numai slugă nu am pentru nevoile mele...

— Ce nevoie ai tu, băiete, că abia ţi-au mijit tuleiele ? Trupul creşte mare, dar mintea rămîne mică. Mai trebuie să crească şi numărul anilor, ca mintea să fie deopotrivă cu trupul.

— Am nevoile mele, tătuţă ! — se dezmierdă băiatul pe lîngă tată-său. Am găsit şi slugă vrednică, aşa cum îmi place mie. Mi-am pus ochii ieri pe un om cît un munte.

— Unde-i omul ? — întrebă cu un zîmbet boierul cel bătrîn.

— Colo în ogradă, cu Pantelei. Învaţă rînduielile...

Scoţîndu-şi afară capul pe fereastră, Grigore strigă :

— Petriman, vină încoace !

Un tropăit înfundat se auzi sub peretele odăii de oaspeţi şi o namilă de om năvăli înăuntru. Păros ca un

urs și înalt, omul umplu odaia. O cămașă legată cu un curmei îi acoperea trupul mătăhălos ca un trunchi de stejar, care avea o putere înfricoșată. Desculț și cu pletele în ochi, Petriman se opri, cutremurînd odaia din temelii.

— Ha, boierule, care-i porunca ?

Ochii omului, ca de cîine credincios, căutau aţintiţi la buzele lui Grigore.

— Ce-ai să faci, băiete, cu așa namilă de om ?

— Îmi trebuie om vrednic, tată, nu muiere, ca s-o dădăcesc eu.

Boierul Nistor Ureche zîmbi.

— Fie așa cum zici, da' amarnici mai sînteţi, parcă vă pregătiţi de război cu zmeii din poveste !

— Cine știe dacă nu ne-om război...

— De unde eşti, voinicule ?

— Din Șcheia.

— Du-te și vezi-ţi de treaba ta !

Petriman ieși din odaie și boierii rămaseră singuri. Bătrînul se așeză pe pat, iar tînărul începu să-și pregătească veșmintele și armele pentru nunta Domniţei Irina. Nunta avea loc a doua zi, într-o duminică, și oaspeţii umpluseră tîrgul. În după-amiaza acelei sîmbete, se pregăteau de nuntă mai cu seamă muierile și fetele din tîrg și toate casele erau pline de zarvă și freamăt. Ograda domnească era în fierbere ca un cazan. Oștenii străini își cercetau îmbrăcămintea și făceau, la comanda căpeteniilor lor, mișcările rînduite din alaiul de nuntă. O ceată de oșteni trebăluia lîngă zece puști, puse în mijlocul ogrăzii, cu gurile căutînd, negre, spre satul Areni.

Petriman privi o vreme la mișcările oștenilor, apoi se trase mai aproape de pușcași și cercetă puștile cele grele și gloanţele. Gurile negre se căscau, înfiorătoare, spre el. Vîrî într-una mîna pînă la umăr, pe alta o clătină și o

ridică de jos, apoi se chiorî într-însa. Luă de jos un glonț și-l potrivi în țeavă. Un oștean strigă la el :

— Scoate-l afară ! De ce l-ai vîrît înăuntru ? Ce, crezi că-i borta iadului ?

Petriman întoarse pușca cea mare și grea cu gura în jos și glonțul se rostogoli în colb.

— Al dracului haram de om ! — mormăi pușcașul. Noi nu putem clinti pușca vreo patru oameni și el o mișcă cu o singură mînă.

Reimentarul se apropie de Petriman și-l cercetă :

— De unde ești, creștine ?

— De aici, de pe aproape.

— Și ce învîrtești prin ograda domnească ? Văd că prăpădești vremea de pomană.

— Apoi eu îs sluga boierului Grigore Ureche.

— Slugă la dîrloagă ! Mai bine-ai învăța meșteșugul puștii. N-ai intra la slujbă la puști, voinicule ? Hai ?

Petriman tăcea. Oșteanul începu, atunci, să-i spună cum se ține cu pușca cea mare.

— Îți pun glonțul ca-n palmă, bre ! Sui gura puștii cum îmi place și-i dau drumul... Glonțul vîjîie și pălește ținta... Ai să vezi mîine ce treabă bună am să fac !

Petriman se feri de oșteanul cel vorbăreț și se duse spre husari. Aceștia își scoseseră în ogradă coifurile și platoșele de fier, coclite pe la subsuori, și le lustruiau cu nisip. Fiecare își freca platoșa lui. Unele luceau în soare, de-ți luau ochii. Mari și grele, așa cum zăceau la pămînt, păreau trunchiuri de oameni despicați de sabie, ori capete rostogolite în țărînă. Unele coifuri aveau vîrfuri ascuțite în frunte, altele în creștet ; toate erau împodobite cu pene roșii și galbene de cocoș. Cîteva platoșe, mai lucioase, aveau în spate aripi înalte ca de cocor. Oprit înaintea lor cu gura căscată, Petriman se minuna strașnic :

— Bre, bre, bre, ce îmbrăcăminte năprasnică şi-au mai făcut oamenii ! Cu aşa oşteni nu-i de glumit ! Pe unde să-l sîngerezi, dacă nu prinde toporul şi dă de fier ? Stă omul înăuntru şi n-are habar ce-i afară. Poţi da-n el cu maiul şi nu te-aude...

Petriman apucă un coif şi şi-l puse pe cap. Coiful îi căzu pînă la gît şi omul strigă de spaimă. Un oştean glumeţ îi sări în ajutor :

— Stăi, voinicule, să te îmbrac şi în platoşă, să vezi cît e de bine !

Cu hohote de rîs, husarii îl înconjurară pe Petriman şi-l împodobiră cu platoşă, genunchere, scut şi suliţă. Omul se lăsă îmbrăcat şi închis în zale, apoi se scutură, parcă ar fi ieşit din apă, şi începu să umble prin ogradă. Fierăria zornăia pe el. Petriman îşi spunea sieşi : „A dracului treabă ! Oare de fugit e uşor în aşa straie ?“ Şi prinse a fugi, roată, prin faţa oştenilor. Aceştia se stricau de rîs. Petriman se opri şi porunci :

— Daţi jos fierăria ! Sînt sătul.

Oştenii rîdeau şi n-aveau de gînd să-l dezbrace.

— N-auziţi ?

Oştenii străini hohoteau.

— Husar ai vrut, husar crăpi ! De-acum nu te mai dezbrăcăm. Aşa mori, cu fierăria pe tine !

O spaimă cumplită îl cuprinse, atunci, pe Petriman. Grigore Ureche auzi strigătul lui groaznic şi se uită pe fereastră. Nu văzu decît o ceată de oşteni străini. Unii rîdeau, alţii fîşcîiau, iar în mijlocul lor un husar se rostogolea pe jos.

— Ce-o mai fi şi asta ? Tată, vină încoace, că ai ce vedea !

Platoşa pîrîi puternic din toate bălămălile. Zvîrlind din mîini şi din picioare, husarul se rostogolea mai departe.

Deodată sări de jos și se întinse în zale, care plesniră. Coiful fu scos și aruncat de zid, iar platoșa se desprinse de pe trup și obrazul înspăimîntat al lui Petriman, cu pletele vîlvoi pe cap, se arătă la lumina zilei. Oștenii se loveau peste genunchi și peste coapse de rîs și se trînteau la pămînt. Petriman gîfîi lung și-și spuse : „Te-ai vîrît cu capul în jug, boule... Așa-ți trebuie !"

Vorbele lui le auziră toți oștenii dimpreună cu boierii, care priveau de la ferestre. Pantelei veni, fuga, de la cuhnii și-l apucă pe Petriman de-o mînă și-l trase deoparte, mustrîndu-l :

— Cine te-a vîrît între haidamacii aceștia, omule, ori ți s-a făcut de scărpinat ?

Petriman își frecă din mers coastele și tuși gros. Un miros puternic de friptură veni de la bucătărie și cuprinse ograda. Cu gura lăsîndu-i apă, Petriman se luă după Pantelei. Din cînd în cînd icnea scurt, parcă arunca de pe umeri o povară grea.

6

Toderașcu stă gata de nuntă, în mijlocul odăii, și-și cercetează încă o dată îmbrăcămintea. Blana de cacom îi vine de minune. Căciula, trasă hoțește pe ochi, duce cu gugiumana domnească. Numai Mihai-Vodă Viteazul o purta așa. Contășul cu soboli i se clatină pe umerii largi, iar ciubotele înalte de saftian scîrțîie. Cea stîngă îl strînge puțin. Și-o scoate greoi și potrivește obiala, apoi și-o trage din nou. Pantelei îl urmărește din ochi. Tînărul îi pare schimbat. E nerăbdător. S-a sculat prea devreme,

iar noaptea n-a dormit şi-a vorbit prin somn. L-a auzit : „Frumoasă muiere ! Nu-i ca dînsa pe faţa pămîntului..." Pantelei socoteşte : „Poate s-a îndrăgostit băiatul de vreo fată, că sînt destule la curtea domnească şi lui i-a venit vremea, numai să nu fie cu primejdie !" Se uită cu drag la dînsul, căci i-a fost mamă şi tată. El l-a crescut, el l-a învăţat cum se ţine sabia în mînă şi tot el l-a purtat prin lume.

— Pantelei, s-a făcut ziuă şi somnoroşii încă nu s-au sculat ?

Somnoroşii erau Nistor şi Grigore Ureche, care dormeau în odaia de-alături. Nerăbdător, Toderaşcu intră la ei şi-i sculă. Glasurile lor se auziră o vreme, apoi fură acoperite de zgomotul de afară, care crescu deodată şi nu mai conteni.

— Azi veţi vedea nuntă de domniţă. Aveţi multe de văzut, dar şi de învăţat, mînjilor !

— Numai de-am putea ajunge mai aproape de miri şi nu ne-ar arunca oştenii în lături, se îngrijoră Grigoraşcu.

— Voi veţi sta între călăreţii mirelui, că aşa se obişnuieşte, iar eu voi fi între boierii bătrîni.

— Tot dumneata, unchieşule, vei avea partea cea mai grasă ! — glumi Toderaşcu.

— Nu-i bun totdeauna ce-i gras, vorbi cu glas umbrit Nistor Ureche, că iată Doamna Ilisafta nu-şi suferă bărbatul tocmai din pricina asta. Omul are de tras, în viaţa asta pîrdalnică, şi după plăcerile trupului, cînd le înmulţeşte peste fire.

Toderaşcu tresări, auzind cuvintele acestea.

— Băieţi, aveţi ce vedea mai cu seamă pe dinafară, căci voi încă nu aveţi ochi şi pentru dinăuntru. Numai Doamna Ilisafta de-ar fi, şi ai cu ce-ţi sătura ochii !

Mare hoţomană de muiere ! Te fură cu privirile din fuga rădvanului, nu alta !

Curtea domnească se însufleţise. Boierii ieşiră afară şi se amestecară cu ceilalţi oaspeţi. Sunete de trîmbiţă, nechezat de cai, tropăit de picioare se amestecau într-o larmă uriaşă. Oaspeţii poloni făceau o ceată aparte şi se uitau la pămînteni cu mîndrie, răsucindu-şi mustăţile cînepii. Mirele se arătă o clipă, înzorzonat şi înfumurat, şi vorbi ceva cu oaspeţii lui, apoi se irosi spre cămările miresei. Muierile pămîntenilor cleveteau cu glasuri joase, ori îşi dădeau fel de fel de păreri în privinţa podoabelor şi gătelilor :

— Tu, Parască, uită-te la şleahtica ceea, parcă-i o găină cu gîtul gol !

— Da' cealaltă, uită-te cum stă, parcă are o ţeapă într-însa, aşa-i de făloasă ! Al naibii soi de oameni !

— S-au prăsit în partea lor de lume de la miazănoapte cu alte obiceiuri, ce socoţi ? Bărbaţii se rad şi se tund, iar muierile umblă cu nădragi ca oştenii şi călăresc, ca să întreacă măsura şi să curgă şi-afară.

Boierul Nistor Ureche îşi scoase ceasornicul şi vesti :

— E ceasul al zecelea, cinstiţi oaspeţi, şi de-acum îndată porneşte alaiul !

Vorbele boierului se dovediră drepte. Uşile de la cămările miresei se deschiseră şi ieşiră domnii şi doamnele. Dumnealui Simeon-Vodă Movilă şi dumneaei Doamna Marghita erau naşii cei mari şi-i purtau pe miri. Toderaşcu căută cu ochii femeia cea mai frumoasă şi-o văzu. Doamna Ilisafta păşea, mîndră, ca o împărăteasă. Ţinea ochii plecaţi, iar cozile îi cădeau pe spate. Ochii arzători ai lui Toderaşcu se umplură de lacrimi. Nu mai văzuse o femeie aşa de frumoasă în viaţa lui. Cînd trecu pe lîngă el, Doamna ridică ochii şi-i văzu chipul fericit şi

plin de adorație și-i zîmbi. Tînărul se roși ca para focului și jură, în acel ceas, să-i închine acestei femei întreaga viață.

Toată nunta a fost apoi ca un vis. Drumul pînă la biserica Mirăuți și înapoi, slujba săvîrșită de mitropolitul Gheorghe, fratele domnilor, trecură iute, pline de freamătul oamenilor mulți și necunoscuți, care se înghesuiau în preajma lui. La masă, Toderașcu se așeză lîngă unchesul său. Două curți domnești erau adunate la acel ospăț de nuntă : curtea Domnului Simeon Movilă, fugar din Țara Românească, unde domnea acum Radu-Vodă, cu Doamna Marghita și cu feciorii și fetele, așezați după ani : Mihai, Gavril, Petru, Pavel, Ioan, Moise, Petru, Nastasia, Teodosia și Ruxandra, și cu toată casa lui : mitropolitul Eftimie, logofătul Dan, logofătul Teodosie, Ienache Catargiu spătarul, Fiera logofătul, cum și alții, boierănași și egumeni. Curtea Domnului Ieremia Movilă era și mai plină de fală. Doamna Ilisafta era îmbrăcată numai în straie țesute cu fire de aur și de argint, iar diamanturile și mărgăritarele puteau fi numărate cu sutele pe veșmintele ei. Mireasa Irina era o copiliță de cincisprezece ani, cu ochii senini, care se uita încrezătoare la mire. Veneau, pe rînd, celelalte fete și feciorii Domnului Ieremia Movilă : Maria, Alexandra, Constantin, Alexandru și Bogdan, apoi casa domnească, în frunte cu mitropolitul Gheorghe Movilă. Între boierii lui Ieremia-Vodă erau : postelnicul Dumitrache Chiriță Paleologul, pîrcălabul de la Hotin Gheorghe Izlozeanul, hatmanul Balica, pîrcălabul Crîstea, stolnicul Miron, hatmanul Crăș, spătarul Veveriță, comisul Văruntar, ceașnicul Caraiman, Luca și Simeon Stroici, Toderașcu, Grigoraș cu, așezați lîngă Nistor Ureche, și alți curteni și boierănași. Mai apropiați de Domnul Ieremia erau : postelnicul Dumitrache Chiriță

Paleologul și logofătul Vasile Stroici, care țineau două surori ale Domnului, apoi hatmanul Balica, văr drept după mamă al Domnului, cum și pîrcălabul Gheorghe. Izlozeanul, care ținea pe cneghina Crîstina, o fată dintr-altă căsătorie a lui Ieremia-Vodă.

Doamna Ilisafta cercetă meseniĭ cu privirea și-l descoperi pe Toderașcu lîngă uncheșul său. Tînărul nu mînca, ci o urmărea pe Doamna Ilisafta cu ochii ascunși sub genele lui lungi și negre. Doamna îi zîmbi iarăși. O înveselea, fără să-și dea seama de ce, adorația mută pe care o citea în ochii acestui tînăr, frumos ca un arhanghel de pe o icoană bizantină. Oaspeții pămînteni și străini mîncau cu poftă cărnurile fripte și beau vin. Din ogradă se auzeau strigătele vesele ale oștenilor și ale tîrgoveților și străinul „vivat" al oaspeților leși.

Cupele de vin întărîtară pe meseni la vorbă. Domnul Ieremia-Vodă Movilă povesti din nou istoria începutului familiei sale. Vorbele lui erau însoțite de gesturi care urmăreau a aduce înaintea ascultătorilor vremuri îndepărtate. Toată lumea asculta, numai Nistor Ureche se gîndea într-altă parte. El mai auzise de vreo douăzeci de ori această legendă. Episcolul Bernardino Querini, prezent și el la ospăț, da din cap, în semn de mirare și admirație.

— În lupta de la Șcheia pe Siret, cinstiților boieri, a căzut calul sub Ștefan-Vodă cel Mare și ungurul Hroiot năzuia la grumazul lui. Atunci aprodul Purice s-a făcut movilă și i-a spus Domnului : „Încalecă, Doamne, calul meu ! „Domnul a încălecat, dar n-a uitat a-i spune aprodului : „Movilă am să te fac, dacă vom scăpa cu viață !" Și movilă l-a făcut după această luptă, care a fost cu biruință. A ajuns aprodul boier și i-a dat Ștefan-Vodă moșii. Din acel purice de om se trage neamul Movileștilor,

neam vechi și vestit în Moldova, de au ajuns din ei și domni și vlădici !

După vorbele Domnului, episcopul Bernardino crezu că-i timpul nimerit să se întoarcă către cei doi mitropoliți și trei episcopi pămînteni și să-i stîrnească la vorbă :

— De ce țineți cu îndărătnicie la schisma voastră și nu vă uniți cu biserica Romei ? Lumea creștină ar fi iarăși una, ca pe vremea sfinților apostoli.

Mitropolitul Gheorghe tuși gros, își drese glasul și răspunse :

— Ținem la schismă tocmai ca să te miri dumneata și papa de la Roma. Cu credința noastră facem și noi ce vrem. N-avem a da seama decît lui Dumnezeu.

— Asta-i așa ! — zise și mitropolitul Eftimie.

Episcopul Bernardino se socoti dacă face bine sau rău, ducînd vorbele mai departe. Îndrăzni totuși :

— Vă plac muierile, de aceea vă țineți de schismă !

— Vouă nu vă plac, ripostă mitropolitul Gheorghe, voi v-ați născut pe răchită ?

Boierii hohotiră și Bernardino tăcu. Doamna Ilisafta căută cu mustrare la episcopul catolic, apoi își ascuți privirea spre cumnată-sa, Doamna Marghita. Aceasta se îngrijea de băieții și fetele ei. Doamna Ilisafta cercetă și ea cu privirea îmblînzită pe celelalte două fete și pe cei trei băieți ai săi, apoi fără să-și dea seama căută chipul tînărului Toderașcu și-i zîmbi.

Doamna Ilisafta era încă tînără. Abia avea treizeci și unu de ani și bărbatul ei trecuse peste șasezeci. Se măritase și ea tînără, ca și Irina, la cincisprezece ani, dar încă nu-și trăise viața.

Pe la ceasul al treilea, spre ziuă, mirii, domnii, doamnele, coconii și domnițele se traseră la odăile lor. Plecară, sprijinindu-se unul de altul, și cei doi mitropoliți. Fără

nici o izbîndă se duse acasă şi episcopul Bernardino, numai boierii rămaseră la odăi şi prostimea în curte şi duseră ospăţul mai departe...

Dimineaţa, pe la ceasurile şase, hatmanul Oräş prinse a se sfădi cu logofătul Fiera. Se suduiră de mamă şi se încăierară, dar îi despărţiră ceilalţi boieri, probozindu-i să nu facă larmă şi să se ducă la odihnă, lăsînd ce-aveau de împărţit pentru altădată, cînd se vor trezi din beţie. Cîţiva boieri bătrîni dormeau cu coatele pe masă. Muierile lor îi scuturau şi-i trezeau, apoi îi porneau spre casele lor, unde fuseseră găzduiţi. Un miros de mîncare stătută şi de vin vărsat pe jos plutea prin văzduh. Toderaşcu păstra în urechi încă glasul Doamnei Ilisafta, care, în drumul spre cămările ei, se oprise înaintea boierului Nistor Ureche şi-i spusese :

— Boierule Nistor, nu-ţi cunosc neamurile...

— Apoi acesta-i feciorul şi celălalt îi nepotul. Pe unul îl cheamă Grigore, pe altul Toderaşcu.

Toderaşcu îi sărută mîna şi Doamna Ilisafta îi zîmbi a patra oară. Zîmbetul i-l purta în inimă.

— Ne vom mai vedea la curte... Aşa mîndreţe de feciori mai rar în ţara Moldovei !

Pantelei îşi duse stăpînul la culcare. Toderaşcu cînta, dus pe gînduri :

Calea pîn' la mîndra mea,
ca de la pămînt la stea,
măi...
Poate că la stea s-ajung,
măcar drumu-i cît de lung,
măi...

Pantelei îşi dădu seama că băiatul s-a îndrăgostit de Doamna Ilisafta şi murmură ca pentru dînsul : „Are şi

de cine, săracul, că n-o întrece nici o muiere ! Numai să băgăm şi mintea înapoi în capul lui, ca să nu sufere prea tare !" Pantelei îşi aşează stăpînul pe un divan şi făcu cruce deasupra lui, ca să nu i se întîmple vreo spaimă în somn şi să aibă vise plăcute.

I

Cumnatele se ceartă de-un ceas de vreme şi bărbaţii lor se uită la ele, neputincioşi. Îşi aruncă în obraz vorbe grele. Simeon tresare din cînd în cînd, dar se stăpîneşte. Cearta se schimbă adeseori pe limba ungurească, apoi iarăşi se aud cuvintele moldoveneşti, care, în gurile celor două doamne, sînt ascuţite ca nişte suliţe :

— Tată-tu n-avea ce îmbrăca şi tu te ţii ca o crăiasă... Neamul nostru de nemeşi e mai vechi ca al vostru. Pe noi ne ştie tot Ardealul...

— Ba bine că nu ! Vă ştie ce plătiţi, că toate aţi fost bune de muscă din mamă în răsmamă !

Doamna Ilisafta sughiţă de plîns şi se uită la Domnul Ieremia. Dumnealui sta liniştit şi tăcea. Ţinea la fratele său şi nu-i plăcea sfada. Doamna Ilisafta începu din nou :

— Staţi pe capul meu, de cînd aţi fugit din Ţara Românească cu toată casa...

— Ţi-om întoarce însutit, cumnată, se vîrî în vorbă Simeon-Vodă.

— Da, îmi veţi întoarce... Pînă atunci eu vă ţin casa aici în Suceava, iar oştenii de strînsură îmi pustiesc moşia de la Ustie.

Simeon-Vodă tăcu. Doamna Marghita nu răbdă tăcerea soţului şi începu şi ea din nou să duruie ca o tobă :

— Te ţii mare şi tare, dar lasă că vei ajunge şi tu pe drumuri ca şi noi, că măririle sînt înşelătoare şi-n Moldova !

Duşmănia clocoti şi mai aprig în inima Ilisaftei :

— Duceţi-vă pe pustii locuri, nu-mi faceţi mie viaţa amară ! Rîvniţi la averea mea, rîvniţi la domnia Moldovei, rîvniţi la fericirea copiilor mei...

Domnul Ieremia se ridică de pe scaun şi vorbi tărăgănat, cum îi era felul :

— E drept, frate şi cumnată, că lucrurile nu prea merg bine în ţara Moldovei. Ţara e mică şi săracă, iar duşmanii sînt mulţi. Norodul suferă şi tace, că n-are altceva mai bun de făcut. Haraciurile şi birurile sînt mari şi grele. Mai zilele trecute, am trimis sultanului Ahmed, la împărăţie, haraciul şi peşcheşul : patru blăni de cacom, douăzeci de caftane de brocart, două sute de armăsari şi şase sute de cai, pe lîngă pungile cuvenite de galbeni, care se numără cu sutele.

— De ce i-ai trimis atîta sodom de bani, că-i abia un băiat de patrusprezece ani ? — întrebă Simeon-Vodă. Habar n-are încă pe ce lume se află ! Nici nu s-a suit de mult pe scaunul tătîne-său.

— Băiat crud de vîrstă, dar copt la putere ! Cei din jurul lui parcă ce aşteaptă ? Să aibă ce roade şi ce împărţi.

Doamna Ilisafta nu răbdă vorba domoală şi aşezată a soţului ei. Se ridică de pe scaun şi prinse a se plimba dintr-un colţ într-altul al odăii, apoi se opri în faţa bărbaţilor, vorbind cu obidă :

— Dacă ar fi numai atîta, dar peşcheşul paşalei din Silistra cine-l plăteşte ? Ţara Moldovei. Dar haraciul hanului tătăresc Cazigerei-Sultan ? Dar birul craiului

polon Sigismund ? Vă merge prea bine, de nu vă dați seama cine vă ține în spate ! țipă, mînioasă, Doamna Ilisafta.

— Și tu, Ilisaftă, prea te aprinzi ! — vorbi domol Ieremia-Vodă. Ce dragoste te-a apucat deodată de norod și de țară ?

— Dragostea de-ai mei, care-ți vor lua locul, căci ai moștenire pe veci această țară. Ori nu-i așa ?

— Așa-i, că mi-a dat sultanul Mahomed în scris această făgăduință și împărăția nu se face de ocară.

— Nu se știe pînă la urmă ! — vorbi nestăpînită Ilisafta. Oșteni poloni ai în țară ? Ai. Fata ți-ai măritat-o după un pan al coroanei ? Ți-ai măritat-o. Moșie și curte ți-ai cumpărat la Ustie și-aștepți vremuri de cumpănă, ca să te tragi acolo, sub ocrotirea craiului ? Ți-ai cumpărat.

Ieremia-Vodă căzu pe gînduri. În asemenea clipe ura toată lumea și sufletul i se umplea de spaimă. Vedea și el că domniile sînt înșelătoare în țara Moldovei. Fratele său era un om slab și blînd, dar cumnată-sa era tot atît de aprigă ca și Doamna lui. S-au lăcomit amîndoi la scaune domnești și le-au apucat cu ajutor străin. Mai depărtat de poloni, Simeon și l-a pierdut pe al său și a venit cu toată casa lui la Suceava. Teme-se, de aceea, să nu-i vie poftă cumnatei să domnească și-n țara Moldovei... Ilisafta știe ea ce știe, de nu-i poate suferi !

— Măcar de s-ar face rînduială cu oștenii năimiți de la Ustie, care-au rămas neplătiți și-și cer lefurile ! — spuse cu amărăciune și lacrimi în glas Ilisafta. Iaca : au pus mîna pe curțile ce le avem acolo și le pradă...

Înserarea cădea încet peste turnurile Sucevei și o trîmbiță îndepărtată începu să-și sloboadă sunetele melodioase și tăcu îndată, parcă i-ar fi fost retezat cîntecul de o sabie. Ea, singură, dăduse semn de viață din lumea de

afară și, după ea, se porni freamătul oamenilor. Ograda domnească se pregătea pentru noapte. Două slugi intrară în odaie cu două sfeșnice, în care erau aprinse două lumînări groase de ceară verde, aromată. Domnii își făcură cruci largi peste piept și oftară amîndoi cu gîndurile duse departe...

8

— Domnia lungă umple vistieria și Domnul Ieremia nu se poate plînge dinspre partea asta ! — spunea boierul Nistor Ureche tinerilor. Numai că Domnul mai adună și altundeva bani albi pentru zile negre. Toți adună în țara asta, numai moșanul tot dă și dă cîte șapte piei de pe el.

Tinerii-l ascultau pe bătrîn cu sfială, așa cum se cuvenea cînd făcea politică înaltă cu ei.

— Adună la Ustie, tocmai la mama dracului, unde și-a cumpărat moșie !

— Se-aude că au năvălit acolo oștenii unuia Tarnowski și-au spart totul și-au ucis lumea. Podanii fug unde văd cu ochii. Ce treabă mai este și asta, tată ? — întrebă Grigore.

— Ia, belele pe capul omului, băiete ! Acel Tarnowski a slujit Domnului Simeon în Țara Românească și-acum își cere drepturile pentru oamenii lui, că nu mai poate beli lumea. Domnul Simeon n-are de cîte le cată și-atunci ei au intrat în curțile frățîne-su.

— Atunci se cheamă că au prăpădit și au pustiit totul ce-a ajuns pe mîna lor.

— Apoi Domnul a pierdut totul ce a adus la Ustie, numai banii şi odoarele nu sînt acolo. Are el altă tainiţă, aproape de hotar.

— Unde ?

— La Suceviţa. Acolo, la ctitoria Movileştilor, are tainiţă anumea, pe care o umple cu aur, iar călugării o păzesc ca ochii din cap.

Toderaşcu tăcea. Era tras la faţă şi gînditor. Pe dinaintea ochilor îi fugeau icoane tulburi. Uncheşul său îl fura cu privirea adeseori şi era nedumerit. Nu putea încă înţelege dragostea năprasnică din inima lui tinerească.

— Aud că Doamna Ilisafta are de gînd să se ducă la Ustie, ca să pună rînduială în treburile de acolo ! — îşi duse mai departe vorbele Nistor Ureche.

Toderaşcu tresări şi-şi spuse părerea, îngrijorat :

— Asta nu-i treabă pentru o femeie !

— Nu-i, nepoate, dar n-o cunoşti încă destul de bine pe Doamna Ilisafta. E vitează ca un bărbat şi ştie să mînuiască sabia ca un oştean bătrîn.

— Parcă unul tînăr n-o ştie mînui...

— N-o ştie ca unul bătrîn şi îşi pierde capul uşor.

— Cu cine merge, uncheşule, la Ustie ?

— Cu tineri ca tine şi nu cu moşnegi ca mine.

Toderaşcu se uita, nedumerit, la uncheşul său. Tot atît de mirat era şi Grigore.

— Mi-a spus Doamna să vă pregătesc de drum, că vă ia cu dînsa la Ustie. Vrea să-şi facă şi ea curtea ei, ca Doamna craiului, şi i-aţi plăcut. Cred mai cu seamă că i-ai plăcut tu, nepoate...

Grigore îşi cercetă cu băgare de seamă vărul, ca să vadă ce-a putut să-i placă Doamnei. Vărul său era însă un văr ca toţi verii, numai oleacă prea roşu la obraz.

— Eu vă dau voie și vă binecuvîntez. De acum se cheamă că umblați pe picioarele voastre. Aveți arme bune, cai buni și slugi bune. Cum vă veți așterne, așa veți dormi. Numai o vorbă bătrînească tot am să v-o pun la inimă: Plăcerea-i cu primejdie, băieții tatii! Sufletul femeii este adînc ca o apă, în care mulți bărbați se pot îneca.

Tinerii surîseră, compătimitori. Boierul Nistor Ureche văzu zîmbetele și-și spuse: „Pînă ce nu s-or lovi ei singuri de viață, le par vorbe de clacă toate sfaturile mele. Abia cînd vor da de nevoie, le vor prețui!"

Cu o umbră de mîhnire în ochi, bătrînul tăcu. Tinerii se cuprinseră de mijloc și se trîntiră pe divanele din odaie. Erau bucuroși că se duc în lume. Boierul Nistor Ureche se mai lumină la obraz și-și mai spuse cîteva vorbe de mîngîiere: „Parcă eu n-am fost ca ei? Parcă am fost de la început cu barbă albă?"

9

În dimineața caldă de vară chiotul surugiului se auzi limpede, iar pocnetul harapnicului puse în mișcare rădvanul domnesc, în care se afla Doamna Ilisafta. Două steaguri de călăreți tropotiră în urma rădvanului. Toderașcu și Grigorașcu erau în fruntea călăreților, lîngă oșteanul polon Stanislav Chanski. Drumurile țării erau bătute, în acea vreme, de fel de fel de oameni și călătorii își apărau viața. Trîmbele de tătari și de cazaci, cum și cetele de haidamaci, puteau păli oriunde. Dar nu numai țara Moldovei era așa de spartă și de nesigură, ci și țările din jur,

dintre care Crăia Leşească era plină de mercenari fără căpătîi, răi ca fiarele şi lacomi la pradă.

Rădvanul şi steagurile de călăreţi o apucară pe drumul Cernăuţului. Oştenii cîntau, iar rădvanul huruia pe pietrele şleahului. Toderaşcu vorbise cîteva cuvinte cu Stanislav Chanski, apoi rămăsese cu ochii la rădvan, dar perdelele de la uşi erau trase. Doamna Ilisafta şi cele două fete de casă se adăposteau după ele de colbul drumului, măcar că steagurile de călăreţi tropoteau în urma rădvanului. Abia pe la amiază, perdelele au fost date la o parte şi o mînă albă făcu semn de apropiere. Muşcat de pinteni, un cal se opri lîngă uşiţa rădvanului.

— Căutaţi loc bun de popas, pane Chanski, şi daţi oamenilor de mîncare ! — se auzi porunca Doamnei Ilisafta.

Stanislav Chanski opri oamenii într-o poiană şi porunci cele de cuviinţă. Grigoraşcu îl chemă de departe pe Toderaşcu lîngă rădvanul Doamnei. Acolo, fetele întinseseră o faţă de masă pe iarbă şi Doamna sta în picioare şi le vorbea. Tinerii erau lîngă dînsa. Lui Stanislav Chanski nu-i plăcea unul dintre aceşti tineri, anume Toderaşcu, care se apropia prea mult de Doamnă şi nu o slăbea din ochi. Oşteanul recunoştea şi el că această femeie era neobişnuită de frumoasă, dar ea rămînea doamnă şi stăpînă. Se apropie şi el, cătrănit, de rădvan şi-o auzi pe Doamna Ilisafta vorbind :

— Am amorţit, stînd nemişcată în rădvan. Eu, dacă nu mă mişc, parcă-s moartă !

Ochii tînărului Toderaşcu o urmăreau, fermecaţi. Conştientă de vraja frumuseţii sale, Doamna se plimba, graţioasă, prin poiană, cu cei trei bărbaţi după dînsa.

— Cum te ţii în şa, pane Stanislav ?

— Încă destul de bine, Doamnă ! Nu mă dau pe-o sută.

Oşteanul fălos îşi răsuci caierul mustăţilor cînepii şi căută împrejur. Întrebarea era însă numai un pretext, spre a deschide discuţia cu cei doi tineri.

— Vă place călătoria, voinicilor ?

— Tare mult ! — răspunse Toderaşcu, dar ochii lui spuneau şi altceva.

Doamna Ilisafta rîse fără motiv.

— Sînteţi cavalerii mei. Trebuie să apăraţi o femeie slabă şi fricoasă...

— Slabă nu eşti, măria-ta, căci stăpîneşti armele noastre, fricoasă nici atîta, căci n-ai fi pornit la drum ! — spuse cu glasul înfiorat Toderaşcu.

— Hai să mîncăm !

Pe faţa de masă erau aşezate grămezi de carne, ouă fierte, pîine şi sare. Bărbaţii mîncară cu poftă ; Doamna gustă din albuşul unui ou şi ciuguli carnea de pe o aripă de pui. Pofti apoi apă. Toderaşcu sări şi apucă un ulcior, îndreptîndu-se spre marginea poienii. Doamna îl chemă :

— Stăi, voinicule, nu fugi ! Eu cred că izvorul este în partea cealaltă...

Sprintenă, Doamna Ilisafta se îndreptă într-acolo, iar Toderaşcu se luă după ea, bătîndu-i inima-n piept ca un clopot. După ce-a ieşit din poiană, Doamna şi-a încetinit paşii şi s-a întors către tînăr. Acesta se uita la dînsa, pierdut.

— De ce eşti aşa de sfios, Toderaşcule ?

Doamna Ilisafta zîmbea duios şi se uita în ochii tînărului, care nu scotea nici un cuvînt, ci o privea într-o stare de înmărmurire deplină. Nu se mişca, nici nu vorbea. Ulciorul se desprinsese din mîna moartă a lui Toderaşcu şi căzuse în iarba înaltă, fără a se sparge. Femeia îşi dădu seama că tînărul este la prima lui dragoste şi că o iubeşte cu adevărat. Ea întinse mîna şi îi netezi pletele. Atunci

tînărul îi prinse mîna şi o sărută în palmă, apoi căzu în genunchi. Un fior uşor îi scutura trupul. Doamna Ilisafta se lăsă purtată de valurile simţurilor şi netezi în neştire capul tînărului mai departe. Acesta îi cuprinse mijlocul cu mîinile şi-şi ascunse obrazul în rochia ei. Un glas lăuntric, mai puternic, însă o trezi. Se desprinse din braţele tînărului cu blîndeţe şi-i şopti :

— Să lăsăm nebuniile, Toderaşcule ! Unde-i ulciorul ?

Toderaşcu suspină, prinse ulciorul de toartă şi se ridică.

— Cred că am să mor de fericire ! — şopti şi el.

— Moartea nu-i cu folos, viaţa-i cu folos şi dobîndă.

Toderaşcu surîse vieţii.

— Iată că eşti cuminte ! Să aşteptăm vremuri paşnice şi vei cîştiga ceea ce doreşti.

Tînărul se înseninâ.

— Numai să doreşti cu patimă ! Aceasta este legea vieţii şi legea mea ! — îi mai şopti Doamna.

Un susur de apă curgătoare se auzi în preajmă. Un stol de grauri filfîi deasupra capetelor lor şi se pierdu în luncă. O răcoare plăcută îi întîmpină cu adieri de ierburi şi buruieni de apă...

10

Panul Tarnowski era un haiduc polon mercenar din oastea lui Simeon-Vodă Movilă, care luptase împotriva lui Mihai-Vodă Viteazul, apoi slujise vreo trei ani tocmai în Ţara Românească. Cînd Domnul Simeon îşi pierduse tronul şi ţara, Tarnowski s-a tras cu oştenii săi îndărăt în Polonia, aşteptînd vremuri mai bune. Movileştii dom-

neau cu ajutorul armelor mercenarilor şi, trăind şi nemurind, reimentarul trebuia să-şi scoată dobînda şi pentru anii sterpi.

Norocul însă i se părea că-l părăsise pe Simeon-Vodă Movilă. Urmaşul său la domnia Ţării Româneşti se dovedea om vrednic şi viteaz, iar săul strîns în anii de slujbă, ca-n coada oilor karakul, se topise. Atunci îşi aduse aminte Tarnowski că mai are o datorie către dînsul Domnul Simeon şi i-o ceru îndată. Domnul Simeon însă nu mai avea de multă vreme atîtea pungi de bani cîte cerea Tarnowski, aşa că i-a spus solului : „N-am de unde şi ceea ce mai am abia îmi ajunge mie şi casei mele". „Cere de la frate !" — a îndrăznit solul, după povaţa lui Tarnowski. „Fratele nu-mi dă nimic."

Şi-aşa s-a întors solul înapoi fără cele şasezeci de pungi cerute şi Tarnowski a scrîşnit de mînie vreo două săptămîni. După multe vorbe rele şi sudălmi grele, Tarnowski şi-a adus aminte că Ieremia-Vodă Movilă, fratele datornicului, are o moşie şi un castel la Ustie, nu prea departe de Snyatin, şi-şi făuri alt plan. Cu oştenii lui, hămesiţi de foame, se îndreptă spre Ustie, neţinînd seama nici de porunca marelui hatman Ioan Zamoyski, nici de buzduganul sub-camerierului Liovului, Andrei Sienienski. Acesta din urmă se luă după ei şi le strigă :

— Să nu năvăliţi la Ustie, că vă pun căpăţînile în pari !

— Să îndrăzneşti numai, c-apoi vom vedea la urmă al cui cap va rînji la lume !

Andrei Sienienski îi lăsă în plata domnului. Aceşti haiduci mercenari erau nişte lupi pribegi, care nu puteau fi judecaţi după lege, iar războiul era greu de purtat cu dînşii. Sătul de harţă, Andrei Sienienski s-a întors la Liov, suduindu-i :

— Lasă că vă învăţ eu minte altădată, cînd mi-a veni bine !

— Deocamdată taci şi du-te-n treaba ta ! — îl apostrofă Tarnowski.

Aşa căzu Ustie pe mîna haiducilor lui Tarnowski. Tîlharii prădară într-o săptămînă totul din castel şi vîndură lucrurile jefuite la negustori. Ţine-te apoi, pane Tarnowski, şi bea şi mănîncă ! Beţiile se înşirau lanţ şi cîntecele oştăşeşti umpleau aşezarea. Podanii lui Ieremia-Vodă Movilă îşi luară lumea în cap, căci tîlharii năvăliră în casele oamenilor, după ce prădară curţile domneşti. Apucară mai întîi muierile şi fetele, aşa cum făceau aceşti mercenari totdeauna, ca un soi de oameni spurcaţi ce se găsea, şi le necinstiră. Erau şi ele, adică, prada lor vie, cuprinsă cu puterea şi stăpînită cu sila. Muierile umblau despletite prin tabăra haiducilor, cu copiii încleştaţi de poalele cămăşilor. Unele erau plînse. Haiducii, adunaţi din cele patru vînturi ale Pocuţiei şi Podoliei, rînjeau la ele şi le pofteau, cînd aveau nevoie.

Podanii fugiră, atunci, cu mic cu mare în lume, după ce văzură că nu mai au scăpare din ghearele tîlharilor. Tarnowski se trezi dintr-o beţie grozavă şi văzu aşezarea pustie. Pămîntiu la faţă, îşi chemă haiducii ticăloşiţi împrejur şi strigă :

— Aţi fugărit oamenii de pe moşie cu mişeliile voastre, blestemaţilor ! De acum ce veţi face fără mîncare şi fără băutură ? Vă va lua dracul iarăşi, boilor ! Pieriţi din faţa mea, că vă omor !

Tarnowski învîrti biciul şi plesni peste obraz pe cîţiva haiduci. Aceştia scrîşniră din măsele şi suduiră, dar se traseră deoparte. Cu Tarnowski nu era de glumit la mînie, că lua viaţa omului într-o clipită.

A doua zi, după întîmplarea aceasta, sosiră la porțile Ustiei steagurile de călăreți ale Doamnei Ilisafta. Ogoarele însălbăticite și casele pustii îi vestiră de departe pe călători că acolo se aciuiseră stăpîni răi. Doamna Ilisafta era mînioasă ca o leoaică.

— Tîlharii ! Ce-au făcut din moșia mea... Iată ce rînduială este și în țara craiului Sigismund ! Îți poate intra în avere cine vrea. Toată scursura are drept, parcă a pus ea umărul și banul. Vai și-amar cînd țara ajunge de jac și de ocară și ticăloșii cei dați cu războiul și cu năvala își fac de cap !

Cîțiva haidamaci rătăcitori prinseră de veste că vine oaste și-i duseră știrea lui Tarnowski. Acesta îi strînse pe mercenari cu porunci repezite ca din arc și le strigă să-și caute armele. Rupți și murdari, nespălați cu anii, haidamacii de la Ustie își apucară baltagele, ghioagele, sulițele și topoarele. Cîțiva mai aveau cai și încălecaseră. Doamna Ilisafta văzu de departe pregătirea lor și-l strigă pe Stanislav Chanski. Acesta veni în goană.

— La poruncă !

— Tîlharii se pregătesc de luptă !

— Le-om da atunci luptă, ca să ne țină minte !

Stanislav Chanski își pregăti steagurile și le cercetă armele, apoi porunci :

— Fiți fără cruțare, că aceștia nu vă iartă cu una cu două și ori vă taie, ori vă ia robi !

Doamna Ilisafta îl chemă pe Toderașcu :

— Dumneata să stai lîngă mine !

Toderașcu se întunecă la obraz.

— Vrei să dai piept cu tîlharii ?

— Asta aștept... Să se învețe minte și să nu mai prade altă dată bunul altuia !

— Da' rădvanul nostru cine-l păzește ?

Toderaşcu şi Grigoraşcu îşi chemară slugile. Petriman şi Pantelei se înfiinţară la poruncă. Erau amîndoi călări. Pantelei avea sabie, iar Petriman ghioagă nestrujită.

— Veţi păzi rădvanul ca luminile ochilor ! — le porunci Toderaşcu. Aţi înţeles ?

— Apoi cum să nu înţelegem una ca asta ? — se mîndri Petriman.

Steagurile de călăreţi ale lui Stanislav Chanski se loviră îndată cu cetele de haiduci de pripas ale lui Tarnowski şi le risipiră. Haidamacii strigară, înspăimîntaţi, cerşind îndurare de la oamenii lui Chanski, dar nu mai primiră ajutor de la nimeni. Alergînd pe jos, ei se izbeau de piepturile cailor şi erau păliţi de săbiile călăreţilor. Cîţiva reuşiră să doboare un călăreţ de pe cal, dar fură tăiaţi îndată de ceilalţi. Plini de sînge, ieşiră din curţile domneşti şi se împrăştiară peste ogoare. Tarnowski însuşi, cu patru tîlhari călări, se ivi deodată lîngă rădvanul Doamnei Ilisafta.

— Ha, ha, ha, asta-i Doamna Ilisafta cea vestită, care a venit să ne belească de piele ! — răcni el. Pe dînsa, şoimilor !

Împotriva năvălitorilor se prăpăstuiră, icnind din adînc, Pantelei şi Petriman. Cel dintîi se dovedi un mînuitor ager de sabie şi se păli cu Tarnowski. Hatmanul, încercat în lupte, vru să ferească sabia slugii şi să-i cresteze grumazul, dar omul îi opri ascuţişul armei şi-i ameninţă pieptul. Urlînd de mînie, Tarnowski dădu alt atac şi mai periculos prin stînga, cunoscut numai de el, dar Pantelei i se împotrivi cu noroc şi din partea asta. Doamna Ilisafta liniştise fetele de casă, se sculase în picioare şi se uita, liniştită, la luptători.

De departe, veneau val-vîrtej Toderaşcu şi Stanislav Chanski, dar chiotele lor nu puteau ajuta la nimic. Ca

un vifor începu atunci să se zbuciume Petriman. Învîrti ghioaga o dată deasupra capului și păli într-un haidamac, pe care-l turti și-l aruncă de pe cal la vreo zece pași. Pe-al doilea, cînd îl lovi în cap, nu se mai văzu decît o grămadă de carne însîngerată și de zdrențe deasupra calului, căzut și el la pămînt cu șira spinării ruptă. Pe-al treilea îl ajunse cu ghioaga în frunte și-l răsturnă de pe cal cu creierii țîșniți în toate părțile, apoi cu ochii roșii și cu pletele fluturîndu-i în jurul capului îl căută pe al patrulea, dar acesta o luase la goană. Nu mai rămăsese decît Tarnowski, care-și juca sabia încovoiată pe sub nasul lui Pantelei.

— Nu te da, frățioare, că vin ! — strigă Petriman și năvăli spre luptători. Ha, ha, ha, fiară bătrînă, stăi să te miruiesc cu ghioaga !

Tarnowski simți dușmanul, care venea din spate, și-și feri calul. Ghioaga lui Petriman însă se opri în șoldul drept al calului, pe care-l frînse ca pe-o buturugă uscată. Tarnowski sări din șa și-și apără grumazul de sabia lui Pantelei, cînd îl ajunse din nou ghioaga lui Petriman și-l toropi, fără suflare, la pămînt. Pantelei își șterse sudoarea de pe frunte, mormăind :

— Se ținea bine tîlharul, nu se da cu una cu două !

Petriman se opri înaintea Doamnei Ilisafta și-i zîmbi cu buzele lui mari și groase. Curmeiul îi plesnise și cămașa, umflată de vînt, se mai zbuciuma, deși trupul dintr-însa se liniștise.

— Mi-ați scăpat viața ! — rosti cuvintele cu blîndețe Doamna Ilisafta.

Cînd se apropie Toderașcu, gîfîind, o văzu liniștită și zîmbitoare. Un junghier îi sclipea încă în mîna dreaptă, iar cu mîna stîngă netezea pe cap pe cele două fete înspăimîntate.

— Aţi învins ?

— Am învins. Moşia şi curţile sînt curăţate de tîlhari.

Steagurile de călăreţi se adunau la glasul puternic şi cîntat al lui Stanislav Chanski. Colbul, stîrnit de galopul cailor, se aşternea încet peste ierburi şi buruieni...

II

Un chiot lung porni din turnul cel mare de deasupra porţii mănăstirii Suceviţa şi un chip bărbos se arătă în fereastra dinspre ogradă. Monahul Enoh, care era de strajă, mai chiui o dată :

— Uiu, iu, iu, iu, măi Rafailă, vin oşteni pe şleah !

Rafailă sări de pe patul lui de scînduri goale. Era pe înserat şi omul se odihnea. Săpase la heleşteu cu ceilalţi călugări şi-acum clipocea. Egumenul voia numaidecît să aibă peşte mănăstirea, să se mai îndulcească gurile cele flămînde în posturile de peste an şi călugării n-aveau altceva mai bun de făcut decît să sape. Cu un ciocan de lemn în mînă, monahul Rafailă bătu toaca scurt şi repede, după sunete anume rînduite, care vesteau primejdie de moarte şi cumpănă. Mănăstirea se însufleţi îndată. Vreo cincizeci de călugări ieşiră din chilii şi se urcară pe ziduri, în turnurile de pază. Cîţiva se aşezară după porţile grele din stejar strujit.

— De-acum pot să vină ! — mormăi în barbă paznicul Enoh.

Călăreţii se apropiară. Erau ca la vreo patruzeci de oameni, îmbrăcaţi în straie de oşteni străini.

— Sînt haidamaci ! — strigă Enoh.

— Diavolul să-i strîngă de gît !

Şleahticul Dluzniowski fugărea nişte robi sîrbi de pe moşia sa. Robii fugiseră în Moldova de prea mult bine, iar şleahticul intrase ca-n ţara nimănui. Năvălise mai întîi în Mihalcea, unde auzise că s-au oprit fugarii, apoi pălise tocmai la Calafindeşti, lîngă Rădăuţi. Sîrbii se aciuiseră acolo, la Calafindeasca, văduva boierului Vasile Calafindescu, şi Dluzniowski aflase această veste de la nişte negustori coropcari. Acolo, la Calafindeşti, îşi făcuse pan Dluzniowski de cap. Cînd bătuse în poarta curţilor boiereşti, slugile l-au întrebat pe cine caută şi el le-a spus, ameninţător :

— Trei sîrbi fugari.

— Nu-i ştim.

— Ba-i ştiţi şi deschideţi îndată, că vă punem foc !

Oamenii nu deschiseră porţile şi Calafindeasca strigă pe fereastră :

— Nu-i lăsaţi să intre ! Daţi-le în cap şi între ochi !

Vitează muiere Calafindeasca ! A urlat la tîlhari pînă ce au prins-o de gît şi-au trîntit-o jos. Acolo, jos, au necinstit-o, apoi i-au scormonit casa. Într-un iatac ferit i-au găsit fetele. Avea Calafindeasca două fete de măritat, Smaranda şi Sultana. Fetele ţipară, parcă erau înjunghiate, şi Calafindeasca sări la tîlhari a doua oară cu unghiile şi cu dinţii. Au doborît-o din nou la pămînt.

Pe cei trei sîrbi pan Dluzniowski i-a prins şi le-a pus juvăţurile în gît. Cînd să pornească înapoi, şi-a adus aminte de Sucevita Domnului Ieremia Movilă şi ochii i-au scînteiat : „Ce-ar fi să pun mîna pe averile Movileştilor ? He, he, am ştiricit eu că sînt acolo ! Teamă nu-mi este. Ia, vreo cîţiva călugări proşti şi fricoşi !"

Pan Dluzniowski se apropia acum de mănăstire cu haidamacii săi şi cerceta cu agerime zidurile :

— Ne-au văzut !

— Cum să nu ne vadă, că nu sîntem duhuri ? — vorbi, rînjind, un tîlhar de lîngă el.

Haidamacii se apropiară de ziduri, dar deodată trăsniră cîteva sineţe şi un călăreţ căzu în iarbă.

— Înapoi ! — strigă pan Dluzniowski. Dracul să vă ia, voi sînteţi călugări sau oşteni ?

— Şi una şi alta ! — îi răspunse monahul Rafailă. Pentru voi sîntem oşteni.

O săgeată zbîrnîi pe lîngă urechile panului.

— De ce umblaţi pe coclauri, noaptea, tîlharilor ? — întrebă cu glasul gros Enoh.

— Sîntem oameni paşnici, lăsaţi-ne înăuntru !

— Se cunoaşte după căutătură că sînteţi oameni paşnici... Şi, mă rog, ce vreţi de la noi ?

— Să ne daţi de mîncare.

— N-avem pentru atîtea guri. Abia ne ţinem noi în viaţă cu ce avem şi agonisim.

Pan Dluzniowski îşi pierdu răbdarea :

— Atunci ne veţi lăsa cu sila şi vă vom omorî pe toţi !

— Poftiţi numai ! La aşa treabă ne pricepem şi noi şi, după aceea, vă facem pe degeaba şi prohodul.

— Aceştia-s draci, nu călugări, mama cui i-a făcut şi le-a schimbat firile !

— Noi draci şi voi îngeri, blestemaţilor şi trecleţilor !

Haidamacii traseră şi ei cu sineţele, ca să-i înspăimînte pe călugări, apoi se liniştiră. Mănăstirea era de necuprins. Flămînzi şi obosiţi, tîlharii se traseră îndărăt şi se grăbiră să iasă de pe şleahul Rădăuţului, temîndu-se să nu se întîlnească cu oştenii lui Ieremia-Vodă.

Călugării îi tiohăiră de pe ziduri şi hohotiră în urma lor, cu glasuri groase. Enoh îşi îndesă comanacul mai bine pe cap şi se uită chiorîş la Rafailă.

— Dormeai, hai ? — îl întrebă.

— Aţipisem.

— Da' dacă aţipeam şi eu în turnul de strajă, mai cîntai tu axionul mîine, la slujbă ? Hai ? Ori te crestau la gît tîlharii... Hai ?

Rafailă sta ruşinat. Egumenul Zaharia se apropie de ei şi-şi netezi barba şi pletele. De mustaţă n-avea grijă, că era amestecată cu celelalte tufe de păr.

— Nu ne lasă Dumnezeu pe mîna tîlharilor, fraţilor !

— Nu ne lasă, da' parcă prea multă primejdie ne-am luat pe cap cu averile Domnului. Or simţi şi alţii şi n-om mai avea tihnă. Or veni în pustietăţile acestea tîlharii să ne cerceteze tot mai des şi tot mai mulţi ! — vorbi apăsat Enoh.

— Drepte cuvinte şi adevărate, da' Domnul Ieremia Movilă a socotit să-şi adune o seamă de averi aici pentru zile grele, mai aproape de hotarul Poloniei. Aici e matca Movileştilor. Au înălţat ctitorie şi au zidit curţi mîndre...

— Mai bine n-ar fi ajuns ieroshimonahul Calistrat de pe Furcoi să vadă făcliile arzînd şi preoţii slujind în poiana asta ! Aveam, atunci, altfel de linişte şi nu duceam grija tainiţelor lui vodă! — se îndîrji şi Rafailă.

Egumenul Zaharia îşi scuipă în sîn de prea mare spaimă.

— Da' tu, bre omule, eşti un păgîn ! Doamne, iartă-mă ! Apoi vorbă-i asta să porunceşti lui Dumnezeu să s-arate unde vrei tu, ori să nu se arate ? Piei, dimone !

Rafailă rînji în barbă. Ştia el ce ştia. Vedea carele încărcate cu bani şi cu odoare ale lui Ieremia-Vodă Movilă, venind la Suceviţa şi irosindu-se în tainiţe, şi oblicise că de acolo va ieşi mare primejdie pentru omenire.

— Banul îi ochiul dracului, preacuvioase !

— Vezi-ţi de metania ta, săracule, şi nu mai cleveti, că toţi clevetitorii vor fi spînzuraţi de limbă !

Călugării se traseră spre chilii. Străjile fură întărite. În noaptea limpede de august răsunau din cînd în cînd chemările prelungi ale străjerilor. Cîte o pasăre de noapte trecea, în zbor legănat, aproape de pămînt.

12

Trupul adormit al Doamnei se strînse ghem. Pumnii mici se încleştară în pernele moi de puf, iar pulpele picioarelor se încordară ca struna. Simeon-Vodă Movilă încă nu dormea şi se uita la zbuciumul soţiei, apoi îşi întinse mîna, ca s-o trezească. Tocmai atunci buzele roşii ale Doamnei prinseră a bolborosi cuvinte desperecheate : „Şeitanoglu... Mihai Grozavul..." Scuturată uşor de mîna bărbatului, Doamna Marghita se trezi din somn.

— Iarăşi ai visat rău ?

— Iarăşi, Simeoane...

Bărbatul aşteptă. Ştia că totdeauna, după ce se trezeşte, femeia îi povesteşte pe larg visul. În felul acesta se mai liniştea.

— Se făcea că tu fugeai din calea duşmanului, împreună cu Ieremia, iar el bătea cu buzduganul în porţile Cetăţii Sucevei, fioros la chip, aşa cum era, cînd îşi mîna oamenii la luptă. Şi urla... Urla că ne prinde pe amîndouă muierile Movileştilor şi ne leagă de cozile capului, fiindcă învrăjbim lumea şi vrem scaune de domni pentru bărbaţii noştri...

Muierea gîfîia şi se scutura de vedeniile visului ei de groază.

— Deodată poarta pîrîi și Mihai pătrunse în cetate... Venea drept spre mine, aruncînd flăcări pe nas și pe gură. În mînă avea topor de război, pe care-l vîntura deasupra capului. Mare spaimă am avut! M-ai trezit tocmai la vreme, că mă ucidea diavolul. Oare ce avea cu noi, muierile?

— Ce să aibă? Știa că-i vînăm domnia, așa cum i-am vînat-o, cînd l-am bătut și l-am fugărit în Ardeal.

— L-ai bătut cu sodomul de oaste al lui Ioan Zamoyski, hatmanul. Dacă era numai după puterile tale, te mînca de viu, iar pe mine și pe Ilisafta ne lega de cozi, așa cum se lăuda!

Doamna Marghita suspină. N-ar fi fost rău s-o fi prins Mihai-Vodă pe Ilisafta și să-i fi rupt grumazul cu mîna lui grozavă. Scăpa de dînsa și astăzi nu-i sta la ușă. Domnea ea în locul dușmancei.

— Plesni-i-ar inima în patru bucăți! blestemă Marghita și obrazul i se înrăi și înăspri peste măsură.

Domnul Simeon știe despre cine vorbește soția lui și n-are ce face. Marghita îl sfătuiește de dimineața pînă seara ce să facă la curtea craiului Sigismund, dar el socoate că Ieremia mai întîi de toate îi este frate. „Dacă ar rămîne muierile de capul lor, tare rău ar fi de țara Moldovei!" — își spuse Domnul Simeon, apoi rosti cu glas tare:

— Lasă, Marghită, gîndurile, că vom ajunge iarăși stăpîni în Țara Românească și nu ne trebuie vrajbă între frați! Ieremia îmi dă ajutor. Alaltăieri a trimis la craiul Bocskai pe pîrcălabul Nistor Ureche, ca să-l cîștige pentru mine. Poate tot îl doborîm pe Radu Șerban-Vodă...

Domnul Simeon oftă greu și-și duse vorbele mai departe:

— Tare mulți poftesc domnia în țările acestea! Ca gîzele în jurul unei buți de miere, așa se învîrtesc.

— Pentru noi de mult butea nu mai are miere dulce, ci fiere amară ! — spuse Marghita. Stăm, ca mişeii, la poarta creştinului ! Numai că nu întindem mîna şi cerşim o bucată de pîine...

După aşa vorbe, *Domnul Simeon* se posomorî ca smoala. Stomacul lui bolnav îl ardea mai tare şi splina i se umfla. Slăbit de foame şi de icoane tulburi, Domnul se învîrtea prin casă ceasuri întregi şi plănuia. De multe ori, spre dimineaţă, îşi dorea o moarte grabnică. Vedea că n-are scăpare de gura muierii şi nici ieşire din impasul în care se afla.

Muierile mînă lumea...

1

Toderaşcu se întorsese cu Doamna Ilisafta de la Ustie şi se odihnea cu Grigoraşcu în odaia lor. Boierul Nistor Ureche era călător la craiul Bocskai şi tinerii n-aveau cu cine se sfătui. Toderaşcu se trezise şi privea în podul odăii, rămas pe gînduri. Trecuseră doi ani de la venirea lui în Suceava, la Curtea Domnească, şi vraja era tot atît de tare ca şi-n ziua cea dintîi, cînd o văzuse pe Doamna Ilisafta. Trăia acum în preajma acestei femei, care şi-l apropiase în cîteva rînduri. Făcuse în alte veri şi toamne drumuri repezi la Ustie cu dînsa şi ieri tocmai se întorsese de pe un drum din acestea, dar drumurile au fost fără prea mare cîştig pentru el. Doamna Ilisafta îl aţîţa şi-l mîngîia pe cap, ca pe un copil, apoi îl îndepărta. Cînd o cuprindea în braţe, îi simţea întreg trupul fremătînd, dar mîinile ei ascultau de altă poruncă şi-l îndepărtau cu blîndeţe. Lui îi plăcea, în asemenea clipe, să-i mîngîie părul mătăsos, împletit în două cozi lungi. Nu s-ar fi dezlipit de dînsa pentru nimic în lume, dar glasul Doamnei devenea aspru şi răguşit. Numai la asemenea prilejuri era răguşit.

— Ce visezi, verişcane ?

Grigoraşcu se întinse şi el în lumina soarelui cald, care se oprise în faţa ferestrelor, şi-l privea.

— Mă gîndesc și eu la viața noastră...

— Prea degrabă ai ajuns să te gîndești la dînsa, parcă altceva mai bun n-ai avea ce face ! Ascultă, Toderașcule, degeaba arzi de dorul Doamnei Ilisafta și numai îți primejduiești gîtul cu bună știință. Ce gîndești că-i lucru de șagă ceea ce faci ? Dacă te prinde Domnul Ieremia, îți taie capul ca la un pui de vrabie.

Toderașcu tace și ascultă. Cînd Grigorașcu deschide vorba despre dragostea lui, se simte nefericit și-i vine a plînge.

— Ce ți-a venit și ție să te aprinzi după o femeie măritată și încă : Doamna țării ? Trezește-te, omule, ori dormi de doi ani ! Nu vezi în jurul tău nimic, numai pe dînsa o vezi. Pînă unde poate merge nebunia asta ?

Toderașcu tace îndărătnic.

— Așa ești tu : taci ! Altădată rîdeai și vorbeai, acum taci. Ți-a făcut farmece vrăjitoarea și te-a legat de dînsa pînă la moarte. Așa-i că-i drept ?

— Așa-i ! Ai vorbit cu dreptate, numai că nu ea, ci eu m-am legat de dînsa pînă la moarte.

Înduioșat, Grigorașcu veni lîngă vărul său și îl cuprinse cu mîna dreaptă.

— Toderașcule, ce fată frumoasă este Alexandra ! Ca o floare... Și te soarbe din ochi, diavole, și tu nu vezi... Ce-ți lipsește ca să fie a ta ? Fecior de boier vestit în țară ești, iar ea este domniță...

Toderașcu o cunoaște pe Alexandra, fata a treia a lui Ieremia-Vodă Movilă, și știe că i-a plăcut. Fata se învîrtește în preajma tinerilor, ca toate fetele, dar Toderașcu vede în făptura Alexandrei icoana nedesăvîrșită a celeilalte femei, pe care o iubește.

— Fetele de domn au gînduri nebunești în capul lor, Grigoraşcule ! Nu-s de nasul nostru. Ele doresc scaun de domnie şi-ţi nefericesc traiul.

Vorbele acestea i le spune ca să-i aducă aminte că şi el dă tîrcoale Mariei, fata a doua a lui Ieremia-Vodă. Toate fetele Domnului sînt frumoase : şi Irina, şi Maria, şi Alexandra, dar tot mai frumoasă este Doamna Ilisafta. Fetele şi feciorii au luat cîte ceva din frumuseţea mamei lor, care a rămas întreagă numai a trupului ei.

— Parcă traiul tău e mai fericit, că rîvneşti la trup de doamnă !

Toderaşcu amuţi iarăşi. Vărul său bagă de seamă că chipul i s-a împietrit, îndărătnic, aşa cum îl cunoaşte din copilărie, şi schimbă vorba :

— Nu mai vine tătuţa, săracul, din Ţara Ungurească ! S-a dus pe altă lume şi cine ştie ce i s-a întîmplat pe meleagurile acelea...

Nu numai feciorul simte lipsa lui Nistor Ureche, ci şi nepotul. Mai mult decît oricînd în viaţă, duce lipsă de-un sfat înţelept şi cald, care să-i deschidă ochii şi să-i arate drumul.

2

Într-o zi, înroşită de apusul grabnic al soarelui de toamnă, s-a întors Simeon-Vodă Movilă din Ardeal. Cu el s-a întors şi pîrcălabul Nistor Ureche, trimisul lui Ieremia-Vodă la curtea craiului Bocskai. Trîmbiţele sunară lung pe drumul Sucevei şi străjerii le dădură răspuns. Pline de nerăbdare, doamnele, domniţele şi coconii se repeziră înaintea lor. Doamna Marghita nu-şi afla locul. E

Doamnă, sau nu e Doamnă ? Aceasta era întrebarea ce-o frămînta, în acea zi, şi dezlegarea nu mai putea întîrzia mult. Oştenii lui Simeon-Vodă Movilă se împreunară cu tovarăşii lor, rămaşi acasă, şi o larmă ascuţită de glasuri umplu aşezarea. Sute de guri întrebau şi sute de guri răspundeau... Fiecare voia să ştie mai multe lucruri deodată şi strigătele nu mai aveau contenire, ca la asemenea prilejuri. În ograda domnească se încinseră focuri mari, fiindcă înserarea coborîse cu răcoarea de la munte, şi chelarul slobozi de la pivniţele domneşti, după poruncă, două poloboace de vin.

Grigoraşcu îşi îmbrăţişă părintele şi lăcrămă. Boierul Nistor Ureche încărunţise şi mai mult şi slăbise. Ochii îi ardeau în fundul capului, dar priveau cu plăcere la tineri.

— Da' tu, nepoate, cum te mai împaci cu viaţa ? — întrebă el, zîmbitor. Cu dragostea ştiu că numai trai bun şi dulce duci... Hei ?

Toderaşcu îi zîmbi unchеşului, răspunzîndu-i :

— Ba cu viaţa o duc mai bine decît cu dragostea !

Bătrînul Nistor îşi cercetă nepotul cu băgare de seamă şi înţelese. Intrară în odaia lor şi se aşezară.

— Greu drum am făcut, băieţi ! Ciolanele mele bătrîne nu mai ţin la călărie, ca în tinereţe. Ce n-aş da să fiu ca voi ? Venim de la bătălia Sighişoarei, unde am răzbit duşmanii lui Bocskai-Craiul.

Nistor Ureche scoase o pungă şi o lulea din tureatca ciubotei. Pîrcălabul deschise punga, îşi vîrî două degete într-însa şi făcu un ghemotoc de tutun galben turcesc de Bectimis. Luleaua şi-o scuturâ, pălind-o de tureatcă, apoi o umplu cu ghemotocul de tutun şi-o îndesă cu buricul degetului mare.

— Ce faci, tătuţă ? Te-ai învăţat să bei tutun ?

— M-am învăţat, băiete ! Iarba dracului... Nu mă mai

pot lăsa de ea. Scot fum pe nas și pe gură ca o hornoaică. M-a întrebat un om din prostime de ce nu se nasc cei ce beu tutun c-o bortă în creștetul capului, ca să iasă fumul pe dînsa. Deocamdată oamenii se miră, dar iacă așa se prind năravurile. Cu cît crești și îmbătrînești, cu-atîta prăpădești din nevinovăție și te umpli ca un stup de mierea poftelor și plăcerilor deșarte. Iar vorbele acestea mi se potrivesc mie mai mult, că-s trecut prin ciur și dirmon, iar vouă mai puțin, aflîndu-vă încă deșerți de patimile lumii acesteia.

— Ceasornicul îl mai ai, tătuță ?

— Îl am și pe acela, care se cheamă că-i sculă de mare preț. Mi-a fost și el de folos prin cele pustietăți.

Bătrînul pîcîi din lulea, apoi prinse a povesti, pe rînd, întîmplările din călătoria sa. Pe dinaintea ochilor celor care-l ascultau trecură chipuri străine de oameni, sate, cetăți și tîrguri mari cu ziduri de piatră.

— Țara-i mai bogată decît a noastră, iar locurile mai întărite și mai ferite de năvală. Ne-a așezat Dumnezeu aici și mai întîi în noi lovesc toți vrăjmașii... Oamenii sînt ca și pe la noi. Vorbesc limba noastră. Străinii sînt puțini. Unde te întorci, tot de români de-ai noștri, săraci și amăriți, dai. Nemeșii, ca și șleahticii, sînt mîndri și asupresc norodul...

— Cu domnia lui Simeon-Vodă Movilă în Țara Românească ce s-a ales ?

— Numai vorbe și planuri... Nu ne-au dat nimic la mînă și se cheamă că am purtat război pentru crai sub zidurile Sighișoarei.

— Arc să moară de scîrbă Doamna Marghita.

— De-ar crăpa fierea într-însa, că am scăpa și noi și țara de multe necazuri !

Tinerii se uitară, mirați, unul la altul.

— Dragii mei băieți, pofta de mărire și de stăpînire învrăjbește lumea pretutindeni. Unde te întorci, dai de războaie crîncene, în care curge sîngele creștinilor, iar războaiele le poartă domnii, pentru îndestularea lor, poruncind să meargă la moarte prostimea. Noi pentru ce am mers în Ardeal și ne-am oștit ? Tot pentru pofta de mărire a unei muieri. Cine l-a scos din casă pe Simeon-Vodă și l-a dus sub zidurile acelei cetăți, unde era să-și piardă viața ? Doamna Marghita !

— Cum era să-și piardă viața ? — tresări Toderașcu.

— Iaca așa ! Ușor de tot. Un glonț s-a împlîntat lîngă el în pămînt, răscolind țărîna. Cît pe ce să-l facă proaște !

Tîrziu, pe la miezul nopții, Toderașcu a căutat vin. I-a adus uncheșului și pîine și friptură. Au băut vreo trei ulcioare de vin și le-a mai trebuit. Au ieșit din odăi și s-au dus la vechea lor gazdă, la Profiriția. Aici i-au găsit pe Pantelei și pe Petriman. Amîndoi beau la o masă și păreau speriați de ceva.

— Cu voi ce-i, blestematilor ? — întrebă Toderașcu. De ce nu dormiți și băteți drumurile, noaptea ?

— Am luat-o și noi înaintea stăpînilor ! — cercă a rîde Pantelei, dar se vedea că este îngrijorat.

— Ce-ai făcut, Pantelei ?

— Mai nimica... Da' gustați mai întîi și-apoi vom avea vreme și pentru vorbă !

Profiriția aduse vin. Pantelei îi făcu semn cu ochiul stîng. Muierea rîse, șăgalnică.

— Văd că vă înțelegeți de minune, muiere ! — vorbi Nistor Ureche, ai cărui ochi se dovedeau încă foarte ageri, cînd priveau de departe, numai de aproape se lăsa deasupra lor ca o pîclă.

— Am avut vreme destulă cînd ne înțelege ! — răspunse Profiriția.

Boierii se așezară și ei la masă și, după al doilea pahar, Toderașcu își descărcă inima. Bătrînul asculta, pe gînduri, cît vorbi feciorul, apoi tuși și-și drese glasul. O umbră de duioșie îi stăruia în vorbe :

— Nepoate, muierea se joacă deocamdată cu tine, ca mița cu șoarecele, dar pălălăile dragostei vor cuprinde-o și pe dînsa, fără să-și dea seama. Se poate înțelege că-i placi și ai și de ce să-i placi. Așa voinic mai rar în țara Moldovei ! Zic tinerețe și zic totul. Înfăptuirile măreție, isprăvile minunate, curcubeiele de gînduri și vise, aruncate ca niște poduri peste mulți ani, merg mînă în mînă cu tinerețele, căci ele sînt mai rodnice și mai puternice și au lumea și vremea înaintea lor, dar nici bătrînețele nu trebuie să se rușineze cînd trag la odihnă și la liniște. Fericit e omul bătrîn care n-a trăit zadarnic și are merinde pentru gîndire în anii lui de pe urmă, măcar că eu, unul, nu mă fericesc pentru viața ce-am dus-o.

Zorii prindeau a destrăma întunericul, care se mai ascundea printre casele tîrgului și prin grădini. Toate ulițele erau pline de glasuri. Oștenii întorși din Ardeal cîntau și vorbeau, fără grija somnului. Își cercetaseră iubitele și-acum se trăgeau, mulțumiți, la locul lor de tabără. De undeva, porni un cîntec duios, care se prelinse în odaia în care tăceau cei cinci oameni :

Dacă mîndră n-aș avea,
viața mi-ar fi tare grea,
c-aș fi singurel pe lume,
fără neam și fără nume.
Așa : mîndră scumpă am
și nu-mi trebuie nici neam
și nu-mi trebuie nici nume,
că nu-s singurel pe lume !

3

Pan Dluzniowski este prieten cu cei doi Potocki, cu Zebrydowski şi cu Chanski, căpeteniile oastei leşeşti, lăsată de marele hatman Ioan Zamoyski lui Ieremia-Vodă Movilă. Oştenii nu fuseseră de mult pe la casele lor şi Dluzniowski dorea să le aducă veşti. Robii fugari aveau iarăşi căiuşurile la gît, iar oamenii lui se aleseseră şi cu ceva dobîndă din cîteva jafuri, aşa că erau veseli şi cîntau pe drumul Sucevei.

Întîlnirea a fost, de aceea, veselă. Drumurile ţării erau stăpînite numai de oşteni mercenari străini şi Ieremia-Vodă n-avea ce le face, căci ei îi apărau scaunul. Aceasta era amărăciunea cea mai mare a lui. N-avea alţi oameni credincioşi şi de nădejde. Cît despre boieri, Domnul nu mai spunea nimic. Aceasta era amărăciunea lui zilnică, băută cu paharul şi cu vadra în divan. Ţineau cu el numai neamurile : boierii care îi ceruseră surorile şi fetele din cea dintîi căsătorie a lui, ca să trăiască cu ele. Ceilalţi boieri erau schimbători ca vremea : se întuneca soarele, se întunecau şi ei !

Ieremia-Vodă Movilă stă la fereastră şi se uită la oştenii mercenari din ogradă, care fac mişcări măsurate pe sub ziduri, sub comanda căpeteniilor bătrîne. Pe poartă, au intrat vreo patruzeci de oşteni străini. Se vede că vin de departe. Un şleahtic gros şi înalt îi conduce şi strigă la ei. Aşa-s toţi ! Au prins nas, de cînd are nevoie de ei. Are nevoie, acesta este adevărul ! În minte îi vin vorbele înţeleptului pîrcălab Nistor Ureche : „Mare filosofie este şi arta cîrmuirii în vremuri aşa de tulburi !" El stă numai între duşmani şi vecini hrăpăreţi, pe care trebuie să-i împace : turcul a ajuns la Dunăre şi se uită cu ochi răi la

el. De turc nu-i scăpare ! Tătarul aleargă prin Buceag şi-i cere şapte sate pentru cîşle, miere şi ceară ; cazacul năzuieşte la plean, aşa cum îi este obiceiul, iar leahul cel mare de la miazănoapte vrea să se-ntindă peste ţărişoara lui. Numai cu craiul Ardealului este în legături strînse de prietenie.

Ieremia-Vodă primi îndată veste de la spătarul Veveriţă că a venit un pan Dluzniowski din Polonia la prietenii lui vechi, aşa că-şi văzu de treburi, nu fără a se amări de bulucul de oameni care îi vor mînca pîinea. Pan Dluzniowski însă se pusese, deocamdată, pe povestit şi oştenii îl ascultau cu gurile căscate. Le povestea despre fetele Calafindeascăi cu mare bogăţie de vorbe. Oştenii rîdeau din cînd în cînd, ori suduiau, scuipînd guri întregi de salivă în colbul ogrăzii.

În noaptea aceea, oştenii mercenari, aţiţaţi de întîmplările povestite, ieşiră din tabără şi năvăliră în satul Şcheia de lîngă mănăstirea Zamca. Ca fiarele pădurii, intrară în casele oamenilor şi se apucară de femei. Ţipete prelungi se ridicară din casa popii Miron Iuga, care avea cinci fete mari, apoi alte strigăte se auziră şi din casele celorlalţi săteni. Popa Miron ieşi din şură cu o furcă în mîini, dar oştenii îl loviră peste obraz cu săbiile şi-l înşfăcară, apoi îl legară burduf şi-l trîntiră sub zidul casei. Popa urla şi blestema :

— Tîlharilor şi lişiţelor, năvăliţi asupra oamenilor, năpustiţi satele şi necinstiţi fetele şi muierile ! Voi sînteţi mai răi ca păgînii. Pieri-v-ar sămînţa de pe meleagurile noastre şi rămînea-v-ar numai numele !

A doua zi, oamenii din Şcheia veniră la domnie cu jalbele în proţapuri şi cu şumuioage de paie în cap. Mercenarii cei cu pricina îi fugăriră de sub zidurile curţilor domneşti, dar oamenii îşi aprinseră paiele în cap şi în-

cepură să strige. Un fum gros şi o larmă ascuţită de glasuri scoaseră tot tîrgul de prin case. Tîrgoveţii aflară toată tărăşenia din satul Şcheia şi începură să strige şi ei :

— Pînă cînd îşi fac de cap ticăloşii ? Nu mai au nici o ruşine şi nici o frică. Se îngraşă pe spinarea noastră şi ne spurcă datinele şi obiceiurile. A pierit dreptatea în Moldova !

Domnul auzi glasul norodului, dar nu se arătă, ci-l trimise pe logofătul Stroici să le vorbească oamenilor. Logofătul era un om burduhănos şi îndesat, dar încă destul de puternic. Obrazul bărbos îi sticlea de grăsime. Ochii priveau încruntaţi la lume, dar erau dezminţiţi de nasul cîrn şi butucănos. Vasile Stroici era un om vesel de felul lui, iar vorbele aşijderea :

— Ce-i, oameni buni ? V-a aprins careva casele, ori v-a furat vitele ?

Un glas răutăcios se auzi :

— Burdăhanul dracului ştie, dar se preface !

Un om bătrîn strigă din mulţime :

— Ne-au călcat satul oştenii străini ai lui Vodă şi ne-au necinstit muierile şi fetele. Vrem să se facă dreptate! Cerem capetele celor ce s-au făcut vinovaţi de ticăloşia asta !

— Numai pentru atîta treabă v-aţi sculat cu jalbele în proţap ? Ce altceva v-au mai făcut oştenii ?

— L-au bătut pe popa Miron şi i-au necinstit cinci fete.

— Lăsaţi că i-a prinde bine şi popii bătaia, că avea coastele prea tari, cît despre fete...

— Măi oameni buni, dar boierul ista şi-a pierdut obrazul, care-i ca fundul meu fleşcăit ! — strigă o babă, pornită pe harţă. Mama lor de porci ! Uitaţi-vă ce dreptate ne fac !

— Ne vom face dreptate singuri ! — strigară alți oameni amărîți.

Ieremia-Vodă și Doamna Ilisafta ascultau de după ferestre. Doamna Ilisafta tăcea. Vorbea Domnul :

— Aceștia-s oamenii craiului și ai șleahticilor tăi ! Intră în sate și necinstesc muierile. Ar trebui bătuți cu biciul și-apoi descăpățînați. Țara s-a deșteptat și-i cunoaște pe haidamaci ce plătesc și — ce-i mai rău — ne cîntărește și pe noi !

— Puțin ne pasă de țară ! Țara sîntem noi ! — vorbi Doamna Ilisafta. Țara este moșia noastră și putem face ce vrem cu dînsa !

Domnul Ieremia clătină din cap :

— Într-o carecare privință ai dreptate, Ilisaftă, numai că moșia poate trece tare ușor în alte mîini. Teme-m-aș că s-or încurca treburile cînd nu voi mai fi eu !

— Nu te teme, că știu și alții să domnească ! Oaste avem destulă și ne vom mărita altă fată tot cu un voievod, ca să aibă cine ne sări în ajutor la vreme de nevoie. Ștefan Potocki, voievod de Braclaw, staroste de Felin, ne cere mîna Mariei.

— Știu de mult cum stau lucrurile, că nu sînt orb. Ție îți plac neamurile străine, pe cele din țara Moldovei le ai la tălpi. Ai noștri vor fi ei mai proști și mai nespălați, cum zici tu, dar duc greul pe umerii lor. Te-ai înnemurit cu un principe Wiszniewiecki, acum dai mîna Mariei după un voievod de Braclaw, mîine vei vrea mîna craiului... Ha, ha, ha, ce ți-i și cu muierile acestea !

Vodă Ieremia rîse gros și cu gura largă, dar se vedea că este cătrănit și gata de harță. Doamna Ilisafta îl lăsă în apele lui și-și văzu de treburile zilnice. De el n-avea grijă și din planurile ce le avea nu-i putea clinti nimeni

nici un fir de păr. Avea un transport de sulimanuri și iruri de la Stambul și era nerăbdătoare să le desfacă și să le încerce puterea. Doamna Ilisafta trecuse de treizeci de ani și era din ce în ce mai grijulie cu farmecele sale muierești.

4

În noaptea aceea se strecurară cîteva umbre pe sub zidurile curții domnești. Dar așa ceva se întîmpla în fiecare noapte și străjile se obișnuiseră cu umbrele oștenilor străini, care se iroseau printre casele tîrgului, apoi se întorceau, tăcute, în tabără. Tot în acea noapte se strecură însă umbra unui oștean străin în cortul în care dormeau pan Dluzniowski și pan Zebrydowski. Cei doi pani horăiau tare. Uneori se opreau din horăit, parcă ascultau ceva, apoi porneau din nou. Forfotitul gîtlejurilor se auzea pînă departe. Trupurile grase ale panilor se desfătaseră, în ziua aceea, cu tot felul de plăceri și bunătăți, pînă ce se săturaseră, și, obosite, căutau odihna somnului întremător. Străinul ascultă la deschizătura cortului panilor și rînji, zicîndu-și : „Dorm haidăii... Le vin eu de hac îndată!"

Cu multă băgare de seamă, oșteanul străin deschise juvățul de la intrarea cortului și intră. Dintr-un buzunar scoase un căiuș de in și se apropie de cei doi pani, care dormeau duși. Ochii omului sclipiră cu dușmănie, văzînd trupurile grase și pline de sudoare ale celor ce dormeau. „Care-o fi Dluzniowski, că dracul îi mai cunoaște în întunericul și în bujala asta ?" Oșteanul ascultă zvonurile din

lăuntrul casei, apoi se hotărî : „Tot un drac este cu care încep ! Amîndoi sînt tot atît de nemernici și de vinovați pentru fărădelegile lor".

Cu o mișcare fulgerătoare, străinul puse juvățul la grumazul unui pan și strînse. Horcăitul se frînse, omul se cutremură, apoi se zvîrcoli. Mîinile zugrumătorului erau însă ca fierul. Trupul se liniști și se întinse. Se auzea numai horăitul celui ce dormea. Oșteanul își șterse sudoarea, care-i curgea pe frunte, și se apropie de al doilea șleahtic. O sclipire fugară a unei raze de lună trecu peste obrazul lui, iar oșteanului surprins îi scăpă un nume de pe buze :

— Dluzniowski !

Cel chemat se trezi și întrebă :

— Ha ? Cine-i ?

În acea clipă, juvățul i se strînse în jurul gîtului. Șleahticul, trezit atît de brutal din somn, se încordă în așternut și mai avu putere să lovească cu pumnii în dușman, dar totul se sfîrși în tăcere. Și al doilea trup se liniști și se întinse. Leșurile celor zugrumați stăteau, nemișcate, în odaia plină de miros de băutură și de sudoarea ascuțită a trupurilor nespălate. Oșteanul străin ieși cu pași feriți din cort și se strecură pe lîngă ziduri. Un nour acoperi luna, apoi trecu, mînat de apele văzduhului. Omul își ascunse obrazul, totuși Toderaşcu, care nu dormea, îl văzu pe Pantelei ieșind din cortul căpeteniilor, îmbrăcat ca un oștean mercenar. „Ce-o fi învîrtind afurisitul ? — se întrebă tînărul. Are capul tare și umblă după cum îl taie mintea lui puțină. Nu m-aș mira să-mi facă odată și odată vreo bucățică bună, de să mi se topească în gură ! Nu mi-a plăcut cum îi ardeau ochii în crîșma Profiriței. Punea la cale ceva..."

5

— Dracul să le ia de slugi şi pieri-le-ar sămînţa să le piară !

Bătrînul boier Nistor Ureche fulgera şi tuna. Era neîmbrăcat, numai în cămăşoiul lui de noapte. Boierul îi minuna pe toţi cei din jurul lui cu obiceiurile noi. Curtea domnească vorbea despre moşneag şi despre apucăturile lui săptămîni întregi, uneori luni, fără să se satur. Dintre ceilalţi boieri, el a avut cel dintîi ceasornic de aur cu diamanturi şi citea ceasurile ca din carte. Tot el a venit cu patima tutunului. Bea boierul tutun din lulea, ca un turc, încît i se înnegriseră mustăţile din nou sub nas. La început, bătuseră în roşu-gălbui închis, apoi în negru ca smoala. Boierul se lăuda că bea numai tutun de Şiraz şi Bectimis. Acum găsise boierul că se doarme mai bine în cămăşoi şi dezbrăca toate straiele de pe el, ca muierile, şi se băga în aşternut. Mai zicea boierul că-şi va aduce bucătar bun de la Stambul, ca să-i ştie a găti cafele şi baclavale, care-i plăceau straşnic. Auzindu-l mînios, Grigoraşcu se arătă şi el, somnoros, în odaia bătrînului.

— Ce-i nou, tătuţă ?

— Ce-i nou ? — îl îngînă bătrînul. Uită-te ce-i nou !

Moşneagul îi arătă un pumn de rotiţe şi de osii în mijlocul mesei. Lîngă rotiţe şi osii, stăteau, goale, capacele de aur ale ceasornicului.

— Cine, sufletul lui, a făcut treaba asta ?

Grigoraşcu nu suduia. Cea mai grea sudalmă a lui era ca o floare pe lîngă sudălmile înfricoşate ale oştenilor. Aşa-l învăţase bătrînul Nistor Ureche şi feciorul nu-i ieşea din învăţătură.

— Cine ? Sluga ta, Petriman. A vrut să vadă ce-i în cutie...

— Cum de-a ajuns la ceasornic ?

— M-a pîndit blestematul cînd am ieşit pentru treburile mele. Eu mi-am lăsat ceasornicul ascuns în işlic, unde-l ţineam peste noapte, ca într-o oală. Cînd am venit, n-am luat seama la asta şi m-am culcat. La o bucată de noapte, aud gîfuituri şi suspine... Parcă trăgea o vită la plug, nu alteeva. Sar din pat şi deschid uşa. Sluga ta, Petriman, sta cu ceasornicul desfăcut în mînă şi se uita la el şi gemea. Am crezut că înnebunesc, ori că mă înăbuş de mînie. I l-am luat din mînă şi l-am pus pe masă. Cînd am ieşit iarăşi la el, ca să-l cert, după cum se cuvenea, Petriman nu mai era...

Veniseră şi Toderaşcu cu Pantelei. Se uitau toţi, mîhniţi, la maşinării şi se socoteau :

— Dumneata, uncheşule, nu-l poţi pune la loc în capace ? — întrebă Toderaşcu.

— Nu pot.

— Da' vreun meşter nu se află prin tîrg ?

— Mira-m-aş, că asemenea lucruri nu se fac în ţara noastră. De tocmit, îl voi tocmi eu, dar cine ştie cînd... Pe Petriman tot îl belesc eu !

În dimineaţa răcoroasă de toamnă porni deodată strigătul unui copil de casă :

— Săriţi... Moarte de om !

Boierii săriră, uitînd de ceasornic. Toderaşcu şi Grigoraşcu fură mai sprinteni de picior, boierul Nistor Urechc abia-şi pusese caftanul pe el şi-şi trăgea ciubotele, cînd tinerii se întoarseră, grăbiţi.

— Ce-a fost, bre oameni, cu ţipătul acela ?

— Ce să fie ? I-au găsit pe Dluzniowski şi pe Zebrydowski zugrumaţi în paturile lor. Le-a făcut seama careva...

Toderaşcu se uită lung la Pantelei. Acesta nu se mişcase la auzul ţipătului şi sta nepăsător. La privirea ascuţită a lui Toderaşcu, tresări. Pantelei simţi că stăpînul lui ştie cine i-a omorît şi se minuna de unde a aflat. Dinspre partea aceasta însă n-avea nici o grijă.

— Bine le-a făcut tîlharilor şi ticăloşilor, că s-au dat la muierile oamenilor şi la jefuit lumea, ca-n codru ! — spuse Nistor Ureche. Asta-i oaste creştină ?

— Să nu te-audă cineva, tată, c-apoi cine ştie ce mai poate ieşi !

— Lasă-i să mă audă, că ne cred proşti şi s-au pus pe belit norodul !

Pantelei îşi umflă nările şi tăcu. Cu paşi feriţi, ieşi din odaie. Toderaşcu se luă după el şi-l întrebă-n şoaptă :

— Unde ai aruncat straiele ?

— La locul lor.

Toderaşcu răsuflă, uşurat.

— Nu te-a văzut nimeni ?

— Aşa am crezut pînă mai adineaori, dar văd că credinţa mi-a fost deşartă.

— Astîmpără-te, omule, că ne vei vîrî într-un bucluc !

— N-avea grijă, stăpîne !

6

Pe drumul Suceviţei goneau rădvanele domneşti, trase de cîte şase cai împărăteşti. Domnul Ieremia Movilă cu toată casa şi cu o mulţime de oaspeţi aleşi grăbea să ajungă la curţile sale din acel loc desfătat. Drumul era tocmit, iar oamenii din sate ieşeau pe marginile şanţurilor.

cu căciulile în mîini, ca să vadă chipurile dezmierdate şi pline de fală ale doamnelor, domniţelor, domnilor şi stăpînilor acelor pămînturi. Domnul Ieremia nu se simţea bine cu sănătatea şi avea ameţeli tot mai dese, dar Doamna Ilisafta îşi vedea de treburile ei ca totdeauna. Plănuise nunta Mariei cu Ştefan Potocki la Suceviţa.

— O nuntă am făcut la Suceava, cealaltă vom face-o la Suceviţa. Se cheamă c-o facem în Suceava cea mică, unde am înălţat ctitoria şi curţile noastre de vară. Acolo te vei simţi mai bine şi domnia ta !

Domnul ascultase glasul ademenitor al soţiei şi se supusese. Chipul frumos al Doamnei Ilisafta era luminat.

— Mirele este de neam ales şi-i fecior frumos.

— Ai dreptate, Ilisaftă ! E de neam şi e frumos.

Ştefan Potocki, voievod de Braclaw şi staroste de Felin, călărea lîngă rădvanul Doamnei şi al domniţelor. El pe o parte şi Toderaşcu pe alta. Alexandra îi cîntărea pe amîndoi din ochi şi se înfiora. Şleahticul era mai mîndru, dar Toderaşcu era mai frumos. Chipul lui era tras şi ochii îi ardeau întruna. Doamna Ilisafta zîmbea. Potocki rupea, de bine, de rău, limba moldovenească, dar Doamna Ilisafta şi Domniţa Maria îl ajutau, lămurindu-i unele lucruri pe leşeşte. Amîndouă vorbeau destul de bine această limbă. Toderaşcu se mira de multe ori de mintea ageră, precum criţa, a Doamnei Ilisafta, căci o auzise vorbind ungureşte şi leşeşte, iar limba ţării o cunoştea ca o moldovancă.

La Rădăuţi, găzduiră la episcopie. Vlădica Efrem îi primise bine şi-acum venea şi el cu alaiul domnesc. De la Rădăuţi, drumul trecea pe lîngă Horodnic, apoi intra în pădurile de fag şi de brad. Cînd ajunseră la Suceviţa, Ieremia-Vodă Movilă spuse că este obosit şi că-l doare grozav

capul. Îndată oaspeții se traseră la cămările lor și egumenul Zaharia nu mai apucă să-și țină cazania cea lungă, pregătită anume la asemenea prilejuri. Mînios, egumenul pufni pe nări și-l ghionti pe monahul Enoh :

— Dă-te într-o parte, nevrednicule, nu te boldi la muieri, că n-au venit pentru tine !

Monahul se feri, dar băgă de seamă :

— Nici pentru cuviosia-ta... Nu te închipui, ci mai bine smerește-te !

Egumenul Zaharia alergă la odăi și la cămări, ca să vadă cum merg treburile. Doamna Ilisafta îl chemă și-i spuse să pregătească nunta Domniței Maria, iar voievodul Ștefan Potocki îi slobozi poruncă să-i aducă vînat proaspăt la masă. Egumenul ieși în ograda mănăstirii și se prinse cu mîinile de cap, văietîndu-se :

— De-acum ori vine sfîrșitul lumii, ori prăpădesc cu egumenia !

— Mai bine egumenia, prea cuvioase, decît atîta sodom de omenire ! — spuse ieromonahul Rafailă, care trecea spre biserică.

— Piei, drace ! N-ai mai ajunge, că te vîri în treburile mele ca musca filosofului !

— Care filosof, prea cuvioase, că-s mai mulți pe pereții mănăstirii : Platone, Aristotel, Isop...

— Nu spun eu drept că ești dracul gol ? Omule, nu-ți bate joc de mine, ci mai bine dă-mi un sfat, ori o mînă de ajutor !

Monahul Rafailă ascultă la vecernie jelania egumenului și-i hotărî sfat și ajutor grabnic. Pregătirile nunții înaintau... Se apropia postul sfinților apostoli Petru și Pavel și ziua nunții fusese rînduită în duminica dinaintea începerii acestui post. Anul acela se dovedise un an rău.

Moartea cosise doi oameni mari din țara Moldovei : pe mitropolitul Gheorghe Movilă și pe mitropolitul Teodosie Bîrleovsci. Amîndoi se odihneau sub lespede de piatră. Se cuvenea, de aceea, să se slujească în acea sfîntă mănăstire și la nuntă de voievod...

Ștefan Potocki se plimba cu mireasa lui, Maria, prin preajma mănăstirii. Voievodul se știa frumos și de neam mare și se împăuna în fața lumii. Celelalte fete și muieri se uitau cu ochi galeși la el : fiecăreia îi plăcea cum poartă contășul de soboli, cum își răsucește mustața galbenă ca spicul grîului copt, cum lovește călcîele ciubotelor unul de altul și cum îi sună pintenii mari de argint. Toderașcu se ținea și el după alaiul muierilor, numai cînd era între ele și Doamna Ilisafta. Atunci sta în preajma ei și o urmărea cu ochii arzători. Doamna se simțea bine, învăluită de aceste priviri, și se mișca, sprintenă, printre celelalte muieri și fete.

— Parcă ești sora lor mai mare ! — spuse postelniceasa Maricuța. An de an, ești mai tînără și mai frumoasă, încît icoana ctitorească ar trebui ștearsă.

— Mă lingușești, cumnată dragă !

— Se poate una ca asta, se vîri în vorbă și logofeteasa Ileana, soția lui Vasile Stroici logofătul, cînd vremea dovedește că tu ești fermecată și nu vei îmbătrîni niciodată ?

— Mănîncă și bea ca o gîză, cum să pună carne pe dînsa ca noi ? — vorbi cu obidă Maricuța.

Toderașcu asculta cu ochii în pămînt. Frumusețea Doamnei Ilisafta era amarul lui. Văzîndu-i obrazul posomorît și întunecat, Doamna scăpă în iarbă basmaua ei de mătasă, brodată cu argint și cu aur. Toderașcu o ridică, dintr-un salt sprinten, și plecînd genunchiul drept i-o

întinse. Mîna Doamnei se opri cîteva clipe, ca un porumbel alb, în mîna lui fierbinte, și ochii îi zîmbiră, dăruitori. Tînărul se lumină la chip și o rază de fericire îi scălpi în ochii mîhniți.

7

Nunta se ținu fără piedică la sorocul ei rînduit și egumenul Zaharia n-avu supărare cu masa. Găsi și căprioare sălbatice și cocoși de pădure și pescui în iazul mănăstirii cîțiva lini de doi ani și un crap ruginit de sămînță. De vin mai cu seamă se bucurară oaspeții, căci egumenul nu se lăcomise și puse pe masă fruntea vinului mănăstiresc. Ieremia-Vodă Movilă mîncă și bău mult. Se simțise bine înaintea nunții și, văzîndu-și a doua fată măritată, se bucură ca un tată bun ce era.

Doamna Ilisafta se uita la cumnată-sa Marghita și nu mai putea de atîta mulțumire. Credea cîteodată că se înăbușă. Doamna Marghita se învineți se de scîrbă și de invidie. Nu-i ticnea nici mîncarea, nici somnul.

— Așa mori, Simeoane, pe la ușile creștinilor ! — își șuieră ea vorbele, șerpește, la urechea bărbatului. Nu mai ajungi domn...

— Bate-te peste gură, muiere ! — o mustră el. Nu-ți merge destul de bine ? N-ai ce îmbrăca ? N-ai ce mînca ?

— Am, dar alta are și pe deasupra !

Acea alta era Doamna Ilisafta. Știind ura cumnatei sale, care o vedea mereu veselă și înfloritoare, Ilisafta își scuipa pe furiș în sîn. Se temea să nu i se deoache norocul

şi să n-o pască vreo nenorocire. Nunta a fost, de aceea, ca un vis din *O mie şi una de nopţi*. Pînă şi ea şi-a pierdut firea şi s-a lăsat purtată de fiorul cărnii prea mult, cînd a ieşit să se răcorească în ograda mănăstirii şi Toderaşcu s-a luat după ea. Tînărul a ajuns-o lîngă uşa pridvorului şi a cuprins-o de mijloc, şoptindu-i cuvinte arzătoare :

— Mor după tine, Ilisaftă, mă prăpădesc... Am să-mi fac seama, ca să scap de dor şi de osîndă !

Ea i-a netezit pletele, ca de obicei, şi i-a şoptit :

— De ce eşti aşa de grăbit ? O Doamnă nu se cucereşte atît de uşor. Numai o fată de rînd se zăpăceşte de cap şi-ţi cade în braţe.

— Au trecut trei ani, de cînd te cunosc, şi nici nu-ţi ştiu dulceaţa gurii.

Doamna Ilisafta se îndură atunci şi-l sărută pe buzele fierbinţi ca jăraticul. O umbră se desprinse de lîngă zid şi se grăbi spre odaia cea mare a curţilor domneşti, în care se ţinea nunta. Doamna ţipă uşor şi strînse braţul lui Toderaşcu :

— Ne-a văzut cineva ! O muiere... Părea, după grosime, că-i Maricuţa...

Înstrăinată de toată lumea şi înspăimîntată, Doamna Ilisafta se grăbi să intre în mijlocul nuntaşilor. Lumînările de ceară verde aruncau o lumină tulbure. Mucurile sfîrîiau şi slugile uitaseră să le taie cu mucarniţele. Lîngă Ieremia-Vodă Movilă era postelniceasa Maricuţa şi-i vorbea la ureche. Faţa postelnicesei era răutăcioasă şi vorbele îi ieşeau, şuierătoare, printre buzele unsuroase, numai ochii îi erau neclintiţi ca de viperă. Domnul se învineţi şi se cumpăni pe scaunul înalt, căscă gura şi sorbi acrul cu înghiţituri scurte, apoi horcăi şi căzu pe podele. Postelniceasa Maricuţa ţipă lung, dar nu se aplecă deasupra fră-

ţine-său. Mesenii săriră şi-i ridicară pe domn şi-l purtară pe braţe în iatac. Bătrînul pîrcălab Nistor Ureche îşi căută cuţitul cu striencle şi dădu lumea într-o parte poruncind :

— Feriţi, oameni buni, că nu-i puteţi ajuta nimic ! Trebuie să-i slobod sîngele cel rău...

Oamenii se feriră. Nistor Ureche desfăcu caftanul domnesc şi dezveli mîna stîngă a Domnului pînă la umăr, apoi îi crestă vina. Sîngele curse, negru şi închegat.

— E ca păcura... Plin de venin şi de fiere. Mare supărare a avut la inimă !

Doamna Ilisafta se opri lîngă bolnav. Tremura şi-i căuta în ochi Maricuţei, aruncîndu-i fulgere de mînie şi de scîrbă.

— Ce-a avut, boierule ?

— L-a pălit damblaua. Afară-i cald, doară sîntem într-a treizecelea zi a lui Cireşar, mîncarea a fost grasă şi multă, vinul bun şi amăgitor, iar vinele slabe şi îngroşate.

Domnul deschise ochii înceţoşaţi şi se uită lung la oameni, parcă nu-i mai văzuse niciodată, apoi o zări pe Doamna Ilisafta şi încercă să-i vorbească, dar gura nu-l mai asculta. O flacără ucigaşă i se zbătea în adîncul ochilor. Se zvîrcoli pe divanul îngust şi căzu la pămînt. Leşină a doua oară şi nu se mai trezi din leşin.

Înspăimîntată, Doamna Ilisafta prinse a boci cu glas mare. Călugării se urcară în turn şi începură să tragă clopotele în dungă. Vesela nuntă fu cernită de măramele negre ale morţii. Ieremia-Vodă Movilă privea încruntat la lume, nesimţitor şi nemişcat. Părea îngrijorat de apele tulburi care se zbăteau după zare şi aşteptau să năvălească peste casa şi ţara lui. Nistor Ureche, cu o mişcare blîndă, îi închise ochii...

8

Nu se răcise încă Domnul Ieremia Movilă în racla lui și cumnatele își începură intrigile. Cernită, Doamna Ilisafta privea cu ochii tulburi la boieri. N-avea încredere nici în neamurile cele mai apropiate. Jupîneasa Maricuța îi purta sîmbetele și cîștigase pe partea ei și pe jupîneasa Ileana. Vlădica Efrem de la Rădăuți rînduise slujbele cele de cuviință lîngă domnul mort și călugării se tînguiau cu glasuri joase. Ieromonahul Rafailă vorbea cu ieroshimonahul Enoh despre măririle înșelătoare ale lumii :

— Ca iarba este viața omului, frate Enoh, azi ești mîndru și frumos ca un plop și mîine zaci la pămînt fără suflare. Tare potrivite sînt și vorbele acestea ale prostimii: „Viața asta nu-i a mea și cealaltă nici așa ; viața asta-i cum o vezi și cealaltă-i cum o crezi !"

— Toți ajungem acolo, oricare ne-ar fi starea și postrigul. Domn, ori rob, tot cu o moarte sîntem datori.

Doamna Ilisafta îl îmbrăcă pe băiatul cel mai mare cu gugiumană și caftan domnesc și-i sili pe boieri să i se închine, spunîndu-le răspicat :

— A lui este domnia Moldovei, așa cum este înțelegerea cu Înalta Poartă, care a hotărît țara pe veci casei dumnealui răpăusatului Ieremia-Vodă Movilă !

Boierii însă stăteau pe gînduri. Lîngă coconul cel tînăr de treisprezece ani se strînseseră neamurile cele mai apropiate : pîrcălabul Gheorghe Izlozeanul, logofătul Vasile Stroici, hatmanul Balica și ceașnicul Caraiman. Bătrînul Nistor Ureche își pleca inima spre Domnul Simeon-Vodă Movilă, dar nu se putea despărți nici de

Doamna Ilisafta. Ca omul umblat și pățit, judeca starea țării cu agerimea minții lui ascuțite :

— Dragii mei băieți, lucrurile nu sînt ușoare la așa răscruce. De o parte și de alta stau două femei care se dușmănesc fără cruțare. Coconul Constantin este nevirstnic, iar Domnul Simeon este om așezat și înaintat în zile, ca și fratele său. Mi se pare că tot mai mulți sorți de izbîndă sînt pe partea lui.

— Nu este cu dreptate, uncheșule ! — se împotrivi Toderașcu. Moștenirea este a lui Constantin-Vodă și vom lupta pentru ea. Doamna are multă încredere în sprijinul și în mintea domniei tale !

În ziua coborîrii în groapă a Domnului Ieremia, taberele se văzură față către față. De partea lui Simeon Movilă trecură postelnicul Dumitrache Chiriță Paleologul, spătarul Veveriță, Luca și Simeon Stroici, stolnicul Grigore și comisul Văruntar. Jupîneasa Maricuța sta lîngă Doamna Marghita și-o sfătuia :

— Îndeamnă-l, soră dragă, nu-l lăsa de capul lui, că așa a fost el totdeauna : om slab și fricos ! Ți-a venit și ție apa la moară și ai prilejul s-o răstorni pe șerpoaica asta de Ilisafta, că dacă apucă ea scaunul de domnie, apoi ajungem toți pe drumuri și pierim. Să nu ne mai așteptăm la milă din partea ei, că acum nu-i Ieremia, ca s-o înfrîneze !

Simeon Movilă sta tăcut și supărat. Își jelea fratele și nu se gîndea la domnie. După înmormîntare însă, muierile se năpustiră asupra lui, ca șoimii asupra prăzii, dînd din mîini și zbătîndu-se ca-n ceasul morții. Doamna Marghita vorbea, fără contenire, cu fața aprinsă :

— Bine-ți stă, bărbate ! Te lași dat deoparte ca o zdreanță. Vrei să cerșești și la ușa nepotului și n-ai grijă de casa ta. Cu mine viață bună nu mai ai. Te las și mă duc

în Ardeal, înainte de a mă goni Ilisafta, că de asta am să am parte, trăind cu tine !

Atunci se hotărî Simeon Movilă şi se ridică împotriva cumnatei, aţiţat de soţia sa, Doamna Marghita, şi izgoni din scaun pe coconul cel nevîrstnic. Doamna Ilisafta a răcnit şi a cerut ajutorul boierilor şi numai Toderaşcu a scos sabia şi s-a pus pavăză domniei lui Constantin-Vodă, dar spătarul Veveriţă a rîs şi i-a strigat :

— Astîmpără-te şi păzeşte-ţi gîtul, tinere, că îndată ţi-l scurtăm ! Hehei, să fii dumneata sănătos, că ştim noi cine te mînă la luptă !

În seara aceea a fost sfat mare în iatacul Doamnei Ilisafta. Ginerii cei doi, Wiszniewiecki şi Potocki, şi-au dat părerile. Oastea lor era puţină, că nu se gîndiseră la schimbarea năprasnică a domniei în acea ţară. Au ales, atunci, sfatul înţelept al lui Nistor Ureche : să se tragă în ţara craiului Sigismund. Noaptea, tîrziu, ieşiră rădvanele şi oştenii din mănăstire şi s-au îndreptat spre hotar. Doamna Ilisafta plîngea şi spunea ginerilor :

— E a doua oară cînd pornim în pribegie de la Succviţa spre ţinuturile craiului !

Toderaşcu călărea în noapte, plin de zbucium şi de mîhnire. Boierii lui Simeon-Vodă Movilă se îndepărtaseră de Doamna Ilisafta cu vorbe de ocară şi cu ameninţări

— Du-te la şleahticii tăi, că nu mai avem nevoie de dinşii ! Mercenarii lor au prădat ţara şi au siluit fetele şi muierile mai rău ca păgînii. Noi ne vom da pe partea celui mai tare şi vom vedea pînă la urma urmei cine va izbîndi !

Cuvintele acestea îi răsunau în cap lui Toderaşcu, acoperind tropotul calului. Negurile tulburi, coborîte de pe obcini, înghiţeau rădvanele şi călăreţii. O bucată de vreme se auzi plînsul molcom al Domnului Constantin, care începuse a cunoaşte de prea timpuriu amarul vieţii, apoi

freamătul de glasuri conteni. Cavalcada înainta în noapte, fantomatică, trecînd prin satele adormite. Fugarii alergau spre hotarul Moldovei, temîndu-se de vreo capcană, cu toate simțurile treze și cu nădejdile rămase înapoi...

9

Casa lui Ieremia-Vodă Movilă se adăpostise la Ustie, în Polonia, și aștepta cu nerăbdare desfășurarea evenimentelor. Doamna Ilisafta avu cîteva sfaturi cu ginerii și se pregătea de luptă. Nedomolită și aprigă, ea își revenise din năprasna spaimelor și a înfrîngerii și era acum gata să ridice armele pentru fericirea copiilor ei. Ginerii adunau oșteni cu plată și se plîngeau că n-au destui bani. La aceste sfaturi, lua parte totdeauna și Toderașcu. Numai el pornise pe calea pribegiei cu Doamna Ilisafta și nu-i părea rău. O vedea zilnic pe Doamnă și era fericit. Un cuvînt sterp de-al ei îi da prilej pentru ceasuri întregi de gînduri și vise ; o strîngere de mînă îi umplea inima de încîntare.

Doamna Ilisafta era zbuciumată. Nu dormea noaptea și ieșea în grădina castelului la plimbare. Toderașcu o aștepta sub un măr rotat și o însoțea în rătăcirile ei grăbite. Doamna nu se plimba ca altădată, ci mai mult se zbătea. Nerăbdarea i se citea pe obraz și tînărul se mistuia de mîhnire.

— De ce te chinuiești așa, Doamna vieții mele ? Vom ajunge iarăși în țară și vei domni, iar treburile cele multe te vor depărta de mine și mă vei uita !

Doamna Ilisafta se oprea atunci din mersul ei grăbit și-i netezea pletele, spunîndu-i cu gîndurile împrăștiate :

— Cum să te uit pe tine, cel mai credincios slujitor al meu, dragul meu Toderaşcu ?

O sărutare pătimaşă pecetluia sfaturile lor nocturne, pe care le urmărea cu tristeţe Domniţa Alexandra. Fata se făcuse mare şi se ofilea în castelul de la Ustie. Visa şi ea dragostea, dar o împletea cu tortul vînăt al geloziei. De multe ori îşi ura mama, care ţinea ferecată inima lui Toderaşcu.

Într-o noapte cu lună plină, Doamna Ilisafta şi Toderaşcu plănuiră întoarcerea unei cete de oşteni credincioşi în ţară şi aducerea comorilor ascunse în taineţele Suceviţei de Ieremia-Vodă Movilă.

— Avem nevoie de bani pentru oastea ce-o pregătesc ginerii şi banii zac la Sucevița...

— Cine ştie taineţele ?

— Egumenul Zaharia.

— Nu le va fi destăinuit lui Simeon-Vodă ?

— Nu, că-i legat de blesteme înfricoşate şi de afurisenie.

— Atunci mă voi duce eu, ca să aduc comorile...

— Nu mai ştim nimic din ţară... Ne-ar prinde bine o iscoadă !

— Da, ne-ar prinde bine ! Am şti ce mai face cumnata domniei tale, Marghita, ce mai face Domnul Simeon şi ce mai fac şi boierii. Binele nu poate fi partea gustoasă a tuturora ! Se vor fi găsind şi nemulţumiţi, că nici puterea turcului nu-i uşoară.

— Spunea fie-iertatul că vor veni zile grele pentru biata ţară după moartea lui, numai nu se gîndea că va fi pribeagă tocmai casa lui.

În seara aceea frumoasă de toamnă, Doamna Ilisafta îi sărută a doua oară pe gură pe Toderaşcu şi-i dori izbîndă şi întoarcere grabnică. Ca semn de recunoaştere

pentru egumenul Zaharia, Doamna Ilisafta îi dădu inelul domnesc cu care pecetluise tainițele.

A doua zi, dimineața, Toderașcu își alese pe sprînceană douăzeci de călăreți, ageri la mînuitul săbiei și sprinteni la fugă. Cu mîncare uscată pentru o săptămînă la coburi și cu straie călduroase, călăreții se îndreptară spre hotarul țării Moldovei. După Toderașcu, venea pe un cal murg Pantelei, fluturîndu-și biciul. Bucuria întoarcerii acasă i se citea în ochii cenușii, în care alergau apele dorurilor...

10

Toderașcu și ceata lui de oșteni au ajuns pe prundul Suceviței, ziua, în amiaza mare. Tăiaseră drumurile umblate de oamenii domnești tot prin păduri, căci Toderașcu cunoștea toate potecile și hățișurile, fiind de baștină din locurile acestea. Acolo, pe prund, se opriră și mîncară, apoi ținură sfat de luptă :

— Mănăstirea-i întărită și călugării nu deschid porțile ușor și oricui. Se poate întîmpla și oaste domnească, picată pe neașteptate, și putem da de bucluc...

— Asta așa-i, vorbi un oștean bătrîn, năimit în oastea leșească de vreo zece ani, dar de felul lui fiind din tîrgul Coțmanului. Nu ne putem juca cu focul, c-apoi nu mai punem mîna pe comori și ne-or sta capetele în prepelecc ! Trebuie să facem totul cu chibzuială !

— Așa vom face ! — spuse Toderașcu.

După sfatul acesta, oștenii porniră la drum cam spre miezul nopții, ca să ajungă la mănăstire în revărsatul zorilor. De poartă, trebuia să se apropie numai Toderașcu

și să ceară intrare la egumen. Ceilalți urmau să aștepte într-o ripă a pîrîului semnul cel bun.

În dimineața proaspătă, răsună, deodată, lovitura seacă a străjii săbiei în poarta mănăstirii Suceviței. Paznicul era treaz și aștepta călătorul :

— Cine ești, omule, și ce cauți, la vremea asta, pe meleagurile noastre ?

— Am a vorbi cu prea cuviosul egumen Zaharia și vin de departe. Du-mă la dînsul !

— Apoi prea cuviosul Zaharia nu-i egumen, dar la dînsul tot te voi duce. Dumneata parcă ești boierul Toderașcu...

— Eu sînt, cuvioase părinte Enoh ! Și eu te-am cunoscut îndată... Da' cine l-a schimbat pe egumen ?

— Cine ? Domnia cea nouă. A schimbat vlădicii, da' încă egumenii de mănăstire ! Vai de păcatele noastre !

Poarta de stejar scîrțîi în țîțînele neunse și lăsă loc de trecere drumețului. Calul tropoti surd pe lespezile de piatră. Toderașcu îl ținea de dîrlogi și mergea pe urmele monahului Enoh. Mănăstirea întreagă încă dormea. Călugării se trăseseră la chilii de multă vreme, căci abia terminaseră mezonoptica. Un cocoș cîntă, răgușit, undeva, departe, lîngă așezarea unui om singuratic. Preacuviosul Zaharia se sculă la cea dintîi bătaie în ușă și se arătă în ușori.

— Domnul... Ce nevoință vă aduce la vremea asta ?

N-apucă însă să asculte răspunsul și călugărul se dumiri singur :

— Boierul Toderașcu... Intră în chilie, domnia-ta ! Tu, Enoh, du-te la poartă !

Enoh se îndreptă cu cheia porții, tîrîndu-și încălțările grele, iar Toderașcu intră în chilia lui Zaharia. Un miros reavăn de flori de cîmp uscate și de gutui îi lovi nările.

Aerul călduţ din chilie îl moleşi. Toderaşcu se aşează pe marginea patului şi se uită la monah.

— Ce-i cu domnia-ta, boierule ? Ţi-ai părăsit Doamna şi-ai venit în ţară ? Frumos îţi stă, n-am ce zice ! Şi la mănăstire ce cauţi ?

Toderaşcu îi zîmbi călugărului. Fostul egumen era om credincios al casei lui Ieremia Movilă ; pe el se putea pune nădejde.

— Iacătă-l cum rîde la lume ! — vorbi iarăşi călugărul, amărît. Ai lăsat muierea singură cu copiii printre străini... Aşa-i ?

Toderaşcu îşi scoase inelul din sîn şi i-l arătă călugărului, şoptind :

— Am venit după comori.

— Aha ! Aşa se schimbă vorba... Da' cum le vei duce singur, că nu le poţi încărca nici pe zece cai, atîtea-s de multe şi de grele !

— Oamenii mă aşteaptă într-o rîpă.

— Şi asta-i făcut-o bine, că avem egumen nou !

Monahul Zaharia se socoti cîteva clipe cu el însuşi Se vedea că pune în cumpăna minţii lucrurile viitoare Toderaşcu aţipise. Monahul îşi ridică ochii şi se uită la tînăr : „A slăbit feciorul pe drumuri... E şi el bărbat în toată firea acum... Aleargă săracul după o părere, cum alergăm, pare-mi-se, şi noi călugării, irosindu-ne viaţa între ziduri..."

Toderaşcu se trezi şi zîmbi ruşinat.

— Lasă ruşinea, tinere, că-mi dau seama de oboseala drumului ! Du-te şi adă-ţi oamenii în mănăstire, ca să se întremeze, apoi vom lua comorile şi vom pleca spre hotar.

— Vii şi cuvioşia-ta cu noi ?

— N-am ce alege, că dacă mă prind că am dat comorile în mîinile oamenilor Doamnei Ilisafta, apoi mă spînzură

cîte oleacă ! — spuse, zîmbind şiret, Zaharia. Şi-aşa nu duc casă bună cu egumenul cel nou, preafricosul Nicon, cum îi zic eu pe limba mea. Apoi dacă fug şi-mi arăt credinţa, poate mă voi alege şi eu cu vreun scaun de vlădică de la Doamna Ilisafta, după ce i-om azvîrli afară pe cei ai Doamnei Marghita, că prea bine le merge şi-s prea graşi !

Toderaşcu îl lăsă pe călugărul Zaharia cu gîndurile sale şi îşi aduse oamenii în mănăstire, rînduind strajă. Oamenii dormiră şi mîncară bine. Egumenul cel nou, Nicon, mormăia în barba neagră şi se uita la oşteni cu ochi răi : „Ce umblă cîinii aceştia pe drumurile ţării ? Iar li s-a făcut de bătaie !"

A doua zi, Toderaşcu îşi pregăti oamenii de drum. Fiecare om îşi cercetă calul şi strînse chingile şeii. Monahul Zaharia îşi pregăti şi el un cal al mănăstirii de drum. Cu un topor în mînă, se îndreptă apoi, cu Toderaşcu după dînsul, spre chilia lui şi-i spuse :

— A venit vremea să fie scoase comorile lui Ieremia-Vodă Movilă la lumina zilei. Se cheamă că tot pentru copiii lui vor fi folosite....

Cîteva lovituri puternice şubrezîră pietrele din zid, apoi monahul le desprinse uşor. Toderaşcu îşi chemă oamenii. Călugării ceilalţi erau strînşi buluc lîngă chilia lui Zaharia şi se uitau. Egumenul Nicon mormăi :

— Iacă unde ţinea ascunse comorile varvarul, ca s-o dea pe mîna fugarilor... De-acum îl mănîncă spînzurătoarea!

Oamenii lui Toderaşcu îndesară în saci odoarele şi pungile de galbeni. Cangea unei mîini strînse prea tare o pungă şi pielea putredă plesni. O ploaie de zechini se răspîndi pe podelele chiliei. Oştenii se repeziră ca să strîngă aurul. Cîţiva cu mişcări iuţi dosiră monezile în

gură. Din punga de galbeni nu se alese mai nimic. Toderașcu se uită mînios la oameni, răcnind :

— De ce furați și nu așteptați plata ?

Oamenii rînjiră. Puterea aurului era mai mare decît puterea lor de stăpînire. Călărețiii ieșiră apoi, în trap molcom, din mănăstire și se îndreptară spre miazănoapte. Pantelei veni lîngă Toderașcu și-i spuse :

— Aceștia sînt în stare să se împrăștie ca potîrnichile cu odoarele și cu aurul ce-l poartă și cam mai ba să-i prinzi !

— Nu vor fugi, Pantelei, că au muieri și copii la Ustie... Am știut eu pe cine să aleg pentru așa treabă cu primejdie și cu ispită !

— Nu se știe pînă la urmă dacă nu va cîntări mai greu aurul ! — cîrti cu jumătate de glas Pantelei.

Pantelei avea dreptate. Oștenii călăreau pe gînduri și netezeau cu mîinile sacii cu comorile. Nu se mai auzeau vorbe în doi peri, schimbate ca de obicei de oșteni ; nu porneau nici cîntecele de pe buzele lor strînse, care vădeau încordare ascunsă și gînduri tulburi.

II

Pe drumul larg al Sucevei mergea cu pași înceți un călător obosit. Traista din spate era goală și veșmintele omului erau ponosite și ude. Vremea de moină muiase omătul de pe drum și bernevecii omului se udaseră pînă la genunchi. Ochii ageri ai călătorului cercetară drumul în lung, dar ceea ce căutau ei nu se arăta de nicăieri. Cîțiva drumeți, uzi ca și el, își grăbeau pașii înaintea lui. „Heh, se vede că oamenii au simțit că va veni moina asta

și nu s-au încumetat să iasă cu săniile ! — își spuse el. Au și dreptul, că le rămîn tălpile pe bolovanii șleahului, spălat de apă..." Călătorul își scoase din mers un dărab de pîine și o bucată de slănină. „Am dat de fundul traistei..." Mestecînd, omul se gîndea la povara ce-o purta cu el pe suflet, amintindu-și poruncile :

— Pantelei, i-a zis stăpînul, te duci iscoadă la Suceava și vei face ce te va îndrepta mintea ! Ai înțeles ?

— Înțeles și nu prea...

— Cum : nu prea ? Nu vorbim împreună de cîteva luni numai asta și iarăși numai asta și te-ai lăudat că poți ajunge pînă la iatacul Domnului ?

— Lăudat, cum nu, dar ce am de făcut anumea ?

— Să culegi vești din țară, să vezi ce fac oamenii, să auzi ce spun boierii...

— Da' ce spune prostimea ?

— Aceea n-are preț.

În ziua plecării, l-a chemat Doamna Ilisafta și i-a vorbit :

— Te duci în țară, omule ?

— Mă duc cu voia măriei-tale.

Pantelei se gîndise, atunci, în sine : „Nu-mi cunoaște nici numele măcar și eu mă zdrobesc pentru dînsa și pentru copiii ei. Amarnică muiere !"

Doamna se uita la el cu ochii iscoditori.

— Unde-ți sînt gîndurile ? Stăpînul tău mi-a spus că ești om vrednic și de nădejde.

Doamna zîmbise către Toderașcu.

— Vrednicia se măsoară cu fapte, preamărită Doamnă ! — i-a răspuns el atunci.

— S-o măsori, omule ! Ține bani de drum și de cheltuială...

Pantelei a luat banii și i-a pus în sîn.

Doamna Ilisafta îi întinse apoi o cutiuță de argint, mică și rotundă ca un degetar.

— Mai ține și răclița asta cu otravă... Dacă-ți vine bine, toarn-o în băutura dușmanilor !

Nu i-a spus nici un nume de om, dar Pantelei știe că Doamna Ilisafta s-a gîndit mai întîi la cumnată-sa Marghita, apoi la Domnul Simeon, căci i-au sticlit ochii ca la sălbăticiune. De cîtăva vreme, călătorul se gîndește la ea : „Nu-i ce spune, străşnică muiere ! Frumoasă la vîrsta ei, ca o fată mare..." Pantelei prețuiește altfel frumusețea decît stăpînul său. „Mîndră la trup și mîndră la chip ! Poate scoate din minți orice bărbat, dar încă un tînăr neștiutor, ca stăpînul său Toderașcu..." De multe ori îi este ciudă și pe Doamna Ilisafta și pe Toderașcu, dar se răzgîndește : „Ce mă vîr eu în treburile lor ? Le place să trăiască așa, lasă-i să trăiască !"

Pantelei intră în tîrg pe la amiază. Oboseala îi pieri ca prin farmec. Cu ochii ageri urmărea orice mișcare. Lîngă curțile domnești întîlni oaste de țară. „N-are oșteni străini Domnul Simeon și a strîns pămînteni necăjiți, cărora numai să se joace de-a războiul nu le arde ! O oaste rînduită nu se face cît ai bate din palme ! Uită-te cum merg ! Parcă se duc la praznic... Vai de cozonacul lor, dacă încap în mîinile husarilor și-ale ostenilor năimiți de Doamna Ilisafta, care numai după pradă umblă !"

La o răspîntie de uliță, un slujbaș domnesc chema oameni la oaste. Domnul Simeon Movilă le făgăduia mîncare, straie și leafă bună. „Domnia cea nouă se teme... N-are putere destulă și strînge oaste..." Pantelei coti în ulița Profiriței și intră în crîșmă. Muierea îl cunoscu îndată și vru să țipe de bucurie. Bărbatul însă își duse degetul arătător la buze și-i făcu semn. În crîșmă erau cîțiva oșteni de-ai lui Simeon Movilă și vorbeau :

— Măi Costache, parcă mai bine făceam dacă stam pe cuptor acasă !

— Parcă, măi Mihaluță... Aici prăpădim vremea de dimineața pînă seara...

Profiriţa se vîrî, printre mese, în sufletul lui Pantelei şi-l întrebă în şoaptă :

— De unde vii, omule ? Te-am aşteptat, de-am crezut că crapă inima-n mine de obidă. Aşa ţii tu la mine ? Mă laşi cu lunile şi numai odată pici de pe drumuri cu traista în spate...

— Vin din ţara leahului, Profiriţă, şi nu te-am uitat. Nici stare multă n-am la tine, căci mă aşteaptă stăpînul Toderaşcu cu veştile. Dacă ne vom întoarce cu domnia cea nouă, apoi ne vom cununa.

Profiriţa rîse, bucuroasă :

— Bine, omule, fie aşa cum zici tu ! Da' de mîncat şi de băut ai avut tu pe drumurile tale ?

— De mîncat am mai avut, da' de băut nici o picătură, că-i secetă de vin pe meleagurile acelea.

Profiriţa alergă, sprintenă, după un ulcior de vin şi bărbatul îi urmări mişcările mlădioase cu plăcere, apoi trase cu urechea la vorbele oştenilor.

— Crunt om şi spătarul Veveriţă, măi Costache ! Plesneşte omul peste obraz pentru nimica toată... N-apuci bine sineaţa, hop ! şi palma peste ceafă ; nu vezi mişcările rînduite ale altora, poc ! un pumn în furca pieptului ; nu verşi iarba de puşcă cum trebuie în bortă, trosc ! un dupac în frunte, încît îţi joacă, toată ziua, numai scîntei înaintea ochilor.

— Apoi dă : oştenii noi nu se bat cu parii şi cu ciomegele. De-acum îi capătul lumii. Au ieşit puşti mari şi puşti mici cu foc, care bubuiesc ca tunetul şi răstoarnă zidurile cînd le pălesc gloanţele cele grele.

— Numai atîta-i bine că nu sînt prea multe puşti de cele mari în cetate...

— Nu prea. Îs grele ai dracului, frate! Le cară cîte patru boi şi tot nu le scot din glod...

Profiriţa aduse ulciorul de vin şi se aşeză lîngă Pantelei. Acesta bău două ulcele, pline-ochi, şi-şi şterse mustăţile, apoi îi întrebă pe cei doi oşteni vorbăreţi :

— Cine scrie la oaste, oameni buni ?

— Cine să scrie ? Comisul Văruntar. Da' de ce întrebi ? Vrei să mănînci şi tu pîinea asta ? Vezi-ţi de drum, omule al lui Dumnezeu !

Pantelei privi prietenos la oşteni.

— Am să stau şi eu la oaste iarna, c-apoi vara am altă treabă... Vreau s-agonisesc şi eu, ia colea, cîteva parale pentru cele pîrdalnice de nevoi...

— Eşti, după cum se pare, şi tu unul de-aceia cu uşa-n pod ! — rîse unul dintre oşteni. Apoi vină cu noi, că te-om da pe mîna comisului ca pe-un prieten din satul nostru.

Pantelei făcu un semn din ochi Profiriţei şi se duse cu oştenii. Comisul l-a cercetat cu băgare de seamă şi l-a primit. Omul era puternic şi abia împlinise patruzeci de ani bătuţi. Îi rîndui loc într-o ceată, straie şi leafă. „Slabă oaste de ţară are Vodă..." — îşi spuse Pantelei, privind împrejur.

Oştenii Domnului erau fel de fel de oameni de strînsură de pe toate drumurile. Mai întîi veneau la chemarea domniei cei fără căpătîi şi fără prindere. Mai tineri şi mai bătrîni. Oameni copţi şi pregătiţi pentru luptă erau mai puţini. Aceşti oameni se învîrteau prin ograda domnească, destul de largă, despărţită în două de pălănci, amestecîndu-se cu slujitorii curţii, şi aşteptau mîncarea şi băutura.

În patru zile, Pantelei iscodi toate rînduielile domniei sale și putea să se întoarcă la Ustie cu știrile. Îl ardea în sîn însă otrava din cutiuța de argint. Parcă o simțea pe piele ca pe un bulgăre de jăratic. „Nu mă întorc cu dînsa înapoi!" — mormăi el. La Profirița venea noaptea tîrziu. Muierea băgă de seamă zbuciumul lui.

— Ce ai, omule, pe suflet?

— N-am nici pe dracu! — da răspuns Pantelei și tăcea.

În a cincea zi, o văzu pe Doamna Marghita. Se îngrășase peste măsura ei potrivită. Chipul ei privea, plin de înfumurare, la lume. „Nici nu vede pe unde calcă, așa ține capul de sus!" După dînsa, venea jupîneasa Maricuța, legănîndu-se ca o rață. Gîfîia și-i spunea ceva Marghitei cu răutate. Doamna o asculta cu privirile într-o parte. Atunci se hotărî Pantelei să-i toarne otrava în băutură. La ceasul mîncării, el nu se așeză lîngă ceilalți oșteni și slujitori, ci se strecură spre bucătăria curții. Acolo dădu de-o muiere grasă, care potrivea bucatele în oale mari de aramă. Cîteva slujnice roboteau mai deoparte, spălînd și ștergînd farfuriile. Soba încinsă dogorea.

— Ce cauți aici, oștene? — întrebă muierea cea grasă. Nu știi că intrarea-i oprită cu strășnicie?

— Nu mi-a ajuns mîncarea! — se milogi Pantelei.

— Du-te-n cealaltă parte, că aici se gătește mîncarea pentru casa Domnului!

— Tot o gură are și Domnul și tot în pîntece-i intră mîncarea.

Muierea cea grasă rîse:

— Tot acolo intră... Da' iacă, omule, că nu orice fel de mîncare poate mînca toată lumea.

Pantelei se uită la oalele de pe plită și se miră:

— Se vede și asta... Atîtea feluri de mîncare și-atîta sodom de zamă și de friptură n-am mai văzut ! Trebuie să fii mare meșteră la gătit bucatele...

— Apoi nici nu se poate ca să nu fiu și nici n-ai unde vedea atîtea feluri de mîncări !

Cîteva slujnice schimbară oalele de pe foc. Două căldări dădură în clocot.

— Doamnei Marghita îi place un fel de mîncare, mai pipărat, ca în țara ei, coconilor alte feluri, jupînesei Maricuța mai cu seamă zămuri, fripturi cu sosuri și cu mujdei, apoi dulcețuri și șerbeturi. Domnul, săracul, mănîncă tare puțin și numai fiertură de ierburi. Mai mult cu asta se ține. Iaca fiertura asta din ulcicuță !

Muierea ridică o ulcică de lut și i-o arătă, apoi o așeză pe marginea sobei, spunîndu-și mai mult ei :

— A fiert destul !

Muierea se întoarse către oștean și-i spuse :

— Apoi să-ți dau o bucată de friptură.

Muierea luă un cuțit lucios și se aplecă peste o tavă cu carne grasă de porc, rumenită. Pantelei deschise cutiuța de argint și o vărsă în ulcicuța cu fiertură. Ca fulgerul, își închise pumnul și tuși gros, dregîndu-și glasul :

— Iți faci pomană cu mine, leliță, că nu mă satur cu mîncarea ce ne-o dă !

Cu bucata de friptură în mînă, Pantelei ieși și se amestecă între ceilalți oșteni, spunîndu-și : „Nu-i pentru cine se potrivește, ci pentru cine se nimerește !". Era încordat însă ca o strună și aștepta semnul dinăuntrul curților domnești. Și semnul veni... O vînzoleală grăbită porni între slugi și un răcnet cumplit se auzi pînă în ogradă :

— Moare Domnul ! Îl doare pîntecele și se vaietă ca un copil. Dă afară dintr-însul ce-a mîncat, dar îi degeaba ! Dă ochii peste cap...

Doamna Marghita se arătă într-o fereastră. Își frîngea mîinile și-și smulgea din cap părul încă negru. Din ochi îi curgeau lacrimi de mînie. Cu obrazul răvășit de-acea întîmplare năprasnică, Doamna blestema :

— I-au otrăvit dușmanii, arde-i-ar para focului și mînca-i-ar pămîntul ! Hodină să n-aibă în vecii vecilor și să-i mistuie durerile cele mai mari de pe lumea asta, ce-s sorțite oamenilor, praf și pulbere să se-aleagă din tot neamul lor, ca să nu le mai rămînă sămînța pe pămînt! Și să mai știe că, dacă nu-i va ajunge blestemele mele, apoi am să le vin eu de hac !

Simeon-Vodă Movilă muri în seara aceea, iar în scaunul lui se așeză feciorul cel mai mare, Mihăilaș-Vodă Movilă. Plînsă și despletită, Doamna Marghita veghea ca să nu ia altcineva domnia Moldovei, care se cuvenea să fie numai a copiilor ei.

12

Nu tot așa însă socotea și cîntărea întîmplările din țara Moldovei Doamna Ilisafta. Pantelei sosise cu veștile și le spunea lui Toderașcu a doua oară. Toderașcu se uita la sluga lui și se gîndea : „Amarnic om ! A omorît domn de țară cu mîna lui, dar parcă a fost a lui ? Otrava cine i-a dat-o ?"

— Nu ți-a fost teamă, Pantelei ?

— Teamă nu mi-a fost atunci, dar mi-a intrat în suflet abia acum, însă nu din partea oamenilor, ci din partea lui Dumnezeu. S-o fi auzit, stăpîne, pe Doamna Marghita cum blestema, și se încrîncena carnea pe tine. Foc îi ieșea pe gură... Și-apoi blestemele nu cad pe

pietre, cad tot pe oameni, da' așa mă socot eu că n-or cădea pe mine, că eu am fost sub poruncă.

Toderașcu tresări, gîndindu-se la Doamna Ilisafta și la soarta ei, se uită la Pantelei și nu zise nimic, lăsîndu-l pe acesta să-și descarce sufletul :

— Teamă mi-i de focul iadului cel nestins, căci am curmat viață de domn. A spus odată popa din sat de la noi că mai mare cazną decît a omorîtorilor de domni nu se află în iad. Zicea popa Meletie că-i ține spînzurați de limbă și cu cîngi de fier, înroșite, li se smulge carnea, care crește la loc pe ciolane. Cum o fi asta, vom mai vedea ! — rînji într-o parte Pantelei.

— Nu purta grija iadului, Pantelei !

— Apoi așa vă aud zicînd, de multă vreme, pe domniile voastre ! Se cheamă că aveți mai multă învățătură ca a noastră, a proștilor ; se cheamă că știți și carte, care cuprinde înțelepciune ; mă mir numai și-mi place că mintea multă vă depărtează și de frica iadului. Poate n-o fi dracul atît de negru, cum spun oamenii !

Îndată după venirea lui Pantelei, ginerii Doamnei Ilisafta aduseră vestea că oastea este gata de pornit spre țara Moldovei și pregătirile de plecare începură. Vremea de iarnă îngreuna oastea, dar Wiszniewiecki și Potocki ardeau de nerăbdare să-i facă dreptate soacrei. Amîndoi ginerii se întreceau cu dragostea, însă Doamna Ilisafta știa cum stau lucrurile. Dacă n-ar fi avut banii din tainițele Suceviței, ar mai fi așteptat multă vreme la Ustie. Ginerii se visau mari comandanți de oști și erau geloși unul pe altul. Surorile îi mai linișteau. Atunci ei se plimbau cu fală prin fața oștenilor, bine plătiți și hrăniți.

Toderașcu o urmărea pe Doamna Ilisafta cum se pregătește de drum. Încercase s-o oprească la Ustie, dar ea

s-a vrut să-i asculte. Înfrigurată, rînduia treburile și alerga de colo-încoace. Întinerise parcă cu zece ani într-o singură zi. Părul ei auriu și mătăsos i se zbătea pe spate, împletit în două cosițe groase. Două panglici, țesute cu fire de argint și de aur, le înnodau la capete.

— Totdeauna voi fi cu oamenii mei! — spuse măria-sa. Dacă nu-i bărbat încă Domnul Constantin, trebuie să-i împlinesc eu singură lipsurile.

Oastea înaintă pe drumurile pustii ale țării fără nici o piedică. Mihăilaș-Vodă Movilă se trase îndărăt cu oastea lui de țară. Aștepta ajutor de la turci și de la tătari, dar aceștia nu se vîrîră în războiul dintre cei doi veri, ci se uitau de departe.

— Ori unul, ori altul, tot atîta-i! — spuse Cazigerei-Sultan.

Și verii s-au bătut la Ștefănești pe Prut. Verii și mamele lor stăteau și tremurau în rădvane, cu caii gata de fugă... Doamna Marghita știa că dacă o prinde cumnată-sa, o rupe în bucăți, și nici Doamna Ilisafta nu se înșela asupra planurilor ce le avea cu dînsa cealaltă. Numai că Doamna Ilisafta își cunoștea oastea și știa și puterea dușmanului.

Vuietul luptei venea în valuri pînă la urechile Doamnei Ilisafta. După freamăt, Doamna înțelegea că Wisznie-wiecki a pălit oastea de țară a Domnului Mihăilaș cu husarii. Îndată s-au auzit strigăte de moarte și vaiete... Dinspre cîmpul de luptă veni în goană Toderașcu, cu sabia plină de sînge și vești:

— I-am zdrobit. Acum îi spîrcuiesc husarii, care taie în carne vie... Vai de mama lor, săracii!

— Pe Doamna Marghita n-au prins-o?

— N-au prins-o. A fugit din vreme cu feciorii și cu fetele. Averile și le-a trimis mai dinainte, pe potecile munților, în Ardeal.

Măcelul oastei de țară a lui Mihăilaș-Vodă Movilă mai ținu un ceas. Oștenii cădeau în genunchi în omătul moale și cereau îndurare, dar husarii înfigeau fără milă în ei săbiile. Platoșele lor de fier zăngăneau surd și săbiile fulgerau fără odihnă în văzduhul rece. Sîngele înroșea omătul în pete mari, tot mai numeroase...

13

Doamna Marghita fugea din calea dușmancei, plină de groază. Ochii tulburi amestecau icoane din altă pribegie. Mihăilaș-Vodă Movilă se trăsese cu oastea lui puțină spre hotarele Țării Românești și trecuse la turci. Doamna Marghita se îndrepta spre casa părintească, sătulă de zdruncinul drumurilor și de prăpădul luptei. Ura fierbea însă în inima ei cu clocot.

Doamna Ilisafta se îndreptă, victorioasă, spre Suceava și puse stăpînire pe curțile domnești. Boierii i se închinară și ea-i privi cu dispreț, și pieziș, înfruntîndu-i :

— Dacă aș fi bărbat, aș pune să vă taie capetele, c-așa v-ați purtat de frumos cu casa lui Ieremia-Vodă !

Bătrînul Nistor Ureche îndrăzni să vorbească înaintea altora :

— Între nepot și unchеș am ales unchеșul, dar între veri vom alege pe urmașii lui Ieremia-Vodă, că el ne-a fost domn mai întîi !

— Sărace bătrîne, tare eşti şiret ! Da' dacă izbîndea Mihăilaş-Vodă, tot aşa vorbeai ?

Toderaşcu se ruşină de încurcătura unchеşului său. Se vedea că boierul îmbătrînise şi nu mai avea mintea cu ascuţimea ei de altădată. Doamna Ilisafta îi cinsti bătrîneţele însă, şi-l făcu tutorele lui Constantin-Vodă. Toderaşcu credea a şti că Doamna îl cinstise prin facerea asta de bine şi pe nepot. Grigoraşcu veni lîngă el şi-l cuprinse pe după grumaz, întrebîndu-l :

— Eşti sănătos, verişcane ?

— Ca oul ! — îi răspunse, rîzînd şi bucurîndu-se, Toderaşcu.

— Cu dragostea cum o duci ? Tot aşa ? Vorbeşte despre tine toată ţara Moldovei... Nu poţi ogoia mirarea muierilor cu toată apa Sucevei !

Toderaşcu se roşi, ca o fată mare, şi tăcu.

— Dară tot ? !

Călăreţii descălecară. Doamna Ilisafta călărise în rînd cu ei, minunînd tîrgoveţii, care ieşiseră cu mic, cu mare, hăulind, ca să-l întîmpine pe Constantin-Vodă. Doamna-şi lăsă calul în grija unui slujitor şi asculta vorbele cumpănite ale boierului Nistor Ureche, dar era străină de toate celelalte întîmplări din jurul ei. Îşi păzea numai feciorul, nedezlipindu-şi privirile de pe dînsul. Rădvanele cu fetele şi cu ceilalţi copii sosiră, greoaie, din urmă. Oştenii se sfădeau pentru pradă şi robi. Cu căiuşurile la gît, robii tropoteau pe lîngă caii husarilor. Toderaşcu veni lîngă Doamnă cu sufletul plin de bucurie. De departe îi văzu obrazul însufleţit de gînduri. Vorbea iute cu boierul Nistor Ureche :

— Aşa vom face cum spui ! Trebuie să liniştim păgînul, dar să nu ne slăbim nici oastea noastră, căci primejdia ne paşte la tot pasul. Am să-mi ţin ginerii pe lîngă mine...

Toderaşcu se opri, zăgăzuind deocamdată cuvintele năvalnice de pe buze, dar Doamna Ilisafta nu-l băgă în seamă. Rănit de moarte, tînărul rămase în urmă. „Nu mai are grija mea ! I-am fost bun la vreme de necaz, acum îi ard ochii de gîndurile măririi şi nu mă mai vede !"

Grigoraşcu văzuse totul şi veni lîngă vărul său, încercînd să-l mîngîie :

— Nu te mîhni, vere, că aşa-s valurile domniei ! Mari şi puternice. Pe unii îi înalţă sus şi pe alţii îi afundă.

Toderaşcu îi răspunse cu o părere de zîmbet, amărît :

— Eu nu rămîn în ţară de izbelişte şi lepădat deoparte!

— Cine te-a dat deoparte ? Îţi faci gînduri pripite şi deşarte.

— Nu rămîn ! Ţi-am spus şi nu-mi schimb hotărîrea.

— Unde te duci ?

— Mă duc să învăţ carte latinească la Liov. De domni şi de doamne sînt sătul pînă în gît... Dă bineţe din partea mea unchieşului !

— Da' mai stăi, omule, că nu dau tătarii !

Toderaşcu încălecă, se desprinse de lumea bulucită, care năulea, ca să se afle în treabă, şi se îndreptă spre drumul Cernăuţului. După dînsul, venea cu capul în piept Pantelei, care urmărise toată întîmplarea cu ochii lui credincioşi. Vuietul oastei se mai auzi o vreme, apoi se pierdu în depărtare. Pantelei se frămînta pe tarniţa calului. Se gîndea la Profiriţa şi la vorbele lor tainice. Abia aşteptase s-o vadă şi drumurile iarăşi i se lungeau în altă parte. Se gîndise însă şi la ruptura asta, căci îi cunoştea acum, prea bine, şi pe Doamna Ilisafta, şi pe stăpînul său. Grija lui era, totuşi, micşorată de încredinţarea că inima lui Toderaşcu rămînea tot lîngă Doamna Ilisafta, aşa cum inima lui rămînea lîngă Profiriţa. „Inima bărbatului poţi s-o rupi din piept şi s-o arunci la cîini ! Ea bate totdeauna

pentru altcineva, nu pentru piciița lui !“ — mormăi Pantelei.

Toderașcu începu un cîntec ușor, ale cărui cuvinte duioase se împleteau cu suspine :

Drumule de lut fierbinte,
îmi duci pașii înainte ;
drumule cu lutul rece,
calul meu pe tine trece !
Și cum merg pe pietre noi,
gîndurile fug napoi ;
și cum merg pe piatră deasă,
gîndurile fug acasă ;
fug la mîndră, la fereastră,
să mi-o ceară de nevastă...

Dușmăniile ard cu pară...

I

Greu mai trec anii între străini ! Departe de ţară, toţi oamenii îţi par altfel, toate întîmplările deosebite, în timp ce acasă toate alunecă uşor şi liniştit. De aceea înstrăinatul iubeşte cu foc chipurile neuitate din ţară şi leagă de ele toată viaţa lui trecută. La dreptul vorbind, Toderaşcu nici n-avea viitor. Se scula dimineaţa şi se apuca de învăţat cu un călugăr, Isidor, de la mănăstirea Stavropighiei din Liovul Galiţiei. Pantelei îi asculta pe amîndoi cum bolborosesc vorbe străine. Unele semănau cu vorbele moldoveneşti, altele nu. Pantelei da din cap şi-şi vedea de treburile lui : făcea de mîncare, căci Toderaşcu nu suferea nici o muiere lîngă el, îi spăla cămăşile şi-i ungea încălţările cu seu. Cu urechile şi cu ochii trăgea la cei doi, care învăţau limba latinească.

— Dacă-i o limbă moartă, de ce o mai înveţi degeaba, stăpîne ? — îşi răspică, într-o bună zi, nedumerirea Pantelei. Învaţă limba neamţului, ori limba moscalului...

— Apoi limba latinească este limba învăţaţilor vechi şi-a celor noi, Pantelei ! Vrei să citeşti ce-au scris, ori vrei să scrii, ca să te citească toţi, apoi te apuci şi înveţi de cu bună vreme limba asta moartă.

— Atunci nu-i moartă, dacă o citesc şi o scriu toţi.

— Poporul care a vorbit-o este mort, dar dintr-însul se trag alte seminții și neamuri, printre care este și neamul nostru al moldovenilor. Despre un împărat vechi și vestit știi și tu, Pantelei, din cele urături de Anul Nou, de bădica Traian.

— Apoi știu, cum să nu știu de bădica Traian, dar peste ce norod a stăpînit ?

— Peste rîmleni.

— Și unde au trăit acești rîmleni ?

— Departe de aici, în împărăția Rîmului. Împăratul Traian s-a bătut cu împăratul Dachiei, Decebal, care stăpînea tot pămîntul de dincolo și de dincoace de munți, adică Țara Românească, Moldova și Ardealul, unde pînă astăzi tot români de aceeași lege și de aceeași limbă trăiesc, și i-a cuprins așezările. Așa că din rîmleni și din daci ne tragem și noi. Mihai-Vodă, Domnul Țării Românești, pe care-l pomenesc cu mare laudă pentru vitejia lui toți bărbații cei învățați, a încercat să unească cele trei țări, ca pe vremea împăratului Decebal, dar a fost jertfit pe cîmpia Turzii. Alta ar fi fost soarta norodului nostru sub buzduganul lui ! Așa socot și eu din cele citite și auzite, că-s proaspete în mințile oamenilor. În loc să fim și noi un neam mare și puternic, ne sfîșiem între noi și ne fărămițim puterile : boierii nu se lasă de-ale lor, că-și tem boieriile ; domnii își apără cu dinții scaunele de domnie și vor să fie cît mai multe, iar dușmanii se bucură de dihonia dintre noi și huzuresc, primind peșcheșuri dintr-o parte și dintr-alta.

Pantelei asculta cu luare aminte destăinuirile stăpînului său. Pricepea, pe măsura lui, că Toderașcu afla fel de fel de lucruri minunate din cărțile lui și, de aceea, sta cu ceasurile, holbîndu-se în ele. Își mărturisea și el cu sfială, din cînd în cînd, părerile :

— Apoi am băgat și eu de seamă că limba rîmlenilor cam duce cu-a noastră. Aud și înțeleg o seamă de vorbe, altele îmi scapă ca apa...

După asemenea întrebări și lămuriri, Pantelei asculta cu mai mare băgare de seamă pe călugărul Isidor și începuse a prinde fel de fel de lucruri. Mintea lui ageră nu-l împiedica de la întipărirea lor puternică între celelalte cunoștințe ale lui. Adeseori, îl minuna pe Toderașcu cu lucrurile pe care le știa din auzite.

Din țară veneau vești tulburi, ca toate veștile purtate de oameni din gură în gură. Umblau cu negustorii de vite, armeni și moldoveni. În tîrgul Liovului, Pantelei întîlnea totdeauna și cîte un moldovean de-al lui. Se da cu el repede în vorbă :

— Cum îți merge tîrgul, negustorule ?

— Ca tîrgul. Azi mai rău ca altădată...

— Lasă că se schimbă ! Îndată vine un leah ori un litvan, cu punga plină, și-ți cumpără boii și vacile.

— Mai bine ar veni un rutean, că-i neam mai darnic și cîștig mai bine !

— Fie și rutean !

Pantelei rîdea, adăugînd alte vorbe :

— Că nu dau dintr-al meu.

Rîdea și negustorul și-l întreba :

— Tu de unde ești, străinule, și ce învîrtești prin țara asta săracă ?

— Ce să învîrtesc ? Am venit de trei ani cu stăpînul meu la învățătură și aici mă usuc.

— Lasă-l dracului și du-te acasă !

— L-aș fi lăsat de multă vreme, da' țin la dînsul, că l-am crescut din leagăn !

Vorbitorii schimbau făgașul :

— Da' prin țara Moldovei ce se-aude nou ?

— Ce să se audă ? Domnesc muierile. Ele se piaptănă şi se împodobesc, iar bărbaţii joacă şi se veselesc.

— Cum aşa ?

— Apoi la noi domneşte numai cu numele Constantin-Vodă Movilă, altcum stă-n fruntea bucatelor mamă-sa. Doamna Ilisafta, cu ginerii ei, Wiszniewiecki şi Potocki Lua-o-ar dracii de muiere cu tot cu şleahta ei ! Mănîncă ţara de vie... Ţinem pe spatele nostru pe toţi flămînzii şi însetaţii crăiei !

— V-aţi spurcat de-atîta bine, omule, şi clevetiţi şi voi ca muierile !

— Să-i sară ochii din cap căruia-i vine gust de vorbe slabe ! Ţara întreagă geme. Doamna se teme de turc şi de tătar, la care-i fugară casa lui Simeon-Vodă Movilă, şi le varsă în haznalele lor fără de fund banii ţării. Îi este frică, pe deasupra, şi de ungur, unde stă cumnată-sa Marghita, şi-şi ţine şi oastea pe spatele ţării. Şi-apoi oastea cea năimită vrea mîncare, ca orice oaste, şi aleargă după muieri şi după fete, cum i-i feleşagul...

— Dacă ar avea de alergat după duşmani, ar uita de catrinţe !

— Şi asta-i drept !

După asemenea vorbe cu negustorii, Pantelei se întorcea la gazda stăpînului, întunecat. Toderaşcu îl simţea de departe. Lăsa sabia din mînă şi răsturna mănunchiul de nuiele, în care lovea cu străşnicie.

— Ce-i, Pantelei ? Iar nu ţi-s boii acasă şi înnoptează pe ogoare străine ?

— Iar.

— Ce-i nou, bădiţă ?

Toderaşcu ardea de nerăbdare să audă ştirile. Se lua cu cărţile şi cu mînuitul săbiei, dar inima lui suspina după Doamna Ilisafta.

— Ce să fie ? Dumneata-l înveți pe Bonfin, marele istoric, care a scris despre Dachia, și pe Piasinski, vlădica de Premisla, și-acasă domnesc muierile

— Care muieri, că numai pe una o știu Doamnă și stăpînă ?

— Apoi una e Doamna Marghita, alta e Doamna Ilisafta ; amîndouă își mînă coconii din urmă, cum își mînă ciobanul turma. Cît îi una pe scaun, suspină cealaltă. Oare n-ar fi bine să ne întoarcem și noi acasă ? Trebuie să mă fi uitat și pe mine Profiriţa !

Întrebarea asta i-o pune tot mai des Pantelei și Toderașcu se scutură de ademenirea ei vîscoasă. Nu se întoarce în ruptul capului pînă cînd Doamna Ilisafta nu-și va cere iertare de la el. Deocamdată ea are griji mari cu domnia, dar Toderașcu înțelege și simte că vin îndată vremuri tulburi peste țara Moldovei, care-o vor izgoni pe Doamna Ilisafta afară ca pe-o frunză uscată. El o așteaptă cu răbdare la strîmtoare și mîhnire...

2

Doamna Ilisafta se bucură de dulceața măririi de trei ani încheiați. Treburile țării le are în mînă și nu se dă înapoi de la orice hotărîre. Așa a fost ea totdeauna. Aprigă și iute. De Toderașcu își aduce aminte tot mai des. Alți ochi credincioși ca ai tînărului și inimă iubitoare ca a lui n-a mai aflat. Mîndria însă o împietrește și pe ea, ca și pe Toderașcu. Ea-l așteaptă în fiecare zi pe el ; el o așteaptă în fiecare zi pe ea. El o așteaptă umilită și plîngînd, ca s-o mîngîie ; ea îl așteaptă pocăit și supus,

ca să-l îmbrace în caftan boieresc. L-ar îmbrăca și-n caftan domnesc, dacă ar veni cînd îl dorește mai cu foc.

Doamna Ilisafta este o muiere coaptă. Ea, cea dintîi, știe și cunoaște semnele vîrstei. După nopți de grijă cu treburile țării, ori după ceasuri de veghe, aprinsă de dorul lui Toderașcu, pungile de sub ochi se mărese și nu le poate ascunde așa de ușor cu sulimanurile turcești. Cosițele îi sînt tot așa de lungi și încă nu și-au schimbat culoarea lor aurie, nici n-au început a se rări.

Și-n noaptea aceasta, Doamna Ilisafta n-are somn. Stă aplecată deasupra Domnului Constantin și-i urmărește luminile și umbrele de pe obraz. Băiatul are obrazul tras. Nici pe el nu-l face prea fericit scaunul domnesc. A împlinit șaptesprezece ani și prind a-i crește tuleiele, dar a rămas tot copil. Dacă n-ar fi ea la cîrmă, a doua zi l-ar răsturna boierii. Mama grijulie îi pune mîna pe frunte. E asudată. Băiatul oftează și se mișcă în somn. Doamna Ilisafta cade iar pe gînduri... Ea n-a înțeles domnia ca o asuprire a boierilor și a norodului ; s-a purtat omenoasă cu toată lumea și, iacă, dușmanca și-a scos iarăși ghearele și le-a întins spre viața copilului ei. Constantin-Vodă se întoarce în somn și strigă : „Mamă, mamă, mă doare și mă arde ca focul !“ Doamna Ilisafta sare din pat și aleargă în odaia slugilor. Se întoarce cu un ulcior de lapte proaspăt. Băiatul o așteptă.

— Bea, dragul mamei ! Ți-a trece. Bea mult !

— Mă doare, mamă !

— Bea lapte, că ți-a trece !

Băiatul bea cu sorbituri mari, apoi se culcă și adoarme din nou. Doamna Ilisafta soarbe și ea o gură de lapte și se întoarce la gîndurile ei. Au încercat să-l otrăvească cu sfînta împărtășanie, la slujba cea mare din ziua sfintelor Paști. Slujea mitropolitul Teodosie Barbovschi cu tot soborul Mitropoliei. Pe cine să-l bănuiești, așa, dintr-o dată,

dacă nu pe el ? Poate a greșit că l-a pus la cazne și-l ține închis în temniță, dar trebuie să vîre spaima în dușmani. C-o lumînare verde într-un sfeșnic de argint, Doamna o scoală pe jupîneasa Ileana, care dormea într-o odaie vecină:

— Scoală, Ileană, și vină la căpătîiul lui Constantin, că eu mă duc cu armașul la căznit otrăvitorul !

Logofeteasa Ileana a lui Vasile Stroici se scoală și veni în iatacul domnesc. În ea are încredere Doamna Ilisafta. Ea-i mătușa Domnului și nu-l poate otrăvi sau ucide. De ceilalți se ferește. Se ferește pînă și de jupîneasa Maricuța, care-i poartă și astăzi sîmbetele. N-ar putea pune mîna în foc dacă nu-i și ea amestecată în această otrăvire. Noroc că otrava a fost puțină ! Cît ai lua într-o linguriță și încă și aceea clătinîndu-se în mîinile mitropolitului. Cu armașul după ea, Doamna Ilisafta coboară treptele tot mai adînc... Armașul Ilarion își spune nedumerirea cu glas tare :

— Se ține bine vrejul, mărită Doamnă, n-am ce zice nimic în privința asta ! Am rupt carnea de pe el cu cleștele înroșit și n-a spus nici un nume. Strigă că nu știe despre otravă cum a ajuns în sfîntul potir, dacă a ajuns, și blestemă toată lumea cea netrebnică și pe toți slujitorii lui, care au spurcat trupul Domnului. Multă hulă mai iese din gura lui și amarnic mai blestemă și afurisește moșneagul !

Doamna Ilisafta vede înainte zarea unui foc, lîngă care stau călăii, priveghind înroșirea uneltelor de schingiuire. Moșneagul Teodosie Barbovschi stă trîntit pe o laiță. Nu-i legat. Nici n-au pe cine lega, căci moșneagul geme și se clatină pe picioare cînd îl ridică. Chinuitorii rîd de el :

— Te-a luat dracul, popo ! De-acum îți belim pielea și ți-o umplem cu paie, fără prohod...

— Slobozește-mă, Doamne ! De ce m-ai osîndit la așa chin peste fire ? Cu ce ți-am greșit, Doamne ?

— Ai trăit prea bine și ți-ai îmbuibat carnea cu bunătăți ! — strigă un om fioros de lîngă el. Acum să suferi și chinurile iadului, că noi le vom suferi mai tîrziu, dacă or fi să fie ! Te vei mîntui de păcate, că ești bătrîn ! Parcă așa înveți lumea în biserică și lumea te ascultă și se înfricoșează de chinurile de pe cealaltă lume. Apoi iacă sînt chinuri mai grozave și pe lumea asta, luînd noi povață din altă povață cu care voi, popii, îngroziți lumea !

— Nu-i răbda, Doamne ! — gemu mitropolitul. Nu-i răbda nici pe cei ce-au pus otrava în sfîntul vas, nici pe cei ce mă chinuiesc ca pe Cristos !

Doamna Ilisafta se opri înaintea bătrînului, cu armașul lîngă dînsa, și țipă, mînioasă :

— Nu te preface, moșnege, ca o caiafă, și spune cine te-a pus la cale ! Hai, spune ! Doamna Marghita, așa-i ?

— Omoară-mă, muiere, nu mă chinui degeaba !

— Spune-mi cu cine ai uneltit și te slobozesc de chinuri !

Bătrînul mitropolit Teodosie oftă din rărunchi :

— Nimeni nu mă crede, Doamne, cum nu te-au crezut și pe tine !

Armașul făcu semn. Un om cu chipul rînjit se apropie cu o țiglă înroșită de moșneag.

— Spune cine-a pus otravă în împărtășanie, că tu i-ai dat-o în gură Domnului Constantin !

Mitropolitul Teodosie holbă ochii și răcni :

— Fiarelor cu chip de om, să fiți blestemați de domnul Cristos și de Maica Domnului ! Să nu se aleagă din voi decît praful și cenușa și toate alcătuirile voastre să fie spulberate de pe fața pămîntului !

Carnea sfîrîi. Moșneagul urlă de durere și se strînse ghem. Chipul slab i se acoperi de sudoare. Un miros dulceag umplu temnița. Acoperindu-și nările cu basmaua, Doamna Ilisafta fugi spre scările de piatră, cu ochii plini de priveliștea aceea grozavă. Chinuitorii rîseră în urma ei cu hohote și se păliră peste spinările goale și încălzite :

— Fire slabă de muiere !

3

Tîrgul Iașilor se mărea văzînd cu ochii, măcar că Moviliștii se țineau cu mai multă plăcere la marginea țării Moldovei, mai aproape de poloni. Anii trecuseră repede însă, și Doamna Ilisafta uitase de urgia otomană. Cu încetul se trase și ea către Iași și se îndulcise la mîndrele curți, înălțate de Petru-Vodă Șchiopul. Ca muierea lăsătoare, știa că are oaste gata în țara craiului, numai să facă strigare ginerilor, și micșorase, cît putuse de mult, numărul oștenilor de țară. Era și aceasta o socoteală greșită muierească, care s-a adeverit cu vîrf și îndesat la vreme de nevoie. Tot o socoteală greșită și-a făcut Doamna Ilisafta și cu plata birului către Poartă, necunoscînd lăcomia acelei împărății, plină de viziri și de pașale, dar cunoscîndu-și-o pe a ei, ca orice muiere. Ceea ce dase, bucuroasă, la început, în atîtea părți, devenise grea povară pentru țară și Doamna Ilisafta întîrzia plata haraciului, rupînd dintr-însul cu dinții ei mici și ascuțiți și spunînd :

— Ehei, domniile sînt schimbătoare în țara Moldovei !

Tot asemenea vorbe spunea un bătrîn, scurt şi butucănos, către tovarăşul său de drum, mai tînăr :

— Domniile, în ţara asta, sînt ca păsările călătoare. Le mai schimbă şi Dumnezeu ; le mai schimbă şi oamenii !

Bătrînul rîse. Cărarea priporoasă a muntelui se lărgi deodată, deschizîndu-se pe un plai. Colţurile pietroase de stîncă se traseră în lături şi cîmpul lat şi întins al Moldovei li se arătă ochilor. Bătrînul îşi scoase cuşma din cap şi-şi făcu cruce. Tînărul se uita într-o parte cu mare băgare de seamă, ascultînd paşii grăbiţi ai unor oameni.

— Vine straja ! Fuga, să nu ne vadă !

Cei doi oameni se irosiră, ca nişte umbre, între cetinile brazilor. Bătrînul îşi pipăi legătura din sîn, se sperie amarnic că n-o găsi dintr-o dată, apoi dînd de ea, alergă în salturi după tînăr, ţinînd mîna deasupra ei. Se opriră într-o poiană, suflînd greu.

— Primejdia-i din ce în ce mai mare cu trecerea hotarelor, măi copile ! — spuse cel bătrîn.

— Ai dreptate, uncheşule Tuleaşcă ! Ne va prinde straja, ca mîine, şi vom ajunge în mîna domnici şi-apoi n-avem ce rîde.

Uncheşul Tuleaşcă dădu din cap cu încredinţare la vorbele tînărului, care-l privea ţintă. Tînărul nu era nepotul bătrînului, dar aşa, şi prin vorbe, se cinstesc cei bătrîni de cei tineri în Moldova, chiar cînd nu sînt legături de sînge. El ascultă iarăşi paşii unor oameni nevăzuţi, care se îndepărtară încet. Numai murmurul vîntului se mai auzi printre crengi, susurînd uşor ca o apă.

— M-am săturat şi eu, Gheorghiţă, de drumurile acestea ! Te poţi pune însă cu muierea ? Numai cobor de la un drum şi mă urcă pe altul. Îmi porunceşte : „Du-te,

Tuleașcă, la oamenii noștri din tîrgul Iașilor !" — și trebuie să mă duc, că din mîna ei mănînc pîinea cea de toate zilele.

Tînărul se așeză pe-o cioată și-și întinse picioarele, cît erau de lungi.

— Amarnic mai așteaptă domnia muierea asta ! — își duse gîndurile mai departe bătrînul. Mai mult decît orice pe lumea asta. S-a tras în Ardeal din calea cumnatei și n-aș putea spune că n-are din ce trăi. Trăiește încă prea bine...

— Asta numai cu dreptul ! — vorbi și tînărul. Doamna Marghita și coconul Gavrilaș trăiesc cît nu se poate mai bine. Coconul este gras și frumos, numai Doamna se ofilește, unde adună la inimă venin.

Tînărul tăcu, apoi își mișcă picioarele în iarbă, cu gîndurile aiurea. Deodată tresări și-și întoarse privirile către bătrîn, întrebîndu-l :

— Spune-mi, uncheșule, dumneata știi ce porți în sîn ? Drumul îl batem de atîta vreme împreună, dar în legătura Doamnei Marghita n-am căutat...

— Nu-i voie ! — mormăi Tuleașcă. Dacă află muierea asta, ne ucide.

— Doară nu-i zmeoaica din poveste, că numai ea poate vedea peste mări și țări !

— Du-te-ncolo, măi copile, că te joci cu focul și mă vîri într-un păcat !

Bătrînul spuse vorbele acestea fără convingere, dar apăsă legătura și-o așeză mai bine sub cureaua lată, ungurească.

— Ne uităm și-o rînduim ca mai înainte ! — nu se lăsă tînărul. Nu luăm nimic dintr-însa.

Bătrînul Tuleașcă se mai socoti cu sine, apoi scoase legătura din sîn. Ochii tînărului sclipiră. Bătrînul așeză legătura pe iarbă între picioarele sale, larg desfăcute,

apoi, privindu-l cu băgare de seamă pe celălalt, se așeză și el jos cu un icnet ușor.

— Să nu te puie dracul s-apuci ceva și să fugi, că te omor !

Tînărul rînji. Bătrînul desfăcu legătura și se uită înăuntru.

— O scrisoare cu slovă boierească... Tu știi slova, măi frumosule ?

Tînărul își mișcă pletele la dreapta și la stînga. Da semn că nu știe. De vorbit, n-avea cînd. Bătrînul cotrobăi mai departe.

— Două pungi de galbeni ! — înștiință el. O răcliță cu ceva într-însa...

— Oare ce-o fi ?

Toată băgarea de seamă a celor doi oameni se îndreptă spre cutiuța de argint pe care o aveau înaintea lor. Bătrînul o deschise cu grijă. Stropi de sudoare i se prelinseră pe frunte.

— Niște făină albă ! — spuse bătrînul, apoi o morosi și-și sfîrși vorbele : Nu miroasă... Oare s-o ling, ca să-i dau de gust ?

— Las-o, unchește, că poate-i vreun farmec muieresc și te prefaci, deodată, într-o pasăre, ori într-o stană de piatră !

Bătrînul Tuleașcă strînse la loc legătura și o băgă în sîn. Se ridicară apoi amîndoi și se îndreptară spre zarea care se întindea largă înaintea lor.

— S-a pus muierea pe lucru pentru cel de-al doilea fecior ! — mai băgă de seamă bătrînul Tuleașcă. Cel dintîi a murit, undeva, prin Țara Românească, nu se știe din ce pricină, și-i îngropat la Dealu, în mănăstire. Acum îl scoate în lume pe Gavrilaș...

4

Episcopul Valerian Lubieniecki se întorcea de la Macrina Lupului, în trapul calului, și se gîndea la misiunea lui. Înaintașul său, Bernardino Querini, era cine știe pe unde. N-a făcut nici o treabă. Se lăuda că toată curtea domnească ascultă celc șase părți ale misei : Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus și Agnus Dei, dar s-a aflat că el mînca și petrecea pe la nunți. Prea multă treabă nu va face nici el ; de lucrul acesta episcopul este convins, dar nu-și face nici o grijă. Calul îl saltă ritmic și tarnița autohtonă scîrțîie prea tare, dar episcopului Valerian nu-i pasă. Se gîndește : „Țeapănă muiere-i și Macrina Lupului !" Stă lîngă Galata, biserica schismaticilor, care-i place. În biserica aceasta s-ar cuveni să slujească, dacă ar putea-o hotărî pe Doamna Ilisatfa să părăsească legea răsăriteană. Crede el a ști că muierea asta este tare vicleană : îl poartă și pe el de nas, dar îi poartă pe mai mulți. Are nevoie de el și se preface că-i credincioasă papii, dar nu se desprinde nici de legea păminteniloi. Și cît de plăcută i-ar fi isprava asta craiului ! Cîtă prefăcătorie poate încăpea într-o femeie ! Nu-și poate da seama bine...

Așezarea episcopiei este mai spre margine. De-a lungul drumului bolovănos, oamenii merg încolo și încoace. Cîte un boier vine agale spre curțile domnești, clătinîndu-se înainte și înapoi pe tarnița calului. Pe boierul mai mare îl cunoști nu numai după îmbrăcăminte și ifos, dar și după slujitorii din urma lui și de dinaintea lui, care-i deschid calea și leapădă mulțimea într-o parte și într-alta. Mișeii alcargă pe lîngă șanțuri și pe sub garduri, cînd văd vreun obraz boieresc, apoi se opresc locului și suduiesc :

— Buftitul dracului ! Parcă-i umflat cu țeava, așa-i de gras !

Episcopul Valerian Lubieniecki trece liniștit pe drumul cel mare al tîrgului Iași, fără să-i bage în seamă pe boieri și pe mișei. Își toarce firul gîndurilor mai departe : „Are țara asta a Moldovei mai cu seamă muieri bune. Mai are și altele... Am colindat eu multă lume și m-am ținut de fel de fel de năzdrăvănii, dar așa muieri n-am mai întîlnit. Parcă-s unse cu miere !"

Pe drum se arătară doi călugări bărboși de la mănăstirea Galata. Episcopul nu-i băgă în seamă nici pe dînșii, dar călugării îl probozîră cu glasuri joase :

— Privește-l, frate Neonil, cum arată rasul și tunsul ! Acesta ne strică nouă credința și se ține pe lîngă muierea lui Ieremia, ca s-o scoată din minți. Hehei, rînji călugărul fioros în barba încîlcită, da' mai sîntem și noi în țara asta și prostimea nu ne-a lepădat. Ce-ți tot tolocănesc eu : Prostimea și calicimea să trăiască, frate Neonil, că aceștia țin cu noi și nu ne lasă să pierim de foame și de sete !

— Apoi da, frate Averchie, îi așa cum cuvîntezi tu, c-apoi greu ne-am agonisi mîncarea și băutura, cum sîntem noi dați numai cu praznicele, cu pomenile și cu cîntările, că de altceva tare-mi pare mie că nu mai sîntem buni. Ia, oamenii cu mila și noi cu spovada !

Episcopul Valerian coti și se opri în mijlocul drumului. I-a venit, deodată, gîndul năstrușnic de a-și strînge la reședința sa toate iubitele din tîrg. Ochii îi ard ca-n friguri și vedenii lubrice îi aleargă pe dinaintea lor. În el s-a dezlănțuit iarăși fiara. Stăpînii lui îl cunosc prea bine din isprăvile crunte din Ardeal și de aceea l-au făcut episcop, ca să scape oastea de dînsul, care nici ea nu era dusă pe la icoane. Numai la asediul Sighișoarei, Valerian Lubieniecki, un șleahtic scăpătat, care-și vindea sabia

oricui, a spintecat vreo zece muieri. Oştenii l-au văzut aplecîndu-se şi iscodind măruntaiele acelor leşuri, parcă ar fi dorit să se adape din sîngele lor. Strica toată oastea cu apucăturile lui sălbatice şi l-au călugărit.

Episcopul Valerian Lubieniecki îşi limpezi gîndurile tulburi şi intră în casă. Slujitorii îi ieşiră înainte, îl ajutară să descalece, îi luară calul şi-l urmară la o depărtare de trei paşi, cum era porunca lui. Sabia zăngănea sec în pietrele treptelor. Da, lupta cu rivalii a fost grea şi încurcată. Împotriva lui trăgeau iţele franciscanii din Bacău şi parohul Baltazar din Succava, dar i-a biruit pe toţi ! Înviorat de gînduri, episcopul răcni :

— Bibamus !

Slujitorii nu-l înţeleg cînd vorbeşte aşa, dar ştiu că urmează o drăcie de-a stăpînilor lor, de care şi lui Scaraoschi, tartorul dracilor, i-ar fi ruşine.

— Unul aleargă după Bronislav, iar ceilalţi după muieri şi asta îndată !

Episcopul Valerian se scutură de colb şi-şi descinse sabia. A încercat de cîteva ori să se apropie de Doamna Ilisafta, folosind toată arta cuceririi, aşa cum se desfăşura şi înşira în memoriile mincinoase ale unuia, care a trăit pe la curţi împărăteşti, dar muierea asta parcă era de piatră. Îi surîdea cu dulceaţă în priviri, dar parcă-i spunea ; „Feri în lături !" Ochii lui se aprind iarăşi şi ard ca-n friguri. E urmărit şi-n somn de trupul acestei muieri ; întîmplare încă nemaipomenită în viaţa lui. O vede albă şi mlădioasă, ca o trestie, şi drăgăstoasă ; o pîngăreşte cu cele mai nerušinate închipuiri ale sale. În asemenea clipe, turbă de furie şi face acele vestite scandaluri de care vorbesc întreg tîrgul Iaşilor şi întreaga Moldovă.

În ziua aceea, cheful a început pe la amiază şi a durat pînă în cealaltă zi la amiază. Lubieniecki şi Bronislav

beau vîrtos şi cîntau cîntece oştăşeşti. Patru muieri tinere, adunate de prin crîşme, se ţineau îmbrăţişate şi lălăiau pe marginea unui divan turcesc. De prea multă băutură, ochii muierilor erau roşii, parcă plînseseră. Una dintre ele era Macrina Lupului, o văduană durdulie de vreo treizeci de ani, care chiuia şi bătea din palme ca la nuntă.

După o odihnă scurtă, cheful a început către seară cu şi mai mare străşnicie şi a ţinut iarăşi pînă la miezul nopţii, cînd tîrgul Iaşilor a fost trezit din cel dintîi şi mai dulce somn de strigăte şi chiote mari. Strigătele şi chiotele începeau undeva, departe, şi se apropiau, apoi treceau. Străjile rîdeau în bărbi şi se cruceau. Cîte o muiere se ţtea la vreo fereastră şi se uita, iscoditoare, în drum, holba ochii mari şi-şi scuipa în sîn, apoi afurisea lumea cea nesătulă şi desfrînată. Prin mijlocul Iaşilor, treceau Lubieniecki şi Bronislav cu un cîrd de muieri podăriţe. O ceată de slujitori străini, cu mîinile pe străjile săbiilor, se ţinea după ei. Lubieniecki şi Bronislav se îmbrăţişau şi cîntau ; cîinii tîrgului lătrau fără contenire şi oamenii de treabă se întorceau în somn pe cealaltă parte, mormăind cîtăva vreme, printre buze, vorbe de ocară.

5

Pe Drumul Turcului înaintau, greoaie, hoardele lui Cantemir-Bei. Bătuseră drept la Cornul Troianului şi ieşiseră din Buceag, iar acum se îndreptau spre tîrgul Iaşilor. Mîrzacii mergeau în fruntea hoardelor şi fiecare avea cîte un steag cu un tui. Tuiurile fîlfîiau în văzduhul îngheţat. Tătarii erau îmbrăcaţi de iarnă şi-şi suflau în pumni. Ceapanele multicolore erau umflate de vînt şi se zbăteau

deasupra şeilor joase, obişnuite unor asemenea călăreţi ai pustiei. Tocmai în fruntea mîrzacilor se legăna în şa Cantemir-Bei, un bărbat scurt şi aplecat înainte pe coama calului. Ochii lui şireţi căutau cu răutate la lume din obrazul cu umerii teşiţi.

Lîngă el, călărea un moldovean slab şi înalt. Lungimea i se putea măsura după trupul lui ţeapăn, care întrecea pe toţi călăreţii din jur. Nasul ascuţit de vultur mirosea depărtările şi buzele subţiri, ca două tăişuri de cuţit, bolboroseau cuvinte neînţelese.

— Ce nu ţi-i pe voie, boierule Ştefan ? — îl ispiti Cantemir-Bei.

— Vremea.

Boierul Ştefan Tomşa ar fi vrut să spună că nu-i place nici cinstea îndoielnică pe care i-o da împuternicitul Porţii, nici hoardele flămînde care veneau în urma lui, dar îşi înghiţi vorbele. Om mînios din fire, nu se răbda nici pe dînsul cînd îşi ieşea din sărite. Cînd se mînia, îşi da cu pumnii în gugiumana împodobită cu surgiuc şi înjura lumea. Îşi trînti, de aceea, şi acum un pumn vîrtos în cap şi sudui :

— Răscrucile lor de muieri, cum îmbată ţara cu apă chioară ! Apoi asta-i treabă aşezată să domnească ba o muiere, ba alta ? Ba Ilisafta, ba Marghita...

Boierul scuipă mînios într-o parte, dar vîntul apucă scuipatul şi-l lăţi pe obrazul spîn al tătarului de lîngă el. Cantemir-Bei sudui şi el, pe limba lui, şi se uită crunt la boier, repezindu-l :

— Nu te întrece cu firea şi ţine-ţi-o pînă vei ajunge domn, apoi varsă-ţi focul pe cei care sînt vinovaţi !

— Vinovaţii... Ha, ha, ha ! — porni să rîdă boierul şi rîsul lui era fioros şi spart. Boierii, care schimbă domniile

ca giubelele... Am să mă scald în sîngele lor ; are să curgă sîngele pe toate drumurile...

Tătarul se înfioră cînd văzu ura care mocnea în ochii moldoveanului. Își feri calul într-o parte și privi cu coada ochiului drept la domnul pe care-l ducea în țara Moldovei.

— Am răbdat ani de zile lîngă capichihăile țării și-am învățat... Am învățat să urăsc boierii și să nu-i iert, căci a lor este țara și-o storc de vlagă cum storci un burete.

Tropotul cailor răsuna ca dărăbana pe șleahul înghețat toacă. Călăreții își ațintiseră privirile în depărtarea nehotărîtă și așteptau locurile de popas, înfricoșați de însemnarea care-și flutura aripile negre. De undeva, se auzi freamăt omenesc de viață, care se stinse îndată în negurile depărtărilor. Miasmele călăreților erau purtate de vînturi și duse înainte, iar pămîntenii le prindeau în nări, ca fiarele pădurilor. Plini de spaime, se ridicau din așezările lor și se fereau din calea năvălitorilor. Drumul Turcului rămînea gol și pustiu, numai vestea alerga despletită, umplînd oamenii de groază, iar ciuhele ardeau cu fum și flăcări pe prepelecii așezați pe culmile dealurilor.

— Vine domn nou, adus de tătari !

— N-ar mai ajunge și pieri-i-ar numele !

6

Pe Drumul Leahului înainta, în această vreme, altă grămadă de oameni, bulucită în rădvane și în căruțe. Cîteva steaguri de călărești deschideau pîrtia prin nămeți și chiuiau, ca să se îmbărbăteze. După rădvane, veneau boierii lui Constantin-Vodă Movilă : logofătul Vasile Stroici, hatmanul Balica, postelnicul Chiriță, stolnicul

Miron, vistiernicul Simion Stroici, boierul Ştefan din Făgăraş şi pisarul lui, precum şi alţi cîţiva boierănaşi. În mijlocul lor, călărea Constantin-Vodă Movilă. Boierii erau îmbrăcaţi în blănuri de soboli, în cap aveau căciuli din piele de jder, iar mîinile li se adăposteau în mănuşi de lup. Încălţările tari le scîrţîiau în scările şeilor. Domnul avea o blană de cacom, care fusese cumpărată cu treizeci de pungi de galbeni.

Boierii tăceau. Tăcea şi Domnul. Înfrigurarea fugii şi groaza cea dintîi trecuseră. Hatmanul Balica mormăia printre dinţi vorbe de mustrare şi voia să se întoarcă înapoi :

— Fugim ca nişte muieri, boieri veliţi, şi nu ne este ruşine ! Tătarul ne cotropeşte pămîntul şi ne robeşte norodul, iar noi ce facem ?

— Ce să facem ? — răspunse postelnicul Chiriţă, mîngîindu-şi barba. Să ne potrivim turcitului Tomşa, că-i păgîn şi băutor de sînge, şi să ne putrezească leşurile pe drumuri ? Eu zic că tot mai bine este să ne tragem în ţara craiului Sigismund şi de-acolo să ne întoarcem cu putere nouă şi să-l zdrobim !

— Da, să-l zdrobim ! — spuse cu glasul lui tineresc şi Constantin-Vodă. Este mai rău şi mai sîngeros decît păgînul, măcar că are nume de moldovean !

O chemare slabă se auzi dinspre rădvanul din frunte : „Constantine ! Constantine !"

— Mă cheamă mama ! — spuse Domnul, nemulţumit.

Doamna Ilisafta îşi privi cu bucurie feciorul, rumenit de gerul aspru, şi-l pofti lîngă ea în rădvan :

— Hai cu mine, că-ţi va fi fiind frig !

— Da' de unde, mamă, doar nu sînt un copil de ţîţă, ca fratele meu Bogdan !

Bogdan, mezinul Doamnei Ilisafta, își scoase obrazul din blană și-și sticli dinții la fratele său mai mare.

— Hai în rădvan, nepoate, lasă vitejia altora! — îi spuse și mătușa Ileana, soția logofătului Vasile Stroici, dar Domnul Constantin clătină din cap cu voioșie și se întoarse între tovarășii săi de drum.

— Hei, tinerețele semețe, nu ca noi niște babe, care abia ne purtăm ciolanele!

— Dacă ar fi numai ciolane, dar este și un car bun de osîndă!

Doamna Ilisafta zîmbi fără răutate. Stă bine învelită în rădvan și-i este cald. Durerea cea mare de la inimă s-a mai molcomit. Gîndurile Doamnei fug înainte și scrutează depărtările, în care-l va întîlni pe Toderașcu. Nu l-a văzut de patru ani și-i este dor de el, ca de o ființă dragă pe care numai despărțirea ți-a arătat-o în toată scumpătatea ei. Doamna Ilisafta visează... Îi vede ba ochii, ba pletele, ba obrazul, ba mersul... Toate-i plac. Toderașcu i se arată departe, tocmai în Liov, singur și mîhnit. Mîhnirea lui parcă-i un munte mare de piatră neagră, care-i apasă trupul...

Noaptea s-a stîrnit un viscol grozav. Oștenii îmbrăcați mai ușor clănțăneau din dinți și aveau flori de promoroacă în bărbi și-n plete. Gerul se întețise și logofătul Vasile Stroici porunci să se facă popas într-o vale mai ferită, ca să nu înghețe oamenii. Îndată au fost aprinse focuri mari și oștenii prinseră a juca ba într-un picior, ba într-altul, în jurul flăcărilor.

În noaptea aceea nu dormi nimeni de ger și de frica dușmanului. Doamna Ilisafta îl acoperi cu toate blănurile din rădvan pe mezinul Bogdan și tot nu izbuti să-i scoată frigul cuibărit în oase. Caii strohneau întruna și călărețiii se uitau la dînșii cu îngrijorare. Ca să-i adapte, au topit

zăpada în găleți. În faptul dimineții, cu omătul trosnind sub picioare, grămada de fugari porni la drum, îndreptîndu-se spre Hotin.

Au fugărit caii toată ziua, ca să se încălzească și, spre seară, au pătruns în cetate. Buciumul străjerului mai suna pe zid cînd pîrcălabul Gheorghe Izlozeanul și muierea lui, Crîstina, primeau cu lacrimile în ochi pe fugari, care tropăiau pe lespezile ogrăzii din încălțările lor înghețate.

— Fuga înăuntru, boieri dumilorvoastră și jupîneselor, la căldură, c-apoi vă omenesc eu, așa cum se cuvine unor obrazuri alese ! Păcat că nu-i și habarul după voia noastră !

Doamna Ilisafta se mișca încolo și încoace în încăperea largă a pîrcălabului și se uita la jupîneasa Crîstina cum își cinstește oaspeții cu vin fiert cu scorțișoară.

— Beți, boieri dumilorvoastră, că după al treilea pahar vi se aprinde sîngele în vine și vă crapă măseaua în gură de fierbințeală !

Boierii beau ; muierile se lăsau îmbiate ; Domnul Constantin sta gînditor. Doamna Ilisafta se liniștise și ea și-și adună gîndurile în cîteva cuvinte :

— Ți-am căzut pe cap, așa pe nepusă masă ! Ce mai zici, pîrcălabe ?

— Ce să zic ? Eu am fost totdeauna bucuros de oaspeți. Mă mîhnesc numai că nu veți rămîne prea mult la mine. În pustietatea mea, duc dorul unor asemenea întîmplări. Ele mai cumințesc lumea, iar eu mă mai petrec cîte oleacă...

— Te-a lua dracul pe tine cîte oleacă !— izbucni, mînios, stolnicul Miron. Noi înghețăm pe drumuri și ne părăsim casele și averile, iar ție îți arde de petrecanie. Ho, ghiujul dracului ! Da' știi că-ți stă bine ? !

Pîrcălabul Gheorghe Izlozeanul zîmbi în barbă și nu se supără. Știa el că supărarea stolnicului va trece și-apoi se vor bucura la un pahar dulce de vin din pivnița

cetății. Doamna Ilisafta intră și ea între vorbele mînioase ale boierilor cu liniște și măreție, așa cum se învățase de cînd domnea în țara Moldovei și se semna pe documente și pe hrisoave : „Io Ilisafta Doamna".

— Ascultați, boieri, și judecați dacă este bine ori rău ceea ce voi face : Eu mă îndrept spre ginerii mei, Wiszniewiecki și Potocki, să strîng oaste, iar dumneavoastră mă veți aștepta aici, la Hotin, de unde am să vă ieu. Domnul Constantin și coconii Alexandru și Bogdan, cum și Alexandra, vin cu mine, că-mi place să am eu grijă de sănătatea și purtarea lor în lume.

Doamna Ilisafta privi cu dragoste la cei trei feciori și la fată și zîmbi unui obraz din depărtare, care o chema. Se îndepărtă apoi de sfatul boierilor și se închise în odaia ei, unde scoase dintr-un sipet o oglindă venețiană de aur în care începu să-și caute cu amănunțime obrazul. După un ceas de vreme, Doamna Ilisafta se liniști. Chipul e era încă tînăr și fraged. Viitorul putea fi privit cu to curajul în față...

7

Cam în aceeași vreme, pe drumuri mai ocolite, căzur la Liov și boierul Nistor Ureche cu feciorul său Grigor și sluga acestuia Petriman. Nistor Ureche fusese trimis înainte de Doamna Ilisafta, ca să ceară ajutor de la craiul Sigismund. Cu darul vorbirii și cu cunoștințele sale ves-tite, boierul Nistor Ureche reușise să ridice toată oastea Recipospolitei împotriva Domnului Ștefan Tomșa, care

venea cu puterea turcului și uzurpa rînduielile așezate în țara Moldovei.

Avea boierul Nistor Ureche făgăduieli solemne de la toți că se vor scula și vor zdrobi puterea acelui domn mincinos, numai să aibă Doamna Ilisafta puțină răbdare, ca să mai treacă două luni de iarnă, cele patru luni de primăvară cu noroiul și ploile lor, și-apoi să vină vara, cînd se poartă războaiele în aceste părți de lume. Boierul Nistor Ureche a înțeles, numai nu știa dacă va înțelege și Doamna, care era nerăbdătoare să-i ajungă feciorul iarăși în scaunul de domnie.

Pînă una, alta, boierul Nistor Ureche și Grigorașcu se abătură din drum pe la Liov, ca să-l întîlnească pe Toderașcu, pe care nu-l văzuseră de un car de vreme. Petriman venea cu ei și se minuna, la tot pasul, de cele ce vedea. Nu s-ar fi putut spune că-i plac toate, dar nici că nu se mira de lucrurile necunoscute lui.

Pe Toderașcu l-au aflat la Stavropighie, învățînd carte. Sta cu un călugăr, Inochentie, pe-o prispă de piatră și se îngînau unul pe altul într-o limbă străină.

— Noroc, nepoate !

— Noroc să dea Dumnezeu, unchesule ! Noroc, Grigorașcule ! Ce vînturi v-aduc pe la mine, că știu că nu dragostea ? !

— Ba ea, pîrdalnica ! Ne-a fost dor de tine, pribeagule, că de patru ani nu ne-am mai văzut.

Ochii lui Toderașcu se umeziră.

— De patru ani ! Greu mai trece vremea !

— In doi trece mai ușor.

— Trece. M-am mai luat cu Pantelei, altfel înnebuneam.

— Da' învățătura s-a prins de tine ?

— S-a prins, unchesule.

Bătrînul boier Nistor începu să vorbească cu nepotul latineşte. Vorbea uşor, ca apa, iar nepotul îi răspundea, fără zăticneală.

— Al nevoilor îmi mai eşti, nepoate ! Apoi tu îl întreci şi pe Topeltin ungurul.

Cîteva zile nu se ţinură decît de plimbări prin tîrg şi de vorbe. Toderaşcu află, astfel, starea lucrurilor din Moldova şi se umplu de înfrigurare. În ochi i se aprinsese focul cel vechi şi începuse a arde cu vîlvătaie. Boierul Nistor Ureche clătină din cap cu mîhnire şi spuse :

— Nepoate, eu credeam că dragostea cea veche s-a stins şi-ai aprins alta în Liov cu vreo şleahtică frumoasă, că sînt destule, pe cînd tu...

— Trag clopotele ca la mort, uncheşule !

— Şi ea-i pe drumuri, nepoate, şi te vei întîlni cu dînsa. Atunci vei vedea dacă mai ţine la tine şi nu te-a uitat. Dragostea, dragul meu, este lucru mare şi scump şi-l preţuiesc şi tinereţele şi bătrîneţele, dar parcă mai mult tinereţele, pentru că ele se dăruiesc şi nu mai au scăpare. Bătrîneţele sînt mai aspre şi cîntăresc lucrurile cele mai scumpe de pe lumea asta, dar pînă la urmă plîng şi ele după cele ce nu le-au fost date la vremea cuvenită. Iată-mă şi pe mine omul bătrîn că plîng cîte o dată după cele ce nu mi s-au împlinit. Vedea-te-aş bătrîn, nepoate, ca să strîngi în tine numai dulcele şi amarul acestei înfruntări cu dragostea ta din altă lume !

— Eu n-o pot uita niciodată, uncheşule !

Grigoraşcu se uita cu mîhnire la vărul său şi tăcea. Cu asemenea lucruri de taină, boierii uitară de slugi, care-şi văzură şi ele de treburile lor. În după amiaza aceea, Pantelei îl duse pe Petriman la o gazdă şi se ospătară din belşug. Mîncară friptură de berbec şi băură vreo cinci ulcioare de vin, apoi intrară la meşterul Lucinski.

Acesta știa meșteșugul armelor și-l învăța pe Toderașcu mînuitul săbiei. Toderașcu nu ducea lipsă de bani, care i se trimiteau cu rînduială și la soroc de logofătul de pe moșia sa. Pantelei lua și el lecții de scrimă de la meșter și vru să-i arate și lui Petriman ce știe. La Lucinski, aflară în ogradă vreo cincisprezece oșteni care-și învîrteau săbiile goale. Pantelei, încălzit de vin, își scoase și el sabia și se amestecă printre dînșii.

Petriman căsca gura la doi oșteni tineri, care îmblăteau din mîini, după părerea lui, degeaba. Omul se gîndea în sinea lui : „Mamă, s-apuc eu un par, ați vedea voi pe dracul !“ Petriman se uită și la alții, apoi ochii îi fugiră după Pantelei. Acesta se îndîrjise la luptă cu un oștean gras și înalt. Aprins de vin, Pantelei făcu o mișcare greșită și sleahticul îl sîngeră la obraz. O șuviță de sînge începu să i se scurgă lui Pantelei de pe umărul stîng al obrazului și să picure în zăpada din ogradă. Meșterul Lucinski le striga ceva pe leșește, dar Petriman nu înțelegea vorbele. El pricepu numai atît că prietenul său, Pantelei, este tăiat cu sabia și-i curge sînge. Înfuriat, Petriman ochi un par lung dintr-o grămadă de lemne de foc și se repezi, ca un vultur, între oșteni. C-o plesnitură de par, el îi zbură sabia din mînă adversarului lui Pantelei, apoi se năpusti la ceilalți. Oștenii, speriați, nu știură ce să facă, apoi văzîndu-l pe unul dintre ai lor pălit cu parul în cap și, simțind același par, pe lîngă urechi, se apărară, la început, cu spaimă, iar cînd prinseră curaj, îl încolțiră pe Petriman într-un cotlon al ogrăzii.

Cei trei boieri tocmai tăceau și ascultau glasurile tainice ale amintirilor, cînd Pantelei năvăli în odaie, ca o furtună, cu părul vîlvoi și strigă :

— Săriți, boierilor, că-l omoară pe Petriman !

— Cine-l omoară, bre omule ? — întrebă Grigorașcu.

— Îl omoară cu săbiile...

Boierii se luară după Pantelei, care le povesti, pe drum, întîmplarea, gîfîind de alergătură. Grigoraşcu rîse :

— Nu i-a fi nimic ! I-or mai muia coastele gogomanului, că încalecă lumea de prost ce-i !

Cînd ajunseră la casa lui Lucinski, Petriman ieşea pe poartă cu parul în mînă. De departe, îi strigă lui Pantelei, ştergîndu-şi sudoarea de pe frunte :

— I-am toropit, frate, pe toţi la pămînt ! Stau cu zgaibele în sus, ca nişte muieri. Du-te să-i vezi, că ţi-i mai mare dragul !

— Te-a lua pe tine mama dracului, măi prostovane ! — se răsti la dînsul Grigoraşcu.

Petriman tăcu şi-şi scărpină, nedumerit, o subsuoară. Grigoraşcu zîmbi într-o parte, ca să nu-l vadă slugile.

8

Tot în odaia de la Liov dădu de boieri Doamna Ilisafta. Gătită ca de zile mari, cînd mergea cu Domnul la mitropolie ori la divan, Doamna era neliniştită şi n-avea astîmpăr. Îl căutase pe Toderaşcu la mănăstirea ortodoxă a Liovului şi călugării îi destăinuiseră îndată unde-l găseşte. Acei călugări trăiau din daniile domnilor moldoveni şi-i mai spuseră că domnul cel nou, Ştefan Tomşa, a trimis cîteva pungi de galbeni.

— Şi voi aţi primit ?

— Ba ! Noi am lepădat deoparte dania spurcată a Tomşei, căci am ştiut că vom primi îndoit de la milostiva noastră Doamnă.

— N-aţi greşit. Vi se va da îndoit !

Ieromonahul Dorimedont clipi, șiret, către alt frate. Mănăstirii nu-i strica nici dania Domnului Ștefan Tomșa, nici dania Doamnei Ilisafta. Ce are mănăstirea de împărțit cu domnii ? Ea-și vede de nevoile și de călugării ei...

Cei trei boieri se ridicară în picioare și-i ieșiră Doamnei înainte. Lui Toderașcu prinseră a-i fremăta nările și un nod i se ridica, îngrozitor de repede, în gît, și-i oprea răsuflarea.

— Am ajuns vremuri grele, dacă trebuie eu să-mi caut slujitorii credincioși pe drumuri ! — spuse Doamna.

Ilisafta tăcu. Un nod neașteptat i se opri și ei în gît cînd îl văzu pe Toderașcu palid și cu ochii umezi.

— Ai fugit de lume, boierule Toderașcu, și te-ai închinat cărților, precum acei călugări din vechime de la care ne-au rămas sunetul isprăvilor și-al numelor.

— A fugit lumea de mine, mărită Doamnă ! Eu am rămas tot același.

— Atunci hai să ne împăcăm și să le facem uitate pe toate !

Doamna Ilisafta îi întinse mîna albă, împodobită cu inele de preț. Toderașcu i-o sărută de două ori, ca s-o țină mai mult în palmele lui arzătoare. Altfel visa el întîlnirea cu dînsa. El trebuia să spună vorbe înșirate ca mărgăritarele pe ață, iar ea trebuia să răspundă, mișcată, cu glasul tremurător, mîngîindu-i pletele. Încet, el să-i cuprindă mijlocul și să-i caute buzele roșii ca rodia... Îl cuprinse, deodată, ciuda pe Nistor Ureche și pe Grigorașcu și blestemă, în gînd, toată lumea care se împotrivește dragostei lui cu fel de fel de piedici neprevăzute. Doamna-și trase mîna cu blîndețe dintr-a lui și-l întrebă pe boierul Nistor :

— Credinciosule slujitor, ce-ai izbîndit cît ai bătut drumurile crăiei ?

— Vom avea oaste pe la vară, măria-ta, da' domnia nouă se ține bine și nu va fi așa de ușor doborîtă. Mai sînt de lipsă răutăți dinafară și dinlăuntru, care nu vor întîrzia să se arate, și-atunci putem porni și noi.

— Ba nu va fi așa, boierule ! N-aștept nici un ceas peste vedeaua pregătirii oștilor. Mă duc și singură dacă va fi nevoie !

— Pînă atunci vom mai vedea noi, Doamnă, deocamdată se cuvine să ne adăpostim undeva la odihnă și s-avem unde ne pleca frunțile !

— Veniți toți trei cu mine la Ustie !

În ziua aceea, Toderașcu lăsă învățătura pe apa sîmbetei la vale și o însoți pe Doamna Ilisafta la Ustie. În suflet i se cuibări încîntarea veche și-n ochi i se aprinse dragostea aprigă. Doamna Ilisafta se uita la dînsul și o înfiorare dulce i se urca din tălpi pînă în creștet. Înfrigurată, își scutură ușor capul. Cozile groase de păr, ca aurul topit, i se zbătură pe spate. Zîmbetul fermecător se aprinse pe chipul femeii. Valurile unei fericiri nevisate se revărsară în sufletul lui Toderașcu, care, amețit, păși după dînsa. Pantelei își clătină pletele cu îngrijorare, gîndindu-se la vremurile pline de zbucium pe care le-a trăit și el în preajma acestei femei, dar se liniști îndată. Chipul Profiriței se ivi luminos în mintea lui și-l hotărî să se întoarcă acasă cît de curînd.

9

În vremea asta, nici Ștefan-Vodă Tomșa n-a stat cu mîinile în sîn, ci s-a pregătit să facă față dușmanului. Știindu-și slăbiciunile, s-a îndreptat cu rugăminte de aju-

tor la Cantemir-Bei, care i-a trimis în grabă o mulţime de nohai. Şi a pus Ştefan-Vodă tabără deasupra Popricanilor şi şi-a făcut şi el cort în mijlocul ei.

Ţara Moldovei n-avea oaste regulată. Războiul se bătea cînd era nevoie, apoi oştenii se împrăştiau pe la casele lor. S-a gîndit, atunci, Ştefan-Vodă Tomşa să cheme oşteni de ţară. Şi pămîntenii veniră, căci viaţa era grea şi n-aveau ce mînca şi ce bea. Domnul avea acum oaste, dar n-avea căpitani. Nevoile vin unele după altele, aşa cum vin bolile pe capul omului ! Şi Domnul îşi aduse aminte de căpitanii cei vestiţi ai lui Mihai-Vodă : Mîrza, Geţia şi Racia, care nu puteau trăi în Ardeal, şi i-a chemat, prin scrisori, în grabă. Au venit şi aceşti trei căpitani vestiţi şi au început a-i învăţa pe pămînteni meşteşugul războaielor.

Domnul Ştefan Tomşa sta de faţă şi căpitanul Mîrza le vorbea oştenilor. Ochii Domnului fulgerau. Era tot aşa de slab şi tot aşa de neînduplecat.

— Ascultaţi, vitejilor ! Duşmanul îi fricos ca tot omul, dacă ştii unde să-l păleşti. El se ţine fălos şi face larmă mare, dar tremură inima într-însul de spaimă. Tot din pricina asta s-au îmbrăcat husarii numai în fier şi în aramă. Îşi tem pielea şi şi-o ascund...

Oştenii rîdeau, mulţumiţi, că aud asemenea vorbe de la un căpitan vestit.

— Cînd îi vedeţi pornind la luptă, nu vă speriaţi şi nu daţi înapoi !

— Au suliţe lungi şi nu-i poţi ajunge ! — strigă un glas. Învaţă-ne cum să ajungem la grumazul lor ! Vin ca un zid de fier şi ne turtesc. Cum să le stăm împotrivă ? Noi nu fugim de frica lor, lua-i-ar dracul şi beli-i-ar de vii !

— Asta vreau să vă învăţ, oameni buni, şi nu altceva, că de haiducii crăiei ştiu că nu vi-i frică. Aşa-i ?

— Așa-i !

— Apoi iată ce vom face : vom alege oamenii cei mai tari și i-om așeza înainte. În mîini le vom da sulițe de stejar, mai lungi decît ale lor. Aceștia trebuie să răstoarne pe husari la pămînt.

— Da' celor ce vin călare ce le vom face cu sulițele ? — se ridică alt glas din mulțime.

— Acelora le vom da de hac cu coasele. Vom așeza coasele pe mînere lungi și vom tăia vinele la cai și-apoi ai noștri sînt !

Oștenii rîseră cu poftă. S-a auzit și glasul altuia :

— Așa mai zic și eu căpitan ! Le știe și le pregătește pe toate din vreme, nu lasă să se prăpădească omul degeaba.

Domnul Ștefan Tomșa numai rînjea și priveghea ca toate să meargă bine. Oștile lui Constantin-Vodă Movilă intraseră în țară de cîteva zile și el nu se îngrijora, ci îi lăsa să se sloboadă tot mai adînc spre inima țării.

Hatmanul cel mare, Stanislav Zolkiewski, a avut el însuși grijă de acea expediție, dar i-a lăsat mînă liberă voievodului Ștefan Potocki, care a adunat fel de fel de oameni de strînsură, lihniți de foame și dornici de pradă, dar fără nici o pregătire ostășească. Erau în acea oaste, înjghebată în pripă, toate limbile din părțile de miază-noapte ale lumii. Acești oameni de strînsură se băteau cu pumnii în piept și se jurau că țin la luptă, iar cuvîntul lor s-a văzut mai apoi cum a fost și ce preț are. Ștefan-Vodă i-a lăsat să vină pînă la Cornul lui Sas, la o cotitură a Prutului, și deodată le-a ieșit înainte.

Constantin-Vodă Movilă s-a înfricoșat, atunci, și l-a strigat pe Potocki, iar acesta a văzut pînă unde a venit, numai că era prea tîrziu, căci nohaii lui Cantemir și oștenii lui Mîrza, Geția și Racia rînjeau și-i suduiau :

— Hei, muierilor, vă dăm îndată noi bătaie, să nu ne uitaţi nici în viaţa cealaltă !

— Ai dracului haidamaci, măi Sofron ! S-au scăpat balaurii pe ei. Au dat în boala ursului !

Oştenii moldoveni rîdeau cu gura mare. Toderaşcu asculta larma glasurilor şi se gîndea la Doamna Ilisafta. A lăsat-o iarăşi singură cînd îi era viaţa mai dragă. Singură şi îngrijorată. A vrut să vină şi ea cu oastea, dar Nistor Ureche a oprit-o, spunînd :

— Ajunge că pleacă Domnul Constantin, care se cuvine să-şi cucerească scaunul. Noi să stăm pe loc pentru o vreme de nevoie !

— Ce vreme de nevoie ? a ţipat Doamna Ilisafta.

— Cine ştie voia Domnului ?

— Voia Domnului este voia omului.

— Nu cîrti, Doamnă !

— Dumneata te duci cu oastea, boierule ?

— Eu sînt om bătrîn, care abia mă ţin pe picioare. Meargă de acum tinerii ! Iată-i ce mîndri-s ! Să-şi păzească ei Domnul !

Aşa s-au dus amîndoi iarăşi la luptă cu Domnul Constantin. Lui Toderaşcu nu-i pare rău după viaţă, aşa cum îi pare de rău că a lăsat-o pe Doamna Ilisafta singură, uitîndu-se cu ochii umezi de lacrimi după ei. În lunile pe care le-a petrecut cu ea împreună, abia a avut vreme să se apropie de dînsa. O strîngere de mînă, altă strîngere de mînă, un zîmbet numai al lui şi-apoi o sărutare în ajunul plecării. O sărutare aprinsă, în care s-au unit cu toată deznădejdea anilor de căutare şi de aşteptare. Şi acum sună goarna de luptă...

Oştile se învăluiră încet, ca două ape. În cotul Prutului se adăpostiseră călăreţii lui Ştefan-Vodă, iar cu husarii dădură piept oştenii lui Mîrza, cei cu suliţele şi cu

coasele. Un freamăt aspru cuprinse lunca și se întinse mai departe, peste cîmpie. Suliţele și coasele pipăiau pieptarele și coifurile de fier și răsturnau husarii în colb, stăvilindu-le năvala. Și se umplu de vuiet cotul Prutului, și de sunet.

Oștenii lui Ștefan-Vodă prăvăleau și prindeau husarii, tocmai cum îi învăţase căpitanul Mîrza, apoi le slobozeau singele cu junghierele. Atunci n-au ţinut războiul nici oamenii năimiţi ai lui Potocki și s-au înspăimîntat la acea privelişte neașteptată și îndată s-au amestecat. N-au apucat să tragă nici puștile cele mari. Iar Ștefan Potocki, voievodul Braclawului, s-a ascuns între dărăbani și haiduci, uitînd de cumnatul său, Domnul Constantin-Vodă Movilă.

Toderaşcu ajunsese la mare cumpănă. Cu sabia lui ușoară, făcea pîrtie largă între oștenii lui Racia. Pantelei se ţinea pe urmele lui. Toderaşcu încercă să ajungă la Constantin-Vodă, dar nu-l mai găsi. În vîrtejul luptei, Domnul fugise. Blestemînd prostia lui Potocki, Toderaşcu își făcuse drum de ieșire, dar dădu deodată de oamenii lui Mîrza, cei cu suliţele și cu coasele, și îndată fu sîngerat la mîna dreaptă, care-i căzu moartă de-a lungul trupului.

Atunci își văzu moartea cu ochii. Un urlet grozav se auzi însă din stînga și un om sălbatic, cu pletele în vînt, cu gura larg deschisă și cu ochii holbaţi, sări asupra acelor oșteni cu o oiște de la un car în mîini. Suliţele și coasele pîriiră și oștenii lui Mîrza se traseră îndărăt.

— Vă omor pe toţi, feciori de căţele ! — urlă omul.

Oștenii se feriră. Sălbaticul strigă la Toderaşcu :

— Culcă-te jos, stăpîne !

Toderaşcu îl cunoscu pe Petriman. Se lăsă jos și omul, dintr-un salt, fu deasupra lui și-și învîrti năprasnic oiștea.

Așa scăpară de moarte și ieșiră dintre oștenii lui Ștefan-Vodă, fugind prin lunca Prutului. Erau numai ei patru : Toderașcu și Grigorașcu, cu amîndouă slugile. Toderașcu era rănit și-l durea mîna, pe care n-o putea mișca. Grigorașcu i-o legă, cum se pricepu, și opri sîngerarea. O îngrijorare cumplită le strîngea inimile : nu știau ce s-a ales din toată fala lui Potocki și unde se află Constantin-Vodă.

10

Constantin-Vodă Movilă a înțeles soarta războiului cînd a strigat la cumnatul său. A așteptat numai să vadă cum va fi zdrobită oastea de strînsură, apoi a căutat liman de scăpare din mîinile nohailor. L-a văzut pe Ștefan Potocki cum s-a repezit între haiducii săi, ca să se ascundă, și i-a fost rușine de obrazul lui de voievod și-a murmurat : „Mare potlog de om!" Domnul Constantin se repezi și el, atunci, cu o seamă de boieri, în josul Prutului, făcîndu-și socoteala că toți fug în susul lui, ca să caute scăpare la lărgime. Cîțiva boieri bătrîni stătură în cumpene, numai comisul Cîrstea Mihăilescul i se ținu pe urme. Ajunseseră la o postată bună de drum și se socoteau scăpați. Lăsaseră caii slobozi, ca să mai răsufle, și se sfătuiau unde să se adăpostească, pînă va trece vîlvătaia luptei.

— În Ardeal n-am ce căuta, că-mi scoate ochii mătușa, ori îmi taie nasul, așa cum s-a jurat, iar în Țara Românească domnește dușman de moarte, care abia așteaptă să pună mîna în grumazul meu.

— Ai dreptate, Doamne, răspunse comisul, de aceea să ne tragem la pădure ! Acolo-i liniște și pace și vom sta în codru, apoi vom vedea ce vom mai face.

Constantin-Vodă și comisul Cîrstea Mihăilescul dădură pinteni cailor, însă n-avură cînd se îndepărta. Cu chiote sălbatice, o ceată de tătari nohai se ivi înaintea lor și, pînă să-și dea seama, îi înconjură din toate părțile. Acești nohai se răzlețiseră de hoarda lor și umblau după pradă. Comisul îngălbeni. Om cam de vreo patruzeci de ani, în floarea bărbăției, comisul sudui groaznic și duse mîna la straja săbiei. Tătarii însă îl apucară de mîini și de picioare și-l legară. Aceeași soartă avu și Domnul Constantin. Cu căiușurile la grumazuri, prinșii se uitară înfricoșați la tătari. Aceștia se sfătuiau.

— Cine sînteți voi ? — îi întrebă mîrzacul.

— Doi oșteni ! — răspunse comisul.

— Ce fel de oșteni ? Dacă sînteți oameni de rînd, vă omorîm !

Comisul Cîrstea se socoti atunci cu sine și-i destăinui mîrzacului :

— Dumnealui este Constantin-Vodă, iar eu sînt comisul Cîrstea Mihăilescul.

Ochii tătarului sclipiră. De cînd năvălea în țara Moldovei, nu pusese mîna pe-o asemenea pradă bogată. Avea destui robi moldoveni în aulul său din Crîm, dar nu avea încă un domn de țară. În grabă, mîrzacul se îndepărtă de cîmpul bătăliei cu robii săi, urmat de cetașii care chiuiau de bucurie. Tropotele cailor se pierdură în depărtare. Maramele înserării prinseră a cădea ușor peste așezări și oameni, astîmpărînd patimile și acoperind leșurile și sîngele.

II

Acolo, la Ustie, se adunară toți fugarii rămași în viață din lupta de la Cornul lui Sas. Veștile prindeau a curge, spăimoase, și Doamna Ilisafta nu mai dormea de trei zile. Veni mai întîi vestea cu cîțiva mercenari că oastea voievodului Potocki a fost zdrobită de istov. Doamna Ilisafta a răcnit ca o fiară : „Constantin, dragul mamei !" A răcnit și Maria, soția lui Potocki, care aștepta fiu, fiind într-a șaptea lună. Abia a doua zi s-a gîndit Doamna și la Toderașcu. De la Camenița s-a slobozit la Ustie și boierul Nistor Ureche și sta posomorît.

— Am spus eu că domnia lui Ștefan Tomșa nu se poate spulbera așa de ușor ! — spuse el.

— Ai spus, răcni Doamna, dar mie nu-mi ajută la nimic înțelepciunea celor ce se trag la adăpost !

Boierul Nistor Ureche tăcu și-și rumegă și el durerea, în felul lui. Nu știa nici el nimic de fecior și de nepot. Sosiră apoi și visticrnicul Simion Stroici și armașul Bucioc, obosiți de drum și galbeni de spaimă. Spuneau că Ștefan-Vodă i-a prins de grumaz pe Potocki, pe logofătul Vasile Stroici, pe hatmanul Balica, pe postelnicul Chiriță și pe stolnicul Miron. De Constantin-Vodă nu știau nici ei nimic. Groaza umplu sufletele tuturora.

A treia zi, căzură de pe drum și Toderașcu cu soții lui. Toderașcu era sprijinit de Pantelei. Pierduse mult sînge și era alb ca varul. Doamna Ilisafta suspină cînd îl văzu și-i ieși înainte, stringîndu-l la piept. Zăgazul lacrimilor, prea mult oprit, se rupse și Doamna prinse a plînge cu glas mare :

— M-a pedepsit Dumnezeu pentru semeția mea ! Mi-am pierdut feciorul cel mai iubit ; mi-am pierdut ginerele... Ia-mi, Doamne, și zilele mele ! Ia-mi-le !

Toderașcu fu așezat în pat și începu să bolească. Tînărul era obosit de viață. Doamna Ilisafta plîngea toată ziua, înstrăinată de lumea din jurul ei. Nu trăia decît din știrile care veneau pe urmele fugarilor.

Într-un tîrziu, veni și armașul Ilarion, care aduse alte vești proaspete din țară. Înfrîngerea de la Cornul lui Sas se îndepărtase și vremea așeza deasupra ei pînzele uitării. Armașul era mînios și povestea boierilor fugari cum au fost uciși prinșii :

— I-a dus la moarte pe hatmanul Balica, pe postelnicul Chiriță și pe stolnicul Miron, iar pe logofătul Vasile Stroici îl iertase, numai dase poruncă armașului să-l ducă să vadă pieirea celorlalți. Și nu s-a răbat logofătul, că era inimos, și a apucat sabia de la un dărăban, ca să-și răscumpere viața. Atunci a strigat Ștefan-Vodă : „Ai, cîinele, a vrut să moară cu soții !" Și i-a omorît pe toți.

Boierii tăceau și ascultau. Cruzimea Domnului vărsa în inimile lor ură neagră și îndîrjire.

— Crîncenă priveliște ! Omorau dărăbanii cu grămada pe cîți îi aduceau : și slugi și prostime. Nimic nu-l înduioșa pe călău. Chiriță, postelnicul, făgădui Domnului 100 000 de taleri, să-l lase cu viață, și avu aceeași soartă. Pentru un diac, care era foarte de treabă la scrisoare, s-au rugat boierii să-l ierte, că este cărturar bun. A răspuns Ștefan-Vodă : „Ha, ha, ha, mai cărturar decît dracul nu este altul !" Și l-au omorît și pe acela.

Tot armașul Ilarion povesti că Domnul Constantin a fost prins de un mîrzac, care l-a dus cu cetașii lui peste Nistru, în pusturile de dincolo. Doamna Ilisafta asculta, împietrită, veștile...

12

În lunca Suceviei, alături de drumul mare, cam la o azvîrlitură de săgeată, poposiseră niște care încărcate. Caii deshămați pășteau iarba grasă a luncii și oamenii așezaseră pirostriile și puneau de mămăligă. O muiere vioaie se mișca cu priință prin preajma focului, împingînd gătejele sub căldarea înnegrită de fum. Vreo zece haidăi stăteau buluc mai la o parte cu ochii la cai și la care, iar negustorii se tolăniseră lîngă foc. Erau patru. Fumul se urca liniștit în sus, ca o ață subțire, și para focului lingea fundul căldării.

— Vrednică muiere ești tu, Profiriță ! Prețuiești cît doi bărbați, căci îți duci și casa și negustoria.

Iliuță, crîșmarul dinspre Tătărași, își netezi mustața cu mîna și urmări trupul muierii cum se îndoaie ca o trestie. Era om între două vîrste, roșcovan la obraz și greoi.

— Mai nimerit e să zici : cît un bărbat și-o muiere ! — vorbi și Pavalache, crîșmarul din Areni.

Negustorii rîseră fără răutate. Profiriția mesteca mămăliga cu un gătej, asudată. Mai avu totuși vreme să le răspundă :

— Ian mai lăsați-mă în pace, că sînteți toți oameni însurați cu copii mari ! Or auzi nevestele că vi-s vorbele ușoare și-apoi n-aveți de ce rîde !

— Despre a mea n-am teamă ! — spuse Pavalache. Știe că vii cu noi și-ți prețuiește cinstea.

Un tropot depărtat prinse a se auzi tot mai deslușit. Un călăreț grăbit venea dinspre miazănoapte, bătîndu-și calul c-o nuia. Pe deasupra, mai striga, din cînd în cînd, fornăind pe nas : „Ghii, haramule, mînca-te-ar lupii, că vin din urmă dușmanii !“ Haidăii și negustorii săriră de jos și

uitară de mîncare. Mămăliga aburea în aerul călduț, așezată pe un ștergar vîrstat, lîngă brînză galbenă de oi.

— Unde porniți, oameni buni, stați și ospătați ! — strigă la ei Profiriția.

— Așteaptă cu mîncarea, că nu piere lumea ! — spuse Pavalache. N-ai auzit ce strigă călărețul ? Vrem să-l oprim, ca să ne spuie ce știe.

Negustorii ieșiră în calea călătorului grăbit și-l opriră.

— Stăi, omule, și te vei hodini, că și-așa-i seara și calul abia își trage copitele după dînsul !

Omul era negricios și cărunt pe la tîmple. Mustața și-o purta tușinată, iar barba scurtă. O licărire de zîmbet îi lumina obrazul. Îmbrăcămintea lui era amestecată : nu ținea nici de cinul boierilor, nici de cinul călugărilor, dar aducea și cu a unuia și cu a celuilalt. Călărețul descălecă și-și feri antereul lung de scaii și buruienile luncii. I se văzură, atunci, călimara și penele de gîscă.

— Să stau, dacă ziceți că nu vi-i cu bănat, că mi-i lehamite și mie de-atîta goană ! Dumneavoastră cine sînteți ?

— Negustori din Suceava. Ne întoarcem cu buțile de vin din Țara-de-Jos. Acolo-i parcă mai multă liniște...

— Da' ce-ai văzut dumneata de pe unde vii ? — îl întrebă Iliuță.

Oamenii se așezară iarăși jos, în jurul mămăligii. Un ulcioraș pîntecos cu vin sta în iarbă. Profiriția pofti oamenii la mîncare. Cu boțurile de mămăligă în mîini, negustorii și haidăii întingeau în brînza de oi și mîncau. Străinul le urma pilda. Căciulile și le luaseră de pe cap și le puseseră în iarbă. Profiriția sta deoparte și mînca în picioare. Ulciorul trecu apoi din mînă în mînă.

— Bun vin ! Aferim gust ! — spuse diacul.

Profiriția mai umplu de două ori ulciorul.

— Vinul îl beau de obicei bărbaţii, dar de cumpărat îl cumpăr cu şi nu greşesc niciodată ! — dădu lămurire Profiriţa. De aceea mă poartă cretinii aceştia şi pe mine pe drumuri.

Negustorii se foiră şi se aşezară mai bine în iarbă. Iliuţă îşi înfundă lulcaua şi prinse a pîcîi din ea, slobozind fum pe nas şi pe gură.

— Apoi nu ne-ai spus nici cine eşti, nici de ce goneai calul pe şleah.

— Nici nu m-aţi lăsat să răsuflu, oameni buni şi cinstiţi negustori ! — se apără călăreţul. M-aţi dat jos de pe cal, m-aţi omenit cu mîncare şi cu băutură, de care duceam mare lipsă. Se cuvine acum să şi vorbesc ?

— Se cuvine ! — răspunse Pavalache.

— Eu sînt Petrea, diacul din Ştefăneşti, şi vin din ţinutul Cernăuţului. Am fost la nişte neamuri.

— Aha ! — aprobară ascultătorii.

— Şi cum vă spun, petreceam la cumnată-mea, care-i văduvă şi se necăjeşte cu gospodăria, cînd deodată au năvălit peste o mie de haidamaci în satul Boian şi s-au pus pe jăcuit şi belit lumea cea sărmană...

— Mămulică, Doamne ! — se înspăimîntă Iliuţă. Cum de jăcuiau şi beleau lumea, că-s creştini şi se cheamă că aduc Doamnă de-a noastră în ţară ?

— Creştini mai răi ca păgînii ! Pe fete şi pe muieri le-au strîns deoparte. Ţipau ca din gură de şarpe, d-apoi ce crezi : dragoste cu sila şi cu grămada s-a mai văzut ?

— Pogribania lor de tîlhari ! — sudui un flăcău.

— Strîng căpitanii Doamnei Ilisafta fel de fel de soiuri de ticăloşi, fără ţară şi fără lege, şi-i pornesc asupra Moldovei noastre. Mare prăpădenie şi nelegiuire, fraţilor ! Am văzut în tîrgul Siretului negustori armeni tăiaţi în bucăţi şi maţe de om întinse pe garduri. Nu-i de trăit în

țara asta ! De jos turcii și tătarii, de sus oștenii năimiți ai Doamnei lui Ieremia.

De departe se auziră chiote și strigăte, care crescură în tărie din ce în ce mai mult.

— Vin ! — spuse înspăimîntat diacul. De-acuma-i moartea noastră !

Negustorii și haidăii forfotiră pe lîngă cai și care. Fiecare își luă în mînă baltagul, iar cîțiva haidăi apucară topoarele. Profiriția se trase după bărbați.

— Poate trec și nu ne văd ! — mormăi Pavalache.

Chiotele și strigătele crescură însă tot mai mult și vreo douăzeci de haidamaci se opriră înaintea negustorilor tăcuți.

— Ce marfă aveți ?

— Vin.

— E bun de băut și-i tocmai ce ne trebuie !

Haidamacii se repeziră la o bute și cerură ulcioare. Un haidău le dădu ulcioare. Vinul gîlgîia în ulcioare, apoi sfîrîia în gîtlejurile haidamacilor. Aveau acești tîlhari un dar anume de-a bea : nu înghițeau, ci turnau vinul ca pe vrană. La urmă, rîgîiau. Lupi răpitori și păsări de pradă, ei erau pe măsura acelor vremuri și vremurile erau pe măsura lor. Un haidamac trînti un ulcior gol în capul unui haidău și-l umplu de sînge.

— Eu îți dau de băut și tu-mi spargi capul ? — se văietă haidăul.

Haidamacii rîseră. Unul, strașnic, păros, clipi din ochi la Profiriția, mormăind :

— Aveți și-o muiere cu voi.

Căpetenia se întoarse către ceilalți și strigă :

— Care-o vreți, băieți ?

Haidamacii hăhăiră cu glasuri mari și se pălîră peste genunchi și peste pulpe.

— Sîntem sătui și de vin și de muieri, că pentru asemenea bunătăți ne oștim și noi și-i plină țara asta de ele.

Tropotul cailor haidamacilor se auzi limpede în înserarea care curgea din depărtare cu apele Sucevei. De undeva, din prunduri, străbătu un sunet. Un fîlfîit de pasăre trecu peste luncă. Haidăul cu capul spart își ștergea sîngele cu ștergarul vîrstat și gemea.

— A ajuns țara de jaf și de ocară, iar norodul a încăput la grea urgie ! — suspină din adîncul inimii diacul Petrea. Nu ne-a fost dat să ne bucurăm sub buzduganul domnesc al lui Mihai-Vodă Viteazul !

Boieri, boieri,
rușinatu-m-a păgînul!

1

O înfrigurare mare cuprinsese pe fugarii de la Ustie în acei ani amari care au urmat după lupta de la Cornul lui Sas. Doamna Ilisafta nu mai avea astîmpăr, ca de obicei, în vremuri de cumpănă, şi cei din jurul ei nu ştiau ce urmăreşte cu mai mare aprindere : răzbunarea sau scaunul Moldovei. De fapt, aceste două ţinte se contopeau într-una şi Doamna Ilisafta îşi cheltuia toată puterea spre a pregăti războiul cel mare cu Ştefan-Vodă Tomşa. Inventivitatea ei feminină îi ajuta foarte mult, aşa că-i făcu Domnului moldovean multe zile fripte. În asemenea stare sufletească, Domnul Ştefan striga că, dacă va prinde-o de vie pe Moviloaia cea meşteră, apoi va vorbi toată lumea de păţania ei.

Doamna Ilisafta însă nu-şi bătea capul cu asemenea zvonuri. Ea întocmea planul de război, ca un căpitan vestit de oaste. Nădejdea îi rămăsese tot în ginerele ei Wiszniewiecki. Acesta îmbătrînise, dar meşteşugul armelor nu-l uitase. Om socotit, Wiszniewiecki nu avusese încredere în expediţia lui Potocki, ca şi Nistor Ureche, şi stase acasă, ceea ce se dovedise că a fost tare bine. „Nu-mi pierd capul degeaba ! — spunea el. Dacă mi-l pierd, atunci trebuie să ştiu cel puţin pentru ce. Oastea trebuie pregătită de luptă. Nu te duci cu dînsa la nuntă !"

Acestea erau gîndurile lui Wiszniewiecki, pe care le spunea la orice prilej. Odată spunea ceva din ele, altădată altceva, mîngîindu-şi straja săbiei, bătută cu diamanturi. Doamna Ilisafta vedea că are dreptate şi regreta că se grăbise cu alegerea lui Potocki. Wiszniewiecki primi astfel însărcinarea de-a pregăti oastea. Îndată apoi începură nemulţumirile să-şi arate colţii la Ustie şi să sfîşie inima Doamnei Ilisafta. Ginerele avea nevoie de bani grei pentru plata lefilor şi pentru mîncare şi băutură, iar vistieria era secătuită.

Închipuirea înfierbîntată a acestei femei vedea numai munţi de galbeni. Ea se apucă de toţi datornicii Movileştilor, iar pe unii îi pîrî craiului, numai din pricină că ştia că au bani. Cea dintîi duşmancă pîrîtă a fost Doamna Marghita a lui Simeon-Vodă Movilă. În necazul ei, Doamna Ilisafta îşi aduse aminte de duşmanca sa şi n-o lăsă să se bucure. Îi ceru datoria de 95 000 de ughi a lui Simeon către Ieremia. Doamna Marghita sta însă în Ardeal şi-şi vedea de planurile ei, ţesute în jurul aceluiaşi scaun al Moldovei, pe care-l poftea pentru cel de-al doilea fecior, Gavrilaş.

Doamna Ilisafta nu-l trecu cu vederea nici pe bătrînul boier Nistor Ureche. Acesta fusese primit între nobilii poloni şi însărcinat cu administrarea averilor din Pocuţia ale căpităniei de Rohatyn. Doamna îl dădu în judecată pentru 600 de boi, pe care i-ar fi primit de la dînsa încă pe cînd domnea, ca să-i folosească la haraci, dar pe care el i-ar fi folosit pentru dînsul. Mai spunea pîra Doamnei Ilisafta alte lucruri urîte şi mincinoase despre boierul Nistor Ureche, cum că şi-a păstrat veniturile ţinuturilor Orheiului şi Cernăuţului, că şi-ar fi oprit 50 000 de ughi şi unele lefuri ale slugilor domneşti şi că a pus mîna pe averea lui Donici şi a ginerelui său Isaia Balica. Doamna

Ilisafta primi citația la Halicz și porni acolo, ca să-și facă dreptate.

Pe bătrînul Nistor Ureche îl încolțiră și oștenii mercenari, neplătiți de Constantin-Vodă, puși la cale de Doamna Ilisafta. Cel care striga mai tare și-l amenința pe moșneag era căpitanul Ieremia Otwinowski. Începuse la greu boierul și se jăluia feciorului :

— Ce ne vom face, băiete, că șerpoaica asta ne va suge tot sîngele ce-l mai avem ? ! Dacă am fi acasă, mai treacă-meargă, dar așa, dacă-i dăm ei toți banii ce-i mai avem, pierim în sărăcie. Soarta omului drept se vădește cînd ajunge la cumpănă. Atunci lovesc în el măgarii, după pilda unui filosof din vechime. Eu nu mă țin că-s leu, dar am pătimit mult de la măgarii din preajma mea, pe care trebuia să-i sfîșii atunci cînd aveam puterea în mîinile mele. Eu i-am cruțat, că i-am disprețuit, dar ei nu mă cruță. Aici nu-i mîna Doamnei, ci-i viesparul din preajma ei. Sînt, dragul tatii, și alte vorbe și tîlcuiri : Cei de pe urmă și cei mai nemernici, care au stat la pîndă și au lins tălpile altora și-ale tuturora, chiar și pe-ale mele, ajung cei dintîi, cînd mintea dă înapoi și prostia merge înainte. Așa unul m-a vîndut toată viața pe mine și mi-a ținut toate sărindarele. Prost fiind el din născare, m-a socotit și pe mine prost ; hoț fiind el de slava ce i s-a cuvenit altuia, mă face și pe mine hoț, iar numele lui mi-i scîrbă să-l pomenesc.

— Cine-i acela, tată, să-i pun eu unghia în gît ?

— Să-l lăsăm, băiete, să-și capete plata singur, că nu-i numai unul, ci s-au pornit mai mulți împotriva mea și au căutat răul acolo unde nu-i. Prostul cel mare a lovit și și-a făcut menirea lui, ajutîndu-se de alții, mai proști decît dînsul. Ce ți-ar ajuta dacă ți-aș spune că pe cel mare îl

cheamă Ionică, Nicolae, Mircea ori Anton, iar pe cei mai mici : Dumitru, Sava, Vasile, Gheorghe ori Vlad ?

— Mi se pare, tată, că vorbești în cimilituri, dar dreptatea-i iarăși a ta și ne vom mulțumi cu ceea ce ne aduce ziua de mîine !

Din pricina prepusurilor, bănuielilor și banilor se sfădiră atunci și neamurile între ele și se despărțiră. Boierul Nistor Ureche și Grigorașcu veniră la căpătîiul lui Toderașcu. Acesta mai bolea, dar se însănătoșea văzînd cu ochii. Rana i se aprinsese și tînărul fusese între viață și moarte. Un călugăr de la Stavropighie, meșter în vindecarea rănilor, îi spuse lui Pantelei :

— Moare, omule, că n-are poftă de viață ! Nu-l vezi cum se lasă moale, parcă-i un leș ?

Pantelei se duse la Doamna Ilisafta și-i căzu la genunchi, plîngînd :

— Moare stăpînul, Doamnă !

Ilisafta se trezi atunci și alergă lîngă patul rănitului, mușcîndu-și buzele. Îl uitase iarăși în durerea ei de mamă. Toderașcu era leșinat. Doamna se opri la căpătîiul lui și-și așeză mîna pe fruntea asudată a bolnavului. Acesta deschise ochii și-o văzu. O fericire nespusă i se revărsă pe chipul slăbit. Doamna Ilisafta îi zîmbi. Din acea clipă bolnavul se regăsi pe sine și începu să se însănătoșească.

Nistor Ureche și Grigorașcu îl aflară așezat între perine, visînd cu ochii deschiși. Abia se despărțise de Doamna Ilisafta care-i vorbise despre judecata ce-o avea la Halicz cu unchesul său. Nistor Ureche veni lîngă pat și-i spuse cu bucurie :

— Voinic, voinic ? Cînd umblăm copăcel prin lume ?

— Cît de curînd, unchesule !

— Ți s-a făcut dor iarăși de luptă, hai ?

— Și de luptă ! — răspunse Toderașcu cu ochii zîmbitori, îndreptați spre Grigorașcu.

Vorbiră apoi despre Wiszniewiecki, care pregătea oastea, și deodată boierul Nistor îl întrebă :

— Nepoate, ce vrea de la mine muierea asta ? Vrea să-mi ia averea ? Apoi asta să-i spui că nu se poate ! Tu știi că am fost oameni cinstiți, neam de neamul nostru.

Toderașcu roși și-și spuse părerea :

— Unchișule, eu nu mă amestec în treburile voastre ! Nici nu-ți spun ceva, nici nu-i spun.

— Apoi așa ați fost voi, neamurile mele, totdeauna : „nu mă amestec, nu mă bag !"

Grigorașcu se uită, rugător, la tatăl său, întrebîndu-l :

— Ce vină are el, tătuță ?

— Are. De ce-o lasă pe muierea asta să ne bolească de vii ?

— Dacă-i așa vorba, unchișule, atunci lăsați-mă în pace, nu mă mai tulburați degeaba !

— Hai, Grigorașcule ! Nepotu-i salba dracului !

Boierul Nistor Ureche ieși, trîntind ușa după dînsul. Prin ograda largă, se grăbi spre cai, dînd din mîini. Mîhnirea i se schimbă însă îndată într-un zîmbet de om înțelept, care i se lăți pe obraz. Vru să se întoarcă înapoi, ca să împace lucrurile, pe care le stricase, dar se răzgîndi, mormăind în barbă :

— A lua ea pe dracul din mîinile mele, nu averea !

Atunci a zăcut de supărare mare o vreme ca de două luni și dumnealui Nistor Ureche, în cetate la Cameniță, și a stat întins pe spate într-un crivat și era negru la chip de fierea adunată și-l întorceau alții cu pălmile pe-o coastă, ori pe alta, împreună cu Grigorașcu, și se văieta la lume, cum nu-i era în obicei :

— Nu se satură și tot strînge, n-ar mai ajunge să ajungă și lua-o-ar dracul, că n-are oprire nici în fața bărbii albe, nici în fața boieriei ! Moșia de la Ustie și-a

înmulțit-o cu altele, la Panicwa și la Zadovsca, și adună de pe ele pînă și părul pămîntului. Un mișel de la Zadovsca, anume Andrei Koliedka, mi-a spus în taină că nu mai poate plăti desetina cu mușteie din prisaca lui și vine vremea de apoi.

Boierul pufnea pe nări și-i da înainte :

— Și-a trimis slujitorii în cele patru vînturi și mai cu seamă în cel dinspre miazăzi, ca să aducă alte pungi grele de bani. Unul după altul au plecat : dumnealui Procop Fedorovici asupra unor neamuri din Iași, dumnealui Pavel Mihailovici asupra starostelui din Cernăuți, iar dumnealui pan Germanowski, care a fost cămăraș la domnia-sa Constantin-Vodă Movilă, a repezit carte la o seamă de frați de la Stavropighia Iliovului.

După asemenea județ înfricoșat, pe care-l făcea singur și cu glas mare, rămînea boierul Nistor Ureche sfîrșit de puteri, cu răsufletul pe buze...

2

Doamna Ilisafta își luase grija dinspre partea feciorului ei Constantin-Vodă. Trimisese daruri și plocoane la toți mîrzacii și hanii nohailor, dar totul a fost zadarnic. Nu venea nici o veste despre fecior. Se izărise, undeva, în acele funduri de lume, și umbla, rătăcind de colo pînă dincolo. Doamna Ilisafta se zbuciuma în asemenea clipe și plîngea. De la un mîrzac îi veni, într-o vreme, știre că feciorul ei a pierit și să nu-l mai caute degeaba.

Începură, atunci, la Ustie, poveștile. Cele mai minunate isprăvi i se puneau în seamă tînărului domn pribeag. Acesta alerga spre soare răsare pe un cal ca un zmeu și

cucerea lumea. Ca și Alexandru Machedon-Împărat, Domnul Constantin ajunsese în țara furnicilor și-n țara căpcăunilor, unde sta ascuns într-o groapă.

Într-o dimineață însă, toate poveștile au fost spulberate de sosirea comisului Crîstea Mihăilescul. Venea omul pe jos, de un an de zile, și numai chipul era al comisului de altădată. Veșmintele atîrnau pe el, rupte și ponosite, dezgolindu-l mai mult decît acoperindu-l. Șoldurile ascuțite n-aveau pe ele nici un strop de carne.

— Măi omule, măi, răcni boierul Bucioc, tu ești, ori o arătare din cealaltă lume ?

— Eu sînt : comisul Cîrstea.

— D-apoi de unde vii, creștine, după atîta amar de vreme, că ai tăi te-au jelit și te-au prohodit ?

— De unde pot veni ? Tocmai din stepa Nohai, din tabunul unuia Cubilai-Hahan.

— Și ce-ai căutat acolo, omule ?

Toți boierii și toate slugile de la Ustie se strînseră în jurul celui sosit. Veni și Doamna Ilisafta, iar Toderașcu se arătă slăbit de boală, sprijinindu-se de umărul lui Pantelei. Comisul Cîrstea se miră și el :

— Aici v-ați cuibărit ?

— Aici ! — răspunse Doamna Ilisafta. Povestește-ne întîmplările prin care ai trecut !

— Apoi eu, mărită Doamnă, am fugit cu măria-sa Constantin-Vodă la vale...

Doamna tresări. Va afla, în sfîrșit, știre despre cel pribeag.

— ...și ne-au prins tătarii, tocmai cînd voiam s-apucăm calea codrului. Ne-au pus căiușurile la grumazuri și ne-au luat cu ei. Mîrzacul Gherei și cetașii lui se bucurau strașnic că le-a căzut în gheare prada cea mai grasă și doreau s-o aducă lui Cubilai-Hahan Chiorul, ca să aibă

cinste și răsplată de la el. Tot într-o fugă au întins-o tătarii, de credeam că ne scot sufletele din noi, și tot într-o strînsoare. Se fereau din calea turcilor... Și-așa am trecut Prutul și-apoi Nistrul și-am ajuns la cetatea Dașău, unde turcii au vrut să știe cine sînt robii. Mîrzacul Gherei n-a răspuns la întrebările lor și s-a grăbit și mai tare...

Ascultătorii stăteau nemișcați, cu gurile deschise, și priveau țintă la povestitor.

— Și-așa ne-am tot dus, de ne usturau ochii și ne durea tot trupul de stat în șa, iar caii abia se țineau pe picioare. Atunci am putut vorbi întreolaltă și ne-am hotărît să fugim. Am ajuns la o apă mare : Nipru și tătarii au făcut plan. Caii trebuiau să înoate, iar oamenii au găsit o luntre, pe care au luat-o cu hapca de la niște pescari. Luntrea, ca luntrea, era uscată, dar tătarii erau mulți. Cu noi au vrut să mai treacă patru, ca să nu se întîmple ceva. Domnul Constantin mi-a spus : „Răsturnăm luntrea și înotăm..." „Ai să te înec, Doamne !" El însă mi-a răspuns : „N-avea grija mea, că înot ca un pește, numaicît să scape căiușul din mînă tătarul !" Tătarii ne ghiontiră : „Nu vorbiți !" Nu vorbirăm, dar Domnul Constantin se cumpăni, în mijlocul apei, într-o parte și răsturnă luntrea.

Ascultătorii se foiră, neliniștiți.

— Căzurăm toți în apă și nu mai avurăm cînd ne uita la alții. Eu mi-am simțit grumazul slobod și am înotat, pe sub apă, tot în sus. Cînd mi-am scos capul afară, am auzit strigăte mari și chemări. Domnul Constantin nu era nicăieri, iar pe mal alergau tătarii. Am înțeles că n-a scăpat din căiuș și s-a înecat cu tot cu paznicul său. Mîrzacul își suduia oamenii...

Doamna Ilisafta se sculă, tăcută, și se duse ca o umbră. În odaia ei, se văzu lumină toată noaptea. Ardeau can-

delele pe peretele dinspre răsărit, iar Doamna se ruga în genunchi. Zvonul de glasuri se stinsese de mult, numai gîndurile Doamnei mai fugeau pe Drumul Robilor, pe urmele feciorului său mai mare.

3

S-au înverșunat oamenii Doamnei Ilisafta la Ustie împotriva tiranului Ștefan Tomșa, cum nu se așteptase Toderașcu. Nu mai avea nevoie să mai pună vreascuri pe focul încins, căci pălălăile se ridicaseră pînă la cer. Ardeau la Hotin ; ardeau la Cameniţa şi ardeau, mai cu seamă, la Ustie. Doamna Ilisafta a umblat printre oameni, o vreme, plînsă, apoi s-a liniștit. Obrazul ei era iarăși împietrit ; numai rareori zîmbea. Cînd îl vedea pe Toderașcu înzdrăvenindu-se, i se luminau privirile. Ceilalți doi băieți ai Doamnei, Alexandru şi Bogdan, se jucau de-a războiul cu Pantelei, iar Alexandra se făcuse şi mai frumoasă. Îl urmărea pe Toderaşcu, melancolică... Pricepuse drama tînărului şi renunţase la el cu mărinimia îndrăgostitelor. Pe lîngă ea se învîrtea, cu mare priință, nobilul polon Samuil Korecki, fost student la Leyden. Cavaler vestit şi manierat, studentul acesta avea două crestături de sabie, care îi maturizau chipul copilăros şi bălan.

Wiszniewiecki se îngrijea din ce în ce mai mult de instruirea oștenilor mercenari. Nu se mai lăsa pe nădejdea întîmplării şi încerca să prindă limbi din ţara Moldovei, ca să vadă cum merg treburile lui Ștefan-Vodă Tomșa. A aflat astfel că Domnul moldovean îşi pregătește oastea pentru luptă şi nu cruță banii. Oamenii

spuneau că i-a îmbrăcat pe dărăbani cu haine tot de fleandrăș, cu nasturi și cu ceprage de argint, cu pene tot de argint la comănace și cu table de argint la șolduri pe lăduncl. Așa îmbrăcați, oștenii lui Ștefan Tomșa îi întreceau pe haiducii mercenari, încît se mirau pămîntenii cînd îi vedeau, iar ei se plimbau mîndri prin tîrgul Iașilor și-și băteau joc de tîrgoveți :

— Fă-n lături, mișelule ! — striga cîte unul la oameni.

— Dă-te tu-n lături, fleandură ! — i se răspundea.

Straiele din stofă de Flandra iscau mînia și invidia pămîntenilor, care se uitau încruntați la dărăbani. Mai ales muierile nu-i puteau suferi și cîte una, mai îndrăzneață, striga după ei :

— V-au cresent bucile obrazului ca la porci, marțafoilor ! Lasă că vă ia dracul pe lumea cealaltă cu tot cu ceprege și comanace !

Mai află Wiszniewiecki însă și de tulburarea boierilor, care-l sufereau și ei ca sarea-n ochi pe Ștefan-Vodă. Se povesteau lucruri de mirare despre cruzimea acestui domn. Spuneau iscoadele că avea Tomșa un țigan călău, gros și mare în trup, care pierdea oamenii. Se îndulcise țiganul la carne boierească și căuta strîmb la boierii din divan și striga de multe ori, arătîndu-i : „Doamne, s-au îngrășat berbecii, buni sînt de junghiat !" Ștefan-Vodă rîdea de vorbele țiganului, de i se scutura gugiumana pe cap, și-i dăruia bani de cheltuială. Lumea grăia că-l pune anumea să-i înspăimînte pe boieri.

Atunci a socotit Wiszniewiecki că a venit vremea să sloboadă oameni de credință în Moldova, ca să încurce țițele tiranului și să întoarcă boierii către moștenitorii lui Ieremia-Vodă Movilă. S-a sfătuit cu Doamna Ilisafta și cu Toderașcu și l-a trimis și pe Pantelei cu o treabă

anumea la un boier, cu capul mare, între ceilalți boieri, și tare nemulțumit.

Vornicul Bărboi nu-și dezmințea numele. Avea o barbă înfricoșată care-i acoperea tot obrazul și o jumătate de piept. Omul era iute din fire — acesta era feleșagul lui — și s-a bucurat prea mult cînd a auzit că vine oaste cu Doamna Ilisafta și cu Alexandru-coconul. Îndată s-a vorbit cu logofătul Beldiman, cu hatmanul Sturza și cu vistiernicul Boul și au ieșit, într-o noapte, toți în sat, la Cucuteni, cu slujitorii și cu Mîrzeștii cei de la Mihai-Vodă. Cu dînșii era și Pantelei. De acolo, din sat, i-au trimis poruncă lui Tomșa să iasă din scaun și să se ducă pe lume, pe pustii locuri, că nimeni nu poate suferi domnia lui cu atîtea vărsări de sînge.

— Să se ducă dracului, de unde a venit ! — a strigat vornicul Bărboi, fluturîndu-și barba.

— S-apuce pe Drumul Turcului la vale și să se oprească atunci cînd i-oi zice eu ! — a răcnit alte vorbe și vistiernicul Boul.

Pantelei se învîrtea printre dărăbani și slujitori. Tabăra de la Cucuteni nu era prea tare și se temea de mînia Domnului. Ștefan-Vodă însă nu păli tabăra, ci a strîns dărăbanii lui credincioși, cei îmbrăcați cu straie de feleandrăș, și-a înglotit oastea cu tîrgoveți, cu negustori, cu slugi și cu fel de fel de nemernici fără de căpătîi. Avu norocul să prindă cu leafă și cîteva steaguri de călăreți, apoi răsuflă ușurat. Căpitanul Mîrza se ridică atunci împotriva boierilor și le strigă :

— Nu stați pe tînjală, boierilor, că-i moartea voastră ! Vodă a strîns oameni și vă căsăpește într-o bună zi. Dați năvală cît mai este vreme !

Căpitanul Mîrza se săturase pînă-n gît de-așa domn și de-așa domnie, gîndindu-se cu mîhnire la marele voievod Mihai cel Viteaz și la mintea lui iscusită în războaie. De aceea se înstrăinase de Tomșa și se legase de boieri. Sfaturile lui însă nu erau ascultate și multă vreme de așteptat nu mai era. Dărăbanii, slujitorii și nemernicii cei mulți și hămesiți, care umblau după dobîndă și pleșcuit, auziseră de lefurile mari, făgăduite de Ștefan-Vodă, și au început a se smulge din gloata boierilor. Cu chiu, cu vai, au pornit răsculații împotriva tîrgului Iași și s-au pălit cu oastea lui Tomșa într-o latură a tîrgului, deasupra fîntînii lui Păcurar.

S-a ridicat un vînt ușurel și boierii începură a striga și a-și îmbărbăta oamenii. Vornicul Bărboi și cu feciorul lui mergeau în frunte și, cînd au ajuns față către față, taberele s-au spart. Au început oamenii din tîrg a răcni la răsculați și a arunca în ei care cu ce avea în mînă și s-au lăsat păgubași de război. Au dat dosul și au fugit, lepădînd din mîini ciomegele, încît se împiedicau într-însele cei ce veneau din urmă. Într-un asemenea ciomag s-a împiedicat și calul vornicului Bărboi și a căzut. Lîngă el a stat și feciorul lui și i-au prins oamenii lui Ștefan-Vodă pe amîndoi. Pantelei, urmîndu-l pe căpitanul Mîrza, s-a tot dus, ca vîntul, fără să se mai uite înapoi.

— Ha, ha, ha, rîdea Vodă Tomșa, scăpat de spaimă, v-am prins cîinilor ! Aveți capuri mari. Lasă că veți sta la loc înalt și de cinste, umpluți cu paie !

Țiganul călău l-a înțepat pe Bărboi cel bătrîn, acolo, pe loc, în laturea tîrgului, iar pe feciorul lui Bărboi l-a trimis vodă de l-a spînzurat în poarta casei tătîne-său. Țiganul rîdea și legăna trupul boierului în streang dintr-o parte într-alta...

4

La Hotin, trăiau vădanele postelnicului Chiriță Paleologul și logofătului Vasile Stroici. Jupînesele Maricuța și Ileana nu se înțelegeau de-o bună bucată de vreme. Ileana ținea cu Doamna Ilisafta și cu copiii lui Ieremia-Vodă, în schimb Maricuța ținea cu casa lui Simeon-Vodă. Din pricina asta și din alte pricini mai mărunte, muierești, se sfădeau toată ziua, încît răsuna cetatea de vorbele lor :

— Lua-te-ar buba să te ia, deșălato, că toată ziua tot clevetești ! — o probozea Ileana pe Maricuța.

— Tacă-ți gura, șoldito, că verși numai venin și fiere cu dînsa ! — îi striga Maricuța.

Gheorghe Izlozeanul, pîrcălabul cetății, căuta să le împace :

— Da' tăceți amîndouă, muierilor, că-mi faceți capul călindar și-ați ajuns de rîsul lumii !

Muierile se repezeau, amîndouă, asupra lui :

— Iaca mai are cine vorbi ! Burtă-verde de pe hotar ! Mai bine ți-ai vedea de treburi, ca să nu ne prindă de gît oamenii lui Ștefan Tomșa ! — se repezea la dînsul Ileana.

— Păcat de așa ziduri cu-așa pîrcălab ruginit ! — îl învenina și Maricuța.

Pîrcălabul le suduia și se ducea, înrăit, să-și sfădească slugile și străjile :

— Măi oameni, băgați de seamă să nu vă înșele ochii și să se apropie careva de ziduri prea aproape, că vă omor !

Pîrcălabul se ducea apoi la odăile lui și se văieta pîrcălăboaiei Cristina :

— M-am săturat, nevastă dragă, de coţofenele acestea bătrîne ! Tare mă tem să nu-mi facă pînă la urmă vreo tulburare ca aceea şi să ne pierdem viţele. Mama lor de cotoarbe, le mănînc de vii, aşa bugede cum sînt, dacă le prind cu ceva !

Pîrcălabul se temea şi avea şi de ce să se teamă. Maricuţa umbla cu scrisori, pe care le trimitea Doamnei Marghita, care se afla acum la Dziczilow, în preajma hatmanului Stanislav Zolkiewski. De aceea pîrcălabul răsuflă uşurat cînd primi veste că se mărită domniţa Alexandra cu Samuil Korecki şi-i poftită toată lumea la nuntă.

— Brava ei ! Să-i fie de bine !

Lumea nu înţelese cui i se adresa pîrcălabul : Doamnei Ilisafta, care-şi mărita a treia fiică cu un şleahtic de neam mare, sau domniţei Alexandra. Nici pîrcălabul nu voi să ştie nimeni această taină a lui şi cele două jupînese tăcură, neaflînd pricină de ceartă. Sfada izbucni dintr-o nimica toată. Omul de credinţă al jupînesei Maricuţa se îmbătă la bucătărie şi povesti că are o scrisoare în sîn pentru Doamna Marghita. Acea scrisoare ajunse, pe nişte căi întortochiate, în mîinile tremurătoare ale jupînesei Ileana, care ridică toată cetatea în picioare. În odaia cea mare, jupîneasa Ileana o întrebă, cu dulceaţă, pe jupîneasa Maricuţa :

— Te duci la nuntă, surato ?

— Mă duc. De ce să nu mă duc ?

Vistiernicul Simeon Stroici, logofătul Pătraşcu Ciogolea, Dumitru Buhuş şi Nicoară Prăjăscul se apropiară de scaunul logofetesei şi rîseră :

— Ha, ha, ha !

— De ce rîdeţi, cailor ? Mă duc. Nu mă poate opri nimeni !

— Apoi noi tot te vom opri oleacă ! — spuse vesel logofătul Pătraşcu Ciogolea. Ce ne vom face singuri şi cine ne va ţine de urît, că noi avem aceeaşi osîndă de cînd sîntem fugari ?

— Cum îndrăzniţi ? — ţipă Maricuţa. Nimeni pe lumea asta nu mă poate opri, decît moartea !

Boierii pribegi însă, bărboşi şi graşi, o priveau, încruntaţi. Rîsul le pierise deodată. Nicoară Prăjăscul, burduhos şi cu ochii răi, care nu vesteau nimic bun, o întrebă :

— Da' scrisoarea asta cine-a scris-o Marghitei şi pentru ce ?

Jupîneasa îngălbeni de mînie şi sări de pe scaun, ţipînd :

— De ce te vîri în treburile mele ? Fac ce-mi place mie şi n-am a-ţi da socoteală !

— Ba ne vei da !

Pîrcălabul Gheorghe Izlozeanul sta deoparte şi privea. Jupîneasa Maricuţa strigă, speriată :

— Ce vreţi de la mine ? Sări, pîrcălabe, şi scapă-mă, că mă omoară varvarii ! Mă taie de vie...

— Bine-ar face ! — răspunse acesta.

— Nu te tăiem, muiere nebună, numai te tundem cîte oleacă ! — încercă s-o liniştească boierul Dumitru Buhuş.

— Cum cîte oleacă, mişeilor ?

Boierii o apucară pe jupîneasă de mîini şi o trîntiră pe un jilţ, iar Ileana îi apucă pletele încărunţite şi i le tunse pînă la piele. Maricuţa răcni şi o scuipă pe duşmancă, dar aceasta se feri şi-şi duse treaba pînă la capăt, apoi îi spuse cu răutate :

— Acum du-te la nuntă şi joacă pînă ce-i crăpa, aşa tunsă cum eşti !

5

Castelul de la Ustie era plin de oaspeţi şi castelana se veselea. Odăile mari erau luminate cu cîte patru sfeşnice mari, care aveau în braţele lor douăsprezece lumînări de ceară verde, plăcut mirositoare. Oaspeţii se învîrteau pe lespezile mari de piatră şi jucau mazurca şi polca. Mirele Korecki era mîndru de mireasa lui, mai frumoasă decît care nu se afla alta în toată ţara.

— Mîndre muieri au moldovenii, orice s-ar zice ! băgă de seamă un şleahtic gros şi bătrîn, răsucindu-şi fuioarele mustăţii. Parcă-mi vine şi mie să ţopăiesc cînd mă uit la Doamna Ilisafta.

— Ai bun gust, n-am ce zice, pane Sluşanski ! — rîse alt şleahtic.

— Dacă aş asuda, măcar să am pentru ce !

Nobilii rîseră puternic, furînd din ochi muierile împodobite, care jucau, legănîndu-se.

— Da' tînărul cel palid, care se ţine după Doamna Ilisafta, cine-i ? — pofti să ştie pan Sluşanski.

— Acela-i valetul ei de cupă.

Bărbaţii rîseră iar.

— N-are gust rău nici ea, diavoliţa !

— După cum se vede !

Toderaşcu ieşea în lume pentru întîia oară după boala sa. Doamna Ilisafta îi dăruise o cabaniţă de jderi şi era mîndră de cavalerul ei. Puţin prea alb şi tras la faţă, Toderaşcu se strecura uşor printre oaspeţi şi se ţinea pe urmele Doamnei.

— Dragul meu, n-ai obosit, alergînd după mine ?

— Mă tem să nu te pierd iarăşi. Cred c-aş muri !

Doamna Ilisafta îi zîmbi. Era mai vioaie şi mai proaspătă decît totdeauna. Femeia aceasta avea puteri ascunse de înviorare şi de înfrumuseţare pe care nu le cunoştea nimeni. Oaspeţii o urmăreau, miraţi şi fermecaţi de frumuseţea ei, şi şopteau :

— Parcă-i o soră mai mare a miresei... Cine ar putea spune că are încă două fete măritate ?

Celelalte două fete, Irina şi Maria, erau şi ele printre nuntaşi, strălucind fiecare în felul ei. Irina sau Regina, cum îi spunea soţul ei Wiszniewiecki, era zburdalnică şi veselea lumea cu izbucnirile sale de rîs şăgalnic. Maria sta tristă şi gînditoare. N-avea nici o ştire de la soţul ei, Ştefan Potocki, prins de turci în lupta de la Cornul lui Sas. Iubirea lor romantică făcea obiectul curiozităţii generale. Fiecare se interesa de prizonier ; fiecare voia să ştie cum trăieşte tînăra soţie.

Nunta trecuse de mult de miezul nopţii şi lăutarii obosiseră cînd fu anunţat un sol străin, în drum spre Paris, care cerea voie să vorbească cu Doamna Maria, soţia lui Ştefan Potocki, voievod de Braclaw. Voia i se dădu, făcîndu-i-se cale slobodă îndată, şi în sala de dans intră un cavaler din apus, îmbrăcat într-o manta largă şi în haine de catifea neagră, strînse pe trup, care făcu un salut graţios, măturînd pardoseala cu penele pălăriei largi.

— Mă numesc Jean Le Soleil, trimis al ambasadorului Franţei cu o misiune diplomatică la craiul Sigismund. Am o scrisoare de la voievodul Ştefan Potocki către doamna sa iubită.

Un freamăt trecu prin mulţimea tăcută. Solul străin scoase scrisoarea şi i-o întinse Mariei cu altă mişcare graţioasă.

Oaspeții cîntăreau mai mult purtarea ciudată a străinului, decît evenimentul. În scrisoare, Ștefan Potocki spunea cum își duce viața în închisoarea celor Șapte Turnuri, trăind cu nădejdea mare a revederii. Întreba de soție și de neamuri și-și jelea dragostea scurtă cu lacrimi amare. Ochii Mariei se înrourară. Atunci abia băgară de seamă oaspeții drama care se desfășura înaintea lor. Maria alergă, hohotind, la pieptul Doamnei Ilisafta :

— Mamă, mamă, Ștefan trăiește și ne roagă să-l scăpăm din închisoare !

— Bine că trăiește, fata mamei ! În curînd ne vom împăca iar cu păgînii și-l vom scoate din obezi pe ginerele nostru Ștefan. Nu mai plînge ! Nu-ți usca ochișorii !

6

Marele hatman Stanislav Zolkiewski avea vrednic înaintaș în Ioan Zamoyski, numai că vrednicia a rămas doar a celui dintîi. Stanislav Zolkiewski era un oștean bătrîn, dar mintea nu merge mînă-n mînă cu bătrînețea. De cele mai multe ori mintea scade, și la hatman mintea scădea pe zi ce trecea. Hatmanul luase partea Doamnei Marghita și aceasta încă nu era o greșeală, căci și Doamna Marghita era frumoasă, dar hatmanul începu a lucra la Poartă pentru înălțarea în scaunul țării Moldovei a lui Gavrilaș și lucrurile se încurcară și mai mult. Se săturaseră polonii de intrigile Movileștilor și nu mai știau cum să scape de ele. Craiul Sigismund și hatmanii nu-și mai vedeau de treburile lor, ci se amestecau într-ale altora, iar voievozii erau tot pe drumuri străine. Ajunsese țara

o tabără de mercenari pentru nevoile acelor doamne, care se dușmăneau de moarte.

Doamna Marghita venise cu toată casa ei din Ardeal la Dziezilow, ca să-și încerce și ea norocul, și se învîrtea în jurul hatmanului. Așa se face că acesta se împotrivi expediției lui Wiszniewiecki și Korecki și scrise lui Skindir-Pașa și lui Ibrahim din Silistra că el este împotriva războiului cu împărăția turcească. Pentru liniștirea lucrurilor, mai scria hatmanul, ar fi bine să fie uns domn, primind caftan de la împărăție, Gavrilaș Movilă. Turcul însă, ca turcul, era sătul și de urmașii lui Ieremia-Vodă și de urmașii lui Simeon-Movilă și-l ducea pe hatman cu vorba. Doamna Marghita credea, însă, că i-a venit iarăși ceasul să intre în Moldova și se bucura. Hatmanul o asculta, de aceea, și în dimineața aceea de mai, ca și-n alte rînduri, vorbind fără contenire :

— Numai după dreptate, pane Stanislav, solul craiului, Kohanski, a venit cu ceaușul și-a spus să se oprească muierea aceea de-a mai porni oști în Moldova. Dumneata ce faci ? Ai știre că ginerii ei bat pustiurile și strigă oamenii la oaste cu dobîndă ?

— Eu mi-am dat părerea mea. Nu-i vrea, însă, ea ginerii acelei muieri aprige să-ți țină partea ?

— Nici nu-mi trebuie așa gineri, că am putere mai mare ! — răspunse Doamna Marghita și-i zîmbi dulceag hatmanului.

Hatmanul își răsuci în sus vîrfurile galbene ale mustăților. Muierea îi plăcea. Să facă război pentru dînsa și să ducă lumea la moarte, nici nu se gîndea.

— S-au arătat și unele semne că vine mînia lui Dumnezeu asupra acestei muieri ! — își șuieră vorbele cu mînie Marghita.

— Care semne ? — întrebă nepăsător hatmanul. Asemenea semne le scorneşte totdeauna prostimea.

— La biserica Stavropighiei din Liov a crăpat peretele cu chipul ei şi a căzut jos cu vuiet. Era cît pe ce s-o ucidă. Ce crezi, doar asta nu-i o întîmplare fără tîlc ? !

— Eh ! N-or fi zidit bine meşterii şi s-a răsturnat zidul.

— Da' de unde ? A lăcrimat icoana Maicii Domnului şi clopotul cel mare a sunat singur, într-o dungă, a primejdie şi a moarte.

Hatmanul Stanislav Zolkiewski zîmbi. Cunoştea el de multă vreme vorbele muierilor şi prorocirile lor. Se sculă şi-şi încătărămă sabia mai strîns, apoi îşi luă rămas bun de la Doamna Marghita. Hatmanul pleca la Cracău, unde se ţinea un seim al Coroanei.

7

Boierii trăiau cu zilele în mînă la Iaşi. Furia lui Ştefan-Vodă Tomşa nu mai cunoştea margini. Pe care cum îl bănuia, îl tăia, îl înţepa, îl spînzura... De mînie prea mare, a spintecat pînă şi muierile boierilor, prinşi cu viclenie, şi-ale slujitorilor lor. El singur poruncea să le dezbrace, apoi punea ţiganul să le despice în două. Cu ochii arzători, ca de nebun, gusta priveliştea şi rîdea :

— Căţelele ! S-au bucurat cu soţii lor, acum să sufere şi ele !

Pe una burduhănoasă, ţiganul nu ştia cum s-o taie şi muierea ţipa răguşit, ca din gură de şarpe.

— S-o lăsăm, Doamne, că are plod ! — se milostivi ţiganul.

— Taie-o, ţigane, că va naşte unul cu cap mare ca tată-su !

Se îngroziseră boierii de-atîta răutate şi nu mai ştiau ce să facă. N-aveau nădejde de nicăieri, în orice parte se uitau. Cu turcii era rău, cu mercenarii şleahticilor era mai rău, că se oploşeau în ţară, cu tătarii şi mai rău, că pîrjoleau totul în calea lor şi luau oamenii în robie.

Se auzi, atunci, aşa o veste albă, că se coboară de la Hotin Doamna Ilisafta cu ginerii ei : Wiszniewiecki şi Korecki, ca să-l pună Domn pe coconul Alexandru, un băiat de vreo cincisprezece ani. Înainte de a-l vedea, ţara răsufla uşurată. Parcă tot mai bine era cu prădăciunile şi siluirile mercenarilor decît cu omorurile lui Tomşa. Boierii se înviorară şi-şi întoarseră urechile spre miază-noapte, de unde curgeau la vale ştirile tot mai năvalnic.

Duruia pămîntul pe unde trecea oastea Doamnei Ilisafta. Ea era aprinsă la obraz şi întărîtată, iar oştenii semeţi şi dornici de luptă. Şi erau o mie şi două sute de husari, tot în fier cu aripi în spate, două mii de călăreţi înzăuaţi, care se mai numesc panţîri, vreo mie de nemţi, dintre care opt sute erau pedeştri, iar ca la vreo două sute răitari călări, şase sute de cavaleri francezi, conduşi de căpitanul Montespin, trei sute de cazaci lisovţi şi vreo cinci sute de cei ce merg de bună voie în dobîndă. Toţi oştenii aceştia, afară de cei cinci sute de dobîndaşi, aveau leafă bună şi băteau război de multă vreme în aceste părţi de lume. Armele, îmbrăcămintea de fier şi caii erau ai lor şi fiecare oştean preţuia după puterea lui. Cei mai scumpi oşteni erau husarii leşi, cavalerii francezi şi răitarii nemţi. Aceştia mergeau în frunte şi deschideau drumul. Pe umeri le fluturau piei de tigru şi de pardos, cîştigate în alte bătălii. Sunetul fierului lovit se auzea

de departe și dădea semn pămîntenilor că vine asupra lor vreme de cumpănă.

— Uiu, iu, iu, iu, Macrină, tu, mînă vita de cal mai repede, că ne apucă din urmă oastea împărătească ! — se auzi glasul unui bărbat, care gonea în neștire peste cîmp.

— Apucă ea pe mama dracului, Doamne iartă-mă, că n-ai chip să-ți vezi de treburi de răul ei ! Ian uită-te la dînșii, bre omule ! Apoi nu vine sfîrșitul lumii ? S-au vîrît oamenii în straie de fier și se uită prin găuri. Nici caii n-o duc mai bine... Și ei sînt îmbrăcați ca oamenii și duc în spate mătăhălile !

Muierea trăgea cu coada ochiului la oșteni, apoi îndemna vita de cal după tropotul și chemarea tot mai îndepărtată :

— Tu, Macrină, tu, nu te boldi la oaste și vină odată, că dacă te prind cei ce merg în dobîndă, te belesc de vie !

Înfricoșată, muierea îndemnă calul la fugă și se feri din calea oastei. Nici oastea însă, nu purta grija muierilor și-a jafului, cît aștepta bătălia hotărîtoare. Wiszniewiecki și Korecki dăduseră porunci strașnice și oastea se ținea buluc și nu se răsfira de pe Drumul Leahului. Cei ce mergeau de bună voie în dobîndă erau păziți, ca să nu se apuce de blestemății, așa că trăiau numai cu gîndul la prădarea dărăbanilor lui Ștefan-Vodă Tomșa.

— Au straie dintr-ales și podoabe de argint. Vai de mama lor ! Numai eu mă gîndesc să pun mîna în grumazul cîtorva ! — se răsuflă un oștean ce mergea în dobîndă.

Cei din jurul lui rîseră, încredințați de vorbele lui și plini de voie bună. Oșteanul era înalt, cît un uriaș, și-avea în mînă un buzdugan strujit, în care se sprijinea. De cal n-avea nevoie, că-i întrecea cu un cap pe cei ce veneau călare. Cei ce mergeau în dobîndă erau toți ca dînsul. Oameni strașnici de tari și cumpliți, aceștia se desprindeau

de oastea plătită şi-şi agoniseau ei singuri leafa. Erau mai răi ca fiarele, că n-aveau îndurare şi milă cînd loveau duşmanul. Ei puneau capăt bătăliilor şi vieţilor celor răniţi sau împrăştiaţi de grosul oastei.

Husarii, panţirii şi răitarii băteau războiul tacticos. Fiind neamuri străine, se ţineau deoparte de ceilalţi oşteni. Vorbeau limba lor şi ascultau de căpitanii lor, iar lupta o dădeau vitejeşte. Aceasta era meseria lor : să se bată ! Unii veneau tocmai din ţara neamţului, sub comanda reimentarului Otto Stulpnagel, şi-şi purtau cu dînşii toată averea cîştigată în lupte. Husarii şi panţirii aveau sineţe şi săbii grele, iar răitarii purtau pe umărul drept darde lungi cu tăişurile sclipitoare. Pălării negre, ciudate, cu pene de struţ, le acopereau pletele cînepii.

— Ia, pe unul ca acela să-l pot eu singera ! — murmură iarăşi dobîndaşul. Mi-ar ajunge pe cîte zile aş mai avea de trăit cu baba mea şi n-aş mai umbla pe urmele oştilor.

Oştile lui Wiszniewiecki şi Korecki coborau, fără păsare, la vale, umplînd cu freamătul lor străin şi nefiresc drumurile şi văile pustiite ale Moldovei. Steagurile purpurii de urşinic cu herbul voievodal fluturau în vînt...

Şi a ieşit Ştefan-Vodă Tomşa înaintea lor cu oşti, la sat, la Tătăreni. Numai că acum nu-i mai avea căpitani pe Mîrza, pe Geţea şi pe Racia şi nici Wiszniewiecki nu era oştean nepriceput, ci iscusit şi meşter în învăluire şi nu s-a lăsat dovedit. Lupta a ţinut foarte puţină vreme, Wiszniewiecki a împins înainte panţirii şi răitarii nemţi, care au pălit şi au spart călărimea lui Tomşa. Planul bătăliei a fost cu agerime întocmit, căci comandantul polon ştia din-păţite ce pot pămîntenii la o vreme de nevoie. După panţiri şi răitari, au pornit, ca un zid de fier, husarii, iar cazacii lisovţi au lovit marginile. Atunci, cu mare zvoană şi cu urlete, au năvălit cu baltagele şi cu ciome-

gele oștenii ce luptau în dobîndă, ca să ajungă cît mai repede lîngă pradă.

— Arde-l și frige-l, Mardare, să n-apuce a da dosul!

— Dăi în cap! Dă-i peste fălci și sfarmă-i măselele!

— Dă-i la mir!

— Aliu, valiu... Văleu...

Vuietul luptei cuprinsese acele locuri și oștenii lui Ștefan-Vodă Tomșa își feriau căpățînele între umeri și alergau din răsputeri, pierzîndu-și comănacele. Dobîndașii se țineau pe urmele lor, cu obrazurile schimonosite de rînjete sălbatice. Plini de spaimele morții, dărăbanii cei îmbrăcați în feleandrăș au rămas singuri și s-au îmbulzit într-o rîpă, deasupra Tăutoștilor, apărîndu-se cu chiote mari.

Doamna Ilisafta se afla la locul bătăliei și se uita. O hotărîre sprigă i se citea în priviri. Știa că de soarta acestei bătălii este strîns legată viața ei și a copiilor ei și nu-și făcea gînduri de prisos. Sta călare pe-o iapă șargă și vorbea cu Wiszniewiecki și cu Toderașcu. Korecki, mai aprig, gonea după cîțiva dărăbani, suduindu-i:

— Nemernicilor, ați crezut că iarăși vă merge! Bătălie ați vrut, bătălie v-am dat!

— Lasă-i, Samuile, că le vin de hac haiducii și dobîndașii! — strigă Wiszniewiecki. Stăi locului, nu te mai băga, că te va trăsni peste ceafă careva, aflîndu-se la aman!

Wiszniewiecki rîdea bucuros. Din cînd în cînd ridica ocheana la ochi și cerceta cîmpul de luptă, strigînd cumnatului să se astîmpere. Doamna Ilisafta se gîndea la greutățile enorme ale acestei expediții. Era ruinată de multă vreme și Korecki se ruinase și el. Dacă nu punea mîna pe scaunul de domnie, trebuia să-și vîre unghia în gît. Toderașcu veni lîngă ea și-i netezi mîna stîngă, care

ţinea dîrlogii. O privire rece îngheţă pornirea tînărului, care se trase nedumerit într-o parte. O sfîşiere mare îi cuprinse inima. Doamna Ilisafta se vedea iarăşi în scaun domnesc şi se instrăina de el.

În rîpă, deasupra Tăuteştilor, izbucniră strigăte şi urlete de moarte. Husarii intraseră cu săbiile în dărăbanii lui Tomşa şi-i tăiau cu grămada. Oamenii de strînsură şi dobîndaşii Doamnei Ilisafta dezbrăcau leşurile de straiele de felcandraş, de cepragele de argint, de comănace şi de lăduncl. În înaltul cerului se roteau doi vulturi pleşuvi în cercuri tot mai apropiate de pămînt...

3

Se umpluse iarăşi ţara de mercenari, care sugeau sîngele norodului şi-şi băteau joc de muieri şi de fete. Îndată ce Movileştii ajungeau în scaun, mercenarii căpitanilor începeau să-şi facă de cap. Ei ştiau că domnia se reazimă pe ei şi întorceau ţara pe dos. Ajunsese Moldova cîmpul de bătaie al tuturor limbilor pămîntului, care aici se învăţau a purta armele şi a se păli cu oştirile otomane.

Aşa venise în ţară şi Gheorghe Potocki, nepotul lui Ştefan Potocki, cel prins de turci, şi trăsese la mătuşă-sa Maria. Şleahticul, ca toţi cei din şleahtă, avea toate metehnele neamului său nobil : era fălos şi închipuit că nu-i alt om pe lume ca dînsul. Îşi făcuse o ceată de haidamaci, tot unul şi unul, şi ieşea cu ea prin satele din jurul tîrgului Iaşi, după năravurile mai vechi ale altora, la vînătoare. Alteori se depărta spre munte ceasuri întregi, în goana calului, şi păleа cine ştie ce sat ferit pe neaşteptate.

Fetele erau prinse prin casele oamenilor şi duse, despletite şi plînse, la dînsul. Pe urmele lor, se ţineau, departe de haidamaci, muieri bătrîne, care le căinau :

— Draga mamei, draga mamei, de ce nuntă a avut ea parte ! Nici cu flori şi nici cu vătăjei. Oameni buni şi lume bună, vă uitaţi de după garduri şi nu spuneţi nici o vorbă !

Alteori însă, cîte o mamă deznădăjduită ţipa cu atîta mînie, încît scula tot satul în picioare :

— Ticăloşilor şi mangosiţilor ! Un sat întreg de bărbaţi în putere se teme de-o mînă de spurcăciuni şi de năimiţi. Cum de vă rabdă inima să-i lăsaţi să ne rușineze fetele şi nevestele ? Lua-v-ar moartea de fricoşi ! Ne-om bate cu ei tot noi, muierile...

Cu pari, cu leaţuri, cu furci şi cu coase în mîini, muierile ieşeau din ogrăzi şi se apropiau de haiducii mercenari. Aceştia rîdeau şi le primeau de departe cu vorbe de ocară.

Nu întotdeauna însă le mergea haidamacilor lui Gheorghe Potocki neted şi după dorinţă. Cîteodată, satele pălite de ei se trezeau şi se apărau. Atunci bărbaţii se strîngeau şi rînduiau paza drumurilor. Străjile satelor stăteau cuibărite în arborii cei mai înalţi şi ocheau pustietăţile. Cetele de tîlhari se trezeau deodată învăluite ori întîmpinate de pămînteni fioroşi, cu pletele în vînt şi desculţi. Haidamacii nu mai rîdeau de ei, căci aceşti sălbatici aveau meşteşug drăcesc în purtatul coasei, care vîjîia deasupra capului. De aceea, cînd vedeau lucind coasele, haidamacii îşi opreau cu strigăte caii şi goneau orbeşte înapoi.

Auzise însă, din gură în gură, Gheorghe Potocki de Catincuţa, fata ureadnicului Vasile Şarpe din Bacău, cum că nu-i alta mai mîndră decît dînsa, şi cerca împrejurimile cu oamenii săi. Ureadnicul Şarpe a înţeles cum stau

lucrurile şi şi-a întărit casa cu slujitori de nădejde. Ureadnicul era un om înalt şi spătos, cu obrazul aspru, spînatic. Ochii lui priveau neclintiţi omul, ca şi cei ai dihăniei căreia-i purta numele.

— Trebuie să-i învăţăm minte pe ticăloşi, că nu mai au frică de nimeni. A încăput ţara iarăşi pe mîna lor şi pămînteanul este jupuit de şapte piei, ca să se umple vistieria Moviloaiei. Puţin îi pasă ei de blestemăţiile oştenilor năimiţi ; bine că-i păzesc scaunul domnesc. Am ajuns zile grele, care văd că nu au capăt, dar dacă vin tîlharii şi-mi pălesc casa, apoi eu li-s tata şi mama lor şi va rămîne întîmplarea de pomină în veacul veacului ! Bine ne-ar fi fost nouă şi ţării sub mîna acelui domn viteaz, Mihai, de care ne-au lipsit vînzătorii pe cîmpia Turzii. Altfel se tocmeau lucrurile pentru români în părţile noastre de lume, dar craii cei vicleni nu ne-au lăsat să ne ridicăm frunţile în soare !

Gheorghe Potocki păli casa ureadnicului într-o noapte fără lună. Ciinii urlau în tîrgul Bacăului şi aşezarea se umpluse de freamăt de glasuri omeneşti, care alergau în noapte. Vînzoleala asta ţinu vreun ceas de vreme. Toţi haidamacii fură ucişi şi aşezaţi unul lîngă altul. Pe Gheorghe Potocki îl ţineau doi slujitori ai ureadnicului de grumaz.

— Pe berbecul acesta nu-l vom ucide, ca să nu ne tragem asupra noastră mînia domniei, dar îl vom însemna, ca să fie şi altora spre învăţătură ! — spuse cu glasul lui tunător ureadnicul, cum era obişnuit cînd făcea judecată oamenilor. La vremuri cumplite sînt pe potrivă şi hotărîri cumplite, ca să-şi mai bage-n cap minţile unii şi alţii, că prea s-au nărăvit şi li se pare că-i ţara de jac şi de ocară !

Ureadnicul se întoarse, fioros, spre un moşneag din tîrg, care se pricepea la jugănitul cailor şi porcilor şi-i porunci :

— Jugăneşte-l, bade Iordache !

După întîmplarea aceasta, Gheorghe Potocki boli cîteva săptămîni, dar se lecui pentru totdeauna de blestemăţii.

9

Soarta armelor era tare schimbătoare în acele necontenite harţuri între oştile care se războiau pe pămîntul ţării. Aşa se face că se trăgeau în matcă ba oştile Doamnei Ilisafta, ba oştile lui Ştefan Tomşa. Îndată după lupta de la Tătăreni, Cantemir-Bei sări în ajutorul domnului fugar. Oştile leşeşti s-au tras, deocamdată, spre Hotin şi-n locul lor s-au întins oştile tătăreşti. Capuchehaia Moldovei l-a îmbrăcat iarăşi în caftan pe Ştefan-Vodă şi l-a suit pe tron. Domnul şi-a măcinat între măsele mînia şi s-a uitat împrejur. Nici un boier din cei vechi de ţară nu mai sta în preajma lui : unii erau fugari cu casa lui Ieremia Movilă, alţii au căutat scăpare la Radu-Vodă Mihnea, în Ţara Românească, iar cîţiva au alergat la Gavrilaş-Vodă Movilă, tocmai în Ardeal, la moşia lui de la Mănărade. Ştefan-Vodă Tomşa scrîşneşte din cele cîteva măsele sănătoase, care i-au mai rămas, scuipînd cîteva vorbe :

— Spurcăciunea dracului ! Şi-a luat şi acesta tot faţă de nemeş, unde se vede că le plac asemenea muieri tuturor Movileştilor, care se ţin că-s de neam falnic, pieri-le-ar sămînţa să le piară, că destule belele au adus pe capul ţării cu muierile lor. Şi unde mai pui şi vestea

aceasta ? A luat Gavrilaş, după sfatul Marghitei, o vădană, măcar că bogată ! Aşa se poartă toţi Movileştii aceştia : bărbaţii se însoară după fete de nemeşi, iar fetele după şleahtici.

Cîte un boier nou căftănit îndrăznea să întrebe :

— Pe cine a luat ?

Domnul îl fulgera cu privirea lui de oţel şi-i arunca vorbele cum arunci un ciolan la un cîine :

— O ţine pe Elisaveta Zolyomy, vădana lui Imreffi.

Numai că norocul fugise de lîngă Ştefan-Vodă Tomşa. Tătarii fură bătuţi sub zidurile cetăţii Hotinului, cum este ştiut că acest neam nu ţine la războiul de împresurare. Ei nu fac nici tăbii, nici băşti în pămînt şi vor să ia cetăţile cu năvala. Şi dacă i-au spart pe tătari, au prins iarăşi mercenarii lui Korecki a se lăsa la vale cu Doamna Ilisafta şi cu Alexandru-Vodă Movilă, încît li se urîse pămîntenilor de-atîta oştit.

O mînie oarbă îl cuprinse atunci pe Ştefan Tomşa. Domnul auzea larma surdă a prostimii şi a negustorimii din tîrg. Trimisese oameni să strige lumea la oaste în răscrucile drumurilor, dar nimeni nu se mai scria în terfeloagele slujbaşilor. Se iscau şi strigăte :

— N-avem nevoie de luptă. Să se bată Domnul singur, pînă ce va ameţi de cap ! — răcni un glas din mulţime.

— Nu-mi trebuie leafa lui. Mi-i mai scumpă viaţa ! — răcni altul.

— Să-şi aducă aminte de Tătăreni, unde i-au fost căsăpiţi dărăbanii, de-au făcut grămezi de oameni cît stînjenii ! — ţipă şi un glas de muiere.

Ştefan-Vodă Tomşa mai avea doar o mînă de oameni credincioşi în jurul său, tot atît de înrăiţi ca şi dînsul pe lume şi pe viaţă.

— Dacă-i așa, apoi să vă-nvăț a vă pune cu domnii ! — își șuieră el vorbele înveninate.

Pălălăile începură din cîteva părți deodată. Tîrgul Iașilor ardea și de la margini și de la mijloc. Ștefan-Vodă poruncise să se dea foc tîrgului, ca să răsplătească necredința negustorilor și a mișcilor.

— Să se frigă ca peștii în tigaie ! — scrîșni mînios Domnul, fugărindu-și calul spre apa Milcovului.

Cerul se înroșise în urmă, ca un cuptor încins. Dranițele de pe case și stufuł pîrîiau și zburau în înălțime, aprinzînd mereu alte case. Un fum des se așezase peste întreaga așezare pînă departe și mirosuri grele de arsură alergau, mînate de vînturile tari, care se iscaseră pe neașteptate. Oamenii strigară și țipară o vreme și încercară să astîmpere pojarul cu cofe și donițe de apă, dar văzură în curînd că puterile lor sînt neputincioase în fața furiei elementare a focului. Atunci se traseră la o parte și priviră cu mîinile încrucișate la mistuirea avutului lor. Numai femeile plîngeau și blestemau, iar copiii sughițau, ținîndu-se cu mîinile de catrințele și de cămășile lor.

Ca un vifor, trecu Ștefan-Vodă cu slujitorii lui prin Țara-de-Jos și se opri la Focșani. Aici îl întîmpinară ceaușii cu cei trei boieri fugari din Țara Românească, în obezi. Erau legați, unul de altul, logofătul Beldiman, hatmanul Sturza și vistiernicul Boul și un ceaus îi mîna din urmă, îndemnîndu-i cu o strămurare. Boierii erau trași la față și obosiți. Cînd îl văzură pe tiran, vistiernicul Boul spuse celorlalți doi :

— Doamne, ajută-ne ! Acum e moartea noastră ! Aici ne rămîn ciolanele.

Domnul se opri înaintea lor, încruntat, și-i privi lupește :

— Ha, ha, ha, veniți la vreme potrivită! Ați avut capuri mari totdeauna și-ați știut cînd să vă înfățișați înaintea Domnului!

Domnul îl pocni cu buzduganul în cap pe hatmanul Sturza. Boierul se cumpăni. De sub cușmă i se prelinse pe frunte un firișor de sînge.

— Iartă-ne, mărite Doamne, gemu logofătul Beldiman, că patima a întrecut greșeala!

— Ha, ha, ha, vă rugați de iertare, cîinilor! Am să vă tai pe toți, ca să vă stîrpesc sămînța, poate va trăi norodul mai bine fără voi.

— Nu lehăi din gură și omoară-ne, că-ți vine și ție rîndul, nu purta grija asta! — strigă atunci la Tomșa vistiernicul Boul și-l scuipă în obraz, iar scuipatul alb și vîscos se prelinse de-a lungul bărbii rare a lui Ștefan-Vodă.

— Tăiați-i și aruncați-le leșurile în apă, hrană peștilor!

Slujitorii Domnului îi apucară pe boieri și le tăiară capetele pe mal, apoi le aruncară, împreună cu trupurile, în apele umflate de puhoaie ale Milcovului. Valurile se învolburară și răscoliră caftanele și giubelele prăfuite ale boierilor, apoi se liniștiră. Capul logofătului Beldiman mai închise și deschise gura de vreo două ori, parcă-și mai rostea blestemele, înainte de a se scufunda.

10

O viață blestemată începu apoi în tîrgul Iașilor. Doamna Ilisafta se așeză cu nădejde nouă în scaun și strînse în jurul ei pe toți boierii fugari. Nu făcu rău nimănui, ci-i

milui pe toți boierii noi cu moșii, așa cum se cuvenea. Nici pe jupîneasa Maricuța n-o îndepărtă de la curte și uită toate lucrăturile ei tainice cu Doamna Marghita.

Anul se vestea mănos din cale afară și oamenii se bucurau. Ștefan Tomșa își rumega rușinea și ura în Brăila și aștepta ajutorul turcului, dar și acesta era sătul de treburile din Moldova și voia să le pună capăt odată pentru totdeauna. Șiretenia lui Zolkiewski nu mai prinse bine la nimic. Beglerbegul Rumeliei strigă spre olaturile moldovene să se facă liniște și-l sudui pe Ștefan Tomșa. Împărăția nu-l mai voia nici pe Alexandru-Vodă Movilă, cel pus și sprijinit de poloni, dar nici pe Ștefan-Vodă Tomșa, ci-și căuta domn nou.

Atunci băgă de seamă Doamna Ilisafta în ce viespar se vîrîse, dar nu dădu înapoi. Nu ascultase nici de sfaturile hatmanului Stanislav Zolkiewski, nici de rugămințile voievodului Rusiei Ioan Danilowicz, care vedeau cu groază cum crește puterea otomanilor și nu doreau s-o atîțe.

— Astîmpără-te, Doamnă, că pînă la urmă turcul te va nimici ! — o sfătui voievodul Ioan Danilowicz.

— Nu mă tem ! Eu cer drepturile copiilor mei și nu mă tem de moarte.

În fața unei femei atît de aprige, voințele bărbaților fuseseră îndoite și oastea intrase în țară și-l fugărise pe Tomșa. Doamna Ilisafta totuși n-avea astîmpăr. Era înconjurată numai de dușmani. Doamna Marghita o pîndea din Ardeal, Gavrilaș din Țara Românească, turcul de la cetatea Silistrei, iar tătarul din Buceag. Încercă, atunci, să se pună bine cu toată lumea. Trimise pungi de bani, strînse în grabă, la capichehăi, ca să-i cumpere pe vizir și pe caimacam, dar alte pungi veneau și din alte părți și lăcomia Stambulului era nesleită.

Doamna Ilisafta știa că joacă în hora strînsă a morții, de aceea și-a adunat în jurul ei amîndoi ginerii, fetele și băieții. De Toderaşcu uitase, ca orice mamă care-și vede amenințată viața sa și-a copiilor săi. Nu mai avea vreme pentru idila ei de dragoste, cînd știa că sabia stă ascuțită deasupra familiei sale. Îi zîmbea tînărului, cu gîndurile împrăștiate, și se ferea din calea lui. Toderaşcu suferea în tăcere, așa cum se învățase, și cu cît suferea mai mult, cu atîta o iubea mai deznădăjduit.

Așa trecu primăvara aceea și oastea lui Wiszniewiecki se micșoră tare mult. Doamna Ilisafta plăti lefurile mercenarilor și ei își văzură de treburile lor, căutînd alte locuri prielnice de năvală și jaf. Doamna nu păstră decît vreo șase sute de oșteni pentru vremuri de cumpănă, ca să-și scape capul.

Veni și sărbătoarea sfintelor Paști și Doamna se împărtăși cu toată casa ei în paraclisul domnesc. Numai Korecki se uita dintr-o parte, chiorîș, la popa bărbos, care cînta ecteniile fornăit, parcă era pe altă lume, cuprins de o spaimă mare. Wiszniewiecki se împărtăși și el, după muieri. Popa se întoarse în altar și potrivi ceva în potir. N-apucă apoi Wiszniewiecki să iasă din paraclis, și popa mai fîrnia o ectenie, cînd îl apucară dureri mari de pîntece.

— Sînt otrăvit ! — gemu el.

Doamna Ilisafta se făcu vînătă și țipă :

— Mîna mea cea dreaptă... Dușmanii mă pălesc în inimă. Prindeți popa ! El e otrăvitorul și a necinstit trupul Domnului.

Pe ginere însă, Doamna nu mai putu să-l scape ca pe Domnul Constantin. Mîna ucigașă potrivise otrava cu pricepere. Wiszniewiecki muri chiar în ziua aceea. Doamna Ilisafta rămase fără mîna ei cea dreaptă, așa cum spusese, căci Korecki era tînăr și fălos și n-avea cumpănirea cum-

natului său. Pe popă îl arseră de viu într-un scaun, după ce-l puseră la cazne. În sudorile morții, omul recunoscu că el încercase să-l otrăvească și pe Domnul Constantin și că era unealta Doamnei Marghita, iar otrava o primise de la jupîneasa Maricuța.

Multă vreme, după întîmplarea aceasta, Korecki se mai mira încă de moartea năprasnică a cumnatului său și spunea fel de fel de vorbe pe socoteala lui :

— Neam de neamul lui a fost schismatic, de aceea l-a bătut Dumnezeu !

Korecki își răsucea mustața și privea în jur cu fală, bucurîndu-se. Așa înțelegea el să dovedească lumii că nu-și suferise cumnatul. Abia la urmă adăuga, pe gînduri, și vorbele acestea :

— Aici a fost făcătură muierească !

Lumea-l asculta și nu înțelegea unde a fost acea făcătură muierească, așa că ieșeau alte vorbe, care se îmbulzeau mai cu scamă în gurile boierilor veliți, zăpăcind prostimea de cap.

II

Episcopul Valerian Lubieniecki privise cu mult interes arderea popii care l-a otrăvit pe Wiszniewiecki. Are de gînd să ardă și el pe rug o femeie din tîrg, pe Ludmila Bock, nevasta doctorului Elias Bock. Femeia este singura credincioasă din tîrg care i-a repezit mîna cînd a vrut s-o pipăie. Avea sînul mare și pietros, obrazul rumen cu gropițe și ochii vioi, iar trupul îi era plin și copt, numai bun de strîns în brațe și de iubit. Femeia era însă cinstită și nu-și punea mintea cu episcopul, la fel ca și dona Lisa

din *Decameronul* lui Boccaccio. Atunci își aduse aminte episcopul de puterea ce-o avea, dată de biserică, de-a ancheta și condamna pe eretici și pe vrăjitori. Își strînse epitropii comunității catolice din Iași și le vorbi :

— Lucrurile merg rău, în comunitatea noastră, din pricina vrăjilor unei femei. Ne rîd și ne batjocoresc schismaticii și misiunea mea este compromisă. Dacă merge așa înainte, să nu vă așteptați decît la rău. Au să vă prindă schismaticii cu juvățurile de gît și-au să vă tragă pe uliță, ca să vă spînzure.

— Cine-i vrăjitoarea ? — întrebă prietenul lui Lubieniecki, vestitul bețivan și desfrînat Bronislav Borowski.

— Toată lumea o cunoaște. E Ludmila Bock !

Strigăte de mirare se auziră. Pînă și Bronislaw Borowski rămase cu gura căscată. Mai întîi îl sudui pe episcop, apoi se minună în sinea lui de meșteșugul acestui om de-a învîrti lucrurile și de-a ajunge acolo unde voia. Un epitrop bătrîn, Waldemar Toth, rotarul cel mai bun din tîrg, se împotrivi :

— Muierea-i gospodină cinstită și-și vede de bărbat și de copii !

— Vrăjitoarea iscusită îmbracă toate chipurile de oameni. Ea e frumoasă și cinstită, anumea ca să strice și mai mult obiceiurile oamenilor cumsecade.

— Da' ce-a făcut ?

— N-am spus destul ? Din pricina ei merg lucrurile bisericii tot mai rău în acest tîrg, iar credincioșii noștri sînt tot mai săraci și mai obijduiți de vremuri și de oameni. Cine aduce peste tîrg trîmbele de tătari și ne pradă ? Cine aduce molima și-o încuibează în casele noastre ? Numai ea. N-o vedeți ? Ea e grasă ; ea e frumoasă ; ea e voioasă ; ea joacă și cîntă...

Așa a început în tîrgul Iașilor procesul vrăjitoarei Ludmila Bock. Biata femeie a fost închisă în subteranele episcopiei și supusă la cazne. Doctorul Bock a urlat din răsputeri, cînd i-au ridicat soția de lîngă copii, și a suduit biserica și pe Dumnezeu, dar nu i-a ajutat la nimic. Rămăsese, plîngînd, cu copiii atîrnați de pulpanele hainei. Doamna Ilisafta era îngrozită de otrăvirea ginerelui ei și dase poruncă aspră de judecată a vrăjitoarei, fără altă cercetare. Armașul Ilarion și zece dărăbani păzeau muierea și aveau grijă ca să aducă toate știrile stăpînei:

— Al dracului popă! — începea armașul să povestească. Azi a scornit altceva, ca s-o chinuiască pe vrăjitoare. A dezbrăcat-o de straie și i-a dat să bea cu sila cîteva oci de vin. Muierea a băut, c-o țineau doi de mîini și de picioare și unul îi vărsa pe gît băutura și-apoi să vezi tărășănie, măi frățioare! Vrăjitoarea blestema lumea, pe Dumnezeu și pe toți popii cei nesătui. Valerian Lubieniecki ăsta, care mie nu-mi place nicidecum, spunea că muierea aceea, beată și chinuită, ar avea treizeci de draci într-însa, ca și vrăjitoarea Hanna Schulbergen din Viana.

— Mama lui de popă! — sudui vistiernicul Nicoară Prăjăscul. Chinuiește muierea de pomană. Unde s-a pomenit așa ceva la noi în țară, că sînt destule babe meștere la descîntat și la făcut farmece, dar cine le ia în seamă? Ia niște prostii de îmbătat lumea cu apă rece! Și vine acest vlădică și dă zvoană în țară c-a prins o vrăjitoare, de la care ni se trag toate relele și toate belelele!

Boierii rîseră. Mitropolitul Anastasie Crimca își netezi barba. Se gîndea cu îngrijorare la Lubieniecki, căci știa ce-i plătește pielea. Cîntărea lucrurile și se mira de lipsa lui de înțelepciune. Cum să arzi și să jupoi omul de viu? Așa ceva în țara aceasta nu s-a mai petrecut.

Cine-şi pune mintea, dac-o are, cu prostiile băbeşti şi vrăjitoreşti ? Dacă s-ar împotrivi, măcar că acea credincioasă nu este a lui, care ce-ar zice Doamna Ilisafta, pe care-o ştie potrivnică otrăvitorilor ? Tare sînt grele de descurcat lucrurile acestea ! El se pricepe mai bine să împodobească o carte, ori să zidească o mănăstire ca Dragomirna, nu să asculte basmele acestea cu ticăloşiile unor oameni pripăşiţi în Moldova cu Movileştii. Mitropolitul Anastasie, feciorul Crimcoaiei, se mîhni, netezindu-şi barba stufoasă şi se sili să se gîndească la altceva.

— Mîine o ard pe rug ! — le aduse vestea, peste o săptămînă, armaşul Ilarion. De două zile, muierea spune totul ca apa. O întreabă şi ea spune. De stat însă, nu mai stă pe picioare : are tălpile arse cu fierul înroşit, iar mîinile îi sînt însîngerate. I-au smuls unghiile şi i-au sfărîmat degetele. Zice, oameni buni, că-ntr-însa au locuinţă douăsprezece mii şase sute cincizeci şi opt de draci, fiecare pentru o boală, o suferinţă, o năpastă şi ea numai îi trimite, cînd vrea.

— Da' băuturi, leacuri, balsamuri pentru frumuseţe n-au găsit în casa ei ? — întrebă Doamna.

— Au găsit, cum nu ? Felurite băuturi mirositoare. Dracii, spunea vlădica Valerian, ticălosul acela, se ţin după miros ca muştele. Ştie el o seamă de lucruri de mirare ca acestea. Muierea strigă că băuturile sînt ale bărbatului şi-s nişte leacuri din buruieni.

— Ce spui, înalt prea sfinţite, să fie draci într-adevăr în oameni ? — întrebă comisul Văruntar.

— Cum să nu fie ? Dumneata n-ai văzut destui oameni îndrăciţi în viaţa dumitale, comise Văruntar ? — îl întrebă şi mitropolitul Anastasie Crimca. Un asemenea om îndrăcit, ale cărui isprăvi le ascultăm, fără să ţinem măsura

cea dreaptă, este și Valerian Lubieniecki. Patima cea mare împinge în urmă patima cea mică. Mi se pare mie că sîntem părtași la uciderea acestei femei și ne vor judeca și pe noi alții dacă nu-i punem capăt.

Doamna Ilisafta tresări din gîndurile sale. Cumpăni în minte cuvintele mitropolitului și le găsi drepte. Nici ea nu credea în vinovăția acelei femei, iar pe slujitorul ei, Valerian Lubieniecki, îl cunoștea ca pe banul cel rău, se luase cu gîndurile ei de răzbunare și nemernicul știuse să se folosească de ele. Dar să mai aștepte, ca să vadă ce va mai face acel ticălos. Chiar după masa de prînz, Doamna adună iarăși sfatul și-l chemă pe armaș. Fără a-l lăsa să răsufle, îl întrebă :

— Ce-i nou cu vrăjitoarea ?

— Nu mai este nimic. Vlădica Valerian spune că așa cere pravila iezuiților, care au scornit această rînduială a inchiziției în lume. Are cărți și bate cu pumnul în ele. A rînduit ca mîine să se aducă lemnele, ca s-o ardă pe vrăjitoare. În dimineața asta au spălat-o.

— De ce au spălat-o ? — întrebă mitropolitul Anastasie.

— Apoi spunea acela că se teme să n-ascundă undeva vrăjitoarea băutura, ori balsamul diavolesc, care izgonește durerile și face trupul nesimțitor la chinuri.

— Vrăjitoarea cum se poartă ? — întrebă Doamna.

— Ca o moartă. Unde o așează, acolo stă. Suspină și geme și se roagă să-i grăbească moartea.

— Apoi așa stau treburile în țara aceasta și nimeni nu scoate o vorbă, parcă aș fi și eu Tomșa și aș tăia capetele celor ce vorbesc ! Ce ai de spus sfinția ta, mitropolite Anastasie ?

— Să se curme răul din rădăcină ! — răspunse mitropolitul, la vorbele mînioase ale Doamnei Ilisafta. Altă cale nu-i. Am tăcut, că să nu se creadă că vreau izgonirea

lui Valerian Lubieniecki, dar acum îmi spun gîndul, care are deasupra lui chin și suferință omenească. Femeia aceea nevinovată, Ludmila Bock, să fie îndată slobozită, nădăjduind că încă nu și-a pierdut mințile, iar chinuitorului să i se dea ceea ce a agonisit : o sută de lovituri la tălpi. Acesta este o fiară cu chip de om. Dacă n-a putut-o mînca de vie pe muierea aceea, a vrut s-o mănînce friptă. Așa că după bătaia pe care va primi-o, să se ducă de unde a venit. Iar de bătaie să aibă grijă strașnică armașul.

— Așa să fie ! — a hotărît Doamna Ilisafta. Mie, mai cu seamă, nu mi-a plăcut dragostea cu sila a bărbaților ! Fă-ți datoria, armașule !

— Mi-o voi face-o cu vîrf și îndesat ! — răspunse armașul Ilarion.

Doamna Ilisafta rămase tăcută. Vedea înaintea ochilor acea muiere, arzînd cu pară albastră pe rug, iar pe Valerian Lubieniecki, cu un surîs drăcesc pe buze. Untura sfîrîia pe jăratic, iar el își lingea buzele uscate, ca o fiară. Mitropolitul Anastasie Crimca avea dreptate...

12

Bătrînul boier Nistor Ureche stă de vorbă cu feciorul său Grigoraşcu. Din Moldova a fost adus leșul principelui Mihail Koribut de Wiszniewiecki, apoi au prins a curge veștile despre adunarea oștilor musulmane în olaturile dinspre Dunăre, sub comanda lui Skindir-Pașa din Silistra. Amîndoi boierii stau lîngă o măsuță de brad și vorbesc de treburile de acasă. Bătrînul Nistor Ureche își scoase ceasornicul de aur și citi ceasul :

— A trecut bună bucată de vreme de cînd vorbim, cam două ceasuri în cap !

— Poate nu ți-a tocmit prea bine ceasornicul meșterul acela neamț, tată ! — spuse zîmbind Grigorașcu.

— Ba l-a tocmit bine, bre, și mă minunez de meșteșugul lui, dar, deh, ceasurile ca toate ceasurile !

Boierii începuseră vorba c-o întîmplare de la gazda lor și apoi trecuseră la alte lucruri :

— Eu nu sînt împăcat cu fata asta, tată ! Îl scoate din minți pe om și Petriman nu prea știe multe. Fata asta se joacă cu focul. Cine știe ce mai face omul meu pînă la urma urmei...

Gazda boierilor era văduvă, una Marta Poniatowski, o muiere grasă, care avea o fată ageră, ca o helge, Magdalena. Cu părul bălai, ca fuiorul de cînepă, fata se ținea de capul lui Petriman. Întîi își bătuse joc de om, apoi îi cunoscuse firea răbdătoare și blîndă și-i plăcuse de el. Îl zădărea acum pentru nimica-toată și Petriman nu mai știa ce să facă. Mînia de la început împotriva femeilor făcuse loc, în inima lui Petriman, dragostei înflăcărate, care-l mistuia din picioare.

— Ce-i cu tine, Petrimane ? — îl întrebă Grigorașcu.

— Mă prăpădesc, stăpîne ! Cred că am să plesnesc ca o bute, pe care n-o mai țin cercurile.

— Da' de ce, omule ?

— M-a fermecat șerpoaica asta de fată, Magdalina !

Grigorașcu zîmbi și se uită cu neîncredere la muntele cela de om, apoi se gîndi la fată, care era numai cît un pumn.

— Stăpînește-te, Petrimane, că ești în țară străină și aici legile sînt aspre !

Boierii trecuseră apoi la alte vorbe mai mari :

— Am perindat, băiete, multe lucruri în acești ani... începu domol bătrînul Nistor Ureche.

— Am pierdut, tată, și anii trec și se înecă cu ei și oamenii, încît nu se mai știe ce au lucrat și se aseamănă fiarelor și dobitoacelor celor mute și fără minte.

— Ar trebui aceste lucruri scrise, băiete, că viața-i ca iarba cîmpului : vine coasa morții și-o cosește. Învățătură destulă ai și-ai mai adunat și-ai să mai aduni, iar pildă poți lua de la istoricul Bilskie și de la celălalt, Martin Pascowski.

— Voi scrie lucrurile domnilor Moldovei, tată, cînd se vor mai astîmpăra oamenii și vremurile. Acuma n-am tihnă. Țara-i a mercenarilor, cetățile de pe margine sînt ale păginilor, iar pămîntenii au ajuns birnici tuturor neamurilor.

— Și mitropolitul Anastasie Crimca se ostenește cu scrisul și-a sfătuit-o și pe Doamna Ilisafta să facă hrisoavele domnești în limba cea moldovenească. Scrie pisarul Vitolt altfel de-o vreme...

— Amarnică muiere ! — vorbi pe gînduri Grigorașcu. Farmecă toată lumea din jurul ei. Mîndră și răpitoare și depărtată de frica lui Dumnezeu. Teme-m-aș să n-ajungă la mare ocară casa ei, pentru toate răutățile cîte le-a făcut!

— Să n-o judecăm noi, că au s-o judece alții, cînd va veni vremea ! — vorbi cu înțelepciune Nistor Ureche. Știu eu că-i mai porți un colț pentru cîte ne-a făcut și-am îndurat încît ne-am despărțit de tot neamul ei cu sunet și cu judecată în țară străină, după ce ne-am dovedit dreptatea noastră.

Vorbele tihnite ale boierilor au fost, deodată, rupte de țipetele unei muieri. Țipetele ascuțite erau amestecate cu strigăte mînioase. Boierii cunoscură gura gazdei și se repeziră afară din odaie. Mai avură vreme s-o vadă pe Marta Poniatowski cu mîinile îmblătind văzduhul, rămasă în urmă, și pe Petriman fugind, ca o sălbăticiune, pe ulița tîrgului. În brațe o strîngea pe Magdalena. Boierilor li

se păru că fata numai se prefăcea că plînge, strîngîndu-se ghem la pieptul voinicului. Cu încetul, Marta se liniști și-și văzu de oalele ei.

Petriman și Magdalena se întoarseră acasă peste două zile, ținîndu-se de mînă. Fata își ținea ochii plecați în jos, iar bărbatul se uita la lume fudul, cu un zîmbet larg pe obraz. Lui Grigoraşcu îi spuse, cuviincios :

— Apoi noi ne luăm, stăpîne, și ne-om cununa. Te-am ruga să ne fii naș, că atîta om am și eu la sufletul meu !

— Tare bine, Petrimane ! Te-om cununa și-ai să ai încă un stăpîn pe cap !

Petriman își mîji ochii și o cercetă cu îndoială pe Magdalena, parcă atunci o vedea întîia oară...

13

Dacă au venit căldurile lunii lui iulie, au pornit și oștile lui Skindir-Pașa din Silistra și ale lui Radu-Vodă împotriva mercenarilor și lefegiilor lui Korecki. Au turcii mare groază de gerul din Moldova și de locurile mocirloase, unde au pățit ei multă pagubă și rușine de la o seamă de domni, și vin la război numai vara, cînd locurile sînt uscate și drumurile tocmite.

Doamna Ilisafta a auzit vestea îndată și s-a cutremurat. Nenorocirea o dezmetici de cap. Cercetă în jurul ei și se văzu singură. Toderașcu se înstrăinase de ea și-și plîngea dragostea nefericită călugărilor cărturari de la Galata. Oastea era puțină, iar Korecki era semeț și fără creieri. Acuma-și dă seama Doamna că au moldovenii o vorbă bună : După pagubă, șleahticu-i înțelept !

Doamna se uitase adeseori în jurul ei, în ultima vreme, căci golurile se făceau tot mai mari și mai simțite. S-a

săturat și ea de pribegie. Nu de mult s-a întors în Iași, abia de patru luni, dar tîrgul nu s-a ridicat încă din cenușă, după incendierea mahalalelor, poruncită de Tomșa. Doamnei i se perindă pe dinaintea ochilor tîrgurile și cetățile prin care a pribegit, după plecarea ei din casa părintească : Suceava, Sucevița, Iași, Ustie, Hotin și iarăși toate de la început. Inima ei este mai legată de Sucevița și de Ustie. Urăște tîrgul acesta sterp și pustiu, spre care vin oștile lui Skindir-Pașa.

Korecki veni în goană pe trepte, mahmur, tropăind din ciubotele mari și vesti :

— Avem o solie de la Radu-Vodă.

— Să poftească a se înfățișa !

Un oștean cărunt intră și se ploconi cu fruntea la pămînt înaintea Doamnei.

— Ce ai să ne spui, voinicule ?

— Măria sa Radu-Vodă m-a trimis înainte, ca să vă aduc în taină știrea că vine păgînul Skindir-Pașa. Fugiți, că-i prăpădul lumii !

— Ha, ha, ha ! — rîse semeț Korecki. Să fugim ?

— Ba să nu rîdeți, că păgînul nu iartă pe creștin !

— Tu-mi dai mie povață, mișele ?

Korecki apucă oșteanul de grumaz și-l trînti de ușă, apoi îl aruncă în ogradă. Oșteanul sudui :

— Omul vă vrea binele, mama voastră de lipitori și de năimiți, iar voi îi dați în cap ! Lua-v-ar dracu pe toți !

Și oșteanul s-a dus. După cîteva zile, s-a trezit însă din mahmureala beției și Korecki. Turcul era la o depărtare de-un ceas de tîrg. Cuprins de spaimă, el nu se mai prefăcu că-i voinicul voinicilor înaintea muierilor și se hotărî în pripă să fugă. Toderașcu îl înfruntă și-i spuse în obraz :

— De ce-ai ţinut Doamna şi curtenii pe loc, ca să le prăpădeşti viețile ?

— Tu să taci !

— N-am să tac şi ne vom socoti. Deocamdată, să încercăm cît de sănătoasă ne va fi fuga !

Vuietul pribegiei cuprinse iarăşi casa Doamnei Ilisafta. Acest vuiet o înnebunea în ultima vreme. Numai bine venea de pe un drum şi apuca pe altul, ca o frunză bătută de vînturi. Îl căută din ochi pe Toderaşcu şi-l văzu înfrigurat şi plin de grijă pentru avutul şi copiii ei. Ar fi vrut să-i surîdă şi să-l sărute, dar clipele erau grozave şi nu mai puteau cuprinde şi altceva. Clipe de acestea mai trăise ea destule. Îşi duse mîinile la tîmple. Se simţi obosită. Fără voie, parcă era oarbă, îşi căută cosiţele şi le potrivi pe umeri. Ele erau podoaba cea mai de preţ a fiinţei sale. Se lăsă apoi în voia sorţii şi închise ochii...

La Dracşani, în ţinutul Hîrlăului, i-a ajuns din urmă oastea sprintenă a lui Skindir-Paşa şi oştenii lui Korecki îi făcură faţă. De-o săgeată, bine ţintuită, căzu mort Gheorghe Potocki, iar Korecki fu încolţit de o ceată de turci şi oprit pe loc. Şleahticul îşi întoarse calul şi încercă să scape cu fuga, dar trei săgeţi i se înfipseră în spate şi durerea micşoră avîntul. Oştenii lui Korecki nu mai ştiau ce să facă : ba fugeau înainte, ba se întorceau la luptă. Toderaşcu blestema prostia lui Korecki şi se lupta cu deznădejde lîngă rădvanul Doamnei, încercînd să-l scoată din încercuire cu cîţiva oşteni curajoşi.

Nici un boier nu mai era lîngă Doamna Ilisafta : unii rămaseseră în Iaşi, alţii dăduseră dosul şi-o apucaseră la fugă, cum era, în acele vremuri tulburi, obiceiul acestui soi deosebit de oameni. De la rădvanul domniţelor se auziră, deodată, ţipete ascuţite. Cîţiva tătari o trăgeau de mîini pe Domniţa Alexandra şi încercau s-o urce pe un cal.

Femeia plîngea și se mișca greu, că era într-a noua lună. Doamna Ilisafta răcni cu înfricoșare :

— Dumnezeule mare, cum m-ai pedepsit ! Mi-ai luat totul... Mănîncă-mă de vie și pe mine !

Doamna deznădăjduită mai huli îndelungată vreme. Găsise, în sfîrșit, un vinovat mai mare decît ea, căruia îi putea pune în spate toate nenorocirile... Turcii și tătarii își împărțiră prada. Tătarii o luară pe Domnița Alexandra și porniră cu ea, în jos, spre Cetatea Albă, ca s-o ducă în aulul lui Kalga-Sultan, fratele hanului Cantemir-Bei, iar turcii puseră mîna pe Doamna Ilisafta, pe Alexandru-Vodă Movilă, pe coconul Bogdan, pe Korecki, pe Domnița Maria și pe Domnița Irina. Mercenarii lui Korecki, cîți mai scăpaseră, fugeau înspăimîntați spre hotar, jurîndu-se să nu le mai calce piciorul în această țară cîte zile vor mai avea de trăit. Toderașcu rămase lîngă rădvanul Doamnei pînă la urmă. Cînd văzu că totul este pierdut, Doamna îl mai cuprinse încă o dată cu privirile pe tînăr și-i șopti :

— Fugi, dragul meu, și scapă-ți viața ! N-ai nici un folos dacă ți-o păgubești.

Văzînd nehotărîrea tînărului, strigă :

— Fugi, Toderașcule, c-am să scap din puterea turcului, fugi !

Cu săbiile înroșite de sînge, plecate în jos, Toderașcu și Pantelei țîșniră în galop înapoi spre tîrgul Iașilor. Tătarii se repeziră pe urmele lor, urlînd, însă-i lăsară îndată în pace. Se întoarseră în grabă înapoi, ca să se năpustească asupra prăzii din rădvane. Doamna Ilisafta își îmbrățișă copiii și se uită, împietrită, la păgîni cum răscolesc printre lucrurile ei muierești. Un miros dulceag de iruri și sulimanuri se răspîndi. Un tătar spărsese un borcan și mirosea cu nările nasului teșit sulimanul. Nedumerit, vîrî un deget înăuntru și-l duse la gură, ca să-l sugă.

14

Abia după o fugă bună de cal, tătarii băgară de seamă că roaba lor este muiere măritată şi pe deasupra gata a naşte. Alexandra era într-a noua lună şi scuturatul şeii tătăreşti îi pricinuia dureri grozave. Femeia îşi muşca buzele pînă la sînge, căci ştia că de la aceşti păgîni n-avea de aşteptat îndurare.

— Unde mă duceţi ? — îi întrebă ea.

Un tătar, care ştia limba moldovenilor, îi răspunse :

— La aulul lui Kalga-Sultan, fratele lui Cantemir-Bei. Ai să te simţi tare bine acolo ! Se cuvine o parte grasă şi stăpînului nostru, că împăratul de la Stambul s-a ales cu destule.

— Da, s-a ales ! — suspină Domniţa Alexandra. Eu sînt bolnavă şi nu pot călări.

Un tătar spîn, mai-mare peste ceilalţi, se vîrî în sufletul ei :

— Ce ai ? Nu te prefaci cumva ?

— Sînt într-a noua lună.

— Asta nu poate să fie decît bine : vom avea doi robi în loc de unul !

— Poate va fi fată şi-om avea două roabe ! — rîse alt tătar.

— Poate. La Alah sînt toate cu putinţă, căci el este atotputernicul !

Fuga tătarilor urmă mai departe spre Buceag, fără popas. Călăreţii rîdeau şi-şi iuţeau caii cu strigăte sălbatice. La Cetatea Albă însă, domniţa ţipă şi se cumpăni în braţele tătarului care o purta.

— I-a venit vremea !

Durerile facerii o cuprinseră pe Alexandra tot mai ascuţit. Broboane mari de sudoare i se scurgeau pe obraazul

pălit de suferință. Tătarii își pierdură capul și se răspîndiră prin cetate cu strigăte mari. Cîteva muieri cu șalvari și cu iașmacuri, trase pe obraz, se iviră înaintea iurtelor și se frămîntară cu mirare. Tătarii le lămuriră cu glasuri iuți și mînioase. Muierile chicotiră, voioase :

— Lucru ușor ! Asta-i treaba din veac a muierilor pe acest pămînt.

Domnița Alexandra fu dusă de subsuori într-o iurtă și așezată pe niște covoare, apoi tătăroaicele prinseră a alerga în jurul ei. Alexandra oftă și se liniști. Se temea de priveliștea nașterii mai mult decît de moarte. Cu bărbații străini care-o robiseră, rîzînd în jurul ei, femeia tînără trecuse prin toate chinurile iadului. Se simțea slabă și neputincioasă, frămîntată de dureri. Răsuflă ușurată. Încăpuse pe mîna muierilor și, oricine erau ele, se simțea liniștită și ocrotită. Instinctul matern lucra la fel în tătăroaice, ca și-n moldovence. Un zumzet plăcut de samovar cuprinse iurta și aburul cald al apei fierte o moleși.

15

Toderașcu și Pantelei se întoarseră în tîrgul Iașilor și se grăbiră să se adăpostească la călugării de la Galata. Aici îi ajunse din urmă vuietul oștenilor, care se întorceau și ei după lupta de la Dracșani. Veneau turcii și tătarii cu cei prinși și chiuiau din răsputeri pe ulițele tîrgului, încît se adunase lumea ca la urs. Toderașcu privea și el cu inima strînsă și asculta vorbele unora și ale altora, că și-așa nu mai avea ce face :

— Cățeaua dracului, blestemă o gospodină, a stat cu fundul pe scaunul domnesc și-a petrecut cu boierii cum a

vrut, n-ar mai ajunge să ajungă ! Acum e coneţul ei. A intrat roabă la păgîn cu fete şi cu feciori !

— Vai de capul ei, săraca ! — se milostivi un glas bărbătesc din mulţime. E albă ca varul. Numai ochii au rămas dintr-însa şi ce straşnică muiere a fost la viaţa ei !

Da, numai ochii ardeau din obrazul alb al Doamnei Ilisafta. Trupul nu şi-l mai simţea, iar gîndurile i se opriseră. Capul îi era gol. O durere ascuţită o săgeta în inimă tot mai des şi-o sudoare rece o scălda din creştet pînă-n tălpi. Nu se simţea bine. Îi venea greaţă. Văzuse sînge şi judecase limpede toată viaţa ei de zbucium. N-o mai ţineau în fire decît copiii ei, căzuţi ca şi dînsa în robie. Un sîmbure de nădejde încolţea în adîncul fiinţei sale, dar era repede înăbuşit de temeri şi de groază. Era hotărîtă însă să se poarte cu dîrzenie şi de-acum înainte, măcar că soarta muierilor este pecetluită în marea carte a profetului Mahomed altfel decît a bărbaţilor. Pe lîngă slăbiciunile firii lor, ele mai au şi slăbiciunile făpturii.

La aceste slăbiciuni se gîndea şi Skindir-Paşa, mîngîindu-şi barba spînă în odăile goale ale curţii domneşti. Turcul dase poruncă să i-o aducă pe Doamnă îndată, înaintea lui, şi-acum o aştepta. Auzise de frumuseţea ei vestită şi Skindir-Paşa era cunoscător al frumuseţilor femeieşti, căci avea peste o sută de cadîne în haremul lui din Silistra. Ibrahim îi promisese două moldovence, la întoarcerea acasă, dar Skindir-Paşa o dorea, deocamdată, pe această doamnă ghiaură, care a încurcat treburile împărăţiei otomane zece ani de zile încheiaţi.

Doamna Ilisafta fu adusă în odaia turcului. Odaia asta fusese mai înainte a ei, acum aştepta într-însa un bărbat străin, care se uita la ea şi o cîntărea din ochi. Doamnei nu-i plăcea cîntărirea păgînului şi se încruntă. Crezuse c-o cheamă să vorbească despre treburile ţării şi se pregătise cu o seamă de vorbe înţelepte.

— Vrei să vorbești despre treburi înalte, frumoasă Doamnă, cu mine, dar eu n-am de gînd așa ceva ! — îi opri Skindir-Pașa șuvoiul încă neauzit al cuvintelor.

Turcul rînji la dînsa. Abia acum văzu Doamna că păgînul era mic de statură și gras. Pîntecele mare i se revărsa din șalvarii de mătasă, iar brîul larg putea cuprinde doi oameni potriviți. Turcul asudase și nu știa cum să se apropie de femeie.

— Ești frumoasă, așa cum am auzit. Chiar prea frumoasă pentru o muiere care mai este pe deasupra și Doamnă ! Farmecă lumea și pricinuiește războaie. Așa o muiere trebuie ținută în harem, după gratii.

— Noi sîntem creștini, nu sîntem de legea proorocului Mahom. La noi, muierile au drepturi de-o seamă cu bărbații.

— La voi da, dar la noi stau lucrurile altfel.

Skindir-Pașa se apropie de Doamna Ilisafta și-o cuprinse de mijloc. Doamna se smuci, dar turcul era puternic.

— Lasă-mă, păgîne !

— Nu te las ! Înainte de-a ajunge în haremul altuia, trebuie să fii a mea ! Știu că te vor pofti și alții. Așa floare rară...

Mîinile turcului o strîngeau. Doamna se smuci iarăși dintr-însele, dar turcul îi apucă deodată cozile. O durere mare îi sfredeli creierul. Bărbatul o cuprinse din nou de mijloc, încercînd să o tragă spre un divan, dar se împiedică de rochiile ei. Înjură pe limba lui, și Doamna Ilisafta reuși să fugă pînă la fereastră, voind să strige ajutor. Turcul o ajunse într-o clipă. Sfîrșită de puteri, Doamna Ilisafta simți că toată casa se mișcă cu ea și leșină...

În curte, dvoreau boierii și slujitorii. Așteptau plecarea lui Skindir-Pașa cu robii spre Poartă. Radu-Vodă i-a scos pe toți boierii de la Skindir-Pașa... Și ei stăteau

deoparte și vorbeau în șoaptă... Între dînșii, se afla și Toderașcu, nedormit și nemîncat, cu ochii încercănați. Pantelei se uita la dînsul și-și spunea cu obidă : „Din lac în puț ! Numai de amar și de necaz a avut parte stăpînul meu. A slăbit, de-a ajuns numai pielea și oasele !"

Deodată se făcu vîlvă între slujitorii turci și se auzi scîrțîitul unor rădvane.

— Pornesc ! — șoptiră boierii.

Patru steaguri ale lui Skindir-Pașa deschideau drumul. Erau numai spahii și ieniceri, toți oșteni aleși unul și unul. După ei, doi trîmbițași sunau întruna din trîmbițe, ca să ia aminte prostimea, și îndată veneau robii, legați laolaltă ca niște cîini. Aveau între dînșii și un călugăr franciscan cu o cruce de lemn galben pe piept. Veneau apoi, duruind și scîrțîind din osiile neunse, două rădvane : în cel dintîi era Doamna Ilisafta cu coconii, în cel de-al doilea Korecki cu cneghinele Irina și Maria. Korecki plîngea. Cîteva căruțe cu buclucuri și oșteni răniți, care nu se puteau ține pe picioare, erau trase de cai mînați de pămînteni. Alte patru steaguri de spahii și ieniceri încheiau convoiul.

Cînd s-a apropiat rădvanul Doamnei Ilisafta de boierii buluciți într-o parte, Doamna a strigat să se oprească rădvanul. Între boieri, l-a văzut pe Toderașcu, mîhnit și cenușiu la obraz, și o fulgerare i-a trecut prin luminile ochilor. Cu tot trupul întors către boieri, aprigă cum o cunoșteau încă din timpul domniei, le strigă cu obidă și mînie :

— Boieri, boieri, rușinatu-m-a păgînul !

Boierii tăcură toți cu ochii în pămînt. Nici unul nu se clinti din loc. Cu mișcări repezi, Doamna își apucă cu mîna stîngă cosițele, parcă ar fi vrut să le despletească sau să le mîngîie. Foarfecele luciră însă în mîna dreaptă și

Doamna își tăie părul. Lacrimi mari i se iviră în ochii obosiți și i se rostogoliră pe obrazul palid. Uitîndu-se lung la Toderașcu, îl învălui cu privirile, ca într-o îmbrățișare caldă, și-i spuse :

— Să binevoiești a duce aceste cosițe la mănăstirea noastră Sucevița, că nu m-am învrednicit a fi cu răposatul la un loc și după moarte, măcar ele să fie spre pomenire !

Rădvanul hurui mai departe. Toderașcu rămase cu cosițele aurii în mînă. Boierii se risipiră, unul cîte unul. Gloata nemernicilor și mișeilor răcni pe urmele călăreților, apoi se trase la odihnă, căci obosise alergînd în jurul zidurilor de colo-ncoace. Pe Drumul Turcului, se coborau la vale steagurile lui Skindir-Pașa cu încă o casă de domni moldoveni robită.

16

Boierul Nistor Ureche, biv vel logofăt în țara Moldovei, mai avu o învăluire mare cu mînie și cu vorbe grele, după care Grigorașcu îl fugări pe Petriman. De-o bună bucată de vreme boierul nu mai putea citi în letopisețul scris de istoricul polon Martin Pascovski. Îndepărta cît putea cu mîna dreaptă letopisețul și-și bulbuca ochii, dar slovele se amestecau și nu le mai putea prinde înțelesul. În asemenea ceasuri de mîhnire, boierul se gîndea la moșiile și la curțile lui din Cîrligătură și suspina des, încît Grigorașcu nu-și putea vedea în tihnă de învățătură. Lăsa, atunci, și feciorul din mînă Cosmografia latină, din care citea, și suspina alături de tatăl-său. După suspine, urmau vorbele și Nistor Ureche era într-însele mai tare. Avea el a istorisi multe și mărunte din istoria domnilor moldoveni de la descălecarea țării și pînă la

domnia a doua a lui Aron-Vodă cel Cumplit. Şi vremea trecea mai uşor...

Aşa-şi petreceau ei cele mai multe din zilele mohorîte ale pribegiei. În mîhnirea lui, Ureche-logofătul colinda de multe ori uliţele tîrgului şi intra în vorbă cu alţi pribegi, ogoindu-şi amarul. După asemenea ceasuri de obidă sufletească, boierul Nistor Ureche slobozea totdeauna vorbele acestea :

— Cînd m-oi pristăvi întru Domnul, să mă astrucaţi în sfînta mănăstire Xeropotamul, pe care am zidit-o cu osteneala mea din pajişte, lîngă pîrîul sec. Tinerii învaţă să trăiască ; bătrînii învaţă să moară, aşa că a trăi înseamnă să înveţi a muri, precum are a spune filosoful Seneca. Dacă n-ar fi bătrîneţe, n-ai şti de tinereţe ; unele-s urîte şi tîrzii, altele-s proaspete şi timpurii.

De unde pînă unde însă, află bătrînul, într-o bună zi, că un neamţ iscusit din Nürenberg venise la Liov cu un meşteşug prea minunat şi lecuia ochii osteniţi de vîrstă şi de cititul buchilor. „Neamţu-i dracul gol ! — murmură bătrînul. Am să-i încerc şi eu sculele."

În după amiaza aceea, bătrînul veni acasă cu grabă mare, îşi căută un terfelog, se aşeză la masă şi şi-l deschise înainte, apoi scoase o cutie lunguiaţă din sîn. Grigoraşcu împinse deoparte letopiseţul lui Ioachim Bielski şi cu pana de gîscă uitată în mînă, îl urmări cu băgare de seamă. Petriman răsări în uşorii uşii cu gura căscată.

Boierul cel bătrîn deschise cutia şi apucă cu două degete de la mîna dreaptă o sculă nemaivăzută. Avea două rotiţe împreunate cu şinele lucitoare de argint şi două hulube tot de argint. Rotiţele n-aveau spiţe, dar erau umplute cu sticlă. Petriman se uită cu mirare la sculă şi mormăi : „Măi badiule, a dracului sculă-i şi asta ! Oare

la ce-i trebuie boierului ? „Boierul Nistor Ureche își potrivi rotițele la ochi și-și așeză hulubele după urechi, apoi își netezi barba și se uită în terfelog.

— Citesc ca apa, băiete... Aferim sculă nemțească !

Petriman se foi și-și duse mîna la gură de mirare cînd auzi vorbele boierului. „Și-a pus, bre, ochelari ca la cai și poate citi în terfelog !“ Grigorașcu îl ascultă pe bătrîn citind și se bucură cu glas :

— Da' ce crezi, băiete ? — vorbi tărăgănat boierul Nistor Ureche. Apoi nemții și pe ducă-se-pe-pustii l-au înșelat și i-au luat înfățișarea.

— Oare cum de-au ajuns la scula asta ?

Cum să ajungă ? S-o fi uitat unul ca mine, care nu vedea, printr-o sticlă și-a văzut că poate citi.

Boierul Nistor Ureche a citit cîteva ceasuri în șir și, cînd s-a ridicat de pe scaun, a oftat lung. Vorbele lui au fost pline de mulțumire :

— Mă cam doare capul, da' de acum am cu ce mă lua la bătrînețele mele. Se cheamă că au și urechile un rost, că se fac și ele simțite, da' mai cu seamă ochii îi am iar limpezi ca-n tinerețe. Apoi cu să-ți spun drept, tot cu cărțile m-am luat și m-am împrietenit în viața mea și socot c-am să mor c-o carte în mînă. De prieteni fățarnici m-am ferit eu, de dușmani nu m-am putut păzi, c-așa se întîmplă cu omul care se afundă cu mintea în cărți. El are măsura lui filosoficească de mare preț, cîștigată cu multă trudă, pe cînd ceilalți au și ei măsurile lor, după cum li-s date și cîștigate. Așa că fiecare măsoară și este măsurat, iar eu am fost măsurat cu nevrednicie toată viața, dar nu-mi pasă. Eu îmi ajung mie, așa cum sînt, și-am început să plutesc deasupra lucrurilor, numai dacă mi-ar da pace alții. Bagă de seamă, băiete, să n-ajungi și tu la o ispașă ca asta !

Grigoraşcu a ascultat vorbele bătrînului cu întristare, pe care n-a lăsat-o să i se citească pe obraz. Nistor Urechea fost toată viaţa lui un om drept, dar vremurile tulburi şi neprietenii l-au lovit şi l-au nedreptăţit totdeauna pe la spate şi-n lipsă, căci în faţa lui n-a îndrăznit nimeni să-l înfrunte, avînd minte de criţă şi limbă ascuţită ca briciul. După asemenea sfat de taină, boierii îşi văzură de treburi. Petriman ochi cutia şi-şi făcu planul : „Apuc scula dracului şi-o pun pe ochi şi-apoi citesc pînă dimineaţa. Am să văd şi eu ce găsesc boierii în terfeloagele celea, de-şi prăpădesc vremea şi banii prin străinătăţurile acestea !"

Cînd s-au tras boierii la odihnă, Petriman s-a tras şi el cu cutia în odaia lui şi a aprins un muc de lumînare de ceară verde. Ţinîndu-şi răsuflarea, sluga scoase scula, apoi şi-o aşeză, cu dichis boieresc, pe nas. Broboane mari de sudoare începură să-i curgă pe frunte. Petriman oftă lung şi căută un terfelog din cele împrăştiate prin toată casa. Ochii i se împăinjeniră însă şi văzu totul împrejur ca printr-o ceaţă. „Aha, cu scula asta trebuie să te uiţi numai în terfeloage ! — încercă el să se dumirească.

Petriman îşi luă scula de pe nas şi apucă un in-folio dintr-un ungher al odăii şi-l deschise la întîmplare de-a-ndoaselea. Se aşeză pe laiţă şi iarăşi îşi puse scula pe ochi. Sudoarea îi curgea acum şiroaie pe frunte, picurînd pe foaia galbenă a in-foliului. Ceaţa de dinaintea ochilor, însă, parcă se îndesa mai tare. „Ahi, măi omule, se minună Petriman, parcă nu văd nici cît vedeam cu ochii sănătoşi ! Apoi acesta-i lucrul dracului ! Mare hicleanîi boierul ! Lasă că-i prind eu taina !"

Petriman învîrti scula altfel şi iar se chiorî printr-însa, apoi o întoarse pe dos, dar nici întorsătura asta nu-i ajută la nimic. Răsuflînd greu, Petriman se apropie cu

nasul de foile in-foliului, apoi se depărtă de ele. Stătu o vreme, cît ai clipi din ochi, liniştit, apoi, începu, cu şi mai multă aprindere, totul de la început. Într-aşa o mişcare năprasnică, Petriman scăpă scula jos. Se auzi un sunet sec şi sticlele crăpară. Rotiţele rămaseră goale şi oarbe.

A doua zi, dimineaţa, boierul cel bătrîn îşi căută cutia cu scula lui cea nouă şi n-o găsi. Se repezi în odaia slugii. Petriman sta nedormit, cu părul vîlvoi, şi strîngea într-un pumn nişte cioburi de sticlă.

— Petriman, răcni boierul, unde-s ochelarii ?

— I-am spart, cucoane. Ia, păcatele mele ocle multe şi grele !

— Ce-ai vrut să faci cu ei, mişcle ?

— Am vrut să citesc şi eu ca dumneata şi i-am scăpat jos.

Grigoraşcu zîmbi în barbă şi-l mustră :

— Măi nebunule, tu ai ochii sănătoşi şi-ai mintea scurtă... Du-te-n lumea ta, că numai necazuri îmi faci !

În acea zi, Petriman se porni înapoi spre ţară, iar boierul Nistor Ureche îşi cumpără de la neamţ altă pereche de ochelari. Petriman n-avea nici o părere de rău. Mergea pe drumul Cernăuţului, ţinîndu-se cu Magdalena de mînă, şi lălăia un cîntec de ţară :

Apoi eu cu mîndra mea
cîtă-i lumea oi umbla ;
c-oi umbla tot drăgostind
şi cu mîndra vorovind...

Numai Marta Poniatowski sta în portiţă şi-şi ştergea lacrimile cu mîneca şarafanului...

De pe tron în serai

1

Un tropot necontenit răsuna în urechile unui călăreț, palid, cu ochii pierduți în depărtare. După el, venea sluga îngrijorată, urmărindu-l cu privirile încruntate. Acești doi oameni călăreau de zece ceasuri fără odihnă. Pantelei crezuse că stăpînul său se va liniști, după un ceas de goană, în bătaia vîntului, dar mai trecuseră nouă și el încă tot se uita ca un om mort la lume și-și mîna calul înainte, măcar că acesta abia se mai ținea pe picioare.

Toderașcu avea în sîn cosițele Doamnei Ilisafta. Credea de multe ori că femeia iubită i se odihnește la piept și i-a alunecat capul într-o parte, iar cosițele au rămas să-l acopere cu mîngîierea lor mătăsoasă. Întindea mîinile și cuprindea văzduhul. Alteori, i se părea că aleargă prin palatul din Iași după dînsa și se rătăcesc unul de altul. O ajunge cîte o dată și-o strînge la piept și-i simte cosițele cum îi alunecă printre degete. Un miros amețitor îl urmărește. Îl are în nări întruna, îl învăluie în pînzele lui : mirosul trupului ei. Apoi o scapă deodată... Acum iarăși a scăpat-o... Un glas obidit, din spatele lui, îl trezește la viață și nu-l mai lasă să viseze :

— Trezește-te, stăpîne, că dormi călare pe cal ! Hai și ne vom trage, undeva, la adăpost, că m-am săturat de cînd horhăim pe drumuri !

Toderaşcu este iarăşi treaz. O durere ascuţită i-a rămas în inimă. O vede înaintea ochilor pe Doamna Ilisafta în rădvanul cu care mergea în robie, împreună cu casa ei. Averile i le luaseră turcii şi tătarii. Rămăsese numai cu hainele de brocart de pe dînsa. Strigătul ei de durere îi răsună sfîşietor în minte. Are accente ba de deznădejde neagră, ba de obidă adîncă, ba de mînie clocotitoare : „Boieri, boieri, ruşinatu-m-a păgînul !" Adeseori, strigătul îi răsună în urechi ca o chemare...

În goana aceasta fără minte, Toderaşcu nu ştie unde a ajuns. Zorii lăptoşi se întind peste ogoarele pline de rouă, care scînteiază în toate culorile, parcă ar fi moşia unei vrăjitoare. Moşia Doamnei Ilisafta... Pe drumul colburos şi hopuros, ajunseră din urmă trei oameni bătrîni, numai în cămăşi şi în durligi. Peste mijloc, aveau cîte un curmei. Pletele nepieptănate de luni de zile le cădeau pe spate şi pe frunte.

— Noroc să dea Dumnezeu ! — le dădu bineţe Pantelei. Încotro, oameni buni ?

— Norocul l-a mîncat lupul ! — răspunse un bătrîn. Venim de la domnie şi ne ducem acasă. Eu îs moş Ile şi-s vornicul satului.

Vorbe tărăgănate şi moi începură să-l împresoare pe Toderaşcu cu mlădierile cunoscute ale pămînteni1or :

— Umblăm după dreptate... Aveam vad de moară pe Suceava, înspre laturea tîrgului Rădăuţi, şi ne-au luat-o oamenii boierului Petricicu. Treaba asta s-a întîmplat acum anul şi de-atuncea sîntem tot pe drumuri. Se cheamă că noi nu mai avem moară, aşa că n-avem nici mălai, iar, dacă vrem să măcinăm, apoi trebuie să mergem tocmai la morile episcopiei de pe Pozin. Iaca aşa ne fierbe pe noi boierul !

— Şi-aţi făcut ceva la Iaşi ?

— De unde să faci ? Cînd să ajungem şi noi înaintea Doamnei Ilisafta, au pus mîna turcii pe dînsa. Urîtă fiară de om s-a mai iscat în vremurile noastre ! Parcă te doare inima din tine cînd vezi creştinul intrat la robie ! O ducea, bre omule, într-un car boieresc şi ea numaicît lăcrima şi zicea : „Lume, lume, cum te las şi mă duc ! Te-am avut dragă, ca pe-o soră, şi tu mă laşi !" Plîngea toată prostimea cîtă era tologită la acea margine a tîrgului dinspre muntenime.

— Şi ce veţi face acum fără Doamnă ?

— De asta n-o să ducem nevoie multă vreme. Îndată va îmbrăca turcul pe careva în caftan de aur şi-l va pune în scaun. N-am avut noi cînd aştepta, că ni s-a sfîrşit mălaiul în traistă şi ne chiorăia maţele de foame !

Toderaşcu dădu pinteni calului şi-l întoarse înapoi spre Iaşi. Calul se poticni, iar Pantelei sudui înfricoşat. Pămîntenii rămaseră în urmă. Rănile ţării se vedeau la lumina zilei mai mari şi mai dureroase. Aşezările omeneşti fuseseră pustiite de-a dreapta şi de-a stînga drumului pînă departe, cît puteai vedea cu ochii. Ici-colo, îţi mai păleau nările miasmele unui hoit, rămas neîngropat. Mercenarii prăpădiseră, în fuga lor, multe vieţi de oameni în zadar...

2

Departe şi nu prea foarte, răsăreau din pămînt zidurile lungi ale împăratului Teodosie. Ele se adunau într-un mănunchi pietros în Heptapyrgonul bizantinilor. Această cetate vestită, numită după cele şapte turnuri, devenise

infricoşătoarea închisoare de stat a imperiului otoman : Iedi-Cule. Tîrgul Stambulului se vedea după ziduri, aurind cerul cu sutele şi miile sale de turnuri subţiri şi ascuţite, cu cupolele sale rotunde şi cu palatele sale de marmoră albă. În mijlocul tîrgului, străluceau, ca soarele, biserica Sfînta Sofia, prefăcută în geamie, şi seraiul împăraţilor.

Pe Poarta-de-Aur, care se deschidea în ziduri, intrau şi ieşeau întruna valuri de oameni. Se auzeau toate limbile pămîntului şi se vedeau cele mai felurite veşminte. Oşteni şi negustori, călugări şi oameni de ţară, mişei şi prostime se amestecau într-o grămadă pestriţă şi forfotitoare, deasupra căreia se ridica larma glasurilor străine.

— Am ajuns în Vavilon ! — băgă de seamă Pantelei.

Mergea, ca totdeauna, după stăpînul său şi purta în spate traista cu merinde. Toderaşcu păşea înainte şi atrăgea asupra lui băgarea de seamă a muierilor cu făptura lui înaltă şi falnică şi cu chipul său palid. Ochii îi ardeau ca doi tăciuni aprinşi.

— Am ajuns cu ajutorul lui Dumnezeu în Stambul, Pantelei, şi ne vom odihni de oboseala drumului. Aici îi culcuşul împăratului Ahmed, în mîna căruia a încăput Doamna Ilisafta.

Toderaşcu s-a hotărît să meargă la Stambul îndată, după ce a auzit vorbele celor trei pămînteni. A plecat cu Pantelei a doua zi cu cai odihniţi şi a trecut fără zăbavă prin ţara turcului. Cosiţele Doamnei Ilisafta se află în sînul lui. Ele sînt singura lui mîngîiere. Le scoate tot mai des şi le mîngîie cu mîna, ca pe o femeie iubită, cu ochii pierduţi în depărtare...

Stambulul se ridica, greoi şi mare, din toate părţile, şi-şi întîmpina oaspeţii. Palat lîngă palat, biserică lîngă biserică... Caldarîmul drumului era stricat şi ros de atîtea copite de cai şi roţi de căruţe. Peste tîrg trecuse un veac

și jumătate de la cucerirea lui de către sultanul Mahomed cel Mare. Patimile se mai molcomiseră și oamenii se mai cuminţiseră. Pe o seamă îi cuminţise pumnul cuceritorului. Sta elinul la pămînt și-și lingea rănile și se gîndea cu tristeţe la fala trecutului.

Călătorii călcau pe caldarîmul cetăţii, ţinîndu-se după valul de oameni. Strigătele îi zăpăciseră de cap. Toderaşcu avea de gînd să caute gazdă în cartierul moldovenesc, dar ajunse tocmai în cealaltă parte. Se treziră, deodată, în minunata piaţă a sfîntului Marcu. Geamia Sfintei Sofii se înălţa la miazănoapte, iar Poarta împărătească, vestita Bab-i-hümaium, la miazăzi. Poarta ducea spre Serai-Burnu, auritele seraiuri ale padişahului.

Toderaşcu și Pantelei se opriră în faţa minunilor, tăcuţi și mișcaţi, ca orice oameni care văd lucruri ieșite din firesc. Pantelei își mută traista de pe un umăr pe altul, iar Toderaşcu își făcu o cruce largă. A ajuns și el să vadă Înalta Poartă, de care i se îngruzea pielea încă în copilărie, cînd îi vorbea unchesul Nistor Ureche de dînsa. Aici sfîrșeau toate planurile domnilor din cele două ţărișoare de la Dunăre, fie în iatacurile vizirilor și caimacamilor, fie în închisorile seraschieratului. Un turc din preajma intrării Sfintei Sofii îi privea cu multă băgare de seamă, de cum îi văzuse intrînd în piaţă. Văzîndu-i nedumeriţi și uitîndu-se în toate părţile, se apropie de ei și le vorbi moldovenește :

— Vă uitaţi în toate părţile și nu știţi încotro s-o apucaţi, numai pe uliţa pe care aţi venit nu îndrăzniţi să vă întoarceţi !

Toderaşcu se uită cu mirare la turc. Era îmbrăcat în straie lungi pînă-n călcîie, ca preoţii creștini, și avea turban pe cap, larg și împletit.

— Ai şi la ce te uita ! Sînt un imam, adică un fel de popă turcesc, dar de felul meu mă trag din Moldova, dintr-un sat de pe Drăsliniţa, din care m-au înhăţat turcii încă de copilandru şi m-au dus aici. Am îndată şasezeci de ani.

— Mulţi înainte ! — se vîrî şi Pantelei în vorbă. Te vom ruga frumos să ne duci la o gazdă de omenie, ca să mîncăm şi să ne hodinim de drum.

— Şi asta vom face-o, numaicît cu rîndul. Deocamdată, ne vom întoarce pe uliţa pe care aţi venit. Ce spuneţi de Mama Lumii, aşa-i că v-a speriat ?

Văzînd mirarea călătorilor, imamul îi lămuri :

— Aşa-i spun turcii acestei cetăţi. Le place lor să-i pună fel de fel de nume, care au beteşugurile lor.

Imanul rîse. Toderaşcu îl privi. Avea chipul bărbos al ţăranilor moldoveni, pe care-l întîlneai din Vrancea pînă-n Rădăuţi. De aşa om avea trebuinţă.

— Iaca, de bună oară, îi spun Poarta Fericirii. Fereaşcă profetul aşa fericire de deasupra capetelor supuşilor lor ! Gem închisorile de ghiauri. Mai zilele trecute au mai adus o grămadă de bărbaţi şi de muieri dintr-un colţ al împărăţiei, că noi parcă ce putem şti ce se petrece în lume ; noi cu cîntecul şi cu sura Coranului !

Toderaşcu zîmbi turcului. Era cea dintîi închipuire de zîmbet de două săptămîni încoace. Apoi îi vorbi şi-i spuse cine sînt, iar despre treburile lor la Poartă îl lăsă să creadă, deocamdată, orice. Turcul se arătă bucuros :

— Mie-mi spun aceştia Soliman de la moscheia Fatih, da' acasă îmi spuneau ai mei Gavriliţă.

Se împrieteniră din ceasul acela şi nu s-a mai desfăcut prietenia lor pînă la moarte, ca toate prieteniile care se nasc deodată şi nu mai pier, decît odată cu omul.

Imamul Soliman îi duse pe călători printr-un șirag de uliţe şi de ulicioare în cartierul Duraman, unde se afla Bogdan-seraiul, palatul oficial al agenţiei moldoveneşti din Stambul, spre răsărit de geamia Kahrie. Nu departe de seraiul moldovenesc, se ridicau zidurile înnegrite de vreme ale palatului împăratului bizantin Constantin Porfirogenetul.

— Să mă laşi în tîrgul acesta singur, n-aş mai ieşi dintr-însul ! — vorbi pe gînduri Pantelei.

— Aşa de tare-ţi place ? — îl ispiti imamul Soliman.

— Pe dracu ! M-aş rătăci. Ce sodom de omenire s-a adunat pe o palmă de pămînt ! Ce, boala, mănîncă oamenii aceştia ? Şi te mai miri că dă ciuma într-înşii... Phiu, phiu, phiu !

Pantelei se minuna straşnic. Imamul Soliman zîmbea, adăugînd alte cuvinte de lămurire :

— Iaca, aicea stă capichihaia !

— Stă bine, după cîte mi se pare !

— Stă şi nu stă, că domniile lă voi îs ca frunzele veştede, toamna : acum îs pe creangă, acum nu-s. Apoi noi am ajuns. Veţi trage la un prieten de-al meu, tot moldovean de-ai noştri, care face negoţ cu miere, cu ceară şi cu berbeci.

Negustorul Artemie Hîncu îi primi bine pe oaspeţi şi-i omeni cu mîncare şi cu băutură. Lui Toderaşcu i se închideau ochii de oboseală.

— Cum sînt singur şi-s toată ziua pe drumuri, casa e ca şi a voastră. Deocamdată, dormiţi şi-apoi vom vorbi noi şi de celelalte care vă aduc la Stambul, poate că vă pot fi de vreun folos.

— Apoi noi ne-am lăsat caii la un han de la margine ! — îşi aduse aminte Pantelei.

— Ne-om duce mîine şi-om griji şi de ei, nu vă faceţi griji degeaba ! — îi linişti imamul.

Toderaşcu mulţumi gazdei şi imamului, apoi se trase cu Pantelei într-o odaie a negustorului, ca să doarmă. Îi era inima strînsă. Parcă prea-i mergeau toate din plin ca să se sfîrşească bine. Vuietul străzilor aglomerate se irosi din urechile călătorilor obosiţi. Toderaşcu se dezbrăcă cu ochii închişi şi mai mult căzu pe divanul moale, atîta zdruncin se adunase în trupul lui. Adormi somn greu, de plumb, fără vise şi fără treziri.

3

Împărăţia turcului bolea, în acea vreme, de-o boală fără de leac. Sultanul Ahmed n-avea mai mult de douăzeci şi şapte de ani şi se moleşise, potrivindu-se muierilor din harem. Avea destule şi dintr-ales şi-şi schimba favoritele în fiecare zi. Treburile împărăţiei mergeau cum voia cadîna care-i plăcea mai multe zile sultanului. Prins în mrejele plăcerilor rafinate orientale, ascuţite ca tăişul iataganelor damaschine de măiestria alcovurilor bizantine, Ahmed uitase de războaie şi de noroade şi urmărea numai dansurile odaliscelor. Adormea în murmurul havuzurilor şi se trezea la gîdilarea ageră a tălpilor cu penele de păun.

Cînd i-au adus-o pe Doamna Ilisafta, sultanul Ahmed se trezise din visarea unei după-amiezi călduroase de vară. În jurul lui sta bulucul cel mare al bostangiilor, al gebegiilor şi al peicilor. Cele trei agale dinăuntru împietriseră în partea stîngă : silihdarul într-o mînă cu sabia lucitoare, iar în cealaltă cu teaca bătută în pietre scumpe ; ibrictarul cu ligheanul de aur, în care aburea apa pentru spălarea rituală a abdestului, şi tulbantarul,

care urmărea cu ochii faldurile scumpului acoperemînt al capului padișahului. Mai deoparte, se înghesuia o ceată de mutefaricale, adică de feciori de domni, zălogiți de părinții lor Înaltei Porți, care se înălțau pe vîrful picioarelor, ca să vadă mai bine.

Cu ochii cîrpiți de somn, sultanul Ahmed privi muierea palidă și bine făcută, după care veneau băieții și fetele. Skindir-Pașa aștepta porunca sultanului și lauda, cum așteaptă un cîine la ușa stăpînului mîncarea sau lovitura. Sultanul nu-l băgă în seamă. Vizirul Nasuf-Pașa tuși gros și se mișcă. Urmărea să atragă luarea-aminte a stăpînului, dar nu reuși. Meteahna aceasta i-o cunoștea de mai înainte. Cînd sultanul vedea o muiere care-i plăcea, rămînea dus pe gînduri.

— Roaba din fața Luminăției-Tale este Doamna Ilisafta a lui Ieremia-Vodă Movilă cu copiii ei! — îndrăzni să vorbească Skindir-Pașa.

— Știu, iar tu să taci! Cine te-a învățat, cîine, să vorbești neîntrebat?

Turcul tăcu și-și mușcă buzele groase. Din fulgerarea ochilor, vizirul văzu că muierea i-a plăcut sultanului.

— Cît de bătrînă este muierea?

— Împlinește patruzeci de ani, dar nu pare nici de treizeci. Oboseala drumului și suferințele i-au mai tras obrazul, dar i-a trece!

Abia atunci se întoarse sultanul cu tot trupul spre Doamna Ilisafta și-i zîmbi. Doamna Ilisafta îi zîmbi și ea cu sfială și-și duse mîna dreaptă fără voie la cap, dar dădu de părul tăiat și și-o feri. Își potrivi mărama neagră mai bine pe cap și-l cercetă cu privirile pe sultan. Era tînăr, dar obosit și stors de vlagă. Obrazul i-ar fi fost frumos, dar culoarea îi era prea gălbuie.

— Nu mă mir că ai vîrît atîta vrajbă în fundul acela de lume, de la marginile împărăției noastre !

— Am apărat moștenirea copiilor mei, Înălțimea-Voastră !

Doamna Ilisafta șovăi, apoi căzu la picioarele sultanului și strigă cu glas mare :

— Dăruiește-ne viața !

— V-o dăruiesc, dar copiii trebuie să treacă la legea noastră !

Doamna Ilisafta șovăi din nou.

— Altcum îi tai !

— Facă-se voia împăratului !

Caimacamul Iacobache traduse și aceste cuvinte sultanului Ahmed și aștepta să audă altele.

— Pe roabă veți duce-o în haremul meu și-i veți da toate cele de trebuință !

— Cu băieții ce să facem ?

— Îi treceți la legea noastră cu toată rînduiala cuvenită. Hotipul Ali să-i taie împrejur !

Vizirul Nasuf-Pașa făcu semn unui agă, care o scoase pe Doamna Ilisafta cu băieții și fetele ei din încăperea tronului. Maria abia se ținea pe picioare, iar Bogdan, mezinul, începu să plîngă :

— Unde ne duc, mamă ?

— Nu te teme, băiatul mamei, nu te teme ! Ne duc la odăile noastre, unde ne vom odihni.

Lacrimi calde curgeau pe obrajii palizi ai Doamnei Ilisafta. Le lăsa să se scurgă, molcom, în jos, și nu le ștergea. Ele întruchipau toată viața ei, care curgea la vale, fără putință de întoarcere. Hohotind de plîns, își îmbrățișă băieții și fetele, căci știa că n-o să-i mai vadă niciodată. Hadîmbii îi despărțiră. Porțile seraiului împărătesc se închiseră după Doamna Ilisafta.

4

Toderaşcu şi Pantelei colindau toată ziua prin Stambul. Îşi făcuseră o mulţime de prieteni printre moldovenii din Bogdan-Serai şi-şi pierdeau vremea cu dînşii, vorbind despre treburile împărăţiei. Toderaşcu căuta urmele Doamnei Ilisafta. Chiar a treia zi, o slugă a ambasadorului veneţian Almoro Nani îi povesti pe larg cum a intrat Doamna Ilisafta în Stambul. Sluga vorbea iute în limba elinească, parcă se sfădea cu un duşman nevăzut, iar negustorul Artemie Hîncu tălmăcea vorbele. Se zbătea acel elin din mîini şi din picioare şi-şi da ochii peste cap de mirare şi spaimă :

— Zice omul acesta c-a văzut-o în rădvan pe Doamna Ilisafta şi pe copiii ei, cînd a fost adusă la serai, unde o aştepta sultanul. Sta în rădvan, dusă pe cea lume. Un băiat, cam de vreo treisprezece ani, se uita la dervişii de pe uliţi cu mirare, iar altul mai mic dormea în poala Doamnei. Fetele erau roşii la obraz de-atîta plîns şi-şi fereau privirile într-o parte...

Toderaşcu trăieşte acele clipe aievea. Aude duruitul surd al tobelor şi sunetul surlelor, care vesteau izbînda împotriva ghiaurilor, şi vede mulţimea fanatizată alergînd după robi.

— Cumpliţi oameni mai pot fi pe lumea asta ! — răbufni Pantelei.

Tot de la acea slugă află Toderaşcu că Doamna Ilisafta a fost închisă în serai, fetele au fost dăruite lui Nasuf-Paşa, iar coconii au fost turciţi.

— Mai spune omul acesta, tălmăci Artemie Hîncu, că pe băieţi i-au tăiat împrejur, după legea proroculuî

lor Mahom, şi Domnul Alexandru boleşte la pat de prea mare durere şi spaimă.

În seara aceea, Toderaşcu se trase în odaia sa şi plînse cu obrăzul îngropat în cosiţele Doamnei. Negustorul Artemie Hîncu pricepu apoi care sînt treburile celor doi călători şi se înspăimîntă :

— Vă primejduiţi capetele, oameni buni ! Din gheara turcului nu mai puteţi scoate prada. N-aveţi cum !

— Aş dori s-o văd măcar o dată, apoi mă duc în lumea mea !

Artemie Hîncu îşi potrivi pletele cărunte, măcar că nu era nevoie, se uită cu mihnire la Toderaşcu şi-l molcomi :

— Să încercăm cu popa Costache de la paraclisul Sfîntului Duh din Bogdan-Serai !

Pantelei se uita, mohorît, în pămînt. Îşi irosise şi el tinereţea în întîmplările acestea şi era sătul de drumuri şi de străini. Aştepta să se limpezească şi această apă tulbure, care-i purta la vale de cîteva săptămîni, şi dorea să se întoarcă fără nici o zăbavă în ţară, ca să se liniştească lîngă Profiriţa. Îi era mai dor, ca niciodată, de dînsa şi-i surîdea din depărtare. Are să-i umple, el ocile şi tidvele cu băutură şi n-are s-o mai lase să pună mîna pe nimic.

5

Sultanul Ahmed avea haremul cel mai minunat din toată lumea. Turcul crescuse în harem şi cunoscuse din plin rafinamentele orientale ale dragostei. Se trezise între femei frumoase şi aflase toate tainele iatacurilor împărăteşti, de aceea nu-l mai impresiona orice. Cartea rituală El Ktab, în care se arăta numai măiestria cea înţeleaptă

a dragostei pentru haremurile moslemilor, rămase pentru cei naivi şi neiniţiaţi.

Ahmed îşi adusese fecioare şi femei din toate cotloanele împărăţiei sale şi cumpărase roabe de pe întreaga faţă a pămîntului. Fecioare nordice, blonde, şi muieri oacheşe din Libia şi Nubia, georgiene mlădioase ca struna şi unguroaice focoase ca jarul, bulgăroaice domoale şi moldovence sfioase. Sultanul căuta dragostea aceea nestinsă şi încă n-o aflase. Gusta licoarea îmbătătoare din potirul dragostei, dar rămînea mereu însetat şi nemulţumit. Nu-şi alesese sultană validè tot din pricina aceasta.

Dansuri de hurii îi alergară pe dinaintea ochilor stinşi, dar sultanul Ahmed rămînea nesimţitor la farmecele muiereşti. Feregelele căzură, atunci, ca nişte mărame de doliu, peste chipurile triste ale cadînelor. Nu mai ştiau ce să facă şi se întrebau, cu nelinişte, care femeie va reuşi să-l înveselească pe sultan şi să-i deschidă ochii asupra frumuseţii veşnice. Şi un freamăt neaşteptat trecu prin seraiul celor peste o mie de cadîne, odalisce şi roabe ale sultanului Ahmed :

— Vine o roabă din ţara Moldovei. Una strașnic de frumoasă şi aprigă, care a aprins lumea cu isprăvile ei.

— Asta i-a veni de hac sultanului ! Dacă a ştiut să stăpînească lumea, atunci ştie să stăpînească şi dragostea bărbaţilor.

Cînd Doamna Ilisafta păşi în seraiul sultanului, cadînele înţeleseră că le-a sosit adevărata lor stăpînă.

— E muiere coaptă, dar are tocmai vreme destulă ca să se mai folosească de frumuseţea ei, care este pe măsura faimei !

Tragică, sub mărama ei de doliu, Doamna Ilisafta intra în noua şi cea din urmă împărăţie a sa. Aici nu mai avea de înfruntat decît voinţa unui singur bărbat. O lume mis-

terioasă feminină o întîmpina cu aromele, șoaptele și tainele sale.

— Ghiulbeaz... Trandafir alb... E albă la obraz de mîhnire și de oboseală ca un trandafir alb, dar nu e mai puțin frumoasă...

6

Prin tîrgul acela mare, numit pe drept cuvînt de turci „Mama Lumii", umblau pribegi și alți moldoveni. Băteau drumurile pietruite ale tîrgului de la Bogdan-Serai la Vlah-Serai, care pe jos, care călare ; care îmbrăcat frumos și însoțit cu fală de slujitori, care scăpătat și strecurîndu-se singur pe sub ziduri. Sediul capichihaielor muntenești, sau cum se mai numea pe turcește Vlah-Serai, se afla în Fanar, în cartierul Tahtaminare, lîngă metohul sfîntului Mormînt. Cartierul era plin de elini, care se certau de dimineața pînă seara. Neam de neamul lor se obișnuiseră cu intriga și cu traiul ușor și se oploșiseră pe lîngă capichihăi și viziri, ca dragomani și terzimani, îmbătînd lumea de cap cu apă rece și rîvnind bani și mărire.

Ștefan Tomșa, domnul mazil, ajunsese sărac lipit pămîntului și hoinărea pe drumuri de dimineața pînă seara. Cunoștea Stambulul încă de dinainte de a fi domn, căci lucrase pe lîngă capichihăi. Era însurat c-o fată de negustor bogat elin și sta în casa socrului ; învoirea aceasta avînd-o de la caimacam. Ștefan Tomșa a ieșit de-acasă și astăzi și se grăbește spre Bogdan-Serai. A auzit c-au venit niște călători din Iași și vrea să mai afle lucruri noi.

Cum merge pe drum, se poate vedea că a îmbătrînit. Calcă greoi şi s-a frînt de la mijloc, aplecîndu-se de spate. Abia acum înţelege că turcii şi-au bătut joc de el. „Turcul îi turc şi-n ziua de Paşte ! — filosofează Tomşa şi-şi scrîşneşte măselele, aşa din senin, parcă ar fi băut o oacă de vin şi l-ar fi cuprins mînia pe boieri. Ce i-aş mai tăia, ce i-aş mai tăia, Doamne Cristoase şi Maica Domnului !"

L-a chemat caimacamul, se gîndeşte Tomşa, şi l-a măgulit cu viclenie, apoi l-a chemat şi tefterdarul şi i-a cerut să-i spună unde îşi ţine ascunse averile, că-i dă domnia înapoi, şi el ca un om fără de minte i le-a destăinuit pe toate. Tomşa îşi rumegă mînia şi păşeşte, gînditor, printre negustorii şi oştenii străini. Seraschieratul îşi scoate oştenii pe uliţele tîrgului în fiecare zi, ca să-i vadă lumea şi să se teamă de ei. „Împărăţie putredă, ca şi a Bizanţului ! A luat de la bizantini numai destrăbălările, intrigile şi slăbiciunile. Nu-i departe nici sfîrşitul lor !"

În poarta mare a Bogdan-Seraiului îi văzu pe moldoveni. Vorbeau cu popa Costache şi se uitau, pe furiş, la oamenii care treceau pe lîngă ei. „Hîm, moldoveanul îi şi el tot moldovean şi-n Istanbul, ca şi în Iaşi ! — mormăi pentru sine Tomşa. Iată-i şi aici cum se ţin de prepusuri şi de vorbe ! Se pare că-i între dînşii şi un boier... Apoi unde-i aşa unul, numaidecît trebuie să fie şi-o scornitură !"

Popa Costache, un om mărunţel de stat, pîntecos şi foarte ager, îl zări pe Tomşa de departe şi tăcu, potrivindu-şi barba albă, după obiceiul tagmei. Acesta se apropie de cei trei oameni, care tăceau, şi vorbi cu glas tare, prefăcut :

— Ehei, obrazuri noi ! Ce vînturi v-au adus pe aici ? Sînteţi din Moldova ?

— De-acolo ! — răspunse Toderaşcu scurt, fără chef de vorbă.

— Pe mine nu mă cunoaşteţi ?

— N-am avut cînd şi unde.

— Dumnealui este Ştefan-Vodă Tomşa ! — dădu lămurire popa Costache.

— O fi fiind, n-am nimic împotrivă — vorbi Toderaşcu, privindu-l în ochi ţintă.

Tomşa rînji, după obiceiul lui, întrebînd :

— Şi voi cine sînteţi ?

— N-avem a da socoteală, dar ca să se ştie, eu sînt boierul Toderaşcu şi dumnealui e Pantelei, slujitorul meu.

Tomşa tresări. Ştia cine-i boierul. Auzise de el, ca de un duşman înverşunat, şi-i juruise moartea în multe rînduri. Îşi înghiţi vorbele, dar tot scăpă cîteva :

— Hehei, jupîne, jupîne...

— M-ai scurta dă-un cap, Tomşo, aşa-i ?

— Te-aş scurta, dar aici n-am nici o putere !

— Nici n-ai s-o mai ai !

— Da' pe aici care vi-i căutarea ?

— Oricum domnie nu rîvnim.

— Colţos mai eşti, omule !

— Aşa mă ştiu. Azi am întîlnit unul, ieri am dat de altul la Vlah-Serai ; azi de Ştefan Tomşa, ieri de Gavrilaş Movilă... E plin Stambulul de domni creştini care cerşesc mila păgînului !

— Ai limba prea lungă ! Caută să nu ţi-o taie cineva !

Ştefan Tomşa se îndepărtă grăbit de cei trei oameni, dînd din mîini şi bolborosind vorbe spurcate printre buze, cuprins de mînia lui roşie de altădată, care se adăpa numai cu sînge.

— De ce l-ai înfruntat așa de aspru ? — întrebă popa Costache.

— A adus cu dînsul multă nenorocire asupra țării și asupra Doamnei Ilisafta, care zace în serai.

Domnul pribeag se pierdu printre casele uliței, iar Toderașcu se întoarse la vorbele lui :

— Și-așa, părinte, am vrea s-ajungem măcar o dată la Doamna Ilisafta, ca să vorbim cîteva vorbe cu dînsa. Vrem să știe că n-am uitat-o. Vrem s-auzim și dorințele ei, ca să știm de ce să ne prindem.

Toderașcu spunea adevărul. Voia să afle dorințele Doamnei și să se liniștească. Nădejdile i se spulberaseră, una cîte una. În închipuirea lui înfierbîntată, se văzuse ca un izbăvitor, care sfarmă obezile și gratiile de fier și scoate la soare și la lumină roaba sultanului. Acum vede că este neputincios și că puterea lucrurilor îl întrec. Colindase de cîteva ori în jurul celor Șapte Turnuri, unde zăcea voievodul Ștefan Potocki de atîta amar de vreme, și se întorsese la gazda lui, copleșit de întunecimea zidurilor și de mulțimea străjilor. De Serai-Burnu se putea apropia și mai greu. O oaste întreagă de hadîmbi se învîrtea după ziduri. Toderașcu își vedea de gîndurile lui, rostindu-le de multe ori cu glas tare, dar Pantelei le cerceta și pe celelalte lucruri cu mirare, cerînd lămuriri :

— Ce fel de oameni sînt hadîmbii, stăpîne, de-i lasă sultanul la un loc cu muierile lui ? Sînt bărbați întregi ?

Toderașcu zîmbi a doua oară.

— Nu-s bărbați decît cu numele, Pantelei ! Cît despre asta, n-are sultanul nici o frică !

— Anaftimii soi de om ! Și zi așa... Apoi uită-te numai ce i-a venit în cap sultanului, ca să-și păzească femeile !

Pantelei tăcu o vreme, dar gîndurile lui se cereau răzvedite, nu cumpănite ca ale lui Toderaşcu :

— Să vezi şi să nu crezi ce-i pe lumea asta ! Lasă că şi are sultanul o sumedenie ! Atîtea muieri numai cu ziduri şi cu harapi le poţi păzi. Cît despre altele, apoi şi aşa-i fac capul călindar, stăpîne, n-avea nici o grijă dinspre partea asta ! Da' Doamna noastră cu fetele şi cu coconii oare unde-or fi ?

Popa Costache ascultase cu zîmbetul pe buze cum judeca Pantelei cu mintea lui sănătoasă împărăţia în ceea ce avea ea mai putred, apoi îl bătu, uşurel, pe Toderaşcu pe umăr, întrerupînd nedumeririle multe ale lui Pantelei :

— Te cred, frate, te cred ! N-ai venit din aşa depărtare şi n-ai bătut atîta drum de florile mărului. Mai înţeleg că aici se mai află o taină numai a inimii domniei-tale şi mă supun, dar ce-i de făcut ?

Popa îşi netezi iarăşi barba roşcată cu degetele răsfirate ale mîinii drepte. Deodată se lovi cu acecaşi mînă peste frunte, aducîndu-şi aminte de ceva :

— Tiii, arhanghele Gavril, că uitasem ! O Doamnă străină a cerut popă de legea noastră, ca s-o împărtăşească în postul sfintei Marii...

Toderaşcu se uită nedumerit la popa Costache.

— Şi ce-i cu asta ?

— Ce să fie ? Te vom îmbrăca pe tine popeşte şi te vom trimite s-o vezi pe Doamna cea străină, care nu poate fi decît Doamna Ilisafta, căci pînă acum, de cînd e roaba în serai, n-am mai primit asemenea cerere. Nu-ţi temi grumazul ?

— Nu mi-l tem ! — răspunse Toderaşcu şi faţa îi era luminată dinăuntrul fiinţei sale, ca de un soare nevăzut.

7

Imamul Soliman îl sfătuieşte pe Toderaşcu cum să se poarte în serai. Imamul s-a împrietenit cu cei doi moldoveni şi le-a aflat toate taincle. Le-a spus-o şi pe-a lui. Vrea să fugă de la moscheia Fatîh şi să se întoarcă în ţară, unde are de gînd să se oploşească pe lîngă o mănăstire şi să-şi cîştige viaţa cinstit, întorcîndu-se la legea lui.

— Nu vreau să ard în focul cel veşnic ! — şi-a spus el temerile lui de om amărît şi singuratic, rupt de pămîntul ţării.

Toderaşcu i-a făgăduit că-l va lua cu el, cînd se va întoarce în ţară, şi Soliman se ţine scai de dînsul. Vine dimineaţa la casa negustorului Artemie Hîncu şi se duce scara, trecînd prin ciur şi prin sită toate obiceiurile din seraiul împărătesc. Imamul a avut prilej să vadă cum e împărţit haremul, chemat de cadîne să le citească din Coran surele cele liniştitoare ale rodniciei şi îmbelşugării. I-a spus că seraiul parcă-i alcătuit dintr-o sută de stupi, unde roiesc cadînele. Fiecare stup e un palat rotund, la mijloc cu un loc pardosit cu marmoră. În cotloane umbrite sînt fîntîni ţişnitoare, care răcoresc aerul, şi havuzuri de scăldat. Odăile stau roată, una lîngă alta, împrejur. Hadîmbii păzesc la porţi cu iataganele în mîini. Cadînele n-au voie să se arate vreunui bărbat străin decît învelite în feregele şi cu iaşmacurile pe obraz.

În dimineaţa hotărîtă pentru încercarea cea mare de a pătrunde în serai, la Doamna Ilisafta, Toderaşcu a făcut sfat cu toţi prietenii lui. Popa Costache a adus rantii călugăreşti pe măsura lui Toderaşcu şi comanac cu cami-

lafcă. Plete are, barba i-a crescut de asemenea bogată, iar camilafca i-a mai umbri obrazul, care-i prea falnic și seamănă cu al unui oștean. Tot popa Costache se face ascultat și dă sfaturi înțelepte și cu priință :

— Ține evanghelia și crucea în patrafir, c-așa este obiceiul, iar ochii să ți-i pleci în pământ, c-așa se cuvine. Și-acum învață cîteva vorbe elinești, ca să știi cum intri și cum ieși. N-aștepta întrebarea, ci să sari tu cu vorba înainte, apoi să dai numai din cap și Dumnezeu să te binecuvînteze !

Toderașcu sărută mîna popii Costache, mulțumindu-i :

— Mi-ai făcut mare bine, părinte !

— Poate așa-mi plătesc și eu o seamă de păcate din pămîntul țării, care m-au mînat pe aceste meleaguri pentru spășenia sufletului.

Pînă la poarta cea dintîi și cea mai dinafară a seraiului împărătesc, pe numele ei turcesc Bab-i-Hümaium, Toderașcu veni însoțit de Soliman, de Artemie Hîncu și de Pantelei.

— Fă-l pe mutu, dacă te întreabă cumva ce nu știi, ori mai bine spune unul și același lucru, învățat de la popă : — îl mai sfătui imamul Soliman.

Toderașcu se îndreptă cu pași mari spre poartă, iar ceilalți se opriră. Pantelei se cumpăni după dînsul, dar își dădu seama că încercarea aceasta va duce-o-n spate numai stăpînul său singur și se feri, împreună cu ceilalți doi, în umbra unor ziduri. Toderașcu bătu în poartă și, îndată ce se deschise o ferestruică și se ivi un obraz spîn și gras, vorbi, limpede și rar. Obrazul nu înțelese și Toderașcu mai vorbi o dată și arătă evanghelia și crucea, apoi rosti numele Doamnei Ilisafta de două ori, așa cum

obișnuiau diecii să-l scrie pe hrisoave : „Kyria Elisaveta Movilina". Obrazul își căscă ochii, dînd semn de înțelegere. Se auzi și glasul subțirel, cuvenit unui asemenea obraz : „Hah, hah !" și ferestruica se deschise.

Doi ieniceri veniră tropăind, deschiseră poarta și îl duseră, în grabă, printr-o curte interioară, minunată, la altă poartă, nu mai puțin slăvită, pe numele ei Bab-i-Selam, și-l lepădară în mîinile grase ale unui bostangibașa. Acesta îi îndrumă pașii, cu încetineală, pe lîngă un havuz cu apă țîșnitoare, de unde se vedeau clădirile aurite împărătești, apoi pe o alee, umbrită de chiparoși rotați, și-l vîrî prin alte porți, păzite cu strășnicie, în harem, încredințîndu-l unui harap mut.

Toderașcu călca pe covoarele moi, după harapul mut, și strîngea la piept evanghelia și crucea, învelite în patrafir. Lumina se cernea, colorată și tainică, prin vitralii. Un miros dulceag de irurí se întărea tot mai mult în aerul călduț, cu cît pașii lui Toderașcu se adînceau spre acele unghere necunoscute, și un sunet ciudat și adormitor de fluiere și tamburine îi lovea auzul. Toderașcu murmura, cum fusese învățat, rugăciuni înțelese numai de el, căci le pierduse șirul și cuvintele se învălmășiseră în mintea lui, păstrîndu-și simțurile treze și dorind s-o vadă pe Doamna Ilisafta. Un hadîmb îl întrebă iarăși ce vrea și el rosti aceleași cuvinte, învățate pe de rost, întărind numele Doamnei. Acum se luă după semnul hadîmbului și se opri înaintea unei uși din lemn de trandafir. Toderașcu înțelese că după ușa aceea se afla Doamna Ilisafta.

Cu inima bătîndu-i în piept, gata să i-l spargă, Toderașcu deschise ușa încet și-apoi o închise în urma lui. Numai atunci îndrăzni să se uite împrejur. Doamna Ili-

safta sta într-un ungher, cernită din cap pînă-n picioare, și se ruga sub o candelă, care lumina chipul blînd și zîmbitor al Maicii Domnului cu pruncul în brațe. Doamna îl văzu pe Toderașcu și crezu că visează. Își trecu mîna deasupra ochilor, ca să gonească vedeniile, și scoase un țipăt ușor, ca o părere :

— Tu ești, Toderașcule ?

— Eu sînt ! — spuse el și-i căzu la picioare.

Doamna Ilisafta îl ridică și-l sărută, lung și înfocat, pe gură.

— M-a auzit Dumnezeu și mi-a împlinit cea din urmă rugăminte. Te văd în carne și-n oase, așa cum te am în gînduri și-n inimă. De acum pot să mor între zidurile acestea !

Toderașcu tresări, împotrivindu-se :

— Ai să ieși dintre zidurile acestea și-ai să mai domnești în țara Moldovei !

Doamna făcu un semn de renunțare cu mîna.

— Oamenii mi-au sfărîmat trupul și mi-au înecat nădejdile. Am ajuns roabă cu copiii în ghearele dușmanilor. Mi-au rămas numai amintirile și rugăciunile.

Doamna îl sărută din nou pe Toderașcu. Fumurile mărirîlor se irosiseră și vedea lumea cu alți ochi. Ar fi trăit, undeva, într-un tîrg din Ardeal, sau din Moldova, o viață luminoasă și fericită cu Toderașcu, fără grijile domniei. Atunci viața aceea ar fi fost numai a ei și nu ar fi fost sfărîmată de războaie, de boieri, de crai și de împărați. Realitatea crudă însă o dezmetici.

— Du-te, Toderașcu, să nu te vădească hadîmbul și să te omoare ! Am aflat înțelegere la el și m-a lăsat să-mi văd de datoriile sufletești. Știu că pîndește la ușă, blestemîndu-i pe cei ce nu țin legea proorocului lor. Deocam-

dată, îmi fac voile, aflînd eu îndurare la sultanul Ahmed, dar nu știu pînă cînd, fiind lucrurile și mai schimbătoare în serai decît în lumea de dincolo de zidurile lui.

Doamna Ilisafta îl îmbrățișă și-l sărută. Toderașcu plîngea. Lacrimile îi curgeau pe rantia neagră și pe patrafirul cusut cu fire de aur și de argint. Doamna plîngea și ea cu suspine. Știa că se desparte de el pentru totdeauna.

— Ce vei face, dragul meu ?

— Mă întorc în țară cu Pantelei și am să merg mai întîi la mănăstirea Sucevița, unde voi duce cositele tale, apoi apuc drumul Liovului și-am să mă țin iarăși de învățătură. Mi-au rămas numai cărțile pe lumea asta. Se vede că așa mi-a fost dat ca să-mi fie partea !

Toderașcu scoase din sîn cositele și i le arătă.

Doamna Ilisafta luă în mînă cositele și le netezi, așa cum avea obiceiul cînd i se legănau pe spate și era fericită.

— Du cu ele viața mea, suspină ea, și dă-le în păstrare norodului moldovean. Să mă jelească fetele și femeile, că le-am fost Doamnă bună și n-am obijduit pe nimeni ! Cele rele, făcute din neștiință și fără de voie, să mi se ierte, că mult am iubit și mai mult am suferit !

Toderașcu își potrivi rantiile și-și șterse lacrimile, ascultînd șoaptele fierbinți ale Doamnei :

— Du trupul meu chinuit, dragul meu, odată cu cositele, la Sucevița, ca să se odihnească de zbuciumul vieții !

În înserarea care se lăsa și cuprindea și odaia Doamnei Ilisafta, chipul ei cernit se pierdu în umbră, așa cum și faptele ei se vărsaseră în trecutul adînc, ca o apă, al neamului. Numai mișcările tainice ale seraiului împărătesc curgeau fără contenire...

Toderașcu nu mai zăbovi, după ce-a văzut-o pe Doamna Ilisafta, multă vreme în Stambul. Era îndemnat de un glas nevăzut ca să ajungă la locul lui de odihnă și se grăbea, înfrigurat, de plecare. Plăti gazda și-l cinsti și pe popa Costache c-o pungă de bani pentru binele ce i l-a făcut. Tot așa de mult se grăbea și Pantelei, răzvedindu-și gîndurile :

— Îmi arde, bre omule, inima după Profiriţa !

Omul era imamul Soliman, care-și înghesuise averea într-o traistă și aștepta vremea plecării. Negustorul Artemie Hîncu le pregăti caii de drum, după poruncă, cumpărîndu-i și lui Soliman unul din obor. Tot negustorul le mai aduse cîteva veşti proaspete :

— Mi-a spus sluga aceea a veneticului că sultanul Ahmed l-a dăruit pe voievodul Potocki lui Gaspar Graţiani, care cere pentru capul lui douăzeci și trei de mii de taleri împărăteşti.

Pe Toderașcu însă nu-l mai interesau treburile tainice ale împărăţiei. Porni la drum chiar în seara aceea și ieși din Stambul. În sin, purta o răcliţă cu cositele Doamnei Ilisafta. Răcliţa i-o făcuse un argintar din Fanar. Era rotundă și împodobită cu săpături măiestrite. Se deschidea în două și avea o ureche, prin care trecea un lănţișor de argint. Toderașcu se purta cu gîndul s-o atîrne de policandrul cel mare, împodobit cu ouă de struţ, din naosul mănăstirii Suceviţa.

Drumul pînă acasă l-au făcut tot într-o întinsoare. Se grăbea Toderașcu, se grăbea Pantelei și se grăbea și Soliman turcitul. Lîngă Iaţcani, s-a despărţit Toderașcu

de Pantelei. N-avură vreme de vorbe multe. Se îmbrățișară și se loviră peste spate cu dragoste, ca doi frați.

— Să vii, ca să mă vezi, Pantelei, pe unde voi mai fi ! S-o aduci și pe Profiriţa, că și eu am să mă strîng de pe drumuri !

Vorbele acestea din urmă sunară cu tot amarul lor în inima credinciosului slujitor, care-și goni însă înduioșarea. Mai încolo, pe drumul priporos al Sucevei, Pantelei dădu slobozenie și lacrimilor și suspinelor, aducîndu-și aminte cum au urcat șleahul cu treisprezece ani în urmă. Suceava îl întîmpina, neschimbată și gătită, ca o muiere care-și așteaptă de multă vreme bărbatul...

Cînd loviturile din poartă răsunară în ograda mănăstirii Sucevița, cuviosul Enoh întrebă și acum, ca într-o noapte tîrzie de altădată :

— Cine-i ?

— Om bun, ajuns la aman !

Enoh îl cunoscu pe Toderașcu. La Soliman se uită cu îndoială.

— E și el un suflet necăjit de moldovean, ajuns rob la turc.

— Te-au întors drumurile iar la mănăstirea noastră, boierule, cum se întorc gîndurile în capul omului. Apoi eu am știut totdeauna că așa ai să-ți sfîrșești viața. Prea aprinși ți-au fost anii tinereții !

Pe acea vreme, egumenea la Sucevița preacuviosul Pancratie. Mai trăiau încă proegumenii Zaharia și Anastasie, iar ieromonahii Rafailă, Nicon și Enoh aveau învățăcei tineri. Toderașcu așeză răcliţa cu cositele Doamnei Ilisafta sub policandrul cel mare, răspicînd pentru toată lumea și pentru toate vremurile porunca ei de ctitoriță a mănăstirii. „De acum, cît voi trăi, își spuse Toderașcu,

aici rămîne inima mea, lîngă cosiţele Doamnei, şi mă voi întoarce, ca de pe alt tărîm, juruindu-le credinţă pînă la moarte !"

Soliman turcitul se călugări, luîndu-şi numele sfîntului Sava, ca să-i fie pavăză în noua viaţă, pe care o mai avea înainte.

După ce-şi sfîrşi datoriile către dragostea lui pierdută pentru totdeauna, Toderaşcu îşi rîndui şi treburile lui lumeşti, lăsînd porunci, pentru alte vremuri de lipsă, logofătului de la moşia lui Vicşani, din ţinutul Sucevei, apoi călători, ca într-o somnie, ajungînd la gazda lui veche din Liov, unde-l aşteptau cărţile sale. Sufletul lui zbuciumat se linişti, încetul cu încetul. Toate gîndurile şi toate durerile din viaţa lui trecută se molcomiră şi ele. Toderaşcu cel vechi murise, numai umbra lui rătăcitoare mai umbla prin lume...

Sub candelabrul cel mare, din naosul mănăstirii Sucevita, atîrna răcliţa de argint cu cosiţele Doamnei Ilisafta. Trupul ei mai suspina în robie, după gratiile seraiului împărătesc...

Lector : VIORICA FLOREA
Tehnoredactor : AUREL BUCUR

Apărut 1979. Bun de tipar 22.07.1978.
Tiraj 50 000 ex. broșate. Coli tipar 7,25.

Comanda nr. 80 252
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România

PETRU rezuș

COSIȚELE DOAMNEI

Colecția Clepsidra
EDITURA EMINESCU

Lei 6